

GODOFREDI HERMANNI

OPVSCVLA.

VOLVMEN PRIMVM.

LIPSIAE, APVD GERHARDVM FLEISCHERVM.

1827.

PRAEFATIO.

Quum saepe rogatus essem, ut in unum corpus collecta ederem, quae vel separatim per Academicae vitae opportunitates, vel inserta aliorum libris minora scripta emisissem, tandem obsequendum duxi, quamquam me aliis ea re facilius, quam mihi satis facturum intelligerem. Nam etsi sunt in illis scriptis non pauca, quae etiam nunc probo, tamen alia esse video, quae, si hodie scriberem, vel pleniora essem vel emendatiora daturus. Sed tamen interpolare illa non licebat, ne, si qui cognoscere vellent, quae a nonnullis doctorum inde essent commemorata, non illa, sed alia invenirent. Itaque satius visum est nihil mutare, sed hic illic aliquam brevem adnotationem adiicere. Omisi autem Observationes criticas in locos quosdam Aeschyli et Euripidis, et dissertationem de usu antistrophicorum in Graecorum tragoediis, atque adnotationes criticas ad Pindarum, editioni

Heynianae insertas. Nam de illis Aeschyli locis accuratius agetur in editione Aeschyli: quae autem de antistrophicis disputaveram, rectius explicata sunt in Elementis docrinae metricae: Pindarica vero illa, quae iam nunc multo poteram auctiora edere, alio tempore, si illuc redire licuerit, etiam magis expolire in animo est. Dissertationum Academicarum perorationes plerasque resecui, una tantum alterave ut exemplo usitati moris servata. Quumque ordinem fere tenerem eum, quo editi sunt isti libelli, visum est singulis voluminibus etiam orationes et carmina, si quae eo tempore scripta essent, adiicere. Cuius consilii suasorem habui Böttigerum, virum elegantissimi iudicii. Indices adieci cuique volumini rerum potissimarum, scriptorumque, de quibus esset disputatum. A typographo pauca tantum, nisi fallor, peccata sunt, ut p. 61. ubi μέλη pro μάλη legendum, et p. 107. ubi in priore Aeschyli loco delenda est interpunctio post ὠμόφρων, in altero autem minor ponenda post γένει.

INDEX OPVSCVLORVM.

GODOFREDI HERMANNI

OPUSCULA

VOL. I.

I.

DE
FVNDAMENTO IVRIS PVNIENDI
DISSERTATIO.

Quaerenti num ius puniendi inter ea, quae natura hominibus dedit, iura referendum sit, ante omnia opus est eo, ut non modo, quid omnino poena sit, sciat, sed etiam, ut qualis ea sit poena, cuius exigendae ius quoddam reperiatur, bene perspectum habeat. Nam si quae sunt poenae, quas persolvi aequitas quidem et honestas flagitent, iustitia autem prohibeat, eas patet ab hac disputatione, in qua de iis tantum poenis, quae iure quodam nitantur, disserendum est, plane segregandas esse. In quo inprimis errasse videtur Hugo Grotius, et qui eum sequuti sunt, poenam in malo passionis, quod ob malum actionis infligatur, ponentes. Quae definitio quamquam, quid omnino poena sit, licet paullo obscurius, at vere tamen declarat, eo naturam poenae censeri indicans, quod rerum, quae ad vitae iucunditatem pertinent, aliqua imminutio actiones rationis legibus contrarias, tamquam obligatio malefacto contracta, consequatur: parum tamen idonea est, ubi, num iure punire quemquam liceat, disceptamus. Nam malae actiones, quas Grotius nominat, non solum perfectis officiis violandis committuntur, sed etiam imperfectis, quorum nullus est usus, ubi de iure quaeritur. Solis enim officiis perfectis, quibus violandis aliorum libertas laedatur, iura respondent, quorum conservandorum caussa, ne illa officia negli-

gantur, postulare licet: imperfectorum autem officiorum intermissione quum neminis iura laedantur, non potest illa a quoquam prohiberi. Nam ad ea tantum vel prohibenda, vel exigenda ab aliis ius nostrum pertinet, quibus vel faciendis vel omittendis iniuria nobis fieret. Quodsi quaedam sunt officia, e quorum violatione alii ius quoddam nanciscantur poenae ab eo, qui ista officia violavit, sumendae: ea non possunt imperfecta officia esse, quia, quum horum neglectu nihil cuiusquam iuribus detrahatur, manere illa iura finibus, quibus antea continebantur, inclusa necesse est: quae si non eo usque pertinebant, ut mala cuiquam infligere liceret, non potest intelligi, quare ob imperfectorum officiorum laesionem magis, quam ob aliam rem, nullo officio prohibitam, eo porrigantur. Aliter se res habet in perfectis officiis. His enim violandis alterius iura laeduntur, quem ex hac ipsa re ius nancisci oportet ad ea omnia facienda, quibus illa, quae laesa fuerant, iura tueatur. Quo iure an poenae comprehendantur, necne, id vero recte quaeri potest, quoniam, ut punire nequeat, at quaedam tamen iura is consequitur, qui laesus est. Quamobrem qui de naturali quodam iure puniendi disserunt, eos poenam non in illo malo, quod quis cuiuslibet officii violatione meritus sit, sed in eo, quod ob iura aliorum laesa infligatur, ponere oportet. Quod si fecisset Grotius et qui hunc sunt sequuti; non possent reprehendi, quod latiorem, quam eorum consilium ferebat, poenae significationem usurpassent. Itaque nos, quoniam, si aliquod ab ipsa natura inter homines constitutum est ius puniendi, id non nisi perfectorum officiorum laesione niti potest, poenae vocabulo hoc malum intelligimus, quo quis propterea afficiendus sit, quia aliorum iura violaverit, i. e. sua officia perfecta neglexerit.

Igitur si naturali iure permissum putamus, eum punire, a quo laesus fueris, necesse est, ut ipsa laesio caussam contineat, quare laedenti malum afferatur. Licitum est autem eum, qui iura nostra laesit, non modo poenae nomine, sed etiam ex aliis caussis malo afficere. Quamobrem cavere oportet, ne id mali, quo ad poenam utimur, cum eo confundamus, cuius infligendi aliae caussae sunt. Ac conces-

sum laeso est, detracto iure puniendi, dupliciter malum creare ei, qui fecit iniuriam, tum vi, qua tueri iura sua potest, tum damni reparatione, quam ei licet exigere. Vtrumque hoc, quidquid sic mali laedens patitur, a poena longissime distat. Primum enim, quod in vi, qua se laesus defendit, positum est malum, id non propterea additur laedenti, quod is dolere debeat, sed ut malo cogatur iniuriam reparare; ob eamque rem tantummodo pro adiumento est, quo ad ius suum vindicandum laesus utatur. Qui si laedentem aliter, quam bonorum quorumdam ademptione ad satisfactionem posset perpellere: non esset necessarium, ut mala in eum ingereret. Deinde in reparatione damni quod mali inest, ne hoc quidem tamquam malum, quod iniuriam sequi debeat, patitur is, qui aliquem laesit, sed, quia rependere, quantum laeso nocitum fuerat, debet, si id non nisi cum damno suo facere potest, sufferre malum necesse habet. Verum quo malo ad puniendum utimur, id quum laedenti propterea, quod eum dolore affligi oporteat, imponatur, per se cum iniuria debet coniunctum esse, neque alia re, quae iniuriam sequatur, contineri.

Quae poenarum ab iis malis differentia, quae tum iusta vi sustinenda, tum satisfaciendo accipiuntur, multo clarius cernitur in iis, quae ex hoc discrimine sequi necesse est. Primum enim ea mala, quibus iniuriam repellimus, non nisi tum iniungere laedenti licet, quum coactu opus est. Etenim si volens ab iniuria abstineat, aut perpetratam reparet, non modo inutile fuerit, vim suscipere, sed etiam iniustum, quia nulla vis iusta est, nisi quae iuris tuendi caussa adhibetur. Illud malum autem, quod reparanda iniuria laedens patitur, ne quaeri quidem potest, quando inferre ei liceat, propterea quod illud in eo continetur, quod quin fieri debeat, dubitari non possit. Igitur tantummodo, quando vere inferatur, quaerendum est. Atque hoc tum fit, quum laesus non potest in iura sua restitui, nisi cum damno laedentis. Qui si id, unde laeso satisfacit, non numerat inter bona sua, nihil compensanda iniuria contrahet incommodi. Poenae vero cuius irrogandae opportunitas non pendeat e casu aliquo fortuitoque eventu, semper locum esse necessa-

rium est. Puniendi caussa enim ut alicui malum detur, nihil est aliud opus, quam ut admiserit iniuriam. Deinde quum vi defendit iura sua laesus, non plus mali, quam ad avertendam iniuriam opus est, facere laedenti potest, quia, quod ultra fieret, iusta caussa destitueretur. Quum autem satisfactio, quae laeso ab laedente praestanda est, malum continet, hic quoque, pariter ut antea, non potest quaeri, quantum oporteat hoc mali esse, sed quantum vere sit. Tantum erit autem, quantum e vitae suae iucunditatibus laedens dissolvenda iniuria amittit: qui tantum abest, hac re ut semper damnum faciat: etiam interdum videtur aliquid lucrari. At vero poenae si quis modus est, is, quoniam ad poenam nihil, nisi ut facta sit iniuria, requiritur, ex nulla alia re, quam ex malefacti natura erit aestimandus. Denique quum alia sit mali admovendi caussa, si illud ad cogendum adhibeatur; alia, si in satisfactione insit; alia, si puniendi gratia irrogetur: necesse est, ut altera mali illatio alteram non excludat, idemque homo, quem vis laesi et reparatio iniuriae afflixerint, poena insuper castigari possit.

Iam posteaquam de notione poenae expositum est, ad id accedere convenit, quod perquirere hac disputatione instituimus. Est autem haec nobis ad persolvendum proposita quaestio, utrum inter illa iura, quae natura dedit laeso, puniendi ius numerandum sit, an illud, nisi ab aliis traditum atque concessum, nemo habeat: quae disputatio ut recte atque ordine tractetur, ab eo res omnis repetenda est, in quo fons et origo est omnis iuris. Ac dedit hominibus hanc legem ratio, quippe se ipsam dissolvere nequiens, ut, quidquid agant, ipsam sive in se ipsis sive in aliis sanctam inviolatamque habeant. Inde nascitur hoc erga alios officium, ne quis eorum liberam voluntatem, quatenus illa quidem rationi consentanea est, laedat atque offendat. Eoque officio servando omne ius continetur. Haec enim videlicet iure fieri dicuntur, quae prohiberi ab aliis non possunt, eaque sunt illa ipsa, quae salva rationis dignitate fiunt. Itaque quum malum dare, si per se spectetur, iniustum sit, necesse est, si illud puniendi gratia licitum esse arbitramur, ut iniuria, quam quis perpetraverit, aliquam caussam contineat,

quare poena perpetienda nihil eius natura, ut ratione utentis, laedatur. Quae res ita se habeat, necne, id considerandis iuribus, quae laesus ex iniuria accipit, intelligetur. Ac quum in eo consistat omnis iniuria, quod is, qui eam facit, alterius voluntati, quae quidem iusta sit, vim afferat: inde consequi necesse est, primum, ut is, qui patitur iniuriam, in voluntate sua iure permanere possit; dein, ut laedens, quaecumque iniuste contra superiorem suscipiat, eorum ratione naturae suae dignitatem abdicasse sit censendus. Hinc, quid iuris habeat laesus, apertum est. Nam quum omne hominis ius in hoc solo positum sit, ut libertas, quatenus rationis legibus adstricta est, salva atque incolumis servetur: non potest latius patere ius laesi, quam ad tuendum iustae libertatis usum opus est. Itaque facere ei omnia licet, quibus laedentem ab iniuria abstinere cogat. Hoc autem coercendo tantum abest, ut rationis sanctitatem imminuat, eam ut potius conservet. Etenim eatenus tantum vetitum est aliorum libertatem impedire, quatenus illa fines ab ratione praescriptos non egreditur. Nam si, quatenus cum rationis praeceptis consentit, posset turbari, ipsa ratio ut secum dissentiret necesse esset: at ubi quis ea cum contemptu rationis male abutitur, ibi profecto si reprimitur, nihil rationali naturae accedit detrimenti. Licet igitur laeso, quod ad laesionem avertendam attinet, ita cum laedente agere, ac si is nulla haberet iura, planeque ex numero ratione utentium esset exemptus. Id autem vocatur ius cogendi. Cogere enim nihil est aliud, quam libertatis suae facultatem, quatenus illa rationi non repugnat, contra vim aliorum defendere tutamque praestare. Quod quum duplici ratione effici queat: dum fit iniuria, se defendendo; ubi facta est, eam persequendo, donec in integrum libertas restituta sit: contineri ius cogendi duabus partibus clarum est, iure propulsandae iniuriae, et iure exigendae satisfactionis. Itaque omnia laeso facere licet, quibus vel praesentem iniuriam a se prohibeat, vel facta ut dissolvatur pervincat. Quae quum impetrare non potest, nisi adhibendis malis, necesse est, ut eatenus malum inferre laedenti possit, quatenus eo ad cogendum utatur. Hoc enim faciens rationalem naturam lae-

dentis non violat, quippe libertatem eius non ultra, quam ea rationi repugnat, coercens. Haec igitur, quam explicavimus, unica ratio est, qua malum iure alicui inferri possit. Nam quum omne ius hominis in iis faciendis consistat, quibus dignitas humanae naturae nihil imminuatur: non potest quidquam iuris adversum alios cogitari, nisi quod ad ea, quae illi iniuste faciant, prohibenda spectet. Quod quum, quantum quantum sit, iure cogendi comprehendatur, patet, quidquid mali non cogendi necessitate laedenti detur, quandoquidem per se malum cuiquam facere vetitum est, iniuria infligi. Quamobrem quum poenae, ut supra demonstratum est, ab eo malo, quo ad officium laedens cogitur, plane diversae sint, necesse est, ut laesus puniendi ius, nisi quod pactis constitutum sit, a natura certe nullum habeat. Quidquid enim mali laedens pateretur praeter illud, quo ab iniuria facienda eum arceret laesus, eo non iniusta, sed iusta eius libertas impediretur.

Hanc iuris naturalis in poenis prohibendis severitatem ne is quidem effugeret, qui satisfactionis petendae iure puniendi quoddam ius contineri putaret, videlicet si poena tantum satisfieri sibi posse laesus contenderet. Etenim satisfactio nihil est aliud, quam restitutio iustae libertatis. Quae quum natura sua omnia illicita excludat, non potest aliter in integrum restitui, quam eiusmodi rebus laeso concedendis, quarum usus omni iniuria careat. Malo autem quia neminem, nisi obtinendi iuris caussa, afficere licet, non potest laesus postulare, ut dolore laedentis sibi satisfiat. Qui tantum abest, hoc modo ut iustae libertatis usum, quo privatus fuerat, recuperaret, ut iniuriam iniuria remuneraretur. Licet igitur malo quidem cogere laedentem, sed non ad malum. Illud enim vix opus est ut moneam, (et antea iam de hac re dictum est) non spectari hic eum casum, si reparatio iniuriae laedenti molesta sit. Hoc enim fortuitum est, neque eo consilio persequitur laesus iniuriam, ut voluptate, quam ex afflictione laedentis percepturus sit, damnum suum compenset, sed ut quomodocunque, etiam cum laedentis malo, (hic enim suam luit culpam) in iura sua restituatur. Sed ut liceat satisfactionis caussa malo laedentem

afficere, haec tamen poena dici non posset. Nam poena, ut supra demonstratum est, id malum vocatur, quod per se necessario iniuriam sequi debeat. Illud autem malum, quod quis satisfactionis nomine sustineret, non pro malo, quod facienda iniuria laedens commeruisset, habendum esset, sed totum e satisfactionis postulandae iure penderet, quam laesus in dolore laedentis invenire sibi videretur.

Ex iis, quae hactenus disputata sunt, clarum est, naturali iure poenarum irrogationem nullo modo comprobari. Ac quum totis gentibus eadem ratio secum invicem intercedat, quae privatis hominibus: apparet, quid de bellis puniendi caussa gerendis, de quibus olim acerrime inter viros doctos disputatum est, statuendum sit. Quae bella manifestum est a tyrannis et clericis excogitata, ab adulatoribus defensa esse. Post quum publica utilitate praetexta in consuetudinem venissent, adempta est insolentia.

Atque haec quidem satis essent ad poenas ex iure naturali expellendas, nisi iure quodam postulari posse videretur, ut eorum, qui aliter sentiunt, praecipuas certe sententias refellerem. Omnium enim iuris naturalis doctorum opiniones de aliqua re vel cognoscere praemium laboris non habet, nedum si quis expendere eas velit. Ac tres potissimum inter reliquas sententiae eminent, quibus refutandis veritati aliquod adminiculum lumenque addatur. Harum prima, e recentiore philosophia petita, a Schmalzio proposita est, parum illa fonti, unde manavit, congruens. Is igitur sic censet. Quicumque aliquem laedit, contra rationem agit, eoque dignitatem ratione utentium amittit. Licet igitur laeso ita cum laedente agere, ac si is rationis expers sit, atque ideo inter illas res numerandus, quarum omne pretium in eo est, quod utilitati hominum inserviunt. Itaque nihil est, quare mala in huiusmodi hominem, qui nimirum iam pro homine haberi nequeat, ingerere vetitum sit.

Haec argumentatio vel leviter in eam intuenti omnia hominum iura in tantum adducta periculum ostendit, ut mirum sit, errorem, qui in ea inest, viro docto latere potuisse. Quae si vera esset, quid impediret, quominus, quicumque vel levissimam iniuriam admisisset, capite plecteretur? Nam si

quodvis iniustum factum omnem dignitatem, quae ab ratione proficiscitur, omniaque iura hominibus detraheret, quis foret, obsecro, mortalium, qui non omnium libidini et cupiditatibus esset expositus? Apertum est, longe aliud quid significari, quum quis propter iniuste facta e numero ratione utentium excludi dicitur, quam putavit Schmalzius. Nam eatenus tantum rationalem naturam exuisse censendus est, quatenus eam iniuria facienda negligit. Omnem enim rationem quomodo potest deponere, sine qua ne esse quidem queat? Quam si malefaciendo amitteret, hoc ipsum malefacere, certe postquam semel peccasset, plane in eum cadere non posset. Propter id ipsum enim vituperatur et castigatur, quod, quum praeditus sit ratione, eam tamen cupiditatibus posthabeat. Igitur quum rationalis natura facultasque recte et iuste agendi ei adimi nequeat, ob nullam iniuriam omni dignitate privabitur, sed eatenus tantum pro rationis experte habendus erit, quatenus rationis leges contemnit. Hactenus igitur omni iure caret, malisque potest affici. At vero hoc nomine quod malum ei datur, tantum abest, ut poena appellari possit: nihil aliud eo efficitur, quam ut ad officium cogatur. Etenim si quis hactenus tantum, quatenus rationem repudiat atque abiicit, aliorum erga se officia amittit: omnia, quaecumqne tamquam ratione ac iure carens perpetitur, in impediendo iniusto facinore consistere necesse est. Nam si quid praeterea adversi in eum statueretur, id quum contra ratione praeditum fieri existimandum esset, iniustum foret. Ad hoc genus autem poenae pertinent, quae, ut supra demonstratum est, iure cogendi non sunt comprehensae.

Altera ratio, qua quum ab aliis, tum a Mose Mendelide iustitia poenarum defensa est, sic se habet. Iustum libertatis usum, inquiunt, non modo licet tueri, sed etiam oportet. Quo magis necesse est, ut omnia ad tuendam libertatem adiumenta, quae quidem prohibita non sint, possint adhiberi. In quibus quum poenae numerentur, punire laedentem licet, sive ipsius sive aliorum deterrendorum caussa.

Hac ratione qui se effecisse aliquid putant, vehementer falluntur. Nam id ipsum, quod demonstrare vole-

bant, tamquam quod per se pateat, ponunt. Erat autem hoc quam maxime probandum, poenas inter ea tuendae libertatis adiumenta, quibus uti liceret, referendas esse. Quod quum illi ostendere omiserint, nobis contrarium erit probandum. Ac potest hoc, iura sua tuta praestare, dupliciter intelligi, prout aut iis faciendis continetur, quibus iniuriam propulsamus, aut ea complectitur, quibus efficimus, ne quis laedere nos velit. Quod ad superiora attinet, inter ea poenae numerari non possunt, quoniam hoc genus totum cogendi iure comprehenditur. Illa autem si spectamus, quae alios deterreant ab laesione, clarum est, ea non posse latius patere, quam quoad nemini iniuriam faciant. Quum enim certum esse nequeat, imminere ab aliquo laesionem, non potest aliud quidquam curari, quam, si quis iniuriam inferre conetur, eum ut satis firma praesidia excipiant. Quamobrem poenas, quae sine malorum perpessione cogitari nequeant, irrogare non est licitum. Neque enim cum illo, tamquam cum iniusto, agi potest, qui facturusne sit iniuriam, an non, plane nescias. Nimirum quum libere fieri necesse sit, quae imputari queant, de nullius voluntate, etiamsi centies eamdem iniuriam iteraverit, constare potest. Neque vero ex moribus aut cupiditatibus laedentis probabili coniectura, quid facturus sit, divinari satis est, quippe quae non id in voluntatem eius habeant imperium, ut vinci nequeant. Immo ne tum quidem, si disertim non destiturum se ab iniuria facienda nequam homo professus fuerit, malo ad officium colendum reduci potest, quia eo ipso tamen momento, quo se ad repetendum facinus accingit, fortasse consilium mutabit. Sed fac etiam dubitari plane non posse, quin mala quae moliatur, exsequuturus sit: nihil aliud, quam omnia comparare licebit, quae ad repellendum eius conatum idonea sint. Nam si omne ius laesi in libertatis rationi consentaneae usu vindicando consistit, non est ei concessum alios ab iis rebus retinere, quibus ipsum non laedant. Voluntate autem laedendi nemini fit iniuria, sed exsequenda voluntate. Itaque ea tantum adhiberi possunt, quae ad perficiendam laesionem spectant. Non licet igitur quemquam, ut in posterum ab simili iniuria abstineat, poena afficere.

Nam ex eo ius aliquod ad puniendum deducere, quod ad alios ab iniustitia deterrendos poenis opus sit, id vero plane ineptum est. Primum enim ius non est utilitate metiendum, nisi virtutis legem in effrenata libidine collocandam putamus: deinde vero tantum abest, ut aliorum terrendorum caussa iure punire quemquam possis, ut illi ipsi non aliter poenam timeant, nisi si ius ad se puniendos tibi esse sciant. Nam si viribus, non iure, fretus poenas exerceas, iure illi iniustam vim a se defendent. Quodsi igitur puniendo eo, a quo laesus fueris, aliis metum iniicias, qui, si quid simile admiserint, se punitum iri, iure nimirum, videant: necesse est, ut unumquemque, qui iniuria te affecerit, punire possis, neque id deterrendi cuiusquam caussa facere opus habeas. Ergo qui puniri aliquem posse contendunt, ut alii sibi timeant, ii ius puniendi ex eo derivant, quod sine iure puniendi ne cogitari quidem potest. Caeterum ipsum poenae nomen, ubi de malo deterrendi caussa adhibendo agitur, parum aptum est. Nam si quemquam malis ab iniuria facienda coercere licet, is quoque malo posset affici, qui nihildum iniusti commisisset, sed quem tamen parare alicui damnum constaret. Quamobrem si ex iure alios deterrendi ab iniuria, siquidem tale ius usquam exstaret, ius aliquod ad puniendum deducendum esset, sic illa disputatio foret instituenda, ut, qui iure metum aliis excitare posset, ei licere ostenderetur illos, propterea quod se laesissent, malo onerare. Quum enim poena sit consequutio mali per iniuriam contracta: non quaevis mali ad deterrendum comparata illatio, sed ea tantum, quae propterea, quod laesionem sequatur, intemperantiae frenum imponat, poena recte vocabitur.

Tertia denique via, qua poenarum irrogationem naturali iure contineri quidam existimarunt, ea est, cuius auctor fuit Hugo Grotius, brevis illa quidem, sed perobscura. Verba Grotii haec sunt, II. 20, 2. „Vertum tamen est, in „poenis primo ac per se exerceri expletricem iustitiam, quia „scilicet qui punit, ut recte puniat, ius habere debet ad „puniendum, quod ius ex delicto nocentis nascitur. Atque „hac in re est aliquid, quod ad contractuum naturam accedit:

„quia sicut qui vendit, etiamsi nihil peculiariter dicat, obli„gasse se censetur ad ea omnia, qnae venditionis sunt natu„ralia, ita qui deliquit, sua voluntate se videtur obligasse poe„nae, quia crimen grave non potest non esse punibile, ita ut „qui directe vult peccare, per consequentiam et poenam me„reri voluerit." In quibus quum multa sunt, quae quum ad illorum temporum rationem magni momenti essent, nunc merito levia putantur, tum illud, quod de gravi aliquo crimine loquitur, inani illi aequitatis studio tribuendum est, quod inde a prima origine ad hanc usque aetatem pernicies iuris naturalis fuit. His igitur demptis totum argumentum hoc est. Quicunque iniuriam alteri facit, malo affici meretur. Quapropter quilibet eum punire potest. Cuius argumenti omnis difficultas in eo est, quod non pateat, quid illud sit, malefacto poenam mereri. Hoc enim si esset satis intellectum, illud sponte appareret, utrum quivis punire malefacientem posset, annon. Atque hac quidem aetate in commutatione totius philosophiae ista etiam quaestio in illustriore loco posita est, diligentiusque coepit agitari: quae tamen nondum videtur ita ab omni dubitatione liberata esse, ut rei iudicatae auctoritatem afferre liceat. Nam qui in ea explicanda elaborarunt, eorum quidam vereor ne nodum arctius constrinxerint: fuerunt certe, qui gladio dirimerent. Caeterum quocumque fundamento illud nitatur, virtute felicitatem, malefactis infelicitatem mereri: facile potest intelligi, istam bonorum malorumve distributionem ad hominum iudicium nequaquam pertinere. Nam non solum diiudicare cuiusquam voluntatem, ad quod dei alicuius sapientia opus est, hominis imbecilla cognitio, quae solas actiones spectat, non valet, sed ne si valeret quidem, ista bonorum imminutio propter perpessam iniuriam ad iura cuiusquam pertineret. Nam quum nemini quidquam iuris aduersus alterum sit, nisi quatenus ille rationali natura pro instrumento libidinis suae abutatur: non potest homo malus ullo commodo privari, nisi quo percipiendo iura cuiuspiam imminuantur. Atque ut indignum se aliquis felicitate, qua fruitur, iudicet, non est ei tamen idcirco voluptatis usu interdictum. Hoc enim, indignum esse felicitate, nihil aliud significat, quam caus-

sam esse nullam, quare quis ea fruatur: illud autem, voluptatis perceptionem prohibitam esse, hoc valet, voluptatem non assumi sine scelere. Id autem in illa tantum emolumenta cadit, quae quis facienda iniuria acquirit: atque horum sane restitutio iure exigitur, quamquam non poenae nomine, sed ad reparandam iniuriam. Quas voluptates vero sibi aliquis iure paravit, eas si illi eriperet is, quem laesisset, profecto hic ipse, illius iustam libertatem coercens, iniustus foret. Nam homo malus idemque felix eo certe, quod a voluptate non abstinet, non iniuste aut turpiter, sed perverse agit, quippe caussam non habens, quare voluptatem persequatur. Igitur sic quoque ad vindicandam poenarum iustitiam omnis via videtur praeclusa esse.

Nihil ergo relictum est aliud, unde aliquod ad puniendum ius nascatur, quam pacta. Quibus non dubium est, quin ius puniendi in aliquem transferri queat, dum ne quis iis adimendis puniatur, quae alienare non potest: eaque omnia solo libertatis rationi consentientis usu continentur. Quemadmodum autem ea, quae ab natura accepimus, iura non licet poenis sumendis tueri, nisi adversus quos ex pacto animadverti possit, ita etiam quae pactis iura adepti sumus, vi et armis, non poenis, defendenda sunt, praeterquam si aliud de punienda iniuria pactum accesserit. Nam quum ius quidem, quod in libertatis rationi consentientis usu positum sit, pactis non mutetur, sed res, in quibus ius exerceatur: nihil aliud ad ea iura, quae pactis debentur, conservanda suscipi potest, quam quod ad illa tuenda facere licet, quibus a natura sumus donati. Itaque ne societas quidem ulla est, quae per se poenis contineatur, nisi si omnibus ita placuerit. Quod si qua tamen sit societas, quae ius puniendi per se et necessario habeat, ipsa eius notio hoc debet in se comprehendere, puniri posse, qui eius leges violaverint. Eiusmodi societatis exemplum plurimi civitatem esse existimant, alii aliis ducti argumentis. Qui in duas maxime partes discedunt, alteris in felicitate, alteris in securitate finem civitatis ponentibus. Horum illi praecipue, qui felicitatis caussa civitates congregari putant, quum non invenirent, quomodo ad suam aliorumque felicitatem curandam

poenis adigi homines possent, modo ad ius summi imperii, modo ad iuris dicundi potestatem confugerunt. At neutra ratio ferri potest. Nam imperium, quod scilicet a dominatu distinguendum est, ius est praescribendi aliis, quid facere debeant ad suum ipsorum aliquem finem, etiamsi simul alienus sit, obtinendum. Hoc ius autem, ut omnia iura, vi quidem exerceri potest, sed quare poenas complecti putetur, vix explicaveris, nisi ex illorum opinione, qui ab imperante omnia iuberi posse existimant. Nimirum hi homines imperium, quod in eorum praeceptione positum est, quae ad finem societatis necessaria sunt, cum voluntate societatis, qua illud nititur, confuderunt. Nam sane sociorum consensu puniendi ius constitui, imperioque tamquam adminiculum aliquod addi potest. Quare, ut ad civitatem redeamus, nisi ipso fine civitatis, solo imperandi iure certe poenae non sunt comprehensae. Deinde quod ad iuris dicundi potestatem attinet, ea quum sit facultas iudicandi, violatum sit ius, necne, decernendique, si sit violatum, quomodo defendendum sit, quam facultatem, quae laesi propria est, unusquisque civis civitati commisit; sequitur, non ultra pertinere iudicis sententiam, quam ad ea, quae laeso, aut civitati, laesi nomine, ad restituendum ius, quod imminutum erat, facere licitum est. A quibus si poenae exclusae sunt, nihil pronunciare poterit iudex, quam cogi laedentem ad officium debere. In incerto igitur hac demonstratione relinquitur, quod ea probandum erat.

Propius veritatem sunt illi, qui finem civitatis in tutela omnis iuris, sive, quod idem est, in defendendo iustae libertatis usu ponunt. Ac sane quum ius civitatis cunctas ciuium actiones gubernet ac moderetur, non potest alius eius finis esse, quam qui ad omnia, quae homines faciunt, pertineat. Qui quum duplex sit, felicitas, et rationis dignitas, alterius utrius caussa civitates consociari necesse est. Atque universam felicitatem si homines in civitate consequi vellent, nihil plane efficerent, quia, quum de felicitate sua nemo alterius iudicio confidat, omnium voluntates sibi essent repugnaturae, aliis ea requirentibus, quae alii nollent remittere. Neque officii ratio permittit, illarum rerum

eligendarum facultatem aliis concedere, qua e nobis sublata libertatis nullus usus cogitari queat. Itaque alter tantum finis relictus est, qui iure tuendo continetur. Ex eo fine qui civitatem puniendi ius nancisci dicunt, ii sic disputant. Qui se finis cuiuspiam obtinendi caussa coniungunt, ii necesse est simul ad ea facienda consentiant, quae fini illi consequendo sint. Quapropter qui tuendae libertatis caussa aliquam societatem ineunt, propter hoc ipsum poenas, quibus carere non possint, iure et irrogant, et sufferunt. Ipso igitur fine civitatis puniendi ius constitutum est, nec peculiari pacto, tamquam accessio aliqua, adiungitur. Quae argumentatio quamquam valde probabilis et commendabilis est, tamen obscuritate quadam laborat, quae ante dispellenda est, quam, quid verum sit, appareat. Ac primo quidem sane ii, qui ad finem quemdam obtinendum sese coniungunt, simul ea se facturos promittunt, quibus finem illum consequantur: sed ea non possunt alia esse, quam sine quibus plane non essent id, quod volunt, assequuturi. Nam quae possunt adhiberi, aut quae facere utile est, ad illa quidem facienda, nisi disertim, non sunt putandi consensisse, quia haec in eo, de quo pacti sunt, non continebantur. Quamobrem si poenarum iustitia e fine civitatis derivanda est, probandum erit, securitatem sine poenis obtineri non posse. Videndum est igitur quid ad libertatis, ac iuris tutelam necessario requiratur. Ac patet nullam iniuriam, i. e. vim iniustam aliter, quam vi propulsari posse. Vim autem dicimus omnem eam faciendae alicuius rei aut omittendae necessitatem, quae lege virtutis non est comprehensa. Vis igitur, ea quae iniusta est, non iuris auctoritate, quam non timet, sed maiore quadam vi coercenda est. Itaque si qui libertatis tuendae caussa sese consociant, ii hoc ipso se obligant ad vim illis inferendam, a quibus laedantur. Vis autem duplex est, altera, quae illatam vim reprimit, qui proprie coactus dicitur; altera, quae ultro admovetur, adhibita necessitate duobus malis propositis levius eligendi. Illa superiore vi carere iuris defensio plane non potest, sine qua ne alterum quidem genus quidquam prodesset. Illa igitur quin necessario a civitate exercenda sit, non potest dubitari.

Sed quum multi casus sint, iique magnam partem inevitabiles, in quibus haec vis neque ad reprimendam iniuriam satis prompta, et ad satisfactionem exigendam plane inutilis sit, iure postulatur a civitate, ut illam vim adhibeat, quae mali impendentis metu pravas cupiditates contineat. Poenis igitur opus est in civitate. At hoc non eo valet, ut civitas per se ius puniendi habere existimanda sit. Nihil aliud ista demonstratione efficitur, nisi hoc, statuere poenas civitatem debere. Nam toto caelo haec differunt, puniri delicta posse, et punienda constitui debere. Nimirum poena per se, i. e. ipsa mali irrogatio, quae delictum sequitur, non est vis cogens, qua neque delictum impediatur; factum enim iam est; neque damnum laesi resarciatur; nam sive illud sit iam reparatum, seu rependi nequeat, poena tamen sumi potest. Itaque non potest huius mali infligendi ius quoddam cogitari, quod quidem e fine civitatis deducatur. Quod si qua tamen vis est in poenis, quae cives in officio contineat, ea in metu poenarum quaerenda est. Is autem, nisi si ius puniendi civitas habeat, nullus est. Vnde clarum est, non posse ius puniendi ex metu derivari, qui, nisi firmato iam iure puniendi, plane locum non habeat. Potius si omnia ea facere civitas et potest et debet, quae ad avertendam iniustam vim necessaria sint, consequens est, si inter illa ius puniendi numeratur, ut ius illud constituat et sanciat. Igitur legislatoris officium est, poenas criminibus proponere, quippe fine civitatis poenarum sanctionem flagitante. Cives autem ad sustinendam poenam non hoc ipso, quod cives sunt, sed propterea, quod legibus parere debent, obligati sunt. Omnis difficultas, quae hanc rem obscurat, in eo est, quod poenae significatio ambigua est. Nam quum poenae nomen hoc ipsum in se contineat, iure quodam malum alicui inferri, facile patet, quomodo sub his verbis latere possint ii, qui quum ius sive potius obligationem ad constituendum ius puniendi civitati adscribere debeant, aliud dicere se arbitrantur, si ei ius poenae infligendae esse contendant. Nam si poenae nomen ius quoddam in se comprehendit, nihil aliud dixerint illi, quam ius habere civitatem ad constituendum ius puniendi, quae nostra sententia

est. Et sane idem est, seu ius puniendi seu poenas constitui dixeris: quia, quum poenae constituuntur, ius ad puniendum sancitum est. Sed nimirum si quaeritur, num civitas ius puniendi habeat, eo non debet hoc significari, num constituere poenas possit, quod non est dubium, sed num ius habeat, ei, a quo quis laesus est, malum infligere, quod malum, si possit iure inferri, poenae nomine appellandum sit. Hoc malum autem supra demonstravimus nihil ad finem civitatis obtinendum conferre: quapropter, quum ad ea tantum ius civitatis pertineat, quae consequendo eius fini sint, nullo iure potest irrogari. At vero metus huius mali, qui eius inferendi iure nititur, quum non modo utilis sed etiam necessarius sit ad conservandam civitatem, constituendum esse ius puniendi apparet, quo metus iniiciatur omnibus, qui iniurias moliantur.

Quodsi igitur in ipsa etiam civili societate poenae expressa quadam sanctione, quae tamen propter finem civitatis necessaria est, indigent, duae res inde consequuntur, quas mireris eorum quoque sententia comprobari, qui quum per se ius puniendi civitatem habere contendant, contrariam opinionem deberent amplecti. Ac primum si poenarum irrogationem lege niti oportet, non possunt ea delicta puniri, quibus poenae non fuerunt propositae. Etenim quidquid mali laedentibus daretur, quod antea non esset denunciatum, id quum ad deterrendum nihil valeret, ut a fine civitatis abhorrens, iustitia destitutum esset. Deinde ne maius quidem malum, quam definitum erat, inferri potest iis, qui aliquem laeserunt, quam vulgo exasperationem poenarum vocant. Nam si quid mali ei malo, quod lege constitutum erat, adderetur, id propter eamdem rationem, quod e fine civitatis non flueret, pro iniusto habendum esset.

Haec habui, quae de fundamento iuris puniendi dissererem. Quae ut unice veritatis caussa disputata essent, ne sic quidem vererer, ne operam lusissem. Nam veri scientia defectum utilitatis sua quadam dignitate compensat. Sed tantum abest, hoc argumentum ut careat utilitate, ut permagnam habeat, praesertim in iure civitatis definiendo. Quae ut verbis comprehendi potest paucissimis, ita re ipsa

pene immensa est. Neque enim aliter, quas iniurias punire civitas nequeat, quas possit punire, quas denique debeat, poterit intelligi. Quod quantum sit, is demum animo concipiet, qui praeter istud, quod scriptum vel consuetudine firmatum est ius, aliud ius esse, quo illud niti debeat, meminisse consueverit. Mihi quidem haec indicasse nunc satis est.

DE POESEOS GENERIBVS.

CIↃIↃCCXCIV.

I.

De recta ratione dividendae poeseos.

Poesis inter caeteras artes, quae animi oblectandi caussa inventae sunt, tum argumentorum multitudine ac varietate, tum tractationis diversitate ac dissimilitudine tam late patet, ut in illo philosophiae loco, qui artium praecepta tradit, ea semper et gravissima et difficillima quaestio habita sit, quot sint et quae genera poseos. Nam quum philosophorum disceptationes longe maximam partem ad singula carminum genera spectent, primum omnium, quominns temere quidquam et inconsiderate praeciperetur, universa poeseos ratio in eas partes dividenda ac describenda erat, quae et ingentem eius amplitudinem explerent, et ipsae inter se clarissime distinguerentur. In quo etsi inde ab Aristotele usque ad hanc aetatem plurimi elaboraverunt atque acutissimi homines, minus tamen videntur absolvisse hanc inquisitionem, quam propius veritatem adduxisse. Quod hoc minus mirum est, quod plerique, id ipsum quid esset, poesin in sua genera dividere, non videantur satis perspectum habuisse. Cuius rei plena ac perfecta cognitio nisi omnem istam de poeseos generibus disputationem antecesserit, numquam poterit eo perveniri, ut exclusis iis, quae ab usu atque experientia petenda sunt, primae tantum necessariaeque poeseos partes, eaeque omnes, dividendo comprehendantur. Neque enim

ea a philosopho exigenda est poeseos generum expositio, in qua cunctae carminum diversitates enumerentur, quod ne fieri quidem potest in re arbitraria; immo ne illud quidem iure postulatur, ut potissimas divisiones, et quae plurimum momenti ad artis explicationem afferant, pertractet, sed in hoc solo eius continetur officium, ut ea, quae ex ipsa poeseos natura derivari possunt, plene et perspicue exponat atque illustret. Reliqua omnia etiamsi vel gravitate vel utilitate maxima sint, a philosophia, cui materiam disputationum, non caussas, ab experientia sumere licet, ad historiam debent transmitti. Quodsi ex una poeseos notione totam hanc generum eius investigationem proficisci, in eaque niti oportet, intelligitur, duos fuisse omnium errorum, quibus haec philosophiae pars abundat, fontes et caussas; primam, quod, quid esset poesis, plerique non satis perspexerint, alteram, quod exempla poetarum magis, quam poeseos naturam, spectaverint. Atque e notione quidem poeseos qui petere potuerunt veras partium eius distinguendarum caussas, quam plerique mancam, quidam adeo falsam haberent, ut pro nulla esset? Quod minus horum virorum subtilitati, quam fato fortunaeque imputandum est, quae harum quoque rerum scientiam ad recentissimam philosophiae commutationem distulit. Sic qui vel metro, vel imitatione, vel fictione, vel furore quodam, vel oratione ad animos commovendos accommodata, vel variis harum rerum coniunctionibus poesin contineri existimarunt, quam pravas inde atque inutiles distinctiones hauserint, plurima exstant documenta. Inde est, quod Aristoteles, qui in imitatione poesin sitam arbitrabatur, Empedoclem poetam esse negaret, eoque maximam partem didacticae poeseos plane tolleret. Imitationem enim in hoc genere nullam reperiebat, quoniam, ut putabat, eos tantum imitarentur poetae, qui aliquid agerent. Quae ipsa opinio deinde eum adduxit, ut, quum eos, qui aliquid agerent, hoc differre censeret, quod alii similes essent eorum, quales plerique sunt, alii meliores, alii deteriores, eorum, qui meliores essent, imitationem tragoediam, qui deteriores, comoediam esse diceret. Idem Aristoteles ex eadem caussa, qua insignem partem poe-

seos repudiaverat, alienum et peregrinum scriptionis genus, dialogos Socraticos addendos existimavit; in quibus nimirum non ea narrarentur, quae ipse disputasset Socrates, sed, quasi illa dixisset, imitando exprimerentur. Pariter illi, quibus poesis fictione censeri videbatur, fabulas eas, quae Romanenses vocantur, inter poeseos genera numerarunt: quem errorem ii, qui incertam oblectationis notionem sequuntur, ita vulgo propagaverunt, ut, qui aliter sentiant, perpauci reperiantur. Quodsi animadvertissent, eadem re istas narrationes a carmine epico distare, qua oratores etiam in eiusdem argumenti explicatione a poetis differunt, oratoris artem illis scriptoribus, non poetae, addiscendam statuissent. Haud melius a plerisque de fabellis Aesopicis disputatum est, quas non ob tractationis rationem, qua una poetae a caeteris scriptoribus distinguuntur, sed ob solam fabulae fictionem ad poesin retulerunt, ut primus Romanorum poetarum esset Menenius Agrippa. Quae falsae atque incertae poeseos notiones etsi plurimorum maximorumque caussae vitiorum fuerunt, nescio tamen an multo maior ex eo exstiterit errorum multitudo, quod plerique, unice exempla poetarum amplexi in iisque defixi, vel rerum descriptarum dissimilitudine, vel tractationis diversitate ita capi tenerique se passi sunt, ut ea, quae separanda essent, miscerent; quae coniungenda, disiungerent. Nam in exemplis quidem neque ea omnia reperiuntur, quae a poetis carmine disseri possunt, et ea, quae inde petuntur, diligenter sunt cognoscenda atque examinanda, in iisque, quae aliena, quae mutabilia, quae fortuita sunt, discernenda ac seiungenda, ut illud, quod differentiae caussam in se continet, purum incorruptumque relinquatur. Nihil enim difficilius ab iis, qui exemplorum comparatione aliquid effici existimant, evitari potest, quam ne in iis, quae veris diversitatibus aut necessario aut plerumque adhaerent, vel quae levium aut plane inutilium discriminum notae sunt, divisionum rationes ponant. Nam illa, quibus vere aliud poematis genus ab alio discrepat, raro per se patent, et in omnium quasi conspectu posita sunt, sed plerumque eorum, quae statim in oculos incidunt, caussas continent, multoque per-

tinent latius, quam exemplorum universa vis et multitudo. Quamobrem, qui haec non viderit probeque intellexerit, incertus turbatusque in tanta ac tam confusa diversitatum copia vagabitur, donec id, quod maxime probabile visum fuerit, avide amplexus, quidquid obstet, aut utcumque tollendum, aut ignorandum decreverit. Sic Battesius mira quadam facilitate, quum lyrica carmina detraxisset, reliquam poesin omnem, quam, Aristotelem sequutus, in imitatione agentium aliquid sitam putabat, ita, quod ad argumenta, distribuit, ut eam aut deos, aut reges, aut ex populo homines, aut pastores, aut denique bruta animalia imitari diceret, itaque heroicum carmen, tragoediam, comoediam, pastoriciam poesin, et fabellas Aesopicas inter ipsa distingueret. Eadem levitate plerique omnes, alii aliud sequuti, plane dubiam et incertam hanc totam disputandi rationem reddiderunt, quorum in numero illos ne ponam quidem, qui, ut Eschenburgius, unumquodque poeseos genus ex eo, quod plerumque fiat, definientes, non videntur quidquam ad philosophicam harum rerum investigationem voluisse contribuere. Quodsi in hac tanta sententiarum multitudine ac discrepantia veri inveniendi aliqua spes est, ea magnopere vereor ne addendo, detrahendo, corrigendo minuatur potius, quam crescat. Nam quum in iis maxime rebus erratum fuerit, quae totius disceptationis fundamenta sunt, non videmur aliter ad veri scientiam pervenire posse, quam si, relictis omnibus, quae antea in hoc genere viri docti disputarunt, de integro rem ordiri conemur. Est igitur ab notione poeseos incipiendum, e qua tamquam ex fonte suo, principales necessariaeque poeseos partes omnes hauriri debent. Ea autem quum duas res contineat, alteram, qua in pulcris artibus poesis numeretur, alteram, in qua usus cernatur et vis artis: duas habebimus dividendae poeseos caussas, unam, quae ad tractationis, alteram, quae ad argumentorum diversitates spectet. Quarum posteriorem primo loco pervestigabimus, propterea quod convenientius videtur, prius, quid tractare possint poetae, quam, id ipsum quomodo tractandum sit, cognoscere. Postquam autem hanc utramque rem absolverimus, de nonnullis earum divisionum disseremus, quae aliunde, quam ex

ipsa poeseos natura petitae sunt; non quo supplere velimus, quae antea omitti debuerint, sed partim ut errores eorum, qui istis divisionibus male usi sunt, confutemus, partim ut veram earum dignitatem atque utilitatem ostendamus. In qua omni disputatione si qui forte sunt, qui arrogantiae cuidam et fastidio tribuant, quod confidentius omnia et sine excusationum captationibus dixerim, eos vehementer rogo, ut sibi persuadeant, me non eam iuvenilis parumque exercitati ingenii vim esse credere, ut nihil erraverim, sed haec tamen scripturum non fuisse, nisi vera putarem. Nam ne homini quidem adolescenti eam in philosophia adhibendam esse modestiam arbitror, ut videri sibi omnia dicat, sed eam, quae est, non videtur, modestia, ut aequo animo ferat, si id, quod tamquam certissimum proposuerit, ab aliis refutetur, et veri, quod illi invenerint, eumdem ducat honorem esse, ac si suo erutum esset studio.

II.

De notione poeseos.

Omnia, quae arte fieri dicuntur, e fine aliquo, cuius caussa comparata sint, iudicantur. Qui si certus quidam et verus finis est, mechanica arte facta dicuntur; (quo vocabulo patet hic non tantum eas artes intelligi, quae mathematicorum regulas et manuum operam exigunt, sed omnes artes, in quibus, quid sit illud, quod efficere artifex debeat, clarum definitumque est) sin absque certo fine speciem tamen consilii cuiusdam prae se ferunt, pulcrarum artium opera vocantur. In hoc ipso enim pulcritudinis natura posita est, quod non certi cuiusdam finis cogitatione, sed quadam tantummodo specie consilii, quae animi viribus exercitandis accommodata est, iudicatur. Nam voluptas quidem illa, quae ex pulcritudine percipitur, non potest pro fine haberi, qui pulcra arte obtineatur. Etenim quia pulcrum aliquid esse non ex voluptate cognoscitur, quae demum perspecta pulcritudine locum habet, tantum abest, ut voluptatis cogitatio artificem, quid pulcrum sit, docere queat, ut, nisi perfecto opere, ne cogitari quidem ulla voluptas possit. Distinguun-

tur autem pulcrae artes materia, in qua ista consilii cuiusdam species exprimatur. Quarum ei, quae in cogitationum apta et congruente compositione versatur, a dicendo Germani, nescio an male, nomen fecerunt. Nam quum duplex sit illa ars, prout aut unice pulcritudine censetur, aut praeter hanc etiam ad utilitatem spectat, primum genus poesin, alterum eloquentiam appellarunt. Quodsi commune nomen quaerebant, quo utrumque genus ad pulcras artes referretur, poeseos vocabulum adhibendum erat, quippe haec ipsa continens, quibus quaevis dicendi ratio in pulcrae artis operibus numerari queat. Oratoris enim ars eatenus tantum ad pulcras artes pertinet, quatenus sola pulcritudine aestimatur, quae poeseos est natura; ubi autem persuadendi consilium, argumentorumque vis et pondus spectantur, in illarum numero artium ponenda est, quae certi cuiusdam finis cogitationem requirunt. Itaque qui poetae et oratoris artem unius cuiusdam pulcrae artis nomine complectuntur, pariter in generis definitione videntur errare, et divisionem male instituisse. Nam et pulcrae artis vocabulum latiore, quam licet, significatu sumunt, eloquentiam eo referentes, et poesin tum a maiore illa arte, quae nihil aliud quam ipsa poesis est, distinguunt, tum ab eloquentia, quae poesis est alii arti adhaerens, plane diversam quamdam artem esse existimant. Quamobrem rectius videmur ita statuere, eam de pulcris artibus, quae cogitationum apta compositione continetur, poesin esse, eamque, quum orationi certum quemdam finem habenti adiungitur, eloquentiam vocari. Igitur eloquentia per se non est in pulcris artibus numeranda, sed omnis rhetorum disciplina additamentum erit illius, quae de poesi agit, disputationis, neque aliam vim habebit, nisi ut usum poeseos in ea oratione, qua veritas explicatur, demonstret.

III.

Divisio poeseos ex argumentis.

In poeseos autem generibus investigandis duas res, ut supra dictum est, spectare convenit, materiam artis, quae

cogitationes sunt, et formam. Ac cogitationum quidem diversitates, quas perspicuitatis caussa primo loco pertractabimus, quum ab experientia, quae tum rerum inexhausta multitudine, tum notarum coniunctissima affinitate animum obruit atque confundit, sumi nequeant, ad ipsum animum hominis cogitantis redeundum est, atque inde, quomodo aliquid, quidquid illud sit, cogitatione persequatur, cognoscendum. Non potest autem hic alia cogitationum compositionis discrepantia cogitari, quam haec, quod aut per se et necessario cohaerent, aut animi libere vagantis arbitrio iunguntur. Nam quum neque leges cogitandi, quas ubique observari necesse est, spectare hic liceat, neque rerum tractandarum diversitates, quae ab experientia petendae sunt, eo trahi debeant, sola necessitatis ratio, qua inter se iunctae sint cogitationes, ad aliquod discrimen constituendum relicta est. Ea autem hoc iudicatur, quod ea, quae quis oratione exponit, aut illa ipsa re, quam tractat, continentur, aut ipsius dicentis opinione, rerum similitudines, propinquitatesque captantis, nectuntur. Philosophorum sermone altera subiectiva, altera obiectiva cogitationum coniunctio diceretur. Inde duo genera poeseos nascuntur, alterum, quod ex rei alicuius partiumque eius enarratione constat, alterum, in quo poeta, nullis argumenti finibus inclusus, libere, quidquid videatur, arripit componitque. Quorum postremum lyricae poeseos nomine appellabimus, cuius ab iis tantum corrupta est significatio, qui falsa definitione decepti aliena et peregrina illuc retulerunt. Alterum genus nisi quis ab rei alicuius expositione, exegeticum nominare velit, epicum vocari suaserim, sive ab heroici carminis dignitate, sive quod hoc vocabulo argumentum potius, quam tractationis ratio designari videatur.

Hac divisione alia nititur divisio, quae quidem ad eam tantum, quam epicam poesin diximus, pertinet. Nam quum in lyricis carminibus cogitationum coniunctio plane libera, nullisque omnino legibus adstricta sit, ex hac certe nullae ducentur notae, quibus in aliquas partes dividi queat. Epica vero poesis quum necessariam quamdam, ipsiusque argumenti natura definitam cogitationum cohaerentiam contineat,

sane quaeri potest, quot et quibus modis fiat ista copulatio. Cuius rei explicationem categoriae relationis praebebunt, quibus omnis notionum coniungendarum ratio descripta est. Ex iis autem intelligimus, quae rerum praedicata a philosophis appellantur, aut ut accidentia substantiae inhaerere, aut ut effectus e caussis suis derivari, aut ut partes mutuo nexu sese sustentare. Atque orationis quidem ea ratio, qua rerum notae, ut accidentia substantiae, rebus adhaerentes enumerantur, descriptio dicitur; illa porro, qua caussarum quarumdam effecta exponuntur, narratio vocatur; tertia denique, qua omnium partium, e quibus aliqua res constat, cohaerentia explicatur, doctrinae nomen habet. Vnumquodque horum generum orationis unam e tribus animi facultatibus sibi propriam, qua regatur, vindicat; ac descriptio quidem phantasiam, quod omnia, quae poeta refert, ipso rei alicuius contuitu suppeditantur; narratio intellectum, quia, etsi necessario effecta cum caussis cohaerent, in ipsis tamen caussis non insunt, sed mentis complexione adiunguntur; doctrina denique rationem, cuius officium est principia ponere, quae rerum multitudine in unum coniungenda singularum partium cognitioni inserviant. Poetas igitur, qui ea tantum, quae in carminum suorum argumentis reperiuntur, exponunt, aut describere aliquid, aut facta narrare, aut rerum mutuam coniunctionem e principiis quibusdam colligere necesse est. Itaque tria epicae poeseos genera sunt, diagraphicum, diegeticum, et didacticum.

Haec ne pravo usu ad falsas quasdam opiniones deflectantur, operae pretium videtur explicationis gratia quaedam addere. Ac primum nequaquam ista epicae poeseos definitione id effectum est, ut lyricis poetis describendo, narrando, docendo interdictum sit. Immo nihil est harum rerum, quin frequentissime in lyricis carminibus inveniatur. Verum si consilium lyrici et epici poetae rationemque tractationis consideramus, nulla difficultate alterum ab altero licet distinguere. Lyrici enim poetae non rerum plenam cognitionem curant, sed raptim, ut quidque idoneum videtur, decerpunt, et descriptiones, narrationes, demonstrationes non

ipsarum caussa, sed aut aliam aliquam rem, aut suum quemdam sensum cupiditatemve respicientes, adhibent. Atque etiam quum toti in describendo, in narrando, in docendo versantur, facile ex eo cognosci possunt, quod cogitationum coniungendarum caussas non tam e carminum argumentis, quam suo ex animo sensuque videantur petere. Multis enim modis rerum notae colligi, argumentationesque et narrationes quoque institui possunt, si quis suae libidini, quam rerum conditionibus, obtemperare malit. Id, si qui forte sunt, qui exempla requirant, nescio an nequeat fortius comprobari, quam illo carmine, quod in cantico Salomonis legitur, capite quinto, inde a versu decimo usque ad finem. Ibi puella amatorem suum describens non, is ut cognosci possit, efficere studet, quod rogata tamen erat, sed, amore adducta, suae cupiditatis in omni descriptione signa exprimit.

Deinde ne hoc quidem lyricae et epicae poeseos disiunctione firmari voluimus, in epicam poesin nihil e lyrica transferri posse. Ac sane in epicis quoque carminibus haud raro lyricorum munere funguntur poetae. Quae quidem res nihil plane obstat, quominus statim unum genus ab altero liceat distinguere. Nam, ut paullo ante dictum est, epica poesis eo continetur, quod unice rerum plenam cognitionem spectat; lyrica, quod poetae libidine hic illic aliquid arripientis regitur. Sic Homerus quum alibi saepius, tum in utriusque carminis principio et ubicumque Musas invocat, lyricus poeta est, quamquam quis dubitet, quin is unus omnium epos facere plane sciverit? Aliter Ossianus, qui, aeque lyrica et epica poesi excellens, utrumque genus ubique miscuit. In quo quis non facillime lyrica ab epicis carminibus diiudicet, si consilium poetae, aut rem aliquam narrare volentis, aut narrationes ad suum aliquem sensum accommodantis, perpenderit? Eodem modo quis haesitabit, quo Pindari Argonautica, quo Apollonii referenda sint?

Denique ista lyricae et epicae poeseos definitione assumta non erit difficile, quaedam carminum genera, quae hactenus dubium et incertum fuit quo pertinerent, ad suum quaeque locum revocare. Sic cantiones illae, quae facti alicuius narrationem continent, (nostri Romanzen et Balla-

den vocant) inter lyrica carmina vulgo numerantur, propterea quod lyricam poesin tribus partibus absolvi, odis, cantionibus, et elegiis vulgo existimatur, quo nihil perversius cogitari potest. Nostra quidem si vera est sententia, dubitari nequit, quin ista carmina ad epicum genus, in eoque ad diegeticam poesin pertineant. Contra fabellae Aesopicae et universa epigrammatum, quae nunc vocantur, ratio lyricae poesos partes sunt, quippe nullam rem ipsius rei caussa, sed ut aliquo referatur, exponentes. Quae autem Graeci, aculeum non requirentes, epigrammata nominant, lyrica pariter atque epica sunt. Eodem modo ea, quae allegorica carmina appellantur, hoc ipso, quod allegorica sunt, nusquam possunt referri, sed si rem spectes, quam imaginibus involutam continent, aut lyrico generi adnumerari debent, aut epicae poeseos partibus, diagraphico, diegetico, et didactico, e quo Ilias atque Odyssea essent, si quorumdam grammaticorum somnia sequeremur.

IV.

Divisiones poeseos e forma, ac primum e forma mutabili et immutabili.

Posteaquam de materia poeseos explicatum est, formae ratio, propter quam series aliqua cogitationum in pulcrae artis operibus numeretur, est investiganda. Quae quum unice in pulcritudine posita sit, ex eo, quod pulcrum dicatur, reliquas petere oportebit poeseos diversitates. Ac pulcritudinis vocabulo non id solum, quod sublimitati opponitur, sed quod huic utrique rei commune est, intelligimus, illam alteram pulcritudinis partem formositatis nomine appellantes. Quodsi ea, quae Kantius de formositate et sublimitate disputavit, diligenter inter ea comparamus, hoc nobis videmur colligere, sublimia pariter ac formosa ita esse comparata, ut, tamquam ad finem aliquem referenda sint, etsi, quo referantur, nihil est, apto quodam lusu mentis vires exerceant. Quae postea, ubi de formositate ac sublimitate dicendum erit, longius erunt persequenda. Nunc quidem illam rerum conditionis ad finem aliquem, qui vere nullus finis

est, comparationem, (Latine finalitatem formalem dixeris) antequam eius partes spectemus, alia quadam ratione considerabimus. Est enim illa finalitas aut necessaria quaedam et immutabilis, aut mutabilis ac fortuita. Quod primo quidem adspectu falsum videri necesse est, quia, ubi, qui sit iste finis, ad quem aliquid referatur, indicare non licet, diiudicari non potest, necessariumne sit, quod ei consequendo factum existimetur, an fortuitum. Ac sane ipsa per se pulcritudo nihil continet, quo immutabilis iudicari queat, sed id, si quidquam usquam est, aliunde est petendum. Itaque tum demum necessaria et immutabilis dici pulcritudinis ratio potest, quum eadem forma, qua pulcritudo nititur, simul vero aliquo fine aestimatur. Id autem dupliciter fit, aut quum verus iste finis certus quidam definitusque est, aut quum forma rei ex incerto quidem, at omnino tamen vero aliquo fine pendet. Ad priorem casum illa, quam fixam adhaerentemque formositatem Kantius vocat, pertinet: quae si humana arte facta est, rem, cui adhaeret, a pulcrarum quidem artium operibus excludit, ut eloquentiam architecturamque. Altera vero ratio in quibus artium operibus observatur, ea nihilominus pulcrarum effecta artium sunt, propterea quod, quum certo quodam fine careat, non impedit, quominus solam pulcritudinem spectent artifices. Censetur autem illa aequabili omnium partium proportione, (Graeci συμμετρίαν, nostri Regelmässigkeit vocant) quae quamquam certum finem per se nullum habet, cogitari tamen nequit, nisi ita, ut omnino ad verum aliquem finem, quicumque ille sit, referatur. Nititur enim haec aequabilitas regula quadam, quae formae rationem describat, ob eamque rem non pulcritudine, sed perfectione iudicatur. Haec regula quia absque certo quodam fine observatur, in ipsis rerum formis eluceat necesse est, quod non potest aliter fieri, nisi ita, ut quaeque pars alteri normam praebeat, quod ipsum symmetria vocatur. Cuius qui finis, quae caussa sit, scire, ad formae quidem perfectionem iudicandam non est opus, ut in illis formis, quae symmetrica proportione carent.

Quae autem ex hac formae aequabilitate et inaequabilitate ducitur carminum divisio, ea licet ex ipsa notione poe-

seos derivari non possit, tamen ne in illarum quidem numero ponenda est, quas sola experientia suppeditat. Illae enim in eo, quod naturam poeseos continet, nihil mutant, atque idcirco, ubi de hac sola agitur, omitti debent. Quod quum plane contrarium sit in aequabilitate illa, patet, eam non potuisse praeteriri. Neque enim recte disputari de poesi potest, nisi, id ipsum, in quo eius natura cernitur, quas mutationes admittat, explanatum fuerit.

Atque ex illa aequabilis et inaequabilis pulcritudinis differentia quaedam poeseos divisio nascitur, quae propter ingens momentum semper animadversa, propter difficultatem vero nondum plane explicata fuit. Nam quae carmina cantionum nomine appellantur, ea sunt, in quibus aequabilitate illa, quam diximus, pulcritudo regitur. In quo genere poeseos illustrando qui illud quadam laetitiae et hilaritatis expressione, omnem sublimitatem seiungentes, contineri statuunt, plane nihil ad eius cognitionem existimandi sunt contribuisse. Ista res enim ut omnino apta dignaque sit ad aliquam poeseos divisionem faciendam, certe in iis carminibus, quae omnium sensu cantiones putantur, neque unice nec necessario reperitur. Propius veritatem illi accesserunt, qui aequabili aliqua animi affectione exprimenda cantiones a caetera carminum multitudine differre arbitrantur. Qui quamvis veram discriminis caussam non tetigerunt, (nam ex eorum sententia multa carmina ad hoc genus pertinerent, quae nemo cantiones esse sibi persuaserit) non tamen plane errarunt, quia istam affectionis aequabilitatem e totius formae apta proportione et comparatione oriri necesse est. Hac autem sola cantionum naturam contineri unusquisque vel e sensu suo, vel ex eorum, qui cantiones faciunt, consilio colligere potest. Nam illa quidem carmina, in quibus poetae affectio omnibus legibus, nisi quas argumentum praescribit, soluta est, nemo ad cantiones retulerit, quippe frenis quibusdam cohiberi in hoc genere eius libidinem postulans. Quae quum argumenti ratio, quod in cantionibus aeque epicum ac lyricum esse solet, iniicere poetae nulla possit, qua alia re, nisi ipsius formae quadam aequabili comparatione observanda, coercebitur. Hanc autem comparatio-

nem necessario curare debet is, qui cantiones facit, propterea quod in hoc genere carminis non tam suae cuidam libidini obsequutus, quam regulis quibusdam, quae omnium assensu comprobentur, ductus videri cupit. Ac plerumque eo consilio componuntur cantiones, ut ab quovis homine cantari queant: eaque prima videtur huius proportionis origo fuisse, quae deinde etiam sine istius usus cogitatione recte ac iure usurpata est. Cernitur autem ista aequabilis proportio primum ac praecipue in ipsis cogitationibus: tum vero etiam animi affectiones certa lege moderandae sunt; orationis quidam congruens sibique constans ornatus adhibendus verborumque complexiones longitudine pares et partibus similes instituendae; metri denique libertas systematibus coercenda, et in his quoque ea, quae lyrica metra propter mensurae varietatem dicuntur, vitanda. Quis enim vel heroicum versum, si solus adhibeatur, in cantionibus ferat, qui vel syllabarum numero, vel caesurarum dissimilitudine omnem aequabilitatem respuit. Harum rerum omnium nescio an nequeam clarius exemplum ponere, quam Horatii illud, donec gratus eram tibi.

Ex iis, quae hactenus de cantionibus dicta sunt, patet, eas nequaquam ad lyrica carmina referri posse, quod, quantum equidem sciam, ab omibus factum est. Quae si maximam partem lyricae sunt, id eo fit, quod plerumque iis sensibus excitandis adhibentur, qui quibusdam occasionibus iterari, multorumque communem voluptatem consociare possint. Epicam tamen poesin nihilominus aptam esse cantionibus, illustre documentum e genere diegetico praebent illa carmina, quae ab nostris Balladen et Romanzen appellantur: nec deerunt poetarum scripta evolventibus diagraphici didacticique generis exempla.

V.

Divisio poeseos in pulcram et sublimem.

Accedimus ad alteram formae pulcrarum artium diversitatem, qua omnis pulcritudo in formositatem et sublimitatem dividitur. Ac quum pulcritudinis universa vis in eo

posita sit, quod mentem in ipsa rerum contemplatione apto quodam lusu exerceat, necesse est, eam specie quadam finalitatis vero fine carentis niti. Hac enim una ratione eiusmodi lusus cogitari potest. Itaque non tantum in formositate, quod e Kantio aliquis possit colligere, sed etiam in sublimitate formalis illa finalitas inesse debet. Nam si qua res, sive illa formosa seu sublimis, non contineret quamdam speciem finalitatis, animi vires ea re ad aptum quemdam motum nullo pacto possent impelli. Illa autem finalitatis fine carentis forma duplex esse potest, aut internae, aut externae, quemadmodum omnis vera finalitas nunc interna est, quae perfectio, nunc externa, quae utilitas dicitur. Atque internae quidem finalitatis forma formositas est. Censetur enim omnium partium ad unum quiddam, quod quid sit, notione nulla comprehendi potest, conspiratione; ob eamque rem formosa per se placent, neque egent, quo referantur. Quae autem inde voluptas percipitur, ea ad intellectum pertinet, cuius officium est, in iis, quae oblata sunt animo, aliquam unitatem efficere. Quod vero ad sublimitatem attinet, eam si externae finalitatis forma contineri dixerim, verendum mihi est, ne id ipsum repugnare sibi videatur, cogitari aliquam posse, quae externa sit, formalem finalitatem. Nam quum nihil usquam esse possit, quo aliquid, ubi de sola forma agitur, foras referri queat, formalis externae finalitatis notionem plane inanem sibique ipsi contrariam videri necesse est. Verum diligentior huius notionis consideratio nescio an alia omnia, quam quae primo adspectu videntur, aperiat. Nam si quaerimus, quale id esse debeat, in quo externae cuiusdam finalitatis forma reperiatur, necessario, quia nihil est, quo vere referri possit, eiusmodi quid continere debet, quo indicetur non esse per se plenum atque absolutum. Id autem quia certis rerum notionibus nihil hic loci est, non potest aliud quidquam esse, quam magnitudo, ac non ea quidem magnitudo, quae numero et mensura conficitur, ob eamque rem semper plena definitaque est, sed illa, quae unice sensu aestimatur, solaque adeo crescere potest, ut tota comprehendi nequeat. Haec igitur quia nec per se absoluta est, quippe ad aliud

quid, quod extra eam est, referenda, neque absolvi tamen ullo modo potest, propterea quod, si posset finiri, notione aliqua includeretur et formalis finalitatis naturam amitteret, recte, arbitror, externae finalitatis formalis nomine appellatur. Ea magnitudo autem quod sensuum captum longe excedit, non ad intellectus, qui data solum ordinat, notiones, sed ad rationis, infinitorum supremam conditionem requirentis, ideas excitandas idonea est. Sic etiam intelligitur, quare formosae dici ipsae res possint, sublimes non possint: formosae enim res in se ipsis notionis quamdam formam, qua formatae sint, expressam habent; sublimes quae dicuntur, ideam, quae exprimi non potest, indicant tantum et velut e longinquo monstrant. Quare voluptatis quoque in sublimitate alia atque in formositate ratio est. Formosa enim per se et statim placent: quae res autem sublimes vocantur, eae primo non solum, quod sensu comprehendi nequeunt, sed etiam, quod, si per se solae spectantur, nulla finali forma iudicari possunt, iniucunditatem creant: postea vero, quum eo, quod ad infinitam magnitudinem referuntur, rationis vim excitarunt, nec formali finalitate, nec voluptate carent.

Haec pulcritudinis in formositatem ac sublimitatem divisio quo melius intelligatur, ad fontes eius atque principia adeundum est. Ac quum notiones in pulcritudine nullae sint, missa informationis earum ratione, quae posterioribus categoriarum momentis descripta est, illa tantum considerari oportebit, e quibus formantur. Nam etsi certis notionibus pulcritudo caret, illa tamen adesse debent, unde possint omnino formari notiones, quia, haec si abessent, ne haberet quidem mens, in quo lusum quemquam experiretur. Requiruntur autem ad quamlibet notionem formandam duae res, prima, quae alius cuiuspiam rei auxilio cognoscatur, altera, cuius auxilio illa cognoscatur; subiectum praedicatumque philosophi appellant. Horum ad informandas notiones rationem quantitatem qualitatemque vocant. Quodsi e subiecti praedicatique, quae materia logica dicitur, coniunctione notiones efficiuntur, nec tamen pulcritudo, licet materia logica carere nequeat, certas notiones admittit: necesse est, in pulcritudine non totam materiam logicam, sed alteru-

tram eius partem inveniri. Igitur aut qualitate sola aut quantitate pulcritudo censetur. Ac qualitas quidem eo ad aliquam rem refertur, quae res quid sit nesciatur, quod ita aliqua forma (hac enim continetur qualitas) in unum quiddam conspiret, ut aliquid effici ista conspiratione videatur, etsi, quid illud sit, incertum maneat. Haec ratio formae, quae alicuius rei forma esse videtur, licet nullius sit, intellectus vim provocat: eaque mentis virium excercitatio formositatis sensum gignit. Quantitatis par ratio est. In qua ita solum mentis quidam lusus cogitari potest, ut ad qualitatem aliquam, qua definiri possit, licet ea qualitas nusquam ulla sit, referatur. Quamobrem eiusmodi quantitas nec certa finitaque esse debet, quippe cuius finis adhuc quaeratur, nec finienda umquam, quia, si posset finiri, mensurae et numeri notione circumscriberetur. Itaque necesse est, istiusmodi quantitas ut solo sensu aestimetur et ne comprehendi quidem tota sensu possit: quo fit, ut omni forma careat. Quum igitur forma, quae in iudicanda quantitate quaeritur, in sola magnitudine, quoniam a certis notionibus abstinendum est, nusquam inveniatur, rationis auxilium, etiam infinita in unum complecti valentis, adhibetur, qui mentis lusus sublimitatis sensum procreat. Haec omnia eo consilio exposui, ut sublimitatem aeque ac formositatem finalitatis formalis, quam pulcritudinem appellavi, notione contineri ostenderem, quae communis utriusque pulcritudinis notio ad artium explicationem plane est necessaria.

Tertia igitur poeseos divisio formosa carmina a sublimibus distinguit. Quae divisio quum pariter atque illae, quas antea commemoravimus, suo quodam ac proprio nitatur fundamento, non ad partem aliquam poeseos, sed ad universam poesin pertinet, quamquam ea non habet nomina, quibus ubique uti liceat. In lyrica quidem poësi usus ferme obtinuit, ut, exclusis cantionibus, sublimia carmina odarum nomine appellarentur: formosa nescio an recte elegiae vocari possint, cuius vocabuli vera significatio iam ab antiquis neglecta est. In cantionibus haec diversitas nomen nullum habet, quod iis maxime tribuendum est, qui, hoc genus totum ad lyricam poesin referentes, una divisione odas, can-

VIII.

De ridiculo.

Denique quum formae vocabulum ita ambiguum sit, ut universam tractationis rationem possit comprehendere, etiam ad animi affectiones, quas poesis suscitat, designandas adhibitum est. Quibus animi affectionibus si solus formositatis ac sublimitatis sensus intelligitur, sane, ut antea demonstratum est, necessariae quaedam carminum divisiones inde peti possunt: sin aliae quoque animi commotiones isto nomine appellantur, patet, quae his nitantur poematum diversitates, eas experientia tantum cognosci, ob eamque rem a philosophica dividendae poeseos ratione abhorrere. In his animi commotionibus risus est, qui licet per se nullo modo ad pulcritudinis sensum referri queat, multo tamen cum fructu et laude in eo excitando operam poetae collocant. Quid sit autem ridiculum, eorum, quos equidem sciam, nemo videtur satis explicasse. Quodsi risum primo, ut par est, psychologica ratione consideramus, eum ab repugnantibus affectionibus nasci omnium experientia comprobat. Affectiones autem omnes aut iucundae iniucundaeve sunt, aut voluptatis pariter ac doloris expertes. Itaque aut iucunditatis atque iniucunditatis quadam repugnantia animus commovetur, aut eiusmodi affectiones sibi adversantur, quae nulla voluptatis ratione aestimari possunt. In quo casu satis est, si una tantum affectio voluptatis dolorisve sensu expers est, quia tum altera, quae cum priore pugnat, non iucunditate, sed eo, quod alia plane est, illi adversatur. Ac risum ex ea affectionum repugnantia nasci, quae non est in iucunditate atque iniucunditate diligens experientiae usus ostendit, voluptatis et doloris coniunctionem fletui assignans. Non sum quidem nescius, eorum maxime exempla in contrariam sententiam afferri posse, qui quum tristes sunt, repentina gaudii alicuius successione in risum coniiciuntur. At illud vereor ut possit aliter fieri, quam ita, ut vel quia tollenda maeroris caussa gaudium continebatur, vel quod rei novitas oblivionem doloris adducebat, remissione tantum et languore, quem tristitia reliquerat, vincendo risus excitetur. Quorum uberiori

explicationi quoniam hic non decet locum concedere, hoc tantum afferam, eos qui ex levium atque humilium negotiorum occupatione repente ad magnarum sublimiumque rerum contemplationem abripiuntur, novitate et insolentia huius sensus, repugnantis omni remissioni, in risum coniici solere; in quo quidem casu nulla est iucunditatis et iniucunditatis certatio; illis contra, qui amici mortem dolent, quoties consuetudinis et familiaritatis suavitatem recordantur, lacrimas erumpere.

Τὸ γὰρ φιλῆσαι τὸν θανόντ' ἄγει δάκρυ,

ut recte Euripides.

Ex risus natura quae sint ridicula, intelligi potest. Ac debent illa earum rerum aliquam coniunctionem continere, quae alia quadam, quam iucunditatis et iniucunditatis repugnantia insociabiles animi affectiones afferant. Quae repugnantia aut solo sensu aestimatur, quemadmodum musici sonis quibusdam (non melopoeia, quod etiam, sed intellectus auxilio, fieri potest) risum movere sciunt, aut mentis iudicio expenditur, quod solum genus nunc ab nobis tractandum est. Quodsi ea ridicula sunt, quae aliquam rerum insociabilium coniunctionem continent, tamen, nisi absurda cum ridiculis confundere volumus, fieri non potest, eae res ut nulla omnino ratione copulatae sint. Hoc enim si esset, rationi quidem taedium crearent, licet, si solam affectionem, quam singulae partes per se afferrent, spectes, risum forsitan moverent. Ex eo genere est, quod Kantius affert, fuisse, qui ob eiecta propter tempestatem e navi bona adeo doleret, una nocte ut eius caliendrum canuerit. Hoc ridetur, sed non est ridiculum. Nam recte quidem et e Kantii sententia Cicero, natura nos, inquit, noster delectat error, ex quo quum quasi decepti sumus exspectatione, ridemus. At necesse est, ne illud quidem, quod praeter exspectationem arripuimus, absurdum esse. Nam non id, quod exspectatum erat, adipisci, aliud est, ac tale quid arripere, quod exspectari nulla conditione poterat. Hoc autem necessario caveri debet, nisi risum ingenuo homine plane indignum

putare, et Crassum illum ἀγέλαστον tamquam exemplum omnibus proponere velis. Itaque ea tantum sunt ridicula existimanda, in quibus quaedam ita coniunguntur, quemadmodum coniungi non possunt, licet alia ratione optime congruant. Referam exemplum e Cicerone. Pusillus testis processit. Licet, inquit, rogare, Philippus? Tum quaesitor properans, modo breviter. Hic ille, non accusabis: perpusillum rogabo. Patet, quare hoc ridiculum sit. Pusillum hominem esse, quem rogaret, dicebat Philippus: id verum erat, sed responderi nunc non debebat. Itaque nisi vocabulo usus esset, quo quum brevitatem hominis lacesseret, pauca tamen rogaturus videretur, stultus fuisset atque ineptus. Eiusdemmodi illud est, quod ibidem Cicero refert, de furace servo, solum esse, cui domi nihil sit nec obsignatum nec occlusum. Quae quum ad commendandum hominem dicuntur, non possunt hoc significare, nihil satis illi obsignatum occlusumque esse, sed non opus esse quidquam obsignare atque occludere. Quodsi non ad utramque rem verti possunt, non sunt ridicula. Nam inepte diceretur, frugi servum esse; omnia enim furari. Sic intelligitur etiam, cur errare saepe ridiculum sit, quod non eo fit, quia leve vitium, et debilitatem hominis arguens animadvertamus: nam ne haec quidem vitia omnia risum movent: sed id tum demum accidit, quum quis ea, quae quadam ratione vera sunt, alia ratione, quam licet, pro veris habet. Equum oculis currere nemo dixerit, qui cuiusquam sani hominis risum captet. At idem ridetur in his versibus C. Lucilii,

queis hunc currere equum nos atque equitare videmus,
his equitat, curritque: oculis equitare videmus:
ergo oculis equitat.

Non omnia autem, quae ridicula sunt, ridentur. Nam interdum severitas quaedam et dignitas accedit, cuius admiratio honestam indolem ab risu retinet. Illi quidem, qui nihil usquam magnum et grave sentiunt, etiam in his rident. Ex eo genere P. Licinii Vari dictum commemorat Cicero, qui Africano maiori, coronam sibi in convivio ad caput accommodanti, quum ea saepius rumperetur, noli mirari, in-

quit, si non convenit: caput enim magnum est. Ita etiam Augustus, ut a Macrobio traditum est, quum Herennium, pravi exempli iuvenem, castris excedere iussisset, isque interrogaret, quid patri suo diceret, dic, inquit, me tibi displicuisse. Ex his apparet, ne sublimitati quidem ridicula repugnare, eoque et in epopoeia, et in tragoedia adhiberi posse.

Quum ridicula, ut ex ea definitione, quam supra posuimus, clarum est, non in homine solo, ut quidam existimant, reperiantur, sed ubique locum habeant, ubi repugnantia ita coniungi possunt, quodammodo ut sibi non repugnent: non in poesi sola, sed in reliquis etiam artibus recte adhibentur. Atque in pictura quidem non aliter risus movetur, nisi rerum quae pinguntur, auxilio. Nam ipsae per se figurae, si, quarum rerum figurae sint, spectare omiseris, non possunt ridiculae esse, propterea quod spatii descriptiones, in quibus nimirum nullius partis forma e forma alterius pendeat, repugnare sibi nullo pacto queunt. Quapropter, quum pictura risum excitat, figurae non inter se, sed cum eo pugnant, quod iis exprimi debebat, ut in sannis videmus. Alia in arte musica ratio est, quae non modo cantu cum verbis, quae canuntur, male concordante, sed sola etiam melopoeia discrepantes modos apte coniungente risum auditoribus commovere potest. Cuius rei etsi rarissima exempla sunt, non est tamen obscurum, posse illud fieri. Nam quum in arte musica et soni et modi regula quadam, quae a praecedentibus sonis et modis definitur, ordinandi atque flectendi sint, apertum est, repugnare sibi modorum consequutionem posse: quae si talis est, ut quodam modo non repugnet, rideri necesse est.

Iis, quae de ridiculo disputavi, si pauca de eo, quod simili comparatione flebile appellari possit, addiderim, veniam mihi impetrabit illa repugnantium affectionum divisio in risum et fletum. Ac fletus si, quemadmodum risus, in ipsis rebus aliquid habet, quo excitari possit, id cogitatione, quae voluptatis sensu caret, comprehendi non potest, sed in sola pulcritudine inveniri debet. Quae quum e duabus partibus constet, formositate et sublimitate, in illarum coniun-

ctione flebile istud quaerendum est. Ac formositas quidem per se et statim voluptatem creat, quae si iuncta est sublimitati, in qua primo iniucunditas quaedam est, vis eius debilitatur et iniucunditati cedit. Necessario autem ita debet coniuncta esse sublimitas cum formositate, eadem res ut alia ratione formosa, alia sublimis sit. Nam si eadem ratione et formosa et sublimis est (quod tum fit, quum in formositate sublimitas inest) nobilis appellatur. Praeterea illud quoque notandum est, deformitatis cum formositate coniunctionem non posse lacrimas ciere, propterea quod, quum in mentis quadam repugnante exercitatione iste sensus cernatur, pariter ut in ridiculo, vitanda est absurditas. Id autem eo tantum fieri potest, quod, quum impeditur formositatis iudicatio, aliud adsit, quo eadem res iudicari queat quod in deformitate nusquam est. Ita Sophocles in Oedipi Colonei principio, et Homerus de mortuo Hectore,

κάρη δ' ἅπαν ἐν κονίῃσι
κεῖτο, πάρος χαρίεν· τότε δὲ Ζεὺς δυςμενέεσσι
δῶκεν ἀεικίσσασθαι ἑῇ ἐν πατρίδι γαίῃ.

Haec animi affectio in eo genere ridiculi saepe invenitur, quod in nativa morum simplicitate est.

Redeo ad illa, quorum caussa haec omnia commemorata sunt. Quodsi enim ridicula per se pulcritudinem nullam habent, non possunt inde aliae, nisi fortuitae poeseos divisiones nasci, quas in hoc genere disputationis praeterire oportet. Sic satira, cuius vis in deridendis hominum vitiis posita est, non est in iis carminum generibus numeranda, quae ex ipsa notione poeseos derivantur. Eodem modo qui comoediam ridiculo carere non posse statuunt, nescire videntur, omnes tragoediae et comoediae diversitates unice ex sublimitate et formositate nasci. Ridiculum quidem a comoedia abesse posse, vel dimidiatus ille Menander Terentius ostenderit. Atque etiamsi frequentius in formositate ridiculum est, tamen quum ne a sublimitate quidem abhorreat, etiam in tragoedia recte adhibetur, quae tum quid haberet, quaeso, quo a comoedia differret?

IX.

Conclusio.

His omnibus fortuitarum divisionum exemplis nihil aliud efficere studui, nisi ut, qua ratione distinctionibus istis utendum sit, ostenderem. Ac quum universae poeseos ambitus illis divisionibus, quas e natura poeseos hausimus, descriptus sit, necesse est, quaecumque praeterea carminum diversitates reperiantur, eas omnes ad illa, quae prima ac necessaria sunt poematum genera, reduci, ac sine illis ne cogitari quidem posse. Sunt autem illa genera numero sedecim, quoniam, quum in quovis carmine haec tria spectanda sint, argumentum, formae necessaria vel fortuita ratio, denique pulcritudo, uniuscuiusque divisionis membra caeteras distinctiones recipiunt. Atque in argumentis quatuor reperiuntur carminum differentiae, quarum quum quaelibet aut aequabili aut inaequabili forma sit, octo habemus diversitates. Harum vero quum unaquaeque formositatem aeque ac sublimitatem admittat, sedecim omnino sunt genera poeseos. Quamobrem in quolibet poemate iudicando primum omnium, ad quod ex his sedecim generibus illud pertineat, investigandum est: tum demum illas notas, quae ab experientia petuntur, ordine, quo quaeque superior est, adiicere decet.

DE DRAMATE COMICOSATYRICO.

Epistola ad Chr. D. Beckium, edita in Commentariis Societatis philologicae vol. I. part. II. p. 245. seqq.

Quum gratum tibi fore significares, Becki, V. C., si quid ego quoque commentariis societatis philologicae insererem, spopondi me descriptionem lexici Graeci MS., quod magno litterarum emolumento editum iri speramus, ad te missurum esse. Sed quum non sane mea culpa in dies hanc rem differre cogerer, verebar, ne nimis cunctando aut negligentior, aut, quod molestius etiam ferrem, parum officiosus tibi viderer. Decrevi igitur, interea dum illius exhibendae descriptionis mihi copia fieret, alia via, eaque magis etiam cum studiis societatis philologicae coniuncta, nomen meum exsolvere. Etenim quem Eichstaedtius, V. Cl., quum philologicae societatis sodalis esset, de dramate Graecorum comicosatyrico libellum edidit, in eo libello quum ea ipsa, quae primaria sunt, drama comicosatyricum et emendatio fragmentorum Lytiersae, plurimis mihi viderentur maximisque obnoxia esse dubitationibus, operae pretium me existimabam facturum, si renovanda hac disputatione vel ipse aliquid ad eam explicandam conferrem, vel alios, ut id facerent, excitarem. Ac non satis mirari possum, quid sit, quod Eichstaedtius commentum hoc dramatis comicosatyrici, rei antea doctis hominibus prorsus ignarae, ita plurimis probaverit, ut iam ne dubitari quidem videatur, quin istiusmodi fabularum genere veteres usi sint. Mihi certe, quae in hanc rem ille argumenta attulit, ut ad speciem veri callide ador-

nata, ita a veritate remotissima videntur. Scilicet commemorari docet Phrynichi, Cratini, Anaxandridae, Ophelionis, Iophontis, Ecphantidae, Timoclis comicorum satyros. Si ita est, facile victas manus tanto exercitui praebebimus. Verum ante omnia ostendi debebat, illos omnino potuisse scribere satyros; tum etiam scripsisse; denique, si scripsere, diversum hoc genus a tragicorum satyris fuisse. Ac quod primo loco dubitare me dixi, an omninò scribere isti satyros non potuerint, id non in omnes, sed in hos tantum expetit, qui mediae fuerunt novaeque comoediae scriptores. Nam choro sublato, de cuius omissione non satis accurate disputasse videtur Eichstaedtius, equidem non video, cuiusmodi esse potuerint fabulae, quae a choro satyrorum satyricae dicebantur. Sed hoc sane non tangit antiquiores, ut Phrynichum, Cratinum, Ecphantidem. Itaque quo argumento hos censebimus satyros scripsisse? Mirum vero, ab nullo veterum scriptorum hoc disertim traditum esse, comicos quoque fabulas fecisse satyricas. Mirum etiam, quod in tanta comicorum multitudine perpauci tantum sunt, quorum satyri memorantur, in iisque unus dumtaxat Timocles, cuius Icarii satyri eodem modo, quo in tragicis fieri solet, nunc simpliciter Icarii, nunc Icarii satyri dicuntur. Quamquam non videtur ea huius indicis esse vis, ut, si alia obstent, Icarios fabulam satyricam putare oporteat. Etenim, nisi magnopere fallor, et Timoclis Icarii, et quicumque aliorum commemorantur comicorum satyri, comoediae fuerunt. Primum enim non solent loci e fabulis satyricis sic afferri, ut simpliciter σάτυροι, omisso nomine fabulae, commemorentur. Disputavit quaedam de hac re Casaubonus ad Athenaeum p. 723. et de poesi satyrica p. 131. et 135., sed non satis diligenter. Quae in hanc rem afferri possunt, haec ferme sunt. Aeschylum in σατυρικῷ affert Hesychius in v. ἀποφύλιοι: idem in v. ἀῤῥαγὲς ὄμμα Sophoclem in σατυρίσκῳ. Scribendum σατυρικῷ, quod iam volebat Casaubonus [1]). Nec dubium,

1) Codex Hesychii σατυρίκῳ.

quin utroque in loco Hesychii nomen fabulae Aeschyleae et Sophocleae exciderit. Sophoclem ἐν σατύροις afferunt Zenobius proverb. II. 80., in quo, ut in Hesychio, nomen fabulae omissum credibile est, et Aristides, memoratus iam Casaubono de sat. poesi p. 135. Recte hic quidem, neque egens emendationis. Loquitur enim de Helena, nec nomine opus habet fabulae, quum ex ipsa Helenae mentione pateat intelligi Ἑλένης ἀπαίτησιν, quam fabulam satyricam fuisse, licet, quod equidem sciam, nemo animadverterit, satis tamen fragmenta arguunt. Porro Athenaeus p. 428. A. eumdem poetam laudat ἐν δράματι σατυρικῷ. Non solent ita loqui [2]). Quare adducor, ut alicuius fabulae nomen pro δράματι restituendum putem. Fortasse scripsit ἐν Σαλμωνεῖ σατυρικῷ. Idem nomen Bentleius in epistola ad Millium reddidit Galeno, in quo legebatur ἐν Σαλαμίνῃ σατυρικῷ [3]). Corrupto Athenaei loco Brunckius adeo se decipi passus est, ut in lexico Sophocleo in v. ἄλυπον locum lexici MS. Sangerm. ita scriberet: Σοφοκλῆς ἐν τῷ Διονυσιακῷ σατυρικῷ, et in v. θωχθείς apud Hesychium pro Σοφοκλῆς Διονυσιακῷ reponi vellet ἐν Διονυσιακῷ τινι σατυρικῷ, qua ratione nemo umquam loquutus est. Immo recte MS. Sangerm. apud Valckenarium in diatriba p. 179. habet ἐν τῷ Διονυσιακῷ σατυρικῷ [4]). Quin omnino Dionysiacum non debebat Brunckius e numero fabularum Sophoclis expungere: quod nomen indidisse poeta illi fabulae ex eo videtur, quod vini inventio eius argumentum esset. Certe hoc ex illo lexici Sangerm. loco clare potest intelligi. Quod si tragicorum satyri, ut par est, nomine fabulae adiecto commemorari solebant, mirum videtur, comicorum satyros omnium, si ab Iophonte et Timocle discesseris, omisso fabulae nomine afferri. Quo facilius li-

---

2) In codice Athenaei omissum est δράματι.

3) Salaminem Sophoclis tueri studuit Osannus in libello, quem Germanice de Aiace Sophoclis scripsit p. 77. seq.

4) Vide Bekkeri Anecd. p. 385, 20. Nisi inscripta fuit fabula Διόνυσος σατυρικός.

cebit rem ita expedire, ut hos comicorum satyros comoediarum potius, quam fabularum satyricarum indices esse existimemus. Eamque suspicionem egregie confirmat ordo, quo fabulae istorum poetarum a grammaticis enumerantur. Suidas in v. *Ὠφελίων* huius fabulas hoc ordine refert: *Δευκαλίωνα, Κάλλαισχρον, Κένταυρον, Σατύρους, Μούσας, Μονοτρόπους*. Idem Timoclis fabulas hoc ordine: *Δημοσάτυροι, Κένταυρος, Καύνιοι, Ἐπιστολαί, Ἐπιχαιρέκακος, Φιλοδικάστης, Πύκτης*. Idem alterius Timoclis fabulas hoc ordine: *Διονυσιάζουσαι, Πολυπράγμων, Ἰκάριοι, Δῆλος, Λήθη, Διόνυσος, Κονίσαλος, Πορφύρα, Ἥρωες, Δρακόντιον, Νέαιρα, Ὀρέστης, Μαραθώνιοι*. Idem Phrynichi comici fabulas hoc ordine: *Ἐφιάλτης, Κόννος, Κωμασταί, Σάτυροι, Τραγῳδοὶ ἢ Ἀπελεύθεροι, Μονότροπος, Μοῦσαι, Μύστης, Ποάστριαι, Σάτυροι*. Eumdemque ordinem habet Eudocia p. 428., nisi quod *Κρόνος* addit post *Κόννος*, et in fine omittit *Σάτυροι*, unde corrigendus est Suidas. Nunc quis non miretur, in mediis quattuor poetarum comoediis satyricas fabulas commemorari, neque, ut par erat, enumeratis demum comoediis addi satyros? Quod si has comicorum fabulas, quae satyrorum nomine vocantur, comoedias esse censebimus, clarum erit, quare et comoediis misceri a grammaticis potuerint, neque accessionem requirant alius indicis, quam Satyrorum. Etenim credibile est, uti in his paucorum poetarum fabulis Centauri, Musarum, *Μονοτρόπων* nomina saepius occurrunt, ita etiam Satyros ipsum nomen fuisse, quod plures poetae suae alicui comoediae tribuerent. Nec sane obscurus est huius fons appellationis. Satyrorum enim nomen, ut vel Moschi *ὀαριστὺς* docet, reprehensioni vel deformium vel libidinosorum inserviebat. Hos ergo maxime in his fabulis, quae Satyri vocarentur, traductos esse probabile est. Quin *Δημοσάτυροι* Timoclis ipso fabulae nomine indicant, non satyros, Bacchi comites, sed alios quosdam, quos hoc nomine irriserit poeta, intelligi debere. Ad Anaxandridae satyros fortasse spectabant, quae de hoc tradidit Eudocia p. 60. *καὶ πρῶτος οὗτος ἔρωτας καὶ παρθένων φθορὰς ὁ παμμίαρος εἰσήγαγεν.*

His quidem, quas hactenus attuli, rationibus sic tantum aliquam vim tribuo, si cum aliis gravioribus conspirant. Etenim quam omnium maxime in Eichstaedtii disputatione desideramus, explicationem naturae et conditionis dramatum comicosatyricorum, hac ille firmare opinionem suam et quasi extorquere assensionem legentibus debebat. Nam si istae fabulae e satyrico genere fuerunt, ostendi oportebat, quid huius poeseos sive in fabulae compositione, sive in dictione et versuum modulatione proprium fuisset. Illud sane, quod primo loco nominavi, facere non licebat, quia deest integra ex illo genere fabula. At eo magis de altero videndum erat. Atque uti grammatici quamdam trimetri formam satyricam appellant, ita aliquanto plura sunt, quibus vel versus satyrici a tragicis et comicis, vel omnino dictionis satyricae genus a tragico et comico discrepet. Quod si porro comicosatyrica dramata a tragicorum satyris diversa erant, qua tandem in re hanc differentiam ponendam existimabimus? Vtrumne in dictione et versibus, an in fabulae totius constitutione? At de hac quidem nihil nunc constat. Quod si oratio et numeri nihil suppeditant, quod singulare et aliis dramatum generibus inusitatum sit, quid aliud quam ingeniosum commentum fabulas istas comicosatyricas esse censebimus? Necesse est autem orationem et numeros aut proprios quosdam harum fabularum fuisse, siquidem eiusmodi fabulae umquam exstiterunt, aut certe similes ut in tragicorum satyris, quo certe eas fabulas ad genus satyricum referre possimus. Atqui neutrum horum est, sed comica dictione, comicisque numeris, quae ex illis fabulis fragmenta afferuntur scripta sunt. Quamobrem aliis deficientibus argumentis non poterimus non eas fabulas comoediis adnumerare. Sed praestat locos ipsos videre. E Phrynichi Satyris scholiastes Aristophanis ad Nubes v. 1153. affert,

βοάσομαι γὰρ ἄρα τὰν ὑπέρτονον βοάν.

Scribendum, ut in Aristophane, qui hunc versum e Phrynicho sumpsit,

βοάσομαί τ' ἄρα τὰν ὑπέρτονον βοάν.

At hic versus numeros habet comicos [5]). Videtur autem e chori carmine fuisse, unde haec sunt in scholiis ad Aristophanem: *χορικῇ περιπλοκῇ εἴρηται* (ab Aristophane) *καὶ διαλέκτῳ Δωρίδι*. Idem scholiastes Aristophanis ad Aves v. 1463. e Phrynichi Satyris affert, *Κερκυραῖαι δὲ οὐδὲν ἐπιβάλλουσι μάστιγες.* Comoediam haec facile arguunt. Versus sunt anapaestici:

Κερκυραῖαι δ' οὐδὲν . . .
ἐπιβάλλουσιν μάστιγες.

Ex eiusdem Phrynichi Satyris Phrynichus Sophista p. 114. haec affert, manifeste comica, sive numeros, sive orationem spectes:

ὅτιῆ πρὶν ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς βουλὴν ἔδει
σοὶ ταῦτ' ἀπαγγείλαντα πάλιν πρὸς τὸν θεὸν
ἥκειν, ἔγωγ' ἀπέδραν ἐκεῖνον δεῦρο νῦν
εὐαγγελῶν σοι.

Ita hic locus corrigendus videtur [6]). Sequitur fragmentum Iophontis comici apud Clementem Alex. Strom. I. p. 329. ex *Αὐλῳδοῖς σατύροις:*

καὶ γὰρ εἰςελήλυθεν
πολλῶν σοφιστῶν ὄχλος ἐξηρτημένος.

Hoc fateor satyricam indolem aperte prae se ferre. Verum quis nobis sponsor est, recte hunc Iophontem a Clemente comicum dici, quem nemo quisquam veterum perhibuit comicum? Nam quod Iophontis Bacchas quidam Stobaei codd. comoediam vocant, teste Grotio in Excerptis e trag. et com. p. 876. id eodem errore factum esse, qui in Clemente

5) Constat hodie, scribendum esse:
βοάσομαί τἄρα τὰν ὑπέρτονον
βοάν.
Qui sunt tragici numeri, a comicis ridendi caussa adsciti.

6) Vide Lobeckium ad Phryn. p. 267. Emendatio horum versuum vereor ut sine codicum auxilio perfici queat. Sed tamen *καὶ ταῦτ'*, quod apud Phrynichum est, in *κἀνταῦθ'* mutandum puto, servandum autem *ἐγὼ δ' ἀπέδραν*, posita ante haec verba maiore interpunctione.

corrigi debet, ipsum illud fragmentum, manifesto tragicum, docet: tum etiam Bacchas tragoediam Iophontis fuisse scimus: v. Valcken. diatrib. p. 16. Ex Satyris Ecphantidae Athenaeus p. 96. C. haec affert, pariter, ac Phrynichi Satyrorum fragmenta, comici sermonis prae se ferentia indolem: *πόδας τε εἰ δέοι πριάμενον καταφαγεῖν ἑφθοὺς ὑός.* Versus videtur trochaicus esse:

πόδας ἔτ', εἰ δέοι, πριάμενον καταφαγεῖν ἑφθοὺς ὑός.

Denique ad Timoclem venimus, e cuius Demosatyris quae Athenaeus p. 165. F. affert, nihil habent, quod a comicorum censuetudine recedat:

οὐδ' ὁ Χαβρίου Κτήσιππος ἔτι τρὶς κείρεται,
ἐν ταῖς γυναιξὶ λαμπρός, οὐκ ἐν ἀνδράσιν.

Verum ex huius Icariis Satyris quem locum Athenaeus protulit p. 342. A. is, fateor, dictionem ac numeros habet aptos Satyris tragicorum. Verba apud Athenaeum ita legantur:

τόν τ' ἰχθυόῤῥον ποταμὸν Ὑπερείδην πέρασον
σηπίαις φωναῖσιν ἔμφρονος λόγου
κόμποις παφλάζων ἠπίοις πυκνώμασι
προςπανδύσας ἔχει
μισθωτὸς ἄρδει πεδία τοῦ δεδωκότος.

Sermo est de Hyperide, oratore guloso, qui pecunia corrumpi se passus sit. Si coniecturae locus est in tam corrupto fragmento, ita ferme scripsisse arbitror Timoclem:

τόν τ' ἰχθυόῤῥουν ποταμὸν Ὑπερείδην πέρα,
ὃς ἱππίαις φωναῖσιν ἔμφρονος λόγου
κόμπους παφλάζων νηπίοις πυκνώμασιν
πρὸς παντὸς ὅςτις χρυσὸν ἐνδύσας ἔχῃ,
μισθωτὸς ἄρδει πεδία τοῦ δεδωκότος.

Pisculentum, inquit, traiice fluvium Hyperidem, qui sesquipedalibus prudentis sermonis vocibus ampullas strepens temere stipatas in cuiusvis gratiam, qui aurum immerserit, mercenarius campos donantis irrigat. *Ἱππίας φωνὰς* dicit, quae Aristophanes *ῥήματα βόεια* in Ranis v. 955. et *ἱπποβάμονα* ibidem v. 839. Ad illa, *ἐνδύσας ἔχῃ,* conf. schol.

Eurip. ad Med. 33. At quid mirum, si haec etiam in comoedia maiore cum ornatu verborum protulit, quum in his versibus imitari voluerit Hyperidem, quod saepius in aliis fecit etiam Aristophanes? Ac videtur iis, qui caussas suas bene agi velint, suadere, ut corrumpant Hyperidem: in qua re quasi itineris cuiusdam descriptione utitur, memor fortasse horum Aeschyli versuum:

ἥξεις δ' ὑβριστὴν ποταμὸν οὐ ψευδώνυμον,
ὃν μὴ περάσῃς· οὐ γὰρ εὔβατος περᾶν.

Caeterum quo minus dubitari queat, quin comoedia fuerint Icarii Satyri, alia id fragmenta docent. Vt apud Athenaeum p. 339. D. *Ἄνυτος ὁ παχὺς πρὸς Πυθιονίκην ὅταν ἐλθὼν φάγῃ τι· καλεῖ γὰρ αὐτὸν, ὥς φασιν, ὁππόταν Χαιρεφίλου τοὺς δύο σκόμβρους ξενίσῃ μεγάλους ἡδομένη.* Versus sunt anapaestici:

Ἄνυτός θ' ὁ παχὺς
πρὸς Πυθιονίκην ὅταν ἐλθὼν
εἶτα φάγῃ τι· καλεῖ γὰρ καὶ τόνδ',
ὥς φασ', ὁπόταν δύο Χαιρεφίλου
σκόμβρους ξενίσῃ μεγάλ' ἡδομένη. 7)

Et ibidem:

ἡ Πυθιονίκη δ' ἀσμενῶς σε δέξεται,
καὶ σοῦ κατεδεῖται τυχὸν ἴσως ἃ νῦν ἔχεις
λαβὼν παρ' ἡμῶν δῶρ'· ἄπληστός ἐστι γάρ.
ὅμως δὲ δοῦναί σοι κέλευσον σαργάνας
αὐτὴν ταρίχους· εὐπόρως γὰρ τυγχάνει

---

7) Non credo hodie, versus istos esse anapaesticos praeter primum. Nisi fallor ex anapaesticis tetrametris strophici versiculi aptati erant hunc fere in modum:

. . . . . . Ἄνυτός θ' ὁ παχὺς πρὸς Πυθιονίκην
ὅταν ἐλθών τι φάγῃ·
καλεῖ γὰρ αὐτὸν, ὥς φασ',
ὁπόταν Χαιρεφίλου
τοὺς δύο σκόμβρους ξενίσῃ,
μεγάλοις ἡδομένη.

ἔχουσα, καὶ ξύνεστ' ἀπ' ἠοῦς ἐς δύσιν,
καὶ ταῦτ' ἀνάλτοις καὶ πλατυῤῥύγχοις τισίν.

Ita hic locus scribendus. Denique apud eumdem Athenaeum p. 407. E. ex Icariis Satyris haec afferuntur: *ὥςτ' ἔχειν οὐδεὲν παρ' ἡμῖν, νυκτερεύσας δ' ἀθλίως, πρῶτα μὲν σκληρῶς καθεύδω, εἶτα Θούδιππος ὁ λέων παντελῶς ἔπηξεν ἡμᾶς, εἶθ' ὁ λιμὸς ἥπτετο ἐφέρετο πρὸς Δίωνα τὸν διάπυρον· ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ἐκεῖνος οὐδὲν εἶχε. πρὸς δὲ τὸν χρηστὸν δραμὼν Τηλέμαχον Ἀχαρνέα, σωρόν τε κυάμων καταλαβὼν ἁρπάσας τούτων ἀνέτραγον, ὁ δ' ὄνος ἡμᾶς ὡς ὁρᾷ Κηφισόδωρος πρὸς τὸ βῆμ' ἐπέρδετο.* Haec nemo sane dubitabit, quin comoediam aperte arguant. Numeri autem sunt trochaici:

ὥςτ' ἔχειν οὐδὲν παρ' ἡμῖν, νυκτερεῦσαι δ' ἀθλίως
πρῶτα μὲν σκληρῶς καθεύδοντ'· εἶτά θ' οὑ'φιππος λεὼς
παντελῶς ἔπληξεν ἡμᾶς, εἶθ' ὁ λιμὸς ἥπτετο,
εἶτ' ἐφέρετο πρὸς Δίωνα τὸν διάπυρον· ἀλλὰ γὰρ
οὐδ' ἐκεῖνος οὐδὲν εἶχε· πρὸς δὲ τὸν χρηστὸν δραμὼν
Τηλέμαχον Ἀχαρνέα, σωρόν τε κυάμων καταλαβών,
ἁρπάσας τούτων ἂν ἔτραγον· ὁ δ' ὄνος ἡμᾶς ὡς ὁρᾷ
ὁ . . . Κηφισόδωρος πρὸς τὸ βῆμ' ἐπέρδετο.

Corruptum in his nomen *Θούδιππος ὁ λέων* mutandum duxi in *οὑ'φιππος λεώς* [8]), quod eodem modo dictum, ut apud Aristophanem in Pace v. 921. *ὁ γεωργικὸς λεώς*. Scilicet equites ea fabula irriserat Timocles, ut reete observavit e fragmento Alexidis apud Athenaeum p. 120. A. Eichstaedtius p. 80., modo ne illud fragmentum corrigere conatus esset:

τοὺς Χαιρεφίλου δ' υἱεῖς Ἀθηναίους, ὅτι
εἰςήγαγεν τάριχος, οὓς καὶ Τιμοκλῆς

---

8) Porsonus Thudippi nomen apud Plutarchum inveniri T. II. p. 189. A. monuit. Ac veri simile est, recte apud Athenaeum legi *εἶτα Θούδιππος*, nec nisi ultimas huius versus voces *ὁ λέων* corruptas esse.

ἰδὼν ἐπὶ τῶν ἵππων, δύο σκόμβρους ἔφη
ἐν τοῖς σατύροις εἶναι.

Verum in eo accedere Eichstaedtio vereor, quod satyrorum habitu in scenam productos a Timocle equites putat. Sed ut hoc fecerit Timocles, inde hoc certe non efficietur, ut fabulam, quam reliquiae inde servatae comoediam fuisse ostendunt, ad genus satyricum pertinuisse censeamus.

Sed de his satis. Quod si hos Eichstaedtio eripuimus dramatis comicosatyrici auctores, restat solus Sositheus (nam Alcaei tragodocomoediam silentio a nobis praeteriri patietur) qui ex isto sit numero eximendus. Atque ipse puto Eichstaedtius eum hinc segregasset, si epigramma Dioscoridis XXIX. inspexisset, e quo argumenta, quibus ista opinio refellatur, evidentissima petere licebat. Celebrat Dioscorides Sositheum tragicum, unum e Pleiade, propter revocatam veterem tragoediam ac satyros. De tragoedia maximam partem epigrammatis intelligendam esse, tum Sophoclis commemoratio ostendit, tum similitudo, quae est huius epigrammatis et eius, quod praecedit. Satyrus enim in utroque loquitur, ut a quo tragoedia originem duxerit. Sed quae maxime e re nostra sunt, adscribere visum est:

κἠμὲ τὸν ἐν καινοῖς τεθραμμένον ἤθεσιν ἤδη
ἤγαγεν εἰς μνήμην, πατρίδ' ἀναρχαΐσας.
καὶ πάλιν εἰςώρμησα τὸν ἄρσενα Δωρίδι Μούσῃ
ῥυθμόν, πρός τ' αὐδὴν ἑλκόμενος μεγάλην,
εὔαδέ μοι θύρσων τύπος ἐν χερί, καινοτομηθεὶς
τῇ φιλοκινδύνῳ φροντίδι Σωσιθέου.

Me, inquit satyrus tragoediae et satyrici dramatis partes agens, novis iam moribus accommodatum, in memoriam hominum revocavit Sositheus, patriamque Alexandriam ad antiquitatis exemplum conformavit: itaque reduxi masculos Dorici carminis numeros, et ad sonoros versus saltans, renovatos manibus teneo thyrsos audaci poetae conatu. *Τὸν ἄρσενα Δωρίδι Μούσῃ ῥυθμὸν* quum dicit, non ubique Doricam linguam adhibitam esse vult, ut putat Iacobsius, sed chori usum restauratum significat. Quae autem sequuntur, *πρός τ' αὐδὴν ἑλκόμενος μεγάλην*, proxime

coniungenda sunt cum sequentibus, mutata constructione eo modo, quem ad Sophoclis Electram v. 480. illustravit Brunckius. *Θύρσων* praeclara est Iacobsii emendatio, sed, quod idem volebat reponi, *κτύπος*, eo non opus est. Colligimus ex illo epigrammate, veterem tragoediae formam a Sositheo instauratam esse, quae instauratio sive aliquem habuit successum, sive in ipso conatu constitit, eam certe vim habet, ut Lytiersam Sosithei ad veterum satyrorum morem expressum esse merito suspicari nobis videamur. Sed quid multa? Ipsa Lytiersae fragmenta adeo nos dubitare non sinunt, quin illud carmen e tragico genere satyrorum fuerit, ut, qui sermonem tragicorum cognitum habeat, fateri cogatur, multo magis tragicum in his Sosithei versibus, quam in Cyclope Euripidis, sermonem inveniri. Sed antequam ad ipsa illa fragmenta aggrediar, gratum me tibi facturum arbitror, Becki, si ea attulero, quae de Lytiersa leguntur in Photii lexico MS. *Λιτύερσαν ᾠδήν τινα, ἣν ᾄδουσιν οἱ θερίζοντες ὡς ἐπίσημόν τινα γεγονότα τῶν παλαιῶν τὸν Λιτύερσαν ἀνακαλούμενοι. ἦν δὲ οὗτος μὲν δανὸς* (scripsit *Μίδου υἱός*) *νόθος. οἰκῶν δὲ ἐν Κελαιναῖς τῆς Φρυγίας τοὺς παριόντας ἠνάγκασεν* (scribi debet *ἠνάγκαζεν*, ut infra) *σὺν αὐτῷ θερίζειν. Εἶτα ἀποκόπτων τὰς κεφαλὰς τῷ δρεπάνῳ τὸ λοιπὸν σῶμα τοῖς δράγμασιν ἐνειλῶν ᾖδεν. Ἀνῃρέθη δὲ ὑπὸ Ἡρακλέους. ἡ δὲ ᾠδὴ βάρβαρος. Φρύγες γὰρ αὐτὴν ᾖδον. Λιτυέρσης εἶδος ᾠδῆς. Μένανδρος Χαλκηδονίῳ·*

ᾄδοντα Λιτυέρσην ἐπ' ἀρίστου τέως.

οἱ δὲ αὐλήσεως γένος. Μήδου δὲ ἦν ὁ Λιτυέρσης νόθου υἱός. κατοικῶν δὲ ἐν Κελαιναῖς τοὺς παριόντας ὑποδεχόμενος ἠνάγκαζεν μετ' αὐτοῦ θερίζειν. εἶτα ἀποκόπτων τὰς κεφαλὰς τὸ ἄλλο σῶμα συνείλει ἐν τοῖς δράγμασιν. Ἀπέθανε δὲ ὑπὸ Ἡρακλέους. εἰς τιμὴν δὲ τοῦ Μήδου θεριστικὸς ὕμνος ἐπ' αὐτῷ συνετέθη.

Iam ipsum Lytiersae prologum sic afferam, ut ego eum scribendum existimo.

Αἵδ' αἱ Κελαιναί, πατρίς, ἀρχαία πόλις,
Μίδου γέροντος, ὅςτις ὦτ' ἔχων ὄνου

ἤνασσε, καὶ νοῦν φωτὸς εὐήθους ἄγαν.
οὗτος δ' ἐκείνου παῖς, πατρὶ πλαστὸς νόθος,
μητρὸς δ' ὁποίας ἡ τεκοῦσ' ἐπίσταται,
ἔσθει μὲν ἄρτου τρεῖς ὄνους κανθηλίους
τρὶς τῆς βραχείας ἡμέρας, πίνει θ' ἅμα
καλῶν μετρητὴν τὸν δεκάμφορον πίθον.
ἐργάζεται δ' ἐλαφρὰ πρὸς τὰ σιτία,
ὄγμους θερίζων· τῇ μιᾷ δ' ἐν ἡμέρᾳ
Διόνυσον ὄμπνῃ συντίθησιν εἰς τέλος.
χὤταν τις ἔλθῃ ξεῖνος ἢ παρεξίῃ,
φαγεῖν τ' ἔδωκεν, εἶτα κἀπεχόρτασεν,
καὶ τοῦ ποτοῦ προὔτεινεν, ὡς ἂν ἐν θέρει,
πλέον· φθονεῖν γὰρ τοῖς θανουμένοις ὀκνεῖ.
ἐπισκοπῶν δὲ πεδία Μαιάνδρου ῥοαῖς
κηπευμάτων ἀρδευτὰ δαψιλεῖ ποτῷ,
τὸν ἀνδρομήκη πυρὸν ἠκονημένῃ
ἅρπῃ θερίζει· τὸν ξένον δὲ δράγματι
αὐτῷ κυλίσας, κρατὸς ὀρφανὸν φέρει,
γελῶν θεριστὴν ὡς ἄνουν ἠρίστισεν.

In huius fragmenti emendatione Eichstaedtius ut caeteris audacior, ita etiam aliquanto infelicior fuit. Ac primum quidem quum recte intellexisset, prologi partem esse hos versus, non debebat eos, mea quidem sententia, a principio prologi, quod intercidisse putat, removere. Nam quod ait, *οὗτος* v. 4. a spectatoribus non potuisse intelligi, nisi quid antea de Lytiersa interrogasset, minime verum est. Quippe hic vel adstare in scena poterat, ita ut ab eo qui prologum ageret ostenderetur spectatoribus, vel, quod magis credibile est, vino somnoque oppressus conspiciebatur. Nam *οὗτος* non poterat nisi de praesente dici. Quo minus opus est, ut aliquam interrogationem excidisse censeamus: quae etiam si adesset, non potuisset *οὗτος,* nisi praesente Lytiersa, responderi. At vero illa loci demonstratio, qua hoc fragmentum incipit, adeo propria est principiis prologorum, ut, qui vel Sophocleae Electrae meminerit, dubitare vix possit, quin ipsum hic ante oculos habeamus Lytiersae exordium. Ac quod v. 5. Eichstaedtius aliquem interrogare facit *μητρὸς δ' ὁποίας;* multo magis miror, 'eum

adeo exiguam non modo venustatis, verum etiam Graecae linguae curam habuisse. Nam quis interroget id, quod interrogare nihil attinet? aut quis μητρὸς δ' ὁποίας dicat, quod Graeci homines μητρὸς δὲ ποίας dicebant? Immo omnis versus eiusdem verba continet, qui reliqua narrat. Hic quum matris Lytiersae nomen ignoraret, apte, ut in satyrico carmine, eam rem ad risum traduxit:

V. 4. equidem non intelligo, quo pacto περίπλαστος aut παράπλαστος possit spurium significare. Quamobrem scribendum existimavi πατρὶ πλαστὸς νόθος. Manifesta in his imitatio Sophoclis est: emendatio autem facilitatem habet summam, quandoquidem πατρὶ in codd. MSS. per πρι lineola supra scripta indicari constat. Neque enim νόθος expulerim. Non idem est, ἐκείνου παῖς νόθος, πλαστὸς πατρί, quod ad numeros quidem elegantius foret, et ἐκείνου παῖς, πατρὶ πλαστὸς νόθος. Nam in his, ἐκείνου παῖς νόθος, πλαστὸς πατρί, νόθος adiectivum est, ut inutilia sint quae sequuntur: in his autem, ἐκείνου παῖς, πατρὶ πλαστὸς νόθος, νόθος substantivum est, et significat omnino spurium, a quo diversum est, quod additur adiectivi loco, πατρὶ πλαστός, i. e. huic Lytiersae suppositus.

V. 6. in Arnaldi coniectura acquiescendum puto. Nam Eichstaedtii correctio, ἄρτους τρεῖς ὄνου κανθηλίου, non modo vehementer ambigua est, quum non appareat, utrum tres panes an singuli dicantur onus esse asini clitellarii, sed etiam ineptam panum istorum magnitudinem indicat, quoniam, si ita parvi sunt, ut clitellis imponi possint, plures poterunt quam tres imponi; sin autem paullo maiores sunt, non possunt omnino imponi clitellis. Quid ergo asini clitellarii mentio fit? Quamobrem multo commodior Arnaldi correctio est, onus tantum, non magnitudinem panum indicans.

V. 10. θερίζει in θερίζων mutavi. Ὄγμους autem θερίζειν quum dici non posse videbatur Eichstaedtio, quia Valckenarius ad decem idyllia Theocriti p. 150. dubitet an ὄγμος simpliciter segetem significare nequeat, non observavit diversam esse Theocritei loci rationem, in quo Musgravius non de ordine aristarum, sed de laeta segete

omnino ὄγμον dici putabat. Verum ὄγμος uti proprie sulcum significat, ita deinde usurpatur etiam de segete, plantis, arboribus ordine, quasi in sulco, satis: id quod idonea locorum multitudine demonstrarunt H. Stephanus in indice Thesauri, et interpretes Hesychii. Inde ὄγμον ἄγειν apud Homerum Iliad. XI. 68. Photius in lexico MS. ὄγμος, ἡ κατὰ στίχον ἔφοδος τῶν θεριστῶν, καὶ ὄγμοι σταχύων. Itaque ὄγμους θερίζειν non est segetem demetere, sed sulcorum ordinem sequi metendo. Similis est celebratus plurimorum scriptorum commemoratione Aeschyli locus in Septem contra Thebas:

βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενῶν καρπούμενος,
ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.

Quae sequuntur, in iis non attinet temerarias doctorum virorum coniecturas refellere, ubi multo lenior medicina eas reddit superfluas. Eius lectionis, quam supra posui, sensus et aptissimus et facillimus est. Sunt etiam dies, inquit, quibus ille Bacchum cibo a mane usque ad vesperam coniungit. Hesychius: ὄμπνη, τροφή.

V. 13. quae viri docti coniecerunt, partim longius a codicis lectione recedunt, partim ab elegantia dictionis haud sane magnam habent commendationem. Nostra emendatio et mutationem exigebat levissimam, et ad sensum est accommodatissima. Cibum, inquit, apponere solet: mox etiam saginat. Nec mirum videri debet τὲ sequente εἶτα. Non enim nimis in harum usu particularum diligentes sunt Graeci, sed haud raro aliam particulam, quae quidem ad sensum eamdem vim habeat, uni illarum substituunt. Ita Sophocles in Oedipo Rege v. 367.

πρὶν μὲν γὰρ αὐτοῖς ἦν ἔρως, Κρέοντί τε
θρόνους ἐᾶσθαι, μηδὲ χραίνεσθαι πόλιν.

V. 16. et seqq. mira quum aliorum, tum maxime Eichstaedtii audacia nescio an corrupti magis, quam emendati fuerint. Quam ego supra posui lectionem, ea eiusmodi est, ut conatibus illis omnibus minime indigeamus, nec quidquam sit, quod aut obscurum aut ambiguum videri queat. Campos, inquit, invisens, a Maeandri fluentis largo rigatos

frugum potu. *Κηπεύματα* vocabulum est saepius ab antiquis scriptoribus adhibitum. Pollux IV. 140. iungit *κήπους* et *κηπεύματα*. Idem I. 222. *φυτεύματα, μοσχεύματα, κηπεύματα*. Vnde Munthius in specimine defectus lexicorum non male coniicit, *κηπεύματα* etiam fructus hortenses significare. De hortis adhibuerunt Diodorus Sic. III. 44. et Athenaeus p. 682. D. Incertum utrum de hortis an de frugibus, Aristophanes in Avibus v. 1099.

ἤρινά τε βοσκόμεθα
παρθένια λευκότροφα
μύρτα Χαρί-
των τε κηπεύματα.

Et Diodorus Sic. II. 37. *χωρὶς δὲ τούτων ἄλλο πλῆθος ποταμῶν παντοδαπῶν διαῤῥεῖ, καὶ ποιεῖ κατάῤῥυτον πολλοῖς κηπεύμασι καὶ καρποῖς παντοδαποῖς τὴν χώραν.* Hic quidem fruges commode intelligentur. Ac verbum *κηπεύειν* maxime de frugibus humore nutriendis usurpatur: v. Valcken. ad Eurip. Hippol. p. 173. b. Lectio *καρπευμάτων* inde nata videtur, quod quis explicationis caussa *καρπῶν* adscripserat. Reliquorum verborum facillima est explicatio. Neque enim quemquam ita invenustum fore arbitror, ut *πυρὸν ἀνδρομήκη* de hospite intelligat, cuius interpretationis ne mentionem quidem facerem, nisi fuisset cui ea in mentem veniret.

In altero fragmento (nam verba *ὅτι δὲ ἀπέθανεν ὑφ' Ἡρακλέους φησὶ λέγων* manifesto scholiastae sunt) equidem non possum satis mirari, qui sibi interpretes in animum inducere potuerint, litteras *πυθιο* partem esse vocabuli *πυθιονίκης*. Namque, ut de metro taceam, quid tandem caussae sit, quare hoc in loco Hercules *πυθιονίκης* dicatur? aut quis adeo sagax sit, ut, si quem nominari Pythicum victorem audiat, eum Herculem potius, quam quemvis alium esse intelligat? Profecto huiusmodi commenta miram arguunt ingenii paupertatem. Si hic de urbe Pythone omnino cogitandum censebant interpretes, quidni *ὁ πυθόχρηστος* reponere in mentem venit? Poterat certe a Pythico oraculo Hercules Lytiersae occisor praedictus esse, ut fa-

cile, ubi πυθόχρηστος vocaretur, Herculem agnoscere aliquis posset. Verum nec constat de eiusmodi oraculo quidquam, nec veri similis emendatio foret. Immo ita videtur scripsisse Sositheus:

A. θανὼν μὲν εἰς Μαίανδρον ἐῤῥίφη ποδός,
ὥςπερ σόλος τις. ἦν δ' ὁ δισκεύσας ἀνὴρ —
B. τίς δή; A. πύθοι' ἄν. τίς γὰρ ἀνθ' Ἡρακλέους;

Dalecampii correctionem, σόλος τις ὥσπερ, quod ad verba ipsa attinet, verissimam arbitror, sed debebant recentiores critici ordinem verborum mutare. Quis enim credat, duriorem collocationem placuisse Sositheo, ubi lenior in promptu esset? Ac δίσκος, quod post ὥςπερ legitur in codice, quum sit interpretatio nominis σόλος, aperte huius veram sedem indicat.

DE FRAGMENTO CLYTAEMNESTRAE SOPHOCLIS IN DVOBVS CODD. REPERTO. *)

In Beckii Commentariis Societatis philologicae vol. III. P. I. p. 94.

Edidit nuper Chr. Aug. Lobeck., A. M., Vitebergae duas dissertationes hoc indice: *dii veterum adspectu corporum exanimium non prohibiti.* In earum dissertationum secunda haec scripta sunt in ultima pagina: *ab hac enim origine horrendas illas Pelopidarum calamitates profluxisse con-*

*) Miserat Lipsiam Chr. Frider. de Matthaei brevem relationem de illo fragmento, quae diariis litterariis insereretur. Ea quum mecum communicata esset, obstiti ne imprimeretur, priusquam admonitus esset de errore suo Matthaei: nolebam enim risui doctorum exponi virum optimum. Itaque ei scripsi, videri eum ludere velle eos, qui nescirent Sophoclem a scriptore minimum mille et quingentis annis recentiore distinguere. Verum ex iis, quae respondit, cognovi serio eum credere istos versiculos ab Sophocle esse scriptos, id quod postea comprobavit edito isto fragmento. Ergo ubi dimoveri eum ab ista sententia nolle animadverti, hanc dissertatiunculam non apposito nomine meo Commentariis Societatis philologicae inserendam misi, ut vel ex tribus illis versibus, quid exspectandum esset cognosceretur, riderentque viri docti Sophoclem istum et Aristotele posteriorem et cuivis imperitissimo doctrina parem. Lobeckius quidem quum quae eo loco, quem apposui, scripsit, viro sibi amico gratum fecit. Nam vel tum temporis plus ille in his litteris profecerat, quam ut crederet, quod non credere si fassus esset, debitam bono, sed periracundo seni reverentiam laesisset.

stanter poetae tragici tradiderunt, tum alii, tum inprimis Sophocles in Clytaemnestra, inedita adhuc tragoedia, cuius tricentos versus Matthaei, Musarum ille sospitator Illustrissimus, quae est summa eius liberalitas, mecum communicatus est. Prologum agit Tisiphone, et inter varias illas caussas etiam hanc commemorat:

> ἀφ᾽ οὗ γ᾽ ἐκεῖνος δυςτυχέστατος γέρων
> ἥψησ᾽ ἑαυτοῦ παῖδας θεοὺς λαβὼν ξένους,
> καὶ δῶκεν αὐτοῖς παιδίου φαγεῖν μάλη.

Sperare etiam vir incomparabilis me iussit, brevi illud elegantissimi poetae fragmentum ex tenebris proditurum esse. Quo avidius expectent hanc editionem Graecarum litterarum amantes, brevem hic eius notitiam dabimus. Nobis enim illud innotuit e cod. bibliothecae Augustanae, qui est in catalogo Reiseri p. 79. n. 9., in quo complectitur quinque folia et dimidiatam paginam. Ibi versus, quos Lobeckius attulit, non procul ab initio leguntur. In his ἥψησ᾽ ἑαυτοῦ et καὶ δῶκεν facile quis imperitia librarii pro ἥψησεν αὑτοῦ et κἄδωκεν scripta censeat. Gravior quaestio est, cur δυςτυχέστατος potius quam δυσσεβέστατος dicatur Tantalus. Scilicet Sophocles, bene gnarus δυςτυχίαν in tragoedia ab Aristotele requiri, maiorem putavit facinoris atrocitatem esse, si id quod illo scelere esset effectum, quam si ipsum scelus nominaret. Aliter etiam εὐτυχέστατος dicere poterat: felix enim erat Tantalus, cuius filium, quamvis mactatum et elixum, dii in vitam revocassent. Mox γέρων quoque habet, in quo quis haereat. Quippe aut hoc voluit Sophocles indicare, illa tempestate homines robustiores fuisse, ut etiam provectiores aetate liberis procreandis operam dare possent: puer enim Pelops erat, nec repente consenuit Tantalus: aut, quod probabilius est, Homeri more γέρων dicitur vir primarius, qui bibit γερούσιον οἶνον. Ac notum est, multa ex Homero furatum esse Sophoclem. Docta mox sequitur et addenda lexicis locutio θεοὺς λαβὼν ξένους, quod monemus, ne quis forte λαχὼν pro λαβὼν scribendum putet. In ultimo versu quod vocabulum occurrit, παιδίον, id familiaris vitae esse putabamus, nec di-

gnum quo uterentur tragici. Ter illud quidem in fragmentis Euripidis legitur, in Melanippae fragm. XXI. et XXIII. et in Phaethontis fragm. VI. Sed de his quid statuendum esset, etiam tacens sapientem sat monuit eruditissimus Valckenarius in diatriba de fragm. Eur. p. 183. Nimirum, si nunc viveret, aliter emendaret istum Euripidis locum. Itaque critici in posterum, si quando παῖς iusto brevior ad metrum erit, puerum poterunt, etiam antequam adoleverit, proceriorem facere. Nisi falcem in alienas messes immittere iniquum duceremus, alios quosdam versus ex illo fragmento apponeremus. Nunc vero hoc tantum addere visum est, finiri fragmentum carmine chori. In eo, ut in aliis quibusdam locis, plurima sunt, quae egregie confirment doctrinam metricam Ahlwardtii.

COMMENTATIO DE VERBIS, QVIBVS GRAECI INCESSVM EQVORVM INDICANT, AD XENOPHONTEM DE RE EQVESTRI CAP. VII.

Xenophontem artis equitandi peritissimum fuisse, unusquisque, qui eius artis non est ignarus, fateatur necesse est. Atque in eo libro, quem ille de re equestri scripsit, quum plurima continentur, quae apud omnes gentes atque omni tempore a praestantissimis artis magistris probata et commendata sunt, tum quaedam insunt singularia, quae quis merito miretur nunc fere negligi solere. Vt illud, quod equum a calone non frenis, sed eo loro, quod ῥυταγωγεὺς Graece vocatur, duci vult, ne os equi laedatur. Alia vero, neque pauca occurrunt, quae quum male intellecta essent, nunc Xenophonti reprehensionem pepererunt, nunc ita sunt cum artis praeceptis conciliata, ut longe alia, quam fuit, mens fuisse scriptori existimetur. Omnino enim omnium Xenophontis librorum hic est difficillimus, partim interpretum vitio, partim ob rei ipsius obscuritatem. Atque interpretum quidem plerique aut rei equestris, aut Graeci sermonis omninoque antiquitatis rudes fuerunt: in rebus autem, quas tractat Xenophon, hoc maximam habet difficultatem, quod multorum nominum significationem divinare tantum licet, in qua re hoc facilius est falli, quod grammatici veteres, in primis Pollux, ita rerum ad equitationem pertinentium imperiti fuerunt, ut saepe contraria eorum quae debebant attulerint. Documenti caussa duos afferam locos e capite VII. libri Xenophontei, quorum prior quum sit facillimus, non videtur tamen plane intellectus ab interpretibus fuisse,

alter autem, qui est multo obscurior, etiam emendatione indiget. Igitur quomodo conscendendus sit equus, his verbis docet Xenophon: *πρῶτον μὲν τοίνυν τὸν ῥυταγωγέα χρὴ ἐκ τῆς ὑποχαλινιδίας ἢ ἐκ τοῦ ψαλίου ἠρτημένον εὐτρεπῆ εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα λαβεῖν, καὶ οὕτω χαλαρόν, ὡς μήτ' ἂν ἀνιμῶν τῶν τριχῶν παρὰ τὰ ὦτα λαβόμενος μέλλῃ ἀναβήσεσθαι, μήτε ἂν ἀπὸ δόρατος ἀναπηδᾷ, σπᾶν τὸν ἵππον· τῇ δεξιᾷ δὲ τὰς ἡνίας παρὰ τὴν ἀκρωμίαν λαμβανέτω ὁμοῦ τῇ χαίτῃ, ὅπως μηδὲ καθ' ἕνα τρόπον ἀναβαίνων σπάσῃ τῷ χαλινῷ τὸ στόμα τοῦ ἵππου. ἐπειδὰν δὲ ἀνακουφίσῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀνάβασιν, τῇ μὲν ἀριστερᾷ ἀνιμάτω τὸ σῶμα, τὴν δὲ δεξιὰν ἐκτείνων συνεπαιρέτω ἑαυτόν· οὕτω γὰρ ἀναβαίνων οὐδὲ ὄπισθεν αἰσχρὰν θέαν παρέξει· συγκεκαμμένῳ δὲ τῷ σκέλει, καὶ μηδὲ* (ita, non *μήτε,* scribendum) *τὸ γόνυ ἐπὶ τὴν ῥάχιν τοῦ ἵππου τιθέτω, ἀλλ' ὑπερβησάτω ἐπὶ τὰς δεξιὰς πλευρὰς τὴν κνήμην. ὅταν δὲ περιενέγκῃ τὸν πόδα, τότε καὶ τὼ γλούτω καθέτω ἐπὶ τὸν ἵππον.* Tam haec sunt facilia, ut vix possit intelligi, quid Heubelio, rei equestris magistro, qui Xenophontis librum Germanice vertit, adeo obscurum fuerit in hastae usu ad conscendendum equum, ut de nexu lori in hasta cogitaret, in quem pede immisso equum conscendissent veteres. Cuiusmodi lorum si quibus in hastarum imaginibus conspicitur, non pedi, sed manui immittendae, quo firmius et teneri hasta posset et retrahi, inserviebat. Namque ad equum conscendendum si tali adiumento usi essent, ea nec satis expedita ratio fuisset, praesertim in bello; neque expers periculi in equo animoso aut ferociente. Xenophon quae de conscendendo equo praecipit, haec sunt. Posse equum duobus modis conscendi, aut sine hasta, aut hastae auxilio. Sed sive hoc, sive alterum placeat, lorum ductorium sinistra manu, habenas dextra tenendas esse. Quod si quis sine hasta equum conscendat, sinistra manu iubam propter aures equi prehendi debere; sin cum hasta, hastam. Dextrae manus in utroque genere idem esse officium, ut extremam iubam ad summos armos una cum habenis teneat. Deinde librato pedum digitis corpore, (id est *ἀνακουφίσαι ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀνάβασιν*) sinistrae

manus sive iuba implicatae, sive hasta nitentis auxilio subsiliri, simulque extenso dextro brachio corpus sustineri, atque ita dextrum pedem in dextrum latus equi traiici oportere. Haec ratio, quae ab nostra consuetudine multum diversa est, etsi habet quae possint reprehendi, docte tamen et perite inventa est. Ac primum quod sinistra manu iubam propter aures prehendi vult Xenophon, id tale est, ut ad subsiliendum in equum magno sit adiumento. Nam quo altius suspensa est sinistra manus, eo facilius enititur eques. Itaque etiam apud nos certe in medio equi collo iuba prehendi solet ab iis, qui in equum insiliunt. Sed si iuxta aures, ut Xenophon praecipit, necessario habenae dextra manu tenendae sunt, quia, si sinistra, ut nos solemus, tenerentur, aut laxae nimiam libertatem equo concederent, aut adstrictiores non possent equo inquieto satis et celeriter remitti, et simul firmiter adduci, quippe multo breviores, quam ut manus equitis in eo, in quo debet loco, collocari posset. Quod si sinistra manu non poterant habenae teneri, dextra debebant: sed si dextra, non conveniebat eam dorso imponi, ut nos solemus, sed extremitati armorum, ut iuba simul comprehendi posset. Nam si iubae non est implicata manus, equo ferociente excuti potest, quo facto equi os frenis percuti necesse est. Multo minus, si quis hasta enitens equum conscendat, sinistra manu, quae hastam tenet, habenas poterit prehendere, nisi et regimen omne equi omittere, et oris laedendi periculum subire volet.

Alter locus, de quo dicere constitui, pertinet ad varios equi incessus. Ibi primo haec leguntur: *ὅταν δὲ προχωρεῖν σημήνῃ τῷ ἵππῳ, βάδην μὲν ἀρχέσθω· τοῦτο γὰρ ἀταρακτότατον.* Mox addit haec: *μετὰ δὲ ταῦτα τὸν αὐτοφυῆ διατροχάζων, διαχαλῴη τ᾽ ἂν ἀλυπότατα τὸ σῶμα, καὶ εἰς τὸ ἐπιραβδοφορεῖν ἥδιστ᾽ ἂν ἀφικνοῖτο. ἐπειδή περ καὶ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἄρχεσθαι εὐδοκιμώτερον, ὧδ᾽ ἂν μάλιστα ἀπὸ τούτων ἄρχοιτο, εἰ διατροχάζοντος μὲν ὁπότε ἀναβαίνοι τῷ δεξιῷ, τότε σημαίνοι τῷ ἵππῳ τὸ ἐπιραβδοφορεῖν. τὸ γὰρ ἀριστερὸν μέλλων αἴρειν, ἐκ τούτου ἂν ἄρχοιτο· καὶ ὁπότε ἐπὶ*

τὰ εὐώνυμα ἀναστρέφοι, τότε καὶ τῆς ἐπικλίσεως ἂν ἄρχοιτο. καὶ γὰρ πέφυκεν ὁ ἵππος, εἰς μὲν τὰ δεξιὰ στρεφόμενος, τοῖς δεξιοῖς ἀφηγεῖσθαι, εἰς εὐώνυμα δέ, τοῖς ἀριστεροῖς. Camerarius caute hunc locum vertit, ut magis ambiguitate reprehensionem evitasse, quam perspicuitate sensum declarasse videatur. Heubelius, quem ut artis equestris magistrum aliquid lucis afferre par erat, vereor ne locum etiam obscuraverit. Is ita vertit: *Soll das pferd vorwärts, so treibe man es sanft an, denn dieses macht es unerschrocken. — Wenn es nachher in seinem natürlichen gang ist, so wird es seinen körper leicht zusammen nehmen und zum laufen fähig machen, und man wird es nur mit einer ruthe anzutreiben nöthig haben. Da man es für schön hält, dass das pferd mit der linken seite zu laufen anfängt, so muss man ihm, damit es dieses gern thue, nur die ruthe zeigen, wenn es mit dem rechten fuss auszuschreiten sich anschicket. Will es den linken fuss aufheben, so lasse man es mit ihm zu schreiten anfangen, und wie es sich links kehret, so oft lasse man es auch sich zu wenden anfangen. Denn das pferd pflegt sich natürlich nach der rechten seite zu bewegen, wenn es sich nach rechts hinkehret, und links, wenn es sich links wendet.* Vix credibile est, hominem rei equestri deditum tam ineptas sententias a peritissimo equite profectas credidisse. Videamus singula. Est enim hic locus propterea inprimis notabilis, quod nomina diversorum equi incessuum continet. Igitur primo, ubi procedendi signum datum sit equo, simplici passu incedendum esse dicit Xenophon. Id genus nostri *schritt* vocant, Graeci *βάδην*. Eaque consuetudo incipiendi curriculi etiam apud nos in scholis equestribus servatur, atque ob eamdem caussam, quam a Xenophonte clare expressam non intellexit Heubelius, ne equus, statim ab initio ad celeriorem cursum incitatus, ferociorem se praebeat. Solent enim equi, nisi plane ignavi, si ab initio concitatius ingredi cogantur, inquieti et ad lasciviam proni esse: quod contra, si satis tranquille initium fiat, etiam ferocissimi facile obediunt.

De qua re erudite disseruit Xenophon IX. 3. 4. Passum et apud nos et secundum Xenophontem excipit illud genus, quod pedibus decussatim tollendis continetur. Id nostri *trab* vocant, Graeci *διατροχάζειν*, vel *τὸν αὐτοφυῆ διατροχάζειν*. Id quod satis clare e Xenophontis verbis intelligitur. Est enim huius generis vere haec duplex virtus, quam commemorat Xenophon, ut et mobilia reddat equi membra, et aptissimum sit, unde equus ad gradum tolutilem incitetur. Sequitur ergo secundum hoc genus et nostra et Graecorum consuetudine gradus tolutilis, quem nostri dicunt *galop*, Graeci *ἐπιραβδοφορεῖν*, id quod e Xenophontis loco tam est apertum, ut mirum sit, de propria verbi significatione cogitasse interpretes. Nam etsi a virgae incitatione ductum est nomen, non tamen percussio eo nomine indicatur, sed genus ingrediendi, ad quod equus virga impellebatur. Eodem modo etiam apud Pollucem I. 220. *ἐπιραβδοφορεῖν* dicitur. Eius verba haec sunt: *τὸ δὲ ἐπιραβδοφορεῖν τὸν ἵππον, ὅπερ γίνεται, εἴ τις εἰς δρόμον ἐξελαύνοι, οὐ πάνυ ἐπαινοῦσιν οἱ ἱππικοί.* Scilicet homo rei equestris imperitus obscure loquutus est, nec satis intellexit quare hoc reprehenderetur. Citatus cursus fit tolutim: inde *ἐπιραβδοφορεῖν τὸν ἵππον* (id est, ut nos dicimus *das pferd galopiren*) necessarium est ad effusum cursum. Quod si solutim ire non nimis laudant artis periti, caussa haec est, quod nimia huius generis frequentatione pedes equi anteriores laeduntur. Sed accedimus ad eam, quae maxima est in Xenophontis loco obscuritas. Rationem enim explicaturus, qua ad gradum tolutilem incitetur equus, ita perplexe loqui visus est interpretibus, ut mentem eius vix intelligi posse faterentur. Ac primum illud, *ἀπὸ τῶν εὐωνύμων ἄρχεσθαι εὐδοκιμώτερον*, Heubelius, nostram scilicet consuetudinem, qua prius dextra quam sinistra tolutim itur, veteribus probatam ratus, de sinistro pede intellexit. Nam equus dextra tolutim incedens primum sinistrum pedem posteriorem, inde dextrum simul posteriorem atque sinistrum anteriorem, postremo dextrum anteriorem tollit. Recte vero Camerarius in hippocomico p. 61. vidit, laudatissimum perhiberi

a Xenophonte, si initium fiat equo in laevam circumagendo. Id vero est sinistra tolutim ire, in quo genere contraria est pedum tollendorum ratio, ut ab dextro pede posteriore initium fiat, et postremus tollatur sinister anterior. Hanc explicationem veram esse, et ipsa rei ratio, et veterum monumenta docent. Apud nos enim, quorum omnis ars equestris a bellico usu originem et leges accepit, nihil mirum est, si magis in dextram quam in laevam circumagi equos docemus, quia dextri gyri frequentior et magis necessarius usus erat in dimicationibus, quae hasta et gladio committebantur. Eamdem rationem Graeci quoque tenuissent, nisi apud hos prior fuisset curulis exercitatio. Nam in curulibus certaminibus laevo gyro solebant metam ambire. Apud Homerum Iliad. XXIII. 334. ita Nestor filio praecipit:

τῷ σὺ μάλ' ἐγχρίμψας ἐλάαν σχεδὸν ἅρμα καὶ ἵππους,
αὐτὸς δὲ κλινθῆναι ἐϋπλέκτῳ ἐνὶ δίφρῳ
ἦκ' ἐπ ἀριστερὰ τοῖϊν· ἀτὰρ τὸν δεξιὸν ἵππον
κένσαι ὁμοκλήσας, εἶξαί τέ οἱ ἡνία χερσίν.
ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω,
ὡς ἄν τοι πλήμνη γε δοάσσεται ἄκρον ἱκέσθαι
κύκλου ποιητοῖο· λίθου δ' ἀλέασθαι ἐπαυρεῖν,
μήπως ἵππους τε τρώσῃς, κάτα θ' ἅρματα ἄξῃς.

Sophocles in Electra v. 722.

κεῖνος δ' ὑπ' αὐτὴν ἐσχάτην στήλην ἔχων
ἔχριμπτ' ἀεὶ σύριγγα, δεξιόν τ' ἀνεὶς
σειραῖον ἵππον, εἶργε τὸν προςκείμενον.

Et v. 745.

ἔπειτα λύων ἡνίαν ἀριστερὰν
κάμπτοντος ἵππου, λανθάνει στήλην ἄκραν
παίσας· ἔθραυσε δ' ἄξονος μέσας χνόας,
κάξ ἀντύγων ὤλισθε.

Nam in flexu sinistra habena adduci debet, quo sinister equus retineatur, dextra autem laxari, quo dexter equus, cui maius percurrendum est spatium, effusius currere possit. Itaque curari solebat, ut ad dextram equusqui fortior esset iungeretur: omninoque, si trinis equis cer-

taretur, funalis dextrum latus tenebat. Hinc Aeschylus σειραφόρον κριθῶντα πῶλον dixit, quum fortem et validum vellet indicare, et Sophocles Martem vocavit δεξιόσειρον, ut impetuosum, dextri equi more, significaret. Non est autem consuetudo illa equos in curulibus certaminibus in laevam flectendi temere orta. Nam equi nulla arte et disciplina eruditi natura fere solent tolutim sinistra ire, quia sic in utero gestantur, ut dextro armo magis coarctato liberior sit sinister. Quare in sinistrum magis incumbunt. Id igitur quum animadvertissent Graeci, cursum videntur sic instituisse, ut equos id, quod natura monstraret, sequi paterentur. Nam si ab dextra parte metam ambire voluissent, verendum erat, ne equi, quos e curru difficile est ita regere, ut contra naturam dextra tolutim eant, in flexione aut laberentur, si sinistra tolutim irent, aut, si, quod equi omnes natura duce in brevi flexu faciunt, repente mutata pedum glomeratione, dextra ire inciperent, non modo turbaretur cursus, sed currus etiam succussu, quem inde oriri necesse esset, everteretur. Itaque sinistro flexu per certamina curulia nobilitato, mansit haec consuetudo etiam postea, quum equitandi ars coli coepisset, ut ab sinistro cursu fieret initium. Sed redeamus ad Xenophontem, qui quum servato hoc more, quomodo sinistra tolutim iri debeat ostendere vult, ita loquitur: ἐπειδή περ καὶ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἄρχεσθαι εὐδοκιμώτερον, ὧδ' ἂν μάλιστα ἀπὸ τούτων ἄρχοιτο, εἰ, διατροχάζοντος μὲν ὁπότε ἀναβαίνοι τῷ δεξιῷ, τότε σημαίνοι τῷ ἵππῳ τὸ ἐπιραβδοφορεῖν. Interpretes fere putant hoc dicere Xenophontem, si equus, quum debeat sinistra tolutim incedere, dextra velit, virga coercendum esse. Atqui si ἐπιραβδοφορεῖν est tolutim ire, falsa est ista explicatio, ut taceam, tam ineptum esse tale praeceptum, ut errorem equi non corrigat, sed augeat. Heubelii autem interpretatio se ipsa refellit, in qua quum alia sunt perversa, tum hoc maxime, quod ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἄρχεσθαι et τῷ δεξιῷ διατροχάζειν eamdem rem esse putat. Sed etiam si quis meliora afferre possit, habebit tamen hic locus, in quo quis haereat. Nam quum

docere velit Xenophon, quomodo equus sinistra tolutim agitandus sit, quid hoc est, quod tolutim incipiendum dicit, dum equus dextra decussatim incedat? Cur enim dextra, quod et naturae repugnat, et ipsius Xenophontis verbis? Addit enim, *τὸ γὰρ ἀριστερὸν μέλλων αἴρειν, ἐκ τούτου ἂν ἄρχοιτο:* et mox, *καὶ γὰρ πέφυκεν ὁ ἵππος εἰς μὲν τὰ δεξιὰ στρεφόμενος, τοῖς δεξιοῖς ἀφηγεῖσθαι, εἰς εὐώνυμα δὲ, τοῖς ἀριστεροῖς.* Neque quod Heubelio dixisse videtur Xenophon, probabile est, equum esse paullum ad dextram flectendum, quo facilius et commodius sinistrorsum agi possit. Quae sententia neque in verbis Xenophontis inest, neque est periti equitis [1]). Non est in verbis, quia, quod hic dicitur, equo dextra incedenti significandum esse gradum tolutilem sinistrum, non modo his verbis contrarium est, quae modo apposuimus, sed etiam, et multo magis, iis, quae eodem in loco leguntur, *καὶ ὁπότε ἐπὶ τὰ εὐώνυμα ἀναστρέφοι, τότε καὶ τῆς ἐπικλίσεως ἂν ἄρχοιτο.* Equitis autem imperiti tale praeceptum esse contendimus, quia dextra ire, ut deinde sinistrorsum acto equo tolutim incipias, inutile est, multoque operosius quam opus habeas, quia nulla tamen re, nisi flexu ad laevam, ut vere monuit Xenophon, tolutim ire impellitur equus. Quo minus dubitari posse arbitror, quin hic Xenophontis locus gravi vitio laboret. Ipsum enim Xenophontem tantae imperitiae accusare, quantam vix in homine vel aliqua equitandi exercitatione culto invenias, non modo iniquum, sed stultum videtur. Quare ita scripsisse Xenophontem existimo: *ἐπείπερ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἄρχεσθαι εὐδοκιμώτερον, ὧδ' ἂν μάλιστα ἀπὸ τούτων ἄρχοιτο, εἰ διατροχάζοντος μὲν, ὁπότε ἀναβαίνοι, τῷ ἀριστερῷ, τότε σημαίνοι τῷ ἵππῳ τὸ ἐπιραβδοφορεῖν· (τὸ γὰρ ἀριστερὸν μέλλων αἴρειν, ἐκ τούτου ἂν ἄρχοιτο) καὶ ὁπότε ἐπὶ τὰ εὐώνυμα ἀναστρέφοι, τότε καὶ τῆς ἐπισκελίσεως ἄρχοιτο.* In his primum,

---

1) Nisi quum sine flexu recta quis linea incedens gradum tolutilem incipit.

quum ἐπεὶ δέ περ Aldina habeat, cuius lectionem male indicavit Zeunius, ἐπείπερ δὲ scribendum duxi, ut XII. 8. connectendae orationis caussa; deinde τῷ ἀριστερῷ pro τῷ δεξιῷ; tum ἐπισκελίσεως [2]) e Polluce pro ἐπικλίσεως; denique, mutata interpunctione, delendum ἂν ante ultimum verbum. Atque ἂν ante ἄρχοιτο abesse in cod. Lips. notavit Sturzius, modo is indicasset, utrum hoc quod ego delevi, an illud quod praecedit, quando verba ἂν ἄρχοιτο bis in hoc loco leguntur. Xenophontis sententia haec est: quoniam laudatissimum habeatur, sinistra cursum incipere, velle se ostendere, quo pacto ad gradum tolutilem equus incitari sinistra debeat: id vero si quis sinistra didicerit, eodem modo dextra faciendum esse Xenophon intelligit, pariter ac nostri de dextra praecipiunt, ut inde de sinistra concludi possit. Atque hic observari velim, alium videri apud Graecos equitationum ordinem fuisse, atque apud nos. Nos enim posteaquam dextra sinistraque vel etiam iterum dextra decussatim ire equum fecimus, pausa facta, tolutim dextra et sinistra, vel etiam ut iterum ad dextram perveniatur, incedimus. Graeci autem passu incipiebant sinistra, eademque manu deinde decussatim, denique tolutim ibant, tum eodem ordine dextra cursum instituebant [3]). Igitur Xenophon, quomodo tolutim iri

---

2) Scripseram ubique ἐπισκέλησις, ut est apud Pollucem. At et analogia et corrupta Xenophontis scriptura docent, scribendum esse ἐπισκέλισις, atque ita dederunt editores nonnulli.

3) Id mihi videbar colligere ex iis, quae hic praecipi a Xenophonte putabam. At eam interpretationem hodie non probo, ut mox ostendam. Quum ab laeva incipi decere dicit Xenophòn, ambiguum est, utrum id ad solum gradum tolutilem, de quo hic loquitur, an ad omne genus incessus spectet. Si ad solum gradum tolutilem, dextra fortasse manu primum passu, deinde decussatim currente equo processerunt, tum autem ad laevum gyrum conversi tolutim egerunt equum; sin omnis incessus ab laeva inceptus est, videntur prima duo genera primo laeva manu, deinde dextra peracta esse; inde autem eodem ordine tolutim.

debeat monstraturus, tolutim incipiendum dicit ab sinistra, et quidem equo sinistra decussatim incedente, quia sinistrum pedem anteriorem ad cursum tolutilem proiecturus equus ab laevo flexu initium faciat; esse autem tolutim sic incipiendum, ut non modo sinistra incedens equus, sed in ipso ad laevam flexu ad gradum tolutilem incitetur [4]). Quod

---

4) Recepit sscripturae mutationem, quam in hac dissertatione proposui, Fr. Iacobsius, Friderici f., in editione libri Xenophontei, sed ut coniungeret verba *ὁπότε ἀναβαίνοι τῷ ἀριστερῷ*, verteretque *sobald es den linken fuss aufhebt.* At id per significationem verbi *ἀναβαίνειν* fieri non potest, neque ego ita volueram, sed *ὁπότε ἀναβαίνοι* de equite intelligebam, qui equum conscendisset. Verum enimvero ne hoc quidem probari potest. Nam et *ἀναβαίη* potius dicendum fuisset, et tamen ne id quidem scriptum fuisse a Xenophonte credibile est, quia prorsus inutile est hoc additamentum. Accedunt autem tria alia, quae coniecturam meam labefaciant, unum quod audacior est et violentior illa verborum *τῷ δεξιῷ* in *τῷ ἀριστερῷ* commutatio; alterum quod *διατροχάζειν τῷ ἀριστερῷ* non videtur significare posse, sinistra manu, quod nos dicimus, incedere, i. e. sic ut ad flexum in laevam compositus sit equus; tertium, quod mox Xenophon non *στρέφοι*, sed *ἀναστρέφοι* dicit, quod non est convertere equum, sed rursum convertere, ideoque redire in gyrum aliquantisper relictum. Ex eo autem, quod secundo loco posui, consequitur, etiam *τῷ δεξιῷ διατροχάζειν* perperam dici, coniungique debere verba sic, ut fecit Iacobsius, modo vel explicentur aliter, vel emendentur. Atqui explicari quomodo possint, fateor me non intelligere: emendari vero posse existimo, et quidem ita, ut neque in verbis ulli sit reprehensioni locus, neque artis equestris periti inventuri sint, quod verius aptiusque dictum esse velint. Etenim sic est, nisi egregie fallor, scribendum: *ἐπείπερ δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἄρχεσθαι εὐδοκιμώτερον, ὧδ' ἂν μάλιστα ἀπὸ τούτων ἄρχοιτο, εἰ διατροχάζοντος μέν, ὁπότε ἀποβαίνοι τῶν δεξιῶν, τότε σημαίνοι τῷ ἵππῳ τὸ ἐπιραβδοφορεῖν.* I. e. quandoquidem autem ab sinistra incipere convenientius habetur, sic ab ea manu aptissime incipiat, si equo decussatim currente, quum a dextro gyro abit, tum equo tolutim significet. Namque abire ab dextro gyro nihil est aliud, quam commutare manum quod vocant, et ad laevum orbem transire. Iam in his, quae sequuntur, nulla est parenthesis, sed duo illa, quae dici oportebat, ordine memorata sunt: *τὸ γὰρ ἀριστερὸν μέλλων αἴρειν, ἐκ τούτου ἂν ἄρχοιτο, καὶ ὁπότε ἐπὶ τὰ εὐώνυμα ἀναστρέφοι, τότε*

qua caussa fieri debeat, deinde explicat, atque rectissime. Nam ad laevam flexus equus natura duce non nisi sinistra, ad dextram autem non nisi dextra tolutim ire solet. Itaque in flectendo maxime equi rudes ad tolutilem cursum instigari solent, quia sic non est metuendum, quod recta currentibus accidere solet, ut pedibus perverse alternatis aut dextra, quum sinistra debent, sinistra, quum debent dextra, aut denique anterioribus pedibus dextra, posterioribus sinistra, vel contrario modo incedant. Sed dicendum nunc est de *ἐπισκελίσει*, quod verbum Iungermannus ad Pollucem I. 214. rectissime Xenophonti restituit. Nam quod legebatur *ἐπικλίσεως*, ineptissimum est: quod verbum quum non possit aliud quiddam nisi flexum significare, quid attinebat dicere, flectendum esse equum, quum flecteretur? Sed de *ἐπισκέλίσει* obscurius loquitur Pollux. *Στηρικτέον δὲ αὐτόν*, inquit, *ὅταν ὁ ἵππος ἄρχηται τῆς ἐπισκελίσεως· ἐπισκέλισιν δὲ Ξενοφῶν καλεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ποδῶν κινήσεως*. Patet vero, eum rei ignarum fuisse. Non enim *ἐπισκέλισις* in Xenophontis loco significare potest initium pedum promovendorum, quippe quod etiam in passum et quemvis alium incessum quadraret, sed illius pedum motus initium indicat, qui est in gradu tolutili. Id nos in equo *anspringen*, et equum ad id incitare *ansprengen* appellamus.

Sequuntur haec apud Xenophontem: *ἱππασίαν δ' ἐπαινοῦμεν τὴν πέδην καλουμένην. ἐπ' ἀμφοτέρας γὰρ*

καὶ τῆς ἐπισκελίσεως ἄρχοιτο. Postulatum est tolutim sinistra. Itaque equus ab dextro gyro ad laevum transgrediens, quum sinistra tolutim iturus sinistrum pedem anteriorem tollere debeat, hoc pede incipiet, non altero; simulque eo ipso momento, quo sinistrorsum flectitur, motu pedum mutato tolutim prosiliet. *Ἀναστρέφοι* autem dicit, quod quum initium curriculi ab laeva factum esset primum passu, deinde celeriore cursu, in quo transitum erat ad dextrum orbem, quum ex eo orbe rursum ad laevum gyrum reditur, tolutim imperat.

τὰς γνάθους στρέφεσθαι ἐθίζει· καὶ τὸ μεταβάλλεσθαι δὲ τὴν ἱππασίαν ἀγαθόν, ἵνα ἀμφότεραι αἱ γνάθοι καθ' ἑκάτερον τῆς ἱππασίας ἰσάζωνται. ἐπαινοῦμεν δὲ καὶ τὴν ἑτερομήκη πέδην μᾶλλον τῆς κυκλοτεροῦς. ἥδιον μὲν γὰρ οὕτως ἀναστρέφοιτο ὁ ἵππος, ἤδη πλήρης ὢν τοῦ εὐθέος, καὶ τό τε ὀρθοδρομεῖν καὶ τὸ ἀποκάμπτειν ἅμα μελετῴη ἄν. Multum dubitarunt interpretes, quid vel *πέδη* esset, vel *μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν.* Atque Heubelius, qui Haynischium sequutus, *πέδην* putat esse eam equitationem, quae *schlangenschule* Germanice vocatur, non video quomodo hanc interpretationem cum verbis Xenophontis aut cum iis quae Pollux habet conciliare possit. Idem quum verba *τὸ μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν* vertit *den ritt verändern*, et insolenter est et obscurissime loquutus. Vtrumque genus equitationis quale fuerit, e duobus Xenophontis et uno Pollucis loco erui debebit. Ac Pollux I. 214. ita scribit: *πέδη δὲ ἱππασία, ἡ κυκλοτερής· ἐπιμήκης πέδη, ἡ μῆκος τῷ κύκλῳ προστιθεῖσα.* Facile vel ex his potest intelligi, *πέδην* non esse eam, quae *schlangenschule* dicitur, sed gyrum, quem nunc *volte* vocant. Eaque est *πέδη κυκλοτερής.* Sed hic gyrus si est oblongus, ut in summa tantum atque ima parte gyri speciem habeat, in utroque autem latere linea recta procedatur, *πέδη ἐπιμήκης* dicitur. Cum hac explicatione bene congruunt quae de hoc genere equitationis praedicat Xenophon: *ἐπ' ἀμφοτέρας γὰρ τὰς γνάθους στρέφεσθαι ἐθίζει.* Nam perpetuo flexu in circulum agitur equus, nunc dextra, nunc laeva. Afferam nunc alterum Xenophontis locum, qui est III. 5. Is ad eamdem explicationem ducit. *Τούς γε μὴν ἑτερογνάθους μηνύει μὲν καὶ ἡ πέδη καλουμένη ἱππασία, πολὺ δὲ μᾶλλον καὶ τὸ μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν. πολλοὶ γὰρ οὐκ ἐγχειροῦσιν ἐκφέρειν, ἢν μὴ ἅμα συμβῇ ἡ ἄδικος γνάθος καὶ ἡ πρὸς οἶκον ἐκφορά.* Verissimum est enim, equos, qui sunt impari ore, optime in gyris cognosci. Nam qua oris parte molliores sunt, facilius in gyrum flectuntur; qua duriores, aegre flecti possunt, atque interdum resistunt. Vt multi dextrum gyrum, quidam sini-

strum adspernantur. Difficilior quaestio est, quid sit *μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν.* Id videtur esse variare gyros, id est e dextro ad sinistrum, et ab hoc ad dextrum transire, quod nostri *changiren*, *wechseln*, *auf die andere hand gehen* appellant. Non sum nescius, posse hoc *μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν* etiam sic intelligi, ut significetur id quod nunc *renvers* vel *volte renversée* dicitur, et quidem has maxime ob caussas, primum quod illa, *τὸ μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν ἀγαθόν, ἵνα ἀμφότεραι αἱ γνάθοι καθ' ἑκατέραν τῆς ἱππασίας ἰσάζωνται*, optime in hoc genus equitationis quadrent, ut quum in laevum gyrum dextra tolutim itur, ubi dextris frenis, quamquam in laevo flexu, maxime opus est; deinde quod, si *μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν* est simpliciter mutare gyrum, quod *changiren* vocant, id ipsa illa exercitatione, quae *πέδη* dicitur, comprehensum esse videatur, quae, ut ait Xenophon, *ἐπ' ἀμφοτέρας τὰς γνάθος στρέφεσθαι ἐθίζει.* Tamen quo minus inversum gyrum, eum dico quem *volte renversée* appellant, intelligendum putem, quaedam, eaque non levia obstant. Primum eo in loco, ubi Xenophon illud *μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν* in primis aptum esse dicit ad equos, qui altera oris parte duriores sint cognoscendos, non satis video, si inversus gyrus intelligi debeat, quomodo hic ad eum finem magis sit idoneus quam rectus gyrus. Immo plurimi equi, qui dextro freno se dextrorsum flecti recusant, sinistro facilius flectuntur, quippe adempta ad resistendum vi, sinisteriore armo coarctato. Et sic etiam qui ad laevam flecti nolunt. Praeterea quum Xenophon ibi de emptione equorum scribat, vix potuit gyrum inversum intelligere, quem equus non potest, nisi arte eruditus, peragere. Deinde si verba illa inversum gyrum significarent, mirum foret, si Xenophon in altero loco, ubi illud *μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν* oris erudiendi caussa commendavit, alias utilitates, quas hoc genus habet, easque et multo maiores, et, quo maxime solet respicere, militares, omisisset. Quo magis adducor, ut *μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν* de mutatione gyri, quum a dextro ad laevum, ab laevo ad dextrum

transitur, id quod ipsa verborum significatio suadet, accipiendum esse putem. Quod si quis, ut supra commemoratum est, mutationem gyri partem esse *πέδης* censeat, in promptu est ratio, qua contrarium evinci possit. Nam ut apud nos in quibusdam scholis equestribus haec est consuetudo, ut dextro gyro peracto consistatur, quo equus possit respirare et requiescere, tum autem sinistro gyro procedatur: eodem modo etiam Graeci videntur peracto sinistro cursu constitisse, inde, pausa facta, ad dextrum accessisse. Licet hoc cognoscere e Xenophonte, qui IX. 6. ita scribit: *καὶ αἵ τε μακραὶ ἐλάσεις μᾶλλον ἢ αἱ πυκναὶ ἀποστροφαὶ πραΰνουσι τοὺς ἵππους.* Nam *ἔλασις*, quae apud nos dicitur *reprise*, cursum significat continuum et nulla pausa distinctum. Deinde alterius *ἐλάσεως* initium vocatur *ἀποστροφή*, ita ut hoc nomen etiam *ἔλασιν* significare possit, modo ne de prima *ἐλάσει* dicatur. Male enim hoc vocabulum ab interpretibus, in iisque a Sturzio, de flexu intellectum esse, patet ex duobus aliis locis: III. 5. *δεῖ γε μὴν εἰδέναι καὶ εἰ ἀφεθεὶς εἰς τάχος ἀναλαμβάνεται ἐν βραχεῖ, καὶ εἰ ἀναστρέφεσθαι ἐθέλει.* Et VII. 18. *καὶ ἐκ τοῦ ἑστάναι δὲ στρέψαντα δεῖ πάλιν ὁρμᾶν.* Quod si pausa facta ab laeva ad dextram vel ab dextra ad laevam transiri solebat, mutatio gyri in medio cursu non pertinebat ad *πέδην*. Sed reliquum est ut videamus ea, quae de hac gyri mutatione praedicat Xenophon. *Τούς γε μὴν ἑτερογνάθους*, inquit, *μηνύει μὲν καὶ ἡ πέδη καλουμένη ἱππασία· πολὺ δὲ μᾶλλον καὶ τὸ μεταβάλλεσθαι τὴν ἱππασίαν. Πέδη* enim qui equi altera parte duriores sint eo monstrat, quod nunc ad laevam, nunc, pausa facta, ad dextram flectuntur. Mutatio gyri etsi natura sua nihil est aliud quam flexus qui est in simplici gyro, ut non videatur magis esse idoneus quam *πέδη* ad os equi cognoscendum, tamen, si est in gradu tolutili, verissima est Xenophontis sententia. Nam equi quoniam, quum tolutim gyrus mutatur, pedum alternatione facta, rapidius solent atque effusius currere, hoc facilius explorari os eorum potest, quo magis cohibendi et retinendi sunt. Atque de gyro tolutim mutando loqui Xenophontem, ex iis quae

sequuntur colligi potest: *πολλοὶ γὰρ οὐκ ἐγχειροῦσιν ἐκφέρειν, ἢ μὴ ἅμα συμβῇ ἥ τε ἄδικος γνάθος καὶ ἡ πρὸς οἶκον ἐκφορά.* Neque enim facile mordicus arreptis frenis aufugere solent equi, nisi in gradu tolutili. Caeterum vix credibile est, obscurum fuisse quibusdam interpretibus quid esset *συμβαίνειν τήν τε ἄδικον γνάθον καὶ τὴν πρὸς οἶκος ἐκφοράν.* Quae verba sic vertit Haynischius, ut eam partem oris intelligeret, quae illuc spectaret, quo via domum duceret. Heubelius autem plane alia, quam quae scripsit Xenophon, expressit. Oris partem Xenophon intelligit eam, quam artis periti pro ratione gyri interiorem vocant, id est in dextro gyro dextram, in sinistro sinistram. Etenim si ad dextram stabulum sit, equus, quamvis duro sit dextro ore, facile dextrorsum flectetur. Sed si sinistrum habeat durum, nolet ad laevam se averti a stabulo. Itaque *ἡ ἄδικος γνάθος* non est ab ea parte, qua domum via ducit, sed a parte opposita. Accedimus ad alterum Xenophontis locum: *καὶ τὸ μεταβάλλεσθαι δὲ τὴν ἱππασίαν ἀγαθόν, ἵνα ἀμφότεραι αἱ γνάθοι καθ' ἑκάτερον τῆς ἱππασίας ἰσάζωνται.* Horum verborum non potest alius esse sensus, quam hic, mutatione gyri effici, ut equus in dextro pariter atque sinistro gyro utraque maxilla facile frenis pareat. Primum enim mutando gyro fit, ut equus in medio gyro non modo interiori freno, sed, quoties ad alteram manum flectitur, etiam exteriori parere discat, eamque ob caussam, praesertim si crebro mutatur gyrus, semper ad utrumque frenum debeat attendere. Quod quam sit necessarium, maxime ad usum belli, nemo non intelliget. Ac qui equos rudes non nisi pausa facta ad alteram manum transire adsuefaciunt, facile sentiunt, si quando in medio cursu gyrum mutant, titubare equum nec firmiter lineam tenere. Deinde vero hoc quoque spectasse Xenophon videtur, quod in crebra gyri mutatione, quod genus multo rectius quam *πέδη* *schlangenschule* dici potest, habenae aequali longitudine teneri debent, quo ne remissio alterius aut adductio moram afferat. Ea vero re non minus quam illa, quae ante commemorata est, os equi exaequatur.

Vnum adhuc Pollucis errorem, quem huius auctoritate moti interpretes sequuti sunt, castigabo, partim quia ad eumdem locum Xenophontis, de quo disputatum est pertinet, partim ut hoc quoque exemplo id quod supra dixi imperitum rei equestris fuisse Pollucem appareat. Ita igitur Xenophon scribit: *δεῖ δὲ καὶ ὑπολαμβάνειν ἐν ταῖς στροφαῖς· οὐ γὰρ ῥᾴδιον τῷ ἵππῳ, οὐδ᾽ ἀσφαλές, ἐν τῷ τάχει ὄντα κάμπτειν ἐν μικρῷ, ἄλλως τε κἂν ἀπόκροτον ἢ ὀλισθηρὸν ᾖ τὸ χωρίον. ὅταν γε μὴν ὑπολαμβάνῃ, ὡς ἥκιστα μὲν χρὴ τὸν ἵππον πλαγιοῦν τῷ χαλινῷ, ὡς ἥκιστα δ᾽ αὐτὸν πλαγιοῦσθαι· εἰ δὲ μή, εὖ χρὴ εἰδέναι, ὅτι μικρὰ πρόφασις ἀρκέσει κεῖσθαι καὶ αὐτὸν καὶ τὸν ἵππον.* Tam clare haec atque perspicue scripta sunt, ut dubitari non possit, quin *ὑπολαμβάνειν* significet equum a celeriore cursu cohibere et lentius magisque confertim, quod *ἀθρόῳ τῷ ἵππῳ* Graece vocatur, cogere incedere. Idem verbi usus est etiam IX. 5. *ἢν δὲ καὶ εἰς τὸ θᾶττον ὁρμώμενον τοῦ καιροῦ ὑπολαμβάνειν βούλῃ τὸν θυμοειδῆ, οὐ δεῖ ἐξαπιναίως σπᾶν, ἀλλ᾽ ἠρεμαίως προσάγεσθαι τῷ χαλινῷ, πραΰνοντα, οὐ βιαζόμενον ἠρεμεῖν.* Nostri hoc *verhalten* vocant, et res ipsa in scholis equestribus *halbe parade* dicitur, vel *demi-arrêt.* At vero Pollux alia huic verbo addit: *ἐν δὲ ταῖς στροφαῖς*, inquit, *οὐ δεῖ ἐξελαύνειν τὸν ἵππον, ἀλλὰ ἀναλαμβάνειν, ὅπερ καὶ ὑπολαμβάνειν λέγεται, καὶ κατέχειν, καὶ ἠρεμίζειν, καὶ ἀνέχειν.* In his alia aperte falsa, alia vix vera sunt. Ac falsum est, quod *ἀναλαμβάνειν* putat idem esse quod *ὑπολαμβάνειν*: in quo male eum sequuti sunt interpretes, atque in iis Sturzius. *Ἀναλαμβάνειν* enim est facere ut equus e cursu consistat, non, ut lentius incedat, quod est *ὑπολαμβάνειν.* Itaque *ἀναλαμβάνειν* Graeci dicunt quod nos *anhalten*, *arretiren*, *pariren:* et rem ipsam vocamus *arrêt*, *parade.* Confirmant hanc explicationem duo loci Xenophontis, III. 5. *δεῖ γε μὴν εἰδέναι, καὶ εἰ ἀφεθεὶς εἰς τάχος ἀναλαμβάνεται ἐν βραχεῖ.* Et VIII. 7. *χρὴ γὰρ ὁρμῶντος μὲν ἐξαίφνης ἵππου προνεύειν· ἧττον γὰρ ἂν καὶ ὑποδύοι ὁ ἵππος, καὶ ἀναβάλλοι τὸν ἀναβά-*

την· ἐν μικρῷ δὲ ἀναλαμβανομένου ἀναπίπτειν· ἧττον γὰρ ἂν αὐτὸς κόπτοιτο. Quae nemo est equitationis non plane imperitus, quin de equo in medio cursu consistere coacto intelligenda esse fateatur. Quae praeterea verba commemorat Pollux, in his quod primum posuit, κατέχειν, vereor ne non sit artis equestris proprium. Occurrit in Symposio Xenophonteo, ubi haec de Socrate scripta sunt: ὅτι, ἔφη, ὁρῶ καὶ τοὺς ἱππικοὺς βουλομένους γενέσθαι, οὐ τοὺς εὐπειθεστάτους, ἀλλὰ τοὺς θυμοειδεῖς ἵππους κτωμένους· νομίζουσι γάρ, ἢν τοὺς τοιούτους δύνωνται κατέχειν, ῥᾳδίως τοῖς γε ἄλλοις ἵπποις χρήσεσθαι. Ἠρεμίζειν recte potuit afferri, ut idem quod ἀναλαμβάνειν significans. Xenophon VII. 18. καὶ ἐκ τοῦ ταχέως αὖ ὡς ἐγγυτάτω ἠρεμίζειν. Nisi ἀναλαμβάνειν simpliciter in cursu consistere, ἠρεμίζειν ita consistere, ut aliquantisper in eodem loco maneas, indicat. Sequitur enim apud Xenophontem: καὶ ἐκ τοῦ ἑστάναι δὲ στρέψαντα δεῖ πάλιν ὁρμᾶν. Ac firmat hanc interpretationem cognatum vocabulum ἠρεμεῖν, quod significat retinere equum, ut tranquillus stet, ante cursum. Xenophon VII. 8. ἐπειδάν γε μὴν καθίζηται, πρῶτον μὲν ἠρεμεῖν δεῖ διδάσκειν τὸν ἵππον, ἕως ἂν καὶ ὑποσπάσηται, ἤν τι δέηται, καὶ τὰς ἡνίας ἰσώσηται, καὶ τὸ δόρυ λάβῃ ὡς ἂν εὐφορώτατον εἴη. (Exciderat articulus ante ἡνίας et ante δόρυ.) IX. 3. ἐπειδὰν δ' ἀναβῇ, ἠρεμήσαντα πλείω χρόνον ἢ τὸν ἐπιτυχόντα, οὕτω προκινεῖν αὐτὸν ὡς πραοτάτοις σημείοις. Id apud nos *halten* dicitur. Ceterum ἠρεμεῖν et de tranquillo equi incessu intelligitur, IX. 5. ἢν δὲ καὶ εἰς τὸ θᾶττον ὁρμώμενον τοῦ καιροῦ ὑπολαμβάνειν βούλῃ τὸν θυμοειδῆ, οὐ δεῖ ἐξαπιναίως σπᾶν, ἀλλ' ἠρεμαίως προςάγεσθαι τῷ χαλινῷ, πραΰνοντα, οὐ βιαζόμενον ἠρεμεῖν, et de equite, qui immotus sedet in equo, IX. 9. Ἀνέχειν denique, commemoratum a Polluce, non memini legere in re equestri. Quod quidem verbum, si fuit usurpatum ab artis peritis, credibile est idem quod ἠρεμεῖν, stare equo tranquillo ante cursum, significasse. Sed vereor magnopere, ne hoc non magis sit artis

vocabulum, quam, quod non adiecit Pollux, *ἐπιλαμβάνειν*. Eo usus est Xenophon IX. 8. *ἐπιλαμβάνειν δὲ χρὴ ἵππον θυμοειδῆ καὶ τοῦ εἰς τὸ τάχιστα ὁρμᾶν* [5].)

---

5) Arcendum dicit equum animosum ab effuso cursu.

DE DIFFERENTIA PROSAE ET POETICAE ORATIONIS DISPVTATIO.

PARS I. *)

Disciplinas artium praegrediuntur ipsae artes. Inventrix 1
enim artium natura vel necessitas, perfectorque usus est: disciplina vero otii est et meditationis opus. Quare alias artes tunc maxime floruisse videmus, quum aut nulla earum, aut tenuis admodum disciplina esset; ab aliis autem ita spretam animadvertimus omnem disciplinam, ut, quam ea viam monstraret, hanc etiam vitare viderentur. Neque immerito. Magis enim disciplina quam ars obnoxia est erroribus, quia vel male positis fundamentis, vel rationibus non recte conclusis, specie ordinis cuiusdam fallere doctorem solet: quod contra ars, quae ducem naturam, admonitorem autem effectum habet, difficilius a vero abduci se patitur. Itaque quum excultis iam artibus disciplinae paullatim invenirentur, non raro accidit, ut aut disciplinae accessio molesta quadam exilitate pristinam artibus dignitatem detraheret, aut ipsae disciplinae, ubi earum inventores naturam artium non recte intellexissent, tum non omnem ar-

*) Publice defensa est ad locum in Ordine Philosophorum Lipsiensi obtinendum die IX. Martii a. cIɔIɔcccIII. socio Eduardo Platnero, Lipsiensi, qui nunc Professor iuris est in Academia Marburgensi.

tem complecterentur, tum, falsis alienisque admixtis, mi-
rum in modum depravarentur. Horum omnium ars rhe-
torica luculentissimum exemplum exstitit. Quae quum pri-
mum apud Graecos, plerarumque artium et doctrinarum
repertores, exorta esset, initio in exercitatione quadam
copiose ornateque dicendi constitit; mox vero hominum
eloquentiae laude florentium opera disciplinae quaedam ra-
tio et praeceptorum subtilitas accessit. Sed quum univer-
sa dicendi vis et facultas potissimum in caussis iudicialibus,
2 in negotiis publicis, in sollemnibus laudationibus versare-
tur, fieri non potuit, quin his in rebus solis disciplina se
contineret, caetera autem dicendi genera non solum negli-
geret, verum etiam excludere videretur. Historiarum
expositio, philosophiae explicatio, familiarium sermonum
elegans imitatio disciplinam habebant nullam. Nam qui
in his rebus elaborabant, aut a declamationum exercita-
tione aliquem usum dicendi afferebant, aut in eorum
exempla, qui antea in his generibus excelluissent, intue-
bantur, aut suopte denique ingenio sensuque adiuti, quid
verum et aptum esset, intelligebant. Itaque quum Aristo-
teles, eximii vir ingenii, ad explicandam illustrandamque
artis rhetoricae doctrinam accederet, hic quoque, priores
sequutus magistros, neglectis reliquis dicendi generibus,
orationum scribendarum artem et scientiam persequi satis
habuit. Quamquam hic non ita viam ab illis patefactam
tenuit, ut non et nova et subtiliter excogitata afferret.
Naturam enim atque officium rhetoricae, quod illi fere in
flectendis commovendisque hominum animis versari statue-
bant, alio transferendum esse censuit. Nam quum rhe-
toricam, quam e dialectica oriri putabat, facultatem esse
existimaret perspiciendi quid in quaque re probabile esset,
primariam eius vim in probando demonstrandoque positam
esse contendit. Alii deinde alias rhetoricae definitiones
attulerunt, ut facile possit aestimari, qualem esse opor-
tuerit disciplinam artis de cuius natura non constaret.
Quin ipse Quinctilianus, in quo praeclarum fuit atque
eximia eruditione politum ingenium, in eo loco, in quo
plurimas aliorum de fine rhetoricae sententias commemo-

rat et refellit, optimam ex his, quae Isocratem habet au-
ctorem, amplexus, rhetoricam bene dicendi artem esse
existimat. Sed neque haec definitio, neque illa Cleanthis
et Chrysippi, rhetoricam recte dicendi artem esse cen-
sentium, quae Quinctiliano eamdem habere vim atque illa
Isocratis, nobis autem etiam propius verum accedere vi-
detur, satis idonea est. Etenim, ut dicam quod sentio,
omnes istae artis rhetoricae definitiones duplici maxime
vitio laborant. Quippe ex una parte iusto latius patent,
ex altera parte angustiores re definienda sunt. Ac latius
patent primum eo, quod dialecticae aliquam partem ad- 3
miscent arti rhetoricae, ut Aristotelica, reprehensa a
Quinctiliano II. 15, 13. et a grammatico quodam in Bi-
blioth. Coisl. p. 593. Neque enim hoc est artis eius offi-
cium quae dicendi praeceptis continetur, ut, quid cogi-
tandum sit et quomodo, ostendat, sed ut cogitata recte
eloqui doceat. Deinde eo quoque latius quam debet ex-
tenditur rhetoricae descriptio, quod a poesi non satis di-
stingui solet. Nam definitiones, cuiusmodi illae sunt Iso-
cratis et Chrysippi, quidni etiam in artem poeticam qua-
drent, quae et bene et recte dicendi ars, non minus quam
rhetorica, est? Nec meliores hoc in genere sunt illae de-
finitiones, quae copiose ornateque dicendi scientiam esse
tradunt: in quibus hoc quoque vitiosum est, quod ne ad
eam quidem, quae universe vocatur eloquentia, accom-
modatae sunt. Saepe enim ea est maxima oratoris virtus,
omnique copia et ornatu excellentior, breviter scire et sim-
pliciter loqui. Contra, quod etiam angustiores, ac debe-
bant, esse istas definitiones diximus, id spectat ad vim et
usum artis, quem doctores omnes in orationibus quae pro-
prie dicuntur expromi putant. Nam quis tandem finis sit,
quo hae orationes ab aliis dicendi scribendique generibus
ita differant, ut dictionem requirant plane singularem et ab
aliis sermonum scriptionumque formis alienam? Manife-
stum est, quidquid hic discriminis reperiri possit, id non
in dictione atque elocutione, quae tamen propria est rhe-
toricae, sed in materia dicendi argumentoque versari.
Quare illi denique pene ridiculi sunt, qui eloquentiae fa-

cultatem positam putant in rebus intelligentiae communi accommodatis. Nam quae tandem est illa communis intelligentia, aut quousque pertinet? quosnam quasi terminos habet, intra quos debeat consistere? aut quid est, quod ab hac intelligentia communi segregandum sit atque excludendum, quandoquidem gradibus quidem illa quibusdam distinguitur, sed circumscriptionem non habet aliam, quam quae rerum omnium in cogitationem et sermonem cadentium circumscriptio est? Nam et rusticorum quaedam est communis intelligentia, et mediocriter cultorum, et eruditorum, et philosophorum denique.

4 Sed operae pretium est quaerere, quae tantarum de artis rhetoricae natura dissensionum caussa fuerit atque origo. Eam vero non in ipso dicendi officio, quod sive bene sive recte sive apposite ad persuadendum dicendo continetur, simplex est neque ambiguum, sed in materia dicendi argumentoque positam existimaverim. Hoc enim quum artis doctores negligi non posse viderent, quia, qui recte dicere vellet, etiam rem, de qua diceret, apte tractare deberet, quaerendum putarunt, quae materia esset arti rhetoricae subiecta. Atque quum alii, usum maxime atque exempla respicientes, eam artem in caussis civilibus versari censuissent, alii, qui latius patere eloquentiae vim animadverterent, quoniam infinitam esse materiae copiam videbant, aut potissima tantum atque usu tritissima argumenta disciplinae quadam ratione consequuti sunt, aut definitionem materiae talem posuerunt, quae reprehensionem ambiguitate sua videretur effugere. Ita factum est, id quod pene est incredibile, ut etiam qui nullo in argumento non usum aliquem artis rhetoricae esse putarent, non haberent tamen, quo pacto omnem illam materiae argumentorumque vim una quadam certaque notione comprehenderent. Cui vitio si volumus occurrere, altius repetenda erit artis rhetoricae definitio.

Atque quum omnis orationis duae sint formae, una, quae poesis dicitur, altera, quae prosae orationis nomen habet, artem rhetoricam prosae orationis condendae scientiam esse iudicamus. Quae definitio minus verendum est

ne falsa, quam ne non satis clara esse videatur. Nam de
eo quidem neminem a nobis dissensurum putamus, nul-
lum esse dicendi genus, si a poesi discesseris, quin artis
rhetoricae praeceptis indigeat, quandoquidem non solum
eos, qui proprio nomine oratores vocantur, sed historicos,
philosophos, epistolarum scriptores, omnino quoscumque
prosa oratione utentes, arte quadam dicendi, diversa illa
quidem in diversis generibus, sed simili tamen et ex uno
quodam fonte derivata, opus habere videmus. Illud ve-
ro, in quo summa huius disputationis versatur, differen-
tiam dico prosae et poeticae orationis, obscurius est et
maioribus obnoxium dubitationibus. De quo si satis per- 5
spicue explicari poterit, non dubitamus fore, quin et illa,
quam posuimus, rhetoricae definitio plane intelligi queat,
et ipsa haec dicendi ars aptiorem quamdam et certiorem
disciplinam sibi vindicatura sit. Sed non sum nescius,
tam late patere hanc quaestionem de prosae orationis et
poeseos differentia, tantisque impeditam esse difficultati-
bus, ut, si quis penitus exhaurire hunc locum voluerit,
ei vix magnum volumen sufficere videatur. Ac mihi qui-
dem quum academicarum scriptionum brevitas optionem
fecisset, utrum singulas argumenti istius partes singulis da-
tis opportunitatibus pertractare copiosius, an brevem uni-
versae disputationis adumbrationem uno vel duobus con-
iunctis libellis comprehendere vellem: consultius visum
est, et ad perspicuitatem rei, praesertim antea non satis
diligenter expositae, accommodatius, totius argumenti
quamdam quasi delineationem exhibere. Hanc vero dispu-
tationem ita instituendam putamus, ut Engelii, Sulzeri,
aliorumque sententiis, qui ante nos in eodem argumento
elaborarunt, praetermissis, nova quadam ratione rem ab
iis, quae prima eius elementa sunt, repetamus. Quod
hoc minus vitio nobis speramus datum iri, quod, quum
illi, utpote rei natura non plane perspecta, vix ad
popularem captum satis apte disseruisse videantur,
haud facile quemquam fore existimamus, qui aut refelli
illos postulet, aut ipse in illorum sententiis acquiescere
velit.

Ac quae duae sunt omnis orationis partes, cogitationes et sermo, harum de utraque dicendum erit singulatim. Sed quoniam utraque harum partium ex his duobus constat, materia formaque, quarum materiam dicimus, qua cogitationes et sermo id ipsum sunt, quod sunt, formam autem vocamus rationem, qua pro diversis finibus diversam vim induunt: apertum est, de forma cogitationum sermonisque, non de materia, nobis exponendum esse. Quam enim materiam cogitationum et sermonis nominamus, ea quia communis est omnis orationis, non habet, quod ad poesin et prosam orationem inter se distinguendas adhiberi possit. Atque huius generis duae sunt doctrinae, una, quae cogitationum arte continetur, quam dia-
6 lecticam vocant, altera, quae sermonis usum explicat, cui nomen grammaticae est. Quod si quae sunt, certe quod ad cogitationes attinet, diversitates materiae, e quibus ad constituenda orationis genera aliquid momenti accedat, hae quoque, quoniam eaedem sunt in prosa oratione atque in poesi, merito hic quidem a nobis praetermittentur. Ac de his dixi in commentatione de tragica et epica poesi, quam Aristotelis libro de arte poetica addidi, cap. XIII—XVI.

Erit autem haec de forma orationis, de qua sola dicendum nobis est, tripartita disputatio. Quae enim duae sunt orationis partes, cogitationes ac sermo, harum altera, sermonem dico, quia media est inter cogitationem loquentis et sensum audientis, duplici modo considerari debebit. Nam quod dixi, mediam esse inter loquentis cogitationem et audientis sensum, id huiusmodi est. Vocabula, e quibus constat sermo, signa sunt, ad eum finem inventa, ut notitias animi et cogitationes declarent. Itaque primo loco in iis spectandum est, qua ratione quidque exprimant, quaeque vis eorum sit et significatio. Idque dictionem vocamus. Sed quoniam vocabulorum natura voce continetur, quae pro sonorum diversis conformationibus diverso modo animum afficit ac movet, ea quoque, quae vocis propria sunt, considerari oportebit. Id vero dicimus elocutionem. Itaque his tribus factis partibus,

primo de cogitationum conformatione, deinde de dictionis forma, postremo de elocutionis ratione aperiemus.

De cogitationibus.

Ac quoniam a cogitationibus, quae primarium in omni oratione locum tenent, initium fieri par est, in his quae prima est et maxima poeseos ac prosae orationis differentia, eo censetur, quod notitias, in quibus exponendis sermo versatur, in prosa oratione ad aliquam rem extra nos positam, in poesi ad nosmet ipsos nostrumque sensum referimus. Est autem referre notitias ad res extra nos positas, cognoscere; ad nosmet ipsos, sentire. Itaque qui prosa oratione utuntur, cognosci aliquid ab auditoribus suis volunt; qui poesi, ad voluptatem orationem componunt. Ac quemadmodum poesis, quae nihil ad animi sensum voluptatemque afferret, non esset poesis: sic ne prosa quidem ea dici posset oratio, quae nulli rei cognoscendae inserviret. In poesi quidem res aperta est; obscurior paullo in prosa oratione. Nam haec quoque, non secus ac poesis, movere animum ac perturbare conatur. At tantum abest, hac in re ut aliquid mutuetur a poesi, ut magis, quantum ab ea differat, videatur ostendere. Nam quod paullo ante dicebamus, in prosa oratione notitias ad res extra nos positas referri, id vel maxime ibi licet cognoscere, ubi oratores aliquem animi motum, ut indignationem, miserationem, metum, in animis auditorum excitare student. Neque enim orator, ut poeta, iis rebus, quae in quaque cogitatione expertes sunt clarae cognitionis, sed iis, quae cognosci demonstrarique possunt, animos commovet. Docet ille, argumentisque ostendit, utile aliquid vel noxium, admirabile vel contemnendum, exoptandum vel fugiendum esse: quae argumenta quia in vi rerum externarum ad animos hominum posita sunt, petit ea ab sensu cuiusque, eumque ut commoveat, nunc eorum facit mentionem, quae grata vel ingrata auditoribus esse debent, nunc se ipsum ita commotum iis ostendit, ut non possint non ad eiusdem perturbationis societatem abripi. Quare,

ut brevi complectar, ubi orator animos commovere studet, hoc ei curandum est, ut studia auditorum ab iis rebus, in quibus ea versantur, ad eas res, de quibus orationem habet, transferat: id vero est facere, ut aliquis intelligat, cum iis rebus, quas magni faciat, quas expetat, quas metuat, quas oderit, alias esse coniunctas, quae eiusdem curae ac sollicitudinis communionem requirant. Duobus haec illustrare volo, sed iis sat luculentis exemplis. *O Spartace, quem enim te potius appellem? cuius propter nefaria scelera tolerabilis fuisse videtur Catilina.* *'Εγὼ μὲν δὴ ταῦτα λέγω, ταῦτα γράφω· καὶ οἴομαι καὶ νῦν ἔτι ἐπανορθωθῆναι ἂν τὰ πράγματα, τούτων γιγνομένων. εἰ δέ τις ἔχει τούτων τι βέλτιον, λεγέτω καὶ συμβουλευέτω. ὅ τι δ' ὑμῖν δόξειε, τοῦτ', ὦ πάντες θεοί, συνενέγκοι.* Haec quamvis magna cum vi atque animi commotione dicta sint, nihil tamen habent, quod poetae potius, quam oratoris videri debeat. Omnia
8 enim, quae in his verbis animum pellunt ac perturbant, ex ipsa rei cognitione nascuntur, quae quia magnam partem cognitio est eius, quod sperandum metuendumque sit, eo paratur, quod spem illam metumque in ipso oratore expressum et quasi praesentem ante oculos collocatum videmus. Confidens eorum veritate, quae antea dixerat, *ταῦτα λέγω, ταῦτα γράφω*, inquit. Necessitatem obsequendi, celeritatemque, qua ad eam rem opus sit, magnitudinem periculi, sollicitudinem denique, ne consilia sua cunctando irrita reddantur, ostendit iis, quae sequuntur: *καὶ οἴομαι καὶ νῦν ἔτι ἐπανορθωθῆναι ἂν τὰ πράγματα, τούτων γιγνομένων;* et magis etiam additis his: *εἰ δέ τις ἔχει τούτων τι βέλτιον, λεγέτω καὶ συμβουλευέτω.* Postremo metuens, ne alia placeat sententia, non solum his verbis, *ὅτι δ' ὑμῖν δόξειε, τοῦτο συνενέγκοι,* vehementer se dubitare de felici alius consilii successu, sed his interpositis, *ὦ πάντες θεοί,* re plane desperata mentem et cogitationem ab imminentibus malis avertere demonstrat.

Sed porro quaerendum est, si in prosa oratione notitiae ad res extra nos positas, in poesi ad nosmet ipsos re-

ferantur, quomodo hoc, et quibus mentis viribus, et per
quas comprehensiones fiat. Facile enim intelligitur, tam
diversa officia non solum diversis animi viribus peragi de-
bere, sed genus quoque comprehensionum aliud esse,
quo res externas, aliud, quo animi nostri statum percipia-
mus. Atque illud quidem in promptu est, perceptiones
mentis ad res externas per intellectum, et quae huius
propriae sunt notiones, referri. Quare cognoscendi ne-
gotium totum in notionibus inter se comparandis positum
est. Quod si verum est illud, quod supra diximus, pro-
sae orationis naturam censeri cognitione comparanda, non
poterit illa non intellectum notionesque sibi proprias vin-
dicare. Sed hoc quidem tam clarum est, ut dubitationem
omnem excludat. Difficilior de poesi disputatio est.
Poesis enim quum non ad rerum cognitionem, sed ad ani-
mi statum spectet, neque ad intellectum referri potest,
neque in notionum tractatione et comparatione versabitur,
quia in his nihil, quod ad animi sensum pertineat, reperi-
tur. Nihilo tamen minus poesin et easdem res tractare vi-
demus, quas prosa oratione exponere licet, et notitiis uti
iisdem, quibus in prosa quoque oratione locus est. Quare 9
illud quaerere oportebit, qui fiat, ut rerum notitiae ac
perceptiones non ad res externas, sed ad animi sensum
referri possint. Ea vero praeclara est ac divina phantasiae
vis, quae easdem animi perceptiones, quas intellectus per
notiones ad res externas refert, per suas quasdam ideas
(ita enim appellare liceat) ad excitandum animi sensum
idoneas reddit. Sunt autem hae, quas ideas phantasiae
vocamus, notationes quaedam eorum, quae in quaque re
praeter notionem eius insunt: quae si tam multa, tam ma-
gna, tam varia sunt, ut certa notio, quibus ea complecta-
mur, inveniri nequeat, excitant hac materiae copia et va-
rietate animum, ut in iis comparandis iudicandisque
vires suas experiatur. Quae virium animi exercitatio
quia certis notionibus destituta est, nihil nisi sensum ali-
quem virium illarum procreare potest. Haec quoque
exemplis illustrare placet. Mnasalcae epigramma est
hoc:

Ἀσπὶς Ἀλεξάνδρου τοῦ Φυλλέος ἱερὸν ἅδε
δῶρον Ἀπόλλωνι χρυσοκόμῳ δέδομαι,
γηραλέα μὲν ἴτυν πολέμων ὕπο, γηραλέα δὲ
ὀμφαλόν· ἀλλ' ἀρετᾷ λάμπομαι, ἅς ἔτυχον
ἀνδρὶ κορυσσομένα σὺν ἀριστέϊ, ὅς μ' ἀνέθηκεν.
ἐμμὶ δ' ἀήσσατος πάμπαν, ἀφ' οὗ γενόμαν.

Eo epigrammate quae continentur, si quis prosa oratione complecti voluerit, habebit certis notionibus descriptam clipei istius cognitionem. Alexandri cuiusdam fuisse sciet, consecratum esse Apollini, versatum fuisse in praeliis, numquam victum. Eadem tradit poeta, sed si sic, ut nunc relata sunt, poesis nulla foret. Hic ergo, ut placeat ista clipei descriptio, iis utitur notitiis, in quibus plurima sint, quae lector amplius persequi cogitatione possit. Primo formam clipei propius ob oculos adducit his verbis, *ἴτυν* et *ὀμφαλόν*, quo maiori alacritate deinde reliqua, quae commemorat, percipi possint atque animo comprehendi. Tum *γηραλέαν* vocat, in quo verbo et cruoris, quo conspersus fuit clipeus, et sanctitatis quae-
10 dam e vetustate oriundae significatio est. Deinde virtutem, quae possessoris fuerat, clipeo tribuit, idque sic, ut ab luce, quae ipsa est cum plurimis iucunditatis et magnificentiae cogitationibus coniuncta, ducat similitudinem. Denique possessorem describens, paucis verbis, sed magnam excellentium imaginum varietatem continentibus, virum lectori ostendit armorum splendore et corporis maiestate conspicuum. Addam huic exemplo descriptionem lascivientis equi ex Homero, quae bis in Iliade occurrit, semel, nisi fallor, posita ab antiquo poeta:

ὡς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος, ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
δεσμὸν ἀποῤῥήξας θείει πεδίοιο κροαίνων,
εἰωθὼς λούεσθαι ἐϋῤῥεῖος ποταμοῖο,
κυδιόων· ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
ὤμοις ἀΐσσονται, ὁ δ' ἀγλαΐηφι πεποιθὼς,
ῥίμφα ἑ γοῦνα φέρει μετά τ' ἤθεα καὶ νομὸν ἵππων.

Nolo singula in his persequi: illud tantum notari velim, mentionem caudae, quam equus vinculis ruptis ferociens

sublatam gestare solet, a poeta, diligentissimo alias naturae observatore omissam esse: in qua re curiosior fuit Plato in Phaedro cap. 77. p. 254. D. Sed quid sit, quod in illa descriptione poesis sibi vindicet, optime poterit intelligi, si quis equi illius imaginem pictura expressam cum imagine equi tolutim, ita ut equiso docuit, incedentis comparare volet. Equus enim, qualem Homerus describit, erecto capite, fluctuante iuba, luxuriante pedum glomeratione alacritatem, ferociam, terrorem spirat: alter iste, etiam si eximia sit pulcritudine, nihil nisi docet, quid sit gradus tolutilis.

Tertio loco de nexu cogitationum dicemus, cuius
non potest non alia ratio in prosa oratione atque in poesi
esse. Quum enim prosae orationis proprium sit, perce-
ptiones referre ad res externas, idque notionum auxilio,
quas format et constituit intellectus: apertum est omnem
naturam cognitionis, quae hoc modo oritur, eo contineri,
quod singularia per generalia comprehendimus atque in-
telligimus. Notiones enim comprehensiones sunt eorum,
quae plurium rerum communia sunt. Itaque per notiones 11
aliquid cognoscere, id est intelligere esse aliquid in earum
rerum numero, in quas notio aliqua quadret. Contraria
poeseos ratio est. Haec quia perceptiones non ad res ex-
ternas, sed ad sensum nostrum, nec per notiones, sed
per ideas refert, a singularibus ad generalia adscendit, ea-
que singularium exemplorum auxilio ante mentem atque
oculos adducere conatur. Ideae enim, quae poeseos omnino-
que pulcrarum artium propriae sunt, quum comprehensio-
nes sint eorum, quae praeter notionem rei in quaque per-
ceptione insunt, non possunt comprehendi notionibus
atque exprimi, sed indicari tantum debent, atque exem-
plis demonstrari, quo animus multitudinem illam varieta-
temque perceptionum amplius persequi, comparare, con-
iungere queat. In quo negotio ob id ipsum, quod certis
notionibus destituitur, iudicat varietatem illam pro ra-
tione, qua ad ipsam iudicandi facultatem apta sit atque
accommodata. Eam vero iudicandi rationem sensum pul-
critudinis vocamus: qui propterea, quod ad plura perti-

net, quam in cuiusque rei notione insunt, generalium est
per singularia perceptio. Tendit enim animus ad sum-
mum quoddam atque absolutissimum pulcritudinis exem-
plar, in idque intuens speciem quamdam deformare cona-
tur, quae id, quod nulla specie satis exprimi potest, quasi
e longinquo monstret, mentemque propius spectandi avi-
dam fugiendo alliciat. Sensit hoc, de quo nunc dispu-
tamus, prosae orationis et poeseos discrimen Aristoteles,
qui in artis poeticae cap. IX. quum quaereret, poeta quid
ab historico distaret, historicum singularia, poetam ge-
neralia tractare docuit. Ita is loquitur: *ἡ μὲν γὰρ ποίη-
σις μᾶλλον τὰ καθόλου, ἡ δ' ἱστορία τὰ καθ' ἕκαστον
λέγει. ἔστι δὲ καθόλου μέν, τῷ ποίῳ τὰ ποῖ' ἄττα
συμβαίνει λέγειν ἢ πράττειν κατὰ τὸ εἰκὸς ἢ τὸ ἀνάγ-
καιον· οὗ στοχάζεται ἡ ποίησις ὀνόματα ἐπιτιθεμένη·
τὰ δὲ καθ' ἕκαστον, τί Ἀλκιβιάδης ἔπραξεν, ἢ τί ἔπα-
θεν.* Quae hic *τὰ καθ' ἕκαστον* dicit, ea sunt, quae
singularia vocamus. Est enim historici, ut prosa oratione
utentis, officium, de certa re sic exponere, ut generalibus
usus notitiis cognitionem comparet lectoribus. Poeta vero,
qui generalia curat, quae *τὰ καθόλου* dicit Aristoteles,
non id agit, ut rem cognoscant auditores, sed ut cogno-
12 scenda re maiorem quamdam, multoque latius patentem
imaginem animo concipiant. Vt, si quis historicus ea nar-
raret, de quibus in Iliade expositum est, Achillem acci-
peremus Pelei et Thetidis filium fuisse, virum in Graeco
exercitu fortissimum. Longe diversus Homeri Achilles
est. Nihil curamus, utrum ille sit Achilles e Peleo et The-
tide, an alius ex aliis natus; nihil utrum hos, qui tum ad
Troiam militabant, virtute superaverit, an alios; nihil
utrum ea, quae fecisse eum poeta refert, fecerit, an alia:
sed simulacrum eum habemus atque effigiem viri nobilitate
generis, animi et corporis virtutibus, factorum magnitu-
dine et claritate excellentioris, quam alii sunt. Ita Hero-
dotus, cuius historia quasi viam ab epica narratione ad
eam, quae vere est historia, munivit, quum non solum
cognitionem rerum gestarum, sed etiam vim ad animi
sensum spectaverit, interdum ultra prosae orationis ter-

minos egreditur. Vt in ipso operis initio: *Ἡροδότου Ἁλικαρνησσῆος ἱστορίης ἀπόδεξις ἥδε· ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωυμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα, ἀκλεᾶ γένηται.* Et cap. V. *τὸν δὲ οἶδα αὐτὸς πρῶτον ὑπάρξαντα ἀδίκων ἔργων ἐς τοὺς Ἕλληνας, τοῦτον σημήνας, προβήσομαι ἐς τὸ πρόσω τοῦ λόγου, ὁμοίως σμικρὰ καὶ μεγάλα ἄστεα ἀνθρώπων ἐπεξιών· τὰ γὰρ τοπάλαι μεγάλα ἦν, τὰ πολλὰ αὐτέων σμικρὰ γέγονε· τὰ δὲ ἐπ᾽ ἐμεῦ ἦν μεγάλα, πρότερον ἦν σμικρά. τὴν ἀνθρωπηΐην ὦν ἐπιστάμενος εὐδαιμονίην οὐδαμᾶ ἐν τωὐτῷ μένουσαν, ἐπιμνήσομαι ἀμφοτέρων ὁμοίως.* Sed redeo, unde digressus sum.
Singularia per generalia intelligere est cognoscere, generalia singularibus indicata persequi est cogitando ludere.
Itaque prosae orationis propria cognitio est, poeseos animi lusus. Nexus notionum, quae sunt in prosa oratione,
definitur legibus iis, quae ad cognitionem rerum pertinent,
unde obiectivae a philosophis vocantur: iisque legibus
constituitur veritas. Nexus idearum, quae sunt in poesi,
leges habet, quae ad animi sensum spectant, quas leges
subiectivas dicunt philosophi: per has vero pulcritudo efficitur. Itaque quae in descriptionibus, in narrationibus,
in demonstrationibus falsa sunt et veritati repugnantia, demonstrari argumentisque refelli possunt: quae vero ad pul- 18
critudinem minus polita, vel etiam inepta sint, indicare
licet, si alii idem sentiant, probari autem, si quis dissentiat, non potest. Afferam exempli caussa epigramma Mnasalcae, simile ei, quod supra commemoratum est.

Ἤδη τᾷδε μένω πολέμου δίχα, καλὸν ἄνακτος
στέρνον ἐμῷ νώτῳ πολλάκι ῥυσαμένα,
καίπερ τηλεβόλους ἰούς, καὶ χερμάδι᾽ αἰνὰ
μυρία, καὶ δολιχὰς δεξαμένα κάμακας.
οὐδέ ποτε Κλείτοιο λιπεῖν περιμάκεα πᾶχυν
φαμὶ κατὰ βλοσυρὸν φλοῖσβον Ἐνυαλίου.

Neminem puto fore, cui placeat *καλὸν στέρνον* viro bella-

tori tributum, praesertim quum idem περιμάκεα πᾶχυν habuisse dicatur. Tamen quis neget, pulcrum pectus posse etiam tale intelligi, quale vel maxime virum valentem et robustum deceat? Nihilominus quis non persuasissimum sibi habeat, illud καλὸν non esse a manu Mnasalcae profectum? Hic, nisi fallor, κάμνον scripserat.

Ab iis quae hactenus disputata sunt, postremo ad eam deducimur cogitationum in prosa oratione et poesi differentiam, quae in vi posita est, quam utrumque genus ad animum habet. Apertum est enim, cognitionis finem atque effectum persuasionem esse, lusu autem oblectationem gigni. Vnde persuasio propria est prosae orationis cuius artem qui scientiam accommodate ad persuadendum dicendi esse censent, definiunt rectissime. Poeseos autem est oblectatio, atque ars poetica continetur facultate apposite ad sensum pulcritudinis dicendi. Haec quidem etsi satis per se clara sunt atque perspicua, paucis tamen exponendum videtur de persuasione. Persuasum esse est credere convenire aliquam rem cum nostra eius rei perceptione. Est autem haec triplex convenientia, pro tribus illis viribus, quibus universa animi natura continetur: intelligendi facultatem dico, et sensum, et voluntatem. Ac res ad intelligendi facultatem ita referuntur, ut appareat, quales per se sint; ad sensum ita, ut intelligatur, quo effectu ad iucunditatem sint; ad voluntatem denique ita, ut mutua efficientiae ratio inter res externas atque animum intercedens perspiciatur. Itaque omnis orationis,
14 quae ad persuadendum spectat, triplex officium, triplex forma est. Etenim aut in simplici rerum externarum expositione versatur, ut historicorum, philosophorum, eorum, qui artes ac disciplinas tradunt: aut in animi affectionibus et motibus excitandis expromitur, ut in laudationibus, omnique illo genere dicendi, quod ἐπιδεικτικὸν Graeci vocant: aut ad agendum denique et negotia hominum, studiis et cupiditatibus vel commovendis vel flectendis, refertur, ut in iudiciali orationum genere, omninoque in admonitionibus atque adhortationibus. Ac facile intelligitur, primum genus ex his, quod ad solam

rei, qualis per se est, cognitionem spectat, maxime omnium simplex ac planum esse. Secundum genus, quia vim declarare debet, quam aliqua res ad animi sensum habeat, concitatione quadam indiget. Pellendus enim et commovendus est animus, ut rem non tamquam ab se alienam consideret, sed aliquod momentum habere ad iucunditatem intelligat. Id igitur sic efficiendum est oratori, ut sive apertius sive tectius ea in mentem auditoribus revocet, quae simul et cum re, de qua dicit, coniuncta esse, et ab auditoribus eo studio, quod pro caussa sua commovere vult, accipi videat. In qua re illud efficacissimum est adiumentum, quod homines, uti alios animo affectos vident, ita ipsi iisdem motibus tangi perturbarique solent. In illo denique orationis genere, quod tertio loco numeravimus, quum non solum sensu aliquo afficiendi sint animi, sed studia etiam excitanda, cupiditatesque incendendae, etiam maior vis, motusque vehementior requiritur, quam in secundo genere. Neque enim satis est oratori, demonstrando efficere, ut eligere, quid faciant, auditores possint, sed deducere debet mentes eorum, unde velit, et, quo velit, compellere, atque omnino ita constrictas tenere, ut contraria consilia ne posse quidem sequi videantur. Itaque in hoc quidem genere maxima vis oratoris virtusque elucescit.

De dictione.

Sed posteaquam de cogitationibus explicavimus, ad sermonem adgrediemur, cuius quas fecimus duas partes,
dictionem atque elocutionem, ex iis primo de dictione ex- 15
ponemus. Ac dictionem eum vocamus vocabulorum usum, quem notitiae et cogitationes, quae vocabulis indicantur, exigunt. Hunc pro fine prosae orationis et poeseos quattuor modis considerare oportebit. Etenim et ipsa vocabula, quae utriusque generis propria sunt, spectari convenit et qualitates vocabulorum, id est significationes, et nexum, qui positus est in constructione, et eam denique

totius orationis conformationem, quae animi varias affectiones prodit.

Ac primum quod ad ipsa vocabula attinet, neminem fugit, alia prosae orationis, alia poeseos propria esse vocabula. Horum ea, quae ad poesin pertinent, ob hanc ipsam caussam, quod in communi sermone non sunt usitata, admonent lectorem vel auditorem, non solum rem de qua sermo est, sed alia etiam, quae cum ea re coniuncta sint atque cognata, cogitari debere. Est autem duplex horum ratio vocabulorum. Alia enim tota sunt poeticae orationis: ut λυκάβας, quo verbo non modo annuum spatium, sed quidquid in tali temporis tractu praeterea cogitari potest, indicatur, veluti longa duratio, indefessus dierum decursus, mensura immensae aeternitatis. Ad idem genus infinita etiam compositorum multitudo pertinet. Alia formam tantummodo aliam in poesi, quam in prosa oratione, accipiunt, quae forma nunc aliquid ad vim significationis confert, nunc significationem quidem non mutat, sed tamen, quoniam ad solam poesin adhibetur, animum ad ea, quae in omni oratione ad pulcritudinis sensum apta sint, iubet advertere. E priori genere formae sunt antiquiores et rariores, quibus vel vetustas vel insolentia gravitatem aliquam ac dignitatem addit.

Olli respondet rex Albai longai.

Et apud Graecos poetas dialecti mutatio, ut Ἀθάνα in tragicorum trimetris, atque omnino Doricae linguae in tragoedia et comoedia usus. Est enim ipso sono grandior haec comuni. Ad alterum genus pertinent illae formae, quae poeticis flexionibus continentur, ut δεξιτερός, ἐλάσασκε *), quorum infinita multitudo in epico Graecorum sermone invenitur.

---

*) Hoc verbum ita tantum commemorari potuit, si communis quae vocatur Graecorum dialectus spectaretur. Neque enim natura sua istae verborum in ασκον et εσκον terminationes a prosa oratione abhorrent, sed formae sunt frequentativae Ionibus usitatae.

Secundo loco de significatione verborum dicendum est. Huius duae sunt formae, una simplex, altera translata, quam vocant tropicam. Vtraque et in prosa oratione et in poesi usurpatur, sed simplicem tamen illam, quia ad cognitionem rerum accommodatissima est, praecipue ad prosam orationem pertinere, tropicam autem in poesi quasi domicilium habere suum in promptu est. Ac de illa quidem forma, quam simplicem dicimus, nihil est quod hic disputetur. Quae ubi in poesi usurpatur, verba non suapte quadam vi, sed ob sententiam quae in iis inest poetica sunt. Tropos vero diligentius considerare operae pretium est. Ac tropos ita dicimus, ut quemcumque intelligamus verborum usum, qui a simplici et naturali significatione recedit. Nam qui tropos eo a figuris differre putant, quod tropi singulorum verborum, figurae coniunctorum sint, non plane verum videntur consequuti. Etenim nullum est verbum, quod utrum tropicam an non tropicam significationem habeat, aliter possis quam comparatione coniunctorum vocabulorum intelligere. Sunt autem troporum genera quattuor. 16

Primum genus ad numeri significationem spectat, eiusque tres formae sunt: pluralis numerus singularem significans,

> *αὐτόξυλόν γ᾽ ἔκπωμα, φλαυρουργοῦ τινὸς*
> *τεχνήματ᾽ ἀνδρός:*

singularis pluralem indicans,

> *Phrygium ut nemus citato cupide pede tetigit:*

pluralis singularem, simulque singularis pluralem denotans,

> *καὶ Σκύθης ὅμιλος, οἳ γᾶς*
> *ἔσχατον πόρον ἀμφὶ Μαι-*
> *ῶτιν ἔχουσι λίμναν.*

Secundum genus troporum gradus notationem habet. Huius quoque tres formae sunt; prima, imminuto significationis pondere maiorem gradum indicans, quod est in deminutivis iis, quae vocantur *ὑποκοριστικά;* secunda forma minorem gradum aucta significatione notans:

> *maximus Atlas;*

17 Tertia talis est, ut verbum limitatam duabus contrariis significationibus vim accipiat. Quod quidem non potest aliter fieri, nisi sic, ut altera significatio in alterius locum succedat. Vt quod de Vettio monumentum patris exarante dixit Caesar Augustus, *hoc est vere monumentum patris colere.* Nam *colere* ita dixit, ut, quum arationem vellet intelligi, honorem nominaret, quum autem honorem intelligeret, significaret arationem.

Tertium genus troporum spectat ad nexum, qui est inter res ipsas, in quibus significandis versantur tropi. Atque huius quoque generis tres formas numeramus. Prima est, qua nota rei pro re ipsa, vel res ipsa pro nota rei ponitur. Ac nota quidem pro re ipsa, ut *sceptrum* pro imperio, *Pelides* pro Achille. Aeschylus de Persis et Graecis:

πότερον τόξου ῥῦμα τὸ νικῶν,
ἢ δορυκράνου
λόγχης ἰσχὺς κεκράτηκεν.

Secunda forma est, qua caussa pro effectu nominatur, ut *uva* pro vino, vel effectus pro caussa, ut *palma* pro victoria. Tertia denique forma est, qua totum pro parte, vel pars pro toto ponitur, ut quum populus pro rege eius, vel dux pro exercitu, equi, ut apud Homerum, pro curru cum equis nominantur.

Quartum denique genus troporum continet translationes a vi, quam res ad animum habent, factas. Atque apertum est, propriam huius generis esse similitudinem. Similia enim sunt, quae eamdem vim ad animi cogitationem vel sensum habent. Est autem hoc quoque genus trium formarum. Prima ad similitudinem eam spectat, quam cogitatione comprehendimus. Exemplum afferam ex Aeschyli Agamemnone v. 1387. ita legendum: *)

πῶς γάρ τις ἐχθροῖς ἐχθρὰ πορσύνων, φίλοις
δοκοῦσιν εἶναι, πημονῆς ἀρκυστάτων
φράξει' ἂν ὕψος κρεῖσσον ἐκπηδήματος;

---

*) Explicatione, non correctione indigebat vulgata scriptura.

Secunda forma rerum ipsarum nullam habet comparationem, sed similitudinem indicat affectionum animi, quae 18
e diversis rebus nasci solent.

Ἀρτέμιδος χιονοτρόφον ὄμμα Κιθαιρών.

Tertia denique forma similitudinem indicat affectionis animi propter opinionem aliquam necessariae. Eiusmodi sunt illi tropi, qui in blanditiis et conviciis inveniuntur. Qui primus, quem amaret, mel suum vel corculum, quem contemneret vel odisset, stipitem vel belluam vocavit, similitudinem vel ab animi sensu, vel ab rerum istarum natura petiit. Sed posteaquam ista verba usu certam significationem adepta sunt, vis, quae est in huiusmodi comparatione, non tam ex similitudine, quam ex opinione hominum iudicatur, et minus, quid sit simile, quaeritur, quam quid existimetur simile esse.

Sed redeundum est ad illud, unde egressa est haec de tropis disputatio. Tropos poeticae orationis proprios esse dicebamus. Est enim haec troporum natura, ut, quum aliud pro alio nominetur, animo quasi campus aliquis aperiatur, in quem aliarum rerum varietate allectus libere possit excurrere. Id ipsum vero poeseos officium esse supra ostendimus, ut cogitatione aliarum rerum, quam quae argumentum carminis constituunt, mentem oblectet. Quod contra prosa oratio, quae unice ad cognitionem comparata est, evitare magis tropos, ut qui animum alio avocent, debere videtur. Quare si haec quoque tropis utitur, alia horum, quam quos poesis habet, ratio sit necesse est. Ac sane, ut prosa oratio a poesi, ita etiam tropi prosae orationis a poeticis differunt. Prosae orationis est cognitionem rerum afferre: itaque tropi, quibus utitur, tales sunt, ut res, a qua petita est translatio, ad cognitionem rei, ad quam adhibetur, referri debeat. In poesi vero, quae animum libero cogitationum lusu oblectare studet, haec est troporum vis, ut res, quae tropice per aliam rem significatur, per eam rem, unde ducta est translatio, ad animi sensum variis cogitationibus excitandum adhibeatur. Exemplo haec declarabimus. Lucere virtutem

hominis alicuius et prosae orationis scriptor et poeta dicere
19 potest, sed uterque suo quodam modo dicit. Nam in prosa oratione tropus unice cognitioni inservit: quare si qua praeclara res lucere dicitur, tantum ex hac lucis significatione ad rem istam transfertur, quantum ad eius cognitionem opus est. Est autem hoc id, in quo cernitur similitudo. Lumen conspicuum est, conspicua est egregia res. Itaque lucere est conspicuum esse. In poesi vero quia tropus ad animi lusum refertur, non solum illud spectatur, quod lux cum illa re commune habet, sed ad ea quoque animum attendimus, quae propria sunt lucis, fulgorem, magnificentiam, vigorem, iucunditatem, tum etiam ad opposita, tenebras, obscuritatem, languorem. Vt alio utar, palmam aliquis ferre in prosa oratione sic dicitur, ut illud tantum respiciatur, quod is cum eō qui vere palmam fert commune habet. Id est autem vicisse. Sed poeta quum loquitur de iis, quos *palma nobilis*

terrarum dominos evehit ad deos,

non victoriam, sed vere palmam, non victorem quemcumque, sed palma donatum dicit: quo fit, ut, quum vellet tamen quemcumque sacrorum ludorum victorem intelligi, animus lectoris latius vagari cogitatione, eaque omnia complecti possit, quae illa palmae mentio quasi e longinquo demonstret. Ex his intelligitur, qui fiat, ut idem tropus longe minorem in prosa oratione, quam in poesi, vim habeat. Atque omnino troporum prosae orationis non alia est virtus, quam ut significationem rei per tropum indicatae leviter augeant. Quare ii maxime probantur, qui usu ita sunt triti, ut vis eorum neminem latere possit. Minus laudantur novi atque audaciores, quia in his animus magis ad tropum, quam ad id, quod per tropum significatur, attendere solet. Quare id inprimis ante oculos habere in prosa oratione convenit, ut tropi, sicubi iis utimur, cognitionem rei adiuvent. Quod qui negligunt, prosae orationi poesin admiscent, ut Longinus in his: μέτρον δὲ πατὴρ ῥυθμὸς καὶ θεός.

Progredimur ad tertiam earum rerum, quibus prosa

dictio a poetica differt. Est ea in nexu verborum, quem constructionem vocamus, posita. Ac quoniam in aliis linguis alia est constructionis ratio, non potest prosae et 20
poeticae constructionis differentia ita explicari, ut singulae formae praeceptis illustrentur. Sed hoc tamen apertum est, prosae orationis constructionem copia vocabulorum, usu, collocatione, membrorum denique comparatione talem esse debere, quae quam maxime ad claram idonea sit perfectamque rerum intelligentiam. Poetica vero constructio, quae, ut ipsa poesis, ad animi oblectationem accommodata esse debet, liberior est, luxuriosior, audacior, illamque diligentiam, quam rerum accurata cognitio exigit, etiam vitare et studiosius effugere solet, tum novitate orationis, tum quadam etiam perturbatione. Rem exemplis quibusdam illustrabo. In scoliorum collectionibus leguntur hi versiculi:

συνετῶν ἔστιν ἀνδρῶν,
πρὶν γενέσθαι τὰ δυςχερῆ,
προνοῆσαι ὅπως μὴ γένηται·
ἀνδρείων δέ, γενόμενα εὖ θέσθαι.

Pene incredibile est, tam invenustos fuisse tot eruditos viros, ut haec carminis loco numerarent, in quibus nec verba, nec numeri, neque constructio quidquam habent, quod vel minima cognatione poesin contingat. Constructionem quidem patet plane ad prosae orationis morem conformatam esse, membris aequabili proportione, et quidem accuratissime, disiunctis atque inter sese oppositis. Similes versus olim legebantur in Aeschyli Septem ad Thebas, v. 886.

οὐκ ἐπὶ φιλίᾳ,
ἀλλ' ἐπὶ φόνῳ διεκρίθητε,

omissi nunc nostro monitu a Schützio. Cum his comparet aliquis velim haec Pindari:

ἄριστον μὲν ὕδωρ, ὁ δὲ
χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ
ἅτε διαπρέπει νυ-
κτὶ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου·

εἰ δ' ἄεθλα γαρύεν
21 *ἔλδεαι, φίλον ἦτορ,*
μηκέθ' ἁλίου σκόπει
ἄλλο θαλπνότερον ἐν ἁμέρᾳ φαεινὸν ἄστρον ἐρή-
μας δι' αἰθέρος
μηδ' Ὀλυμπίας ἀγῶνα φέρτερον αὐδάσομεν.

Nullum hic membrum alteri simile: omnia nova, non exspectata, libero verborum decursu luxuriantia. Talis constructionum varietas quo longius ab omni regularum necessitate remota est, eo minus e conditione rerum, quae sermone exponuntur, petita esse, ad eamque referri videbitur. Nam quo quaeque adstrictior regulis quibusdam oratio est, vel maiore aequabilitate constructionum composita, hoc accuratius, quasi definitione quadam vel partitione facta, conditionem rerum exhaurire velle existimatur. Quare intelligentiae magis, quam oblectationi inservit, prosamque orationem, non poesin decet. Praeterea vero quaedam constructiones plane sunt propriae poeseos, quibus in oratione prosa nullus locus conceditur, ut illa,

ἀλλὰ Δωρίαν ἀπὸ φόρ-
μιγγα πασσάλου
λάμβανε,

omninoque tmesis, quae vocatur. Et apud Romanos, ut,

desine mollium
tandem querelarum.

Aliae contra non inveniuntur, nisi in prosa oratione, veluti talis: *mens aequa in adversis rebus, non secus moderata in secundis.* Nam et aequabilis membrorum comparatio, et omissio duorum verborum in altero membro, quae e primo repeti cogitatione debent, eam et diligentiae cuiusdam et brevitatis speciem prae se fert, quae ad rem clare describendam accommodatissima, ad animum autem oblectandum ineptissima est. Horatius scilicet (quis putasset?) ita loquutus fertur:

22 *Aequam memento rebus in arduis*
servare mentem, non secus in bonis

ab insolenti temperatam
laetitia, moriture Delli.

Non melior aut magis poesin decens constructio exsistet, si quis cum Bentleio e duobus codicibus *non secus ac* reposuerit. Quid ergo? Itane scripsisse elegantissimum poetam credemus, an potius videbitur, una non littera, sed lineola deleta, emendationem experiri? Nam quanto ille pulcrius ita scripsisset:

Aequam memento rebus in arduis
servare mentem: non secus in bonis
ab insolenti temperato
laetitia, moriture Delli.

Perventum denique est ad ultimam dictionis partem, quae est totius orationis ad animi sensum conformatio. Ea vero figuris continetur. Sed de his quum mihi aperiendum est, non mediocriter me difficultate rei impeditum sentio. Tantum enim abest, ut hic locus, quantumvis operae in eo consumpserint veteres magistri, satis pertractatus videatur, ut ne illud quidem, quid omnino sit figura, plane habeamus expositum. Namque, ut aliorum sententias praeteream, si Quinctilianum, acutissimum virum, sequuti, figuram diceremus conformationem quamdam orationis esse, remotam a communi et primum se offerente ratione, descriptio quidem haec figurae, non etiam definitio foret. Quaenam enim existimari communis ratio deberet? aut quaenam minus communis? aut quid esset, quo cognosceremus, utrum aliqua ratio primum se offerret, an quaerenda esset studiosius? Iisdem fere dubitationibus locum relinquit alia definitio, quam recentioribus quoque magistris placuisse vehementer miror. Hi, nec sine antiquorum auctoritate, figuram esse quamdam orationis vulgaris et simplicis cum virtute immutationem dicunt. Qui quidem, etsi virtutem illam quodammodo explicant, illud tamen non docent, quae sit vulgaris illa et simplex oratio, a qua ista virtus absit. Quae quum ita 23
sint, desertis aliorum sententiis, aliam figurarum definitionem quaerendam esse putamus. Atque quum universa

figurarum vis et virtus ad animi sensum referatur, quumque non in verborum significatione, sed in quadam conformatione totius orationis insit: figuram censemus eam esse dictionis rationem, quae praeter id, quod verborum significatu comprehensum est, aliquid aliud ipsa conformatione orationis exprimat. Hanc definitionem ita comparatam esse existimamus, ut simul et ea, quae in aliorum definitionibus vera sunt, contineat, et naturam figurarum finemque plane ac perspicue declaret. Verissimum scilicet est, quod iam veteres observarunt, recedere figuras a communi ratione dicendi: at nimirum hoc non explicarunt, quaenam esset illa communis ratio. Est vero, quam illi communem rationem non satis apte vocant, haec, qua aliquid ita exprimitur, ut id ipsum, neque aliud praeterea significetur. Id autem vel simpliciter fieri potest, vel per tropum. Nam tropus quoque hunc finem habet, ut id, quod verbi significatione continetur, non aliud, in cogitationem veniat. Quare, quum tropos quoque ista ratio complectatur, non satis commode communis dicitur, siquidem tropica dictio non est communi usu comprehensa. Hinc valde laborarunt artis rhetoricae doctores in constituendo figurarum et troporum discrimine: quoniam, si figuras a communi ratione dicendi recedere contendebant, ea definitio non poterat non etiam ad tropos spectare. Natura vero figurarum quae sit, et qui finis, planissime nostra definitio designat. Nam si praeter illud, quod significatu verborum continetur, aliquid exprimunt figurae, sponte patet, id non posse in ipsis rebus, de quibus aliquis loquatur, cerni, sed ad animi sensum, quo earum rerum notitias percipiamus, spectare debere.

Sed quoniam semel de figuris exponi coeptum est, age videamus an hic locus aliqua saltem ex parte obscuritate illa, qua hactenus premebatur, liberari possit. Quamquam enim et antiqui et recentiores artis rhetoricae doctores satis copiose de figuris disseruerunt, non est tamen mirum, si, natura figurarum non plane perspecta, non sunt
24 certa quadam via et ratione ingressi. Atque illi non solum in enumerandis figuris temere versati sunt, sed multas

etiam posuerunt figuras, in quas minime quadrat figurarum appellatio. Planeque, si illorum vestigia sequi vellemus, nulla denique usquam non figurata oratio foret. Sed id quidem recte observarunt, duo esse figurarum genera, unum, quas verborum figuras, alterum, quas sententiarum vocant. Quamquam quid inter utrasque interesset, non plane aperuerunt. Figurae verborum, nostra quidem sententia, sunt quaedam conformationes orationis, quibus ea, quae materia est enunciationum, certam ad animi sensum vim accipit; figurae sententiarum, quibus forma enunciationum accommodate ad animi sensum mutatur. Vtrumque genus in quosdam locos videtur describi posse, ita ut, quidquid usquam sit figurarum, modo vere figurae sint, ad aliquem ex his locis referri debeat.

Atque in verborum figuris primo copia spectatur, qua aliquid enunciamus. Ea talis est, ut aut in iisdem vocabulis, quibus aliqua res designatur, sese contineat, aut plura adiungat, aut omnia, ex quibus constat ea res, explicet. Hae figurae sunt anadiplosis, pleonasmus, periphrasis. Anadiplosis,

> τῷ δ' ἐγὼ ἀντίος εἶμι, καὶ εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικεν,
> εἰ πυρὶ χεῖρας ἔοικε, μένος δ' αἴθωνι σιδήρῳ.

Et quaecumque exstant similes formae, sive statim repetito verbo, sive aliis interiectis. Pleonasmus, *ποσὶ βαίνειν, ἐν ὀφθαλμοῖς ἰδέσθαι.* Periphrasis,

> πατρὸς ἐμοῖο πατήρ.

Deinde aliae figurae ad veritatem rei pertinent. Harum prima, quae *λιτότης* vocatur, aliquid negat, sed ita, ut plus etiam affirmet, veluti quum non contemnendus dicitur, qui faciendus est plurimi. Secunda est ironia, quae ita affirmat aliquid, id ut potius neget. *P. Clodii mortem aequo animo nemo ferre potest:* et quae sequuntur. Tertia repugnantibus utitur, quae quum se invicem tollere videantur, non plane tamen tollunt. Haec vocatur oxymorum:

> ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα.
> νᾶες ἄναες.

Ad eamdem formam etiam sarcasmus pertinet, qui coniunctione repugnantium quidem, sed verorum tamen praedicatorum continetur.

Porro nexus quoque verborum suas habet figuras. Copulantur enim verba aut sic, ut singula per se constent, quae figura dicitur synathroesmus:

στεναγμός, ἄτη, θάνατος, αἰσχύνη:
Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγεν Ζεύς, ἔκ τε κονίης,
ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοιμοῦ;

aut ut aliud ex alio pendeat, quae epizeuxis est,

viderat hanc, visamque cupit, potiturque cupita:

eoque pertinet etiam climax; aut ita denique ut coniunctione simul et distinctione singulorum totum quiddam efficiatur, quae figura partitio est: *hoc et ratio doctis, et necessitas barbaris, et mos gentibus, et feris natura ipsa praescripsit.*

Postremo consideranda est ratio, quae rebus cum animi cogitatione sensuque intercedit. Ea ratio continetur notatione personarum. Nulla enim res est, quin pro diversitate modi, quo cogitatur, primae, secundae, tertiae personae esse possit. Ac quoniam nihil omnino, nisi personae notatione praeditum, cogitamus, si quae sunt in hoc genere figurae, eas permutatione personarum censeri necesse est. Aliter enim omnis personarum notatio figura foret. Iudicanda vero est harum ratio figurarum ex eo personarum discrimine, quod in quaque oratione fundamenti loco constitutum est. Id huiusmodi est, ut prima sit oratoris persona; secunda eius, quem alloquitur; tertia rei, de qua loquitur. Itaque tribus modis personae permutari inter se possunt. Namque aut secunda persona pro prima vel tertia ponitur, quum orator se ipsum vel rem, de qua sermo est, alloquitur, quod genus dicitur apostrophe: aut tertia persona primae vel secundae locum
26 tenet, quum orator vel de se vel de eo quicum loquitur, tamquam de re quae argumentum sit orationis, exponit,

quod per risum vel in indignatione fieri solet: aut per primam personam secunda vel tertia indicatur, quum orator aut eum, quicum loquitur, aut rem, de qua explicat, loquentem introducit, quod genus nomen habet prosopopoeiae. Duo huius praeclara exempla in prima Catilinaria sunt cap. VII. et XI.

Sequuntur figurae sententiarum, quas vocant. Harum naturam supra diximus in eo positam esse, quod formam enunciationum accommodate ad animi sensum mutant. Nam quum nulla cogitari possit enunciatio, quin quasdam habeat formas ex iis, quas logicas philosophi vocant, figurae, quae sunt in hoc genere, istarum permutatione formarum censentur.

Ac primo enunciationes omnes, quod ad materiam earum attinet, vel singulares sunt, vel particulares, vel generales. Harum formae ita inter se permutantur, ut vel particularis singularem, vel singularis particularem, vel generalis singularem pariter ac particularem designet. Itaque prima in his ea figura est, quae comparatio vocatur. Haec enim quum plurium rerum similitudinem et communitatem contineat, uni tamen rei cognoscendae inservit:

λύκος γὰρ ὥστ' ὠμόφρων.
ἄσαντος ἐκ ματρός ἐστι θυμός.

Secunda forma, quae singularis est particularem enunciationem notans, exemplum dicitur. Nimirum exemplum, si figura est, angustiore quodam significatu accipitur: quippe e multis rebus, quarum conditionem indicare volumus, una tantum nominatim affertur, nulla reliquarum mentione facta:

ἢ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ
ναύτῃσι θερμοῖς καὶ πανουργίᾳ τινί,
ὄλωλεν ἀνδρῶν ξὺν θεοπτύστῳ γένει.
ἢ ξὺν πολίταις ἀνδράσιν, δίκαιος ὤν,
ἐχθροξένοις τε καὶ θεῶν ἀμνήμοσιν,
ταὐτοῦ κυρήσας ἐνδίκως ἀγρεύματος,
πληγεὶς θεοῦ μάστιγι παγκοίνῳ 'δάμη.

27 Tertia forma est, quae gnome dicitur Ea sic usurpatur, ut, quum nominentur generalia, intelligi singularia debeant. Vt apud Aeschylum Robori Vulcanum adhortanti, ut vincula Prometheo iniiciat, ita respondet Vulcanus:

τὸ συγγενές τοι δεινόν, ἥ θ' ὁμιλία.

Sequuntur figurae ad qualitatem enunciationum, quam logici vocant, pertinentes. Hae tales sunt, ut aut non dicendo dicamus aliquid, aut dicendo faciamus, ut ad formam totius orationis aliquid pro non dicto sit, aut ita denique aliquid dicamus, ut, quum id deinde veluti pro indicto habuerimus, aliud eius loco inferri possit. Prima ex his figura est ea, qua non dicendo aliquid dicimus. Ea est ellipsis:

quos ego.
οὐκ εἰς ὄλεθρον;

Eodemque pertinet anacoluthon:

μητέρα δ', εἴ οἱ θυμὸς ἐφορμᾶται γαμέεσθαι,
ἄψ ἴτω ἐς μέγαρον πατρὸς μέγα δυναμένοιο.

Secunda figura est, qua dicimus aliquid ita, ut ad formam totius orationis pro indicto sit. Ea vero parenthesis est. Haec enim si omittitur, nihil deesse videbitur orationi, quia ad constructionem plane non pertinet parenthesis. Tertia denique figura est, qua aliquid pro indicto habendum significamus, addita quasi per parenthesin alia re, quae priorem istam tollat. *Vivit? immo etiam in senatum venit.* Clariora etiam huiusmodi exempla sunt, ut, *bona, immo optima caussa.*

Est porro aliud genus figurarum, quo ratio coniunctionis rerum inter sese per formarum orationis permutationem indicatur. In his prima figura est, quae rem ex nulla conditione pendentem per conditionem aliquam significat: *si quid est in me ingenii, aut si qua exercitatio dicendi.* Secunda figura est, qua res ex aliqua conditione suspensa sine conditionis significatione enunciatur:

negat quis, nego: ait, aio.

Tertia figura antithesis est, cuius haec est ratio, ut alio 28
posito aliud opponatur: *ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia; hinc pudicitia; illinc stuprum; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus; hinc constantia, illinc furor; hinc honestas, illinc turpitudo; hinc continentia, illinc libido:* et quae sequuntur, aliter paullo conformata.

Postremum genus earum est figurarum, quae ad modum spectant quo enunciationes ad animi sensum referuntur. In his figuris primum locum tenet interrogatio. Sed non omnis interrogatio figura est, verum ea tantum, qua res, quae vel est certa, vel sumitur esse, per interrogationem denotatur. Interrogatio enim dubitationis est significatio. *Quis te ex hac tanta frequentia, et tot tuis amicis ac necessariis salutavit?*

> *Negat quis? nego: ait? aio.*

Neque enim interrogatio pro conditione ponitur, sed videtur tantum ita poni, quia etiam sic dici potest: *si quis negat, nego.* At proprie per interrogationem non hoc, sed illud indicabatur: *sumo aliquem negare: tum ipse nego.* Secunda figura est exclamatio, qua aliquid, quod incertum est, quia non nisi sensu cuiusque aestimari potest, ut certum atque indubitatum enunciamus: *o tempora, o mores.*

> *O genus infelix humanum, talia divis*
> *quum tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas;*
> *quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis*
> *vulnera, quas lacrumas peperere minoribus nostris.*

Vltima denique figura est ea, qua aliquid ita dicimus, ut id propter ipsam orationis conformationem ab omnibus accipi probarique debeat. Haec vero figura usu continetur noti vel celebrati dicti, quod ad nostram caussam transferimus:

> *O Tite, si quid ego adiuro, curamve levasso,*
> *ecquid erit praemi?*

Ad hoc genus pertinent etiam proverbia, sed ita plerum-

que, ut simul aliam figuram, quae gnome est complectantur.

29 Quae hactenus de figuris dicta sunt, nihil esse aliud volui, nisi brevem huius loci adumbrationem, ex qua perspici posset, ad quod genus quaeque figura, quae quidem vere figura esset, referri deberet. Facile enim intelligi potest, in tanto, qui ab rhetoricis inventus est, figurarum numero multas esse, quae ad unum idemque genus pertinent; multas, quae e diversis generibus compositae sint; multas denique, quae ne sint quidem omnino figurae. Sed aperiendum est nunc de eo, quid sit, quo prosa oratio et poesis in usu figurarum differant. Ac figurarum haec universe vis est, ut orationem alacriorem reddant. Quare quum fere nulla sit figura, quin pariter in poesi atque in prosa oratione usurpetur, alacritas illa vigorque quem dictioni addunt figurae, pro diverso poeseos et prosae orationis fine diversam vim habebit. Nam in prosa oratione id, quod praeter verborum significationem figurae indicant, ad cognitionem, in poesi ad animi oblectationem accommodatum erit. Itaque eadem figura si in poeticis cogitationibus, in poetica dictione est, animi sensum; si in sententia et oratione prosa, cognitionem alacritate dictionis adiuvabit atque augebit. Vtar exemplo synathroesmi. Illa de Oedipo,

στεναγμός, ἄτη, θάνατος, αἰσχύνη, κακῶν
ὅσ᾽ ἐστὶ πάντων ὀνόματ᾽, οὐδέν ἐστ᾽ ἀπόν,

vel quae ipse dicit,

ὦ γάμοι, γάμοι,
ἐφύσαθ᾽ ἡμᾶς, καὶ φυτεύσαντες πάλιν
ἀνεῖτε ταὐτὸν σπέρμα, κἀπεδείξατε
πατέρας, ἀδελφούς, παῖδας, αἷμ᾽ ἐμφύλιον,
νύμφας, γυναῖκας, μητέρας τέ, χὠπόσα
αἴσχιστ᾽ ἐν ἀνθρώποισιν ἔργα γίγνεται:

haec igitur figura est oratoria, non poetica, quia unice ad id spectat, ut multarum rerum commemoratione malorum atrocitas magis intelligi comprehendique possit. Id

enim agit Oedipus, ut rem explicet atque demonstret. Aliter illud:

ἂμ φόνον, ἂν νέκυας, διά τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα.

Non est in hoc versu aliquod persuadendi studium expres- 30
sum, sed animus poetae, pugnae contemplatione abreptus, cumulat ea, quae sensum maxime tangant, et ex quibus illa, quae reticet, coniectando praecipere mens queat. Clarius etiam diversitas prosae orationis et poeseos, quae est in figuris, perspici ex eo potest, quod figurae quaedam in poesi, a qua persuadendi studium abest, aliam atque in prosa oratione constructionem admittunt. Vt synathroesmus in prosa oratione aequabilitatem structurae exigit, quo clarius pateat persuadendi cupiditas: cuiusmodi est illud modo commemoratum,

στεναγμός, ἄτη, θάνατος, αἰσχύνη.

In poesi vero non solum haec forma, expers illa quidem persuadendi conatu, usurpatur, ut in hoc,

λάζετο δ' ἔγχος,
βριθύ, μέγα, στιβαρόν,

sed etiam aliae liberiores et aperte ad animi lusum atque oblectationem accommodatae:

ἑκατογκάρηνον πρὸς βίαν χειρούμενον
Τυφῶνα θοῦρον.

Haec synathroesmi forma neque cum ea figura, quam partitionem appellavimus permutari potest, quia haec rei descriptionem partibus factis exhaurit, ut in hoc:

εἰ δ' οὖν τις ἀκτὶς ἡλίου νιν ἱστορεῖ
χλωρόν τε καὶ βλέποντα,

quod non est in hoc, *ἑκατογκάρηνόν τε καὶ θοῦρον*, ita ut, qui sic diceret, inepte diceret; neque una adiecta copula sic potest conformari, *ἑκατογκάρηνον καὶ θοῦρον,* quia haec forma non modo figura est nulla, sed etiam soli cognitioni inservit, id quod hic abesse debet. Quod si etiam copula iteratur, contrario modo se res

habet, quia in ipsa repetitione copulae alia figura, anadiplosin dico, inest:

αἳ δὲ μετ' αὐτούς,
Κῆρες κυάνεαι, λευκοὺς ἀραβεῦσαι ὀδόντας,
δεινωποί, βλοσυροί τε, δαφοινοί τ', ἄπλητοί τε.

31 Quare diligenter caverunt Graeci poetae, ne duo epitheta, quae quidem nihil nisi ornarent orationem, copulae auxilio coniungerent. Bene enim intelligebant, hanc rationem non poeseos, sed prosae orationis propriam esse. Quo certius de hac re constet, exempla quaedam Aeschyli, quae in contrariam partem afferri possunt, corrupta esse ostendam. Horum duo iam alibi emendavi, unum, quod est in Septem ad Thebas v. 316. in observationibus criticis p. 46., ubi pro verbis languidissimis,

ἀνδρολέτειραν
καὶ τὰν ῥίψοπλον ἄταν,

ita scribendum esse docui,

ἀνδρολέτειραν
ἄταν, ῥίψοπλον ἄταν:

alterum, quod est in extremis Choephoris, alio loco, ubi in his,

παιδόβοροι μὲν πρῶτον ὑπῆρξαν
μόχθοι τάλανές τε Θυέστου,

verba τὲ Θυέστου, ut manifeste ex interpretatione orta, omittenda censui. Sed alios nunc locos addam. Igitur in Prometheo v. 403., ubi recentiores critici ediderunt,

πρόπασα δ' ἤδη στονόεν
λέλακε χώρα,
μεγαλοσχήμονα κἀρχαι-
οπρεπῆ στένουσα τὰν σὰν
ξυνομαιμόνων τε τίμαν,

quis non sentiat quam languide et frigide addita sit copula? Sed bene est. Nam aliter Aeschylum scripsisse non solum lectio librorum μεγαλοσχήμονά τ' ἀρχαιοπρεπῆ, sed etiam verba, quae sunt in stropha, λειβομένα et ἔτεγξα,

quorum alterum iniuria eiecerunt, alterum mutarunt critici, clare demonstrant. Accedit quod in plurimis libris non *στένουσα* est, sed *στένουσι*. Quare, ut brevi comprehendam, tantum abest, ut in stropha aliquid eiiciendum sit, ut in antistropha id, quod verbo illi male eiecto respondit, exciderit. Itaque servata librorum lectione, copula ab epitheto ad verbum transferetur, hoc modo:

μεγαλοσχήμονά τ' ἀρχαιοπρεπῆ 32
* * * *στένουσι τὰν σὰν*
ξυνομαιμόνων τε τίμαν.

Credibile est nomen populi cuiuspiam interiisse: quamquam ne *στένουσα* quidem damnandum est, si quidem non gentis nomen, sed verbum ad *χώρα* pertinens excidit. Paullo post similis locus est de Atlante,

ὃς αἰὲν ὑπέροχον σθένος
κραταιὸν οὐράνιόν τε πόλον
νώτοις ὑποστενάζει.

In quibus verbis non modo haec, *κραταιὸν οὐνάνιόν τε πόλον*, merito displicebunt, sed reliqua etiam omnia quo pacto vel construenda sint, vel intelligi queant, haud facile quisquam explicaverit. Neque enim dubitari potest, quin haec ita corrupta sint, ut sine librorum novis auxiliis vix queant sanari. Equidem ne in loco saepius frustra tentato nimium tribuere coniecturis videar, non tam emendare eum, quam emendandi viam ostendere conabor. Atque illud primum facile persuasero iis, qui tragicorum lectione exercitati sunt, verba *ὑπέροχον σθένος*, quum sequantur haec *οὐράνιόν τε πόλον*, de Atlantis robore, non de pondere caeli esse intelligenda. Quo magis nomine aliquo, vel etiam verbo, opus est, quod et regat verba ista, et aliquo modo ad ipsum Atlantem spectare indicet. Eius verbi sedem ut in nomine *κραταιὸν* quaerendam arbitremur, duobus adducimur, iisque non levibus argumentis. Nam et metrum (carmen enim antistrophicum est) vocem illam corruptam esse arguit, et, si aliud vocabulum reponi possit, copulae usus, qui nunc ineptus est, reprehensione caruerit. Atque haec ipsa copula su-

spicionem oblitterati alicuius participii, quam universa huius loci ratio excitat, magnopere videtur confirmare, siquidem Aeschylus, ut ad Vigerum p. 753. docui, copulam inferre post participium consuevit. Certi quidem nihil in tanta loci corruptione afferri potest, sed litterarum vestigia sequentibus videndum erit, ne hic lateat participium verbi *καρταίνειν*, quod ex Hesychio in lexica receptum, sed nondum in quoquam alio scriptore repertum
33 est. Illud certe crediderim, si omnino istud verbum vitio caret, explicationem *κρατεῖν*, quam Hesychius et Favorinus adscripserunt, ut a forma verbi alienam, corruptam esse, et in *κρατύνειν* mutari debere. Vtcumque est, (dabitur enim haec venia, ut certe in exemplum emendationis isto participio utamur) hanc propemodum loci istius formam fuisse probabile est.

Ἄτλανθ᾽, ὃς αἰὲν ὑπέροχον σθένος
καρταίνων, οὐράνιόν τε πόλον
νώτοις ὑποστεγάζει *).

Alia exempla in Choephoris exstant, quorum unum, quod erat in v. 389. in editione Glasguensi novissima sublatum est. Sed restant tres alii loci. V. 587.

πτῆνά τε καὶ πεδοβά-
μονα κἀνεμοέντων
αἰγίδων φράσαι κότον.

Vbi quis adeo erit invenustus, qui vel verbo monitus copulas istas ferri posse sibi persuadeat? Sed hic quidem locus emendationis nullam habet difficultatem. Scribendum ita:

πτᾶνα δὲ καὶ πεδοβάμον᾽ ἀπ᾽ ἀνεμοέντων
αἰγίδων φράσαι κότον.

Hic *καὶ* non copula est, sed ad verbum pertinet, *ἀπ᾽ ἀνεμοέντων* autem hoc facilior est correctio, quia in codice Guelferbytano ita scriptum est: *πεδοβάμον᾽ ἀκ᾽ ἀνεμοέντων*. Sequitur hic locus v. 722.

---

*) In huius loci emendatione verum est *ὑποστεγάζει*. Caetera hodie aliter constituenda puto.

νῦν γὰρ ἀκμάζει Πειθὼ δολία
ξυγκαταβῆναι, χθόνιον δ' Ἑρμῆν
καὶ τὸν νύχιον τοῖσδ' ἐφοδεῦσαι
ξιφοδηλήτοισιν ἀγῶσιν.

Nihil profecto frigidius potuit neque languidius dici, quam χθόνιον Ἑρμῆν καὶ τὸν νύχιον *). At adeo manifesta hic sunt interpretationum indicia, ut ne dubitari quidem posse putem, quin ita scripserit Aeschylus:

νῦν γὰρ ἀκμάζει Πειθὼ δολίαν 34
ξυγκαταβῆναι, νύχιόν θ' Ἑρμῆν
τούσδ' ἐφοδεῦσαι
ξιφοδηλήτοισιν ἀγῶσιν.

Νύχιος enim idem est, quod magis usitatum χθόνιος, ut ἐννυχίων pro χθονίων, et ἔννυχον ᾅδαν pro χθόνιον dixit Sophocles Oed. Col. 1556. Trach. 501. Porro mesodus est in Choephoris haec v. 802.

τόδε καλῶς κτάμενον, ὦ
μέγα ναίων στόμιον εὖ
δὸς ἀνιδεῖν δόμον ἀνδρός,
καί νιν ἐλευθερίως
λαμπρῶς τ' ἰδεῖν φιλίοις
ὄμμασιν, δνοφερὰς
καλύπτρας.

In his non solum insolens verbum ἀνιδεῖν, praesertim sequente statim ἰδεῖν, omninoque nexus verborum, sed etiam illa, ἐλευθερίως λαμπρῶς τε, quae satis manifestam prosae orationis speciem habent, lectori creant molestiam. *Τὲ* quidem in duabus veterrimis editionibus et codice Guelferbytano abest. Sed amplius progredi debet emendatio. Nam utrumque adverbium, et ἐλευθερίως et λαμπρῶς, interpretatio est alius adverbii, ἀνέδην, quod scri-

*) Non minus putidum est, quod apud Euripidem legitur Iph. T. 399. τὸν εὔυδρον καὶ δονακόχλοα λιπόντες Εὐρώταν. Recte vero duo codd. omittunt καί: corruptam autem vocem emendavit Elmsleius.

pturae depravatione mutatum fuit in *ἀνιδεῖν*. Argumenta huic coniecturae satis luculenter tum Suidas et Favorinus, tum Eustathius ad Homerum p. 168, 36. suppeditant. Quanto iam omnia non modo facilius, sed etiam elegantius procedunt:

τόδε καλῶς κτάμενον, ὦ μέγα ναίων
στόμιον, εὖ δὸς ἀνέδην δόμον ἀνδρὸς
καί νιν ἰδεῖν φιλίοις
ὄμμασιν ἐκ δνοφερᾶς καλύπτρας.

DE DIFFERENTIA PROSAE ET POETICAE ORATIONIS DISPVTATIO.

PARS II.

De elocutione.

Denique ad elocutionem adgredimur. Nam quum oratio- 3
nis haec sit natura, ut cogitata vocis auxilio significentur, non solum ea sunt in vocibus consideranda, quae hominum arbitrio usuque ad cogitatorum rationem indicandam constituta sunt, (nam haec etiam in alio signorum genere locum habitura essent) sed illa etiam respicere convenit, quae propria sunt vocis, neque ad argumentum et materiam cogitationum, sed ad vim spectant modumque, quo ad animi sensum accipiantur. Tanta enim inter cogitationes est vocemque necessitudo, ut non modo in sermonibus, quos audimus, convenientiam quamdam vocis et sententiarum requiramus, sed etiam in iis, quae tacite legendo cognoscimus, si quid occurrat, quod ad vocis sonum in pronunciando aut ingratum esset aut insigniter suave futurum, statim aut offendamur, aut maiorem in modum delectemur. Sunt autem hae vocis conformationes, quas elocutionis nomine comprehendimus, quattuor generum. Primum genus pro ipsa sonorum natura constituitur: secundum in modulatione vocis positum est: tertium numeros complectitur: quartum denique ad assae vocis et concentus discrimen spectat.

Ac primo, quod ad ipsam vocum naturam attinet,
eius duae sunt formae, una, quae cantus vocatur, altera,
4 quae expers cantu est. Harum sive quis diversam ad animos vim, sive eam, quae ipsarum est conditio, spectet, cantum fateatur necesse est ad poesin, vocem quae sine cantu est ad prosam orationem referendam esse. Apertum est enim, sine cantu eos loqui, qui cognosci aliquid ab aliis volunt: cantum autem ea esse vi praeditum, ut unice ad suavitatem atque oblectationem factus videatur. Quin etiam ipsa vocis quae est sine cantu, et eius quae cantus dicitur diversitas, qui sit utriusque finis, clare indicat. Nam, si quidem ego aliquid in hac re video, vocis, quae non habet cantum, ea est ratio, ut sonos confusius, neque accurato et aequabili aeris pulsu distinctos proferat. Quare quae sic pronunciantur, in his satis habemus, si illa vocum discrimina notari possunt, quae ad vocabulorum significationem et vim percipiendam audiri atque discerni necesse est. Id vero est eius orationis, quae ad cognitionem composita est: quae quia nihil curat aliud, nisi ut notitiae rerum animo comprehendi queant, omnem vim suam in eo expromit, ut has quam efficacissime mentibus insinuet. Aliter se res habet in cantu. Hic quoniam voces edit aequabili aeris pulsu discretas, non tam ad id, quod vocibus significatur, animum subigit attendere, quam puritatem earum et discriminata certis proportionibus intervalla observare. Itaque, ut ipsa natura ad suavitatem factus, totus ad animi oblectationem adhibetur. Vnde proprius est poeseos. Sed est hic nobis ad duas quaestiones respondendum. Nam etiamsi haud temere quisquam dubitabit, quin cantus ad poesin, vox cantu expers ad prosam orationem pertineat, erunt tamen fortasse, qui id usui magis et consuetudini, quam necessitati cuidam tribuendum esse existiment. Hi igitur neque cur prosa oratio semper et ubique cantum adspernari, neque cur poesis non esse sine cantu debeat, intelligere sese fatebuntur. De utraque re nos aliter sentimus. Atque a prosa quidem oratione cantum abesse debere hoc facilius vicerimus, quod id vel suus quemque sensus docet. Cantus

enim non est naturalis vox, sed arte composita, neque ad res significandas, sed ad pulcritudinem conformata, neque ad negotia vitamque apta, sed in lusu posita. Quare qui cantu uteretur ad hunc finem, ut cogitata sua aliis nota redderet, is non solum alienum adhiberet adminiculum, quippe quod a cognitione rerum ad sensum pulcritudinis avocaret animos, sed etiam suo ipsius consilio repugnaret, qui rem seriam in ludum, veritatem in oblectationem, vitae negotia in otiosam contemplationem verteret. Similis est poeseos sine cantu recitatae ratio. Quamquam enim, si sententiae, si dictio satis ad pulcritudinem elaboratae sunt, cantus videtur omitti posse, praesertim quum etiam in iis carminibus, quae tacite legimus, absit: est tamen quaedam non levis caussa, quare eum in carminum recitatione necessarium iudicemus. Etenim in pulcris artibus omnia, quae carent pulcritudine, quum eam admittant, non solum non augent vim affectumque artium, sed, quia pulcritudo desideratur, turbant eum atque impediunt. Itaque quemadmodum poesis, a qua metrum abest, poesis quidem est, sed minus perfecta, quia pulcritudinem sententiarum dictionisque detractio pulcritudinis numerorum laedit, ita cantu omisso offensionem facit hoc, quod, quum caetera sint ad pulcritudinis sensum conformata, sola vox a fine poeseos recedat, et cognitionem magis quam voluptatem curare videatur. Hic quoque optima ad veritatem dux natura est. Vna enim cum cantu orta poesis, cantoresque dicti primitus, qui postea, divisis artium officiis, discriminatim poetae vocabantur.

Secundo loco in iis rebus, quibus prosa elocutio a poetica differt, modulationem vocis posuimus. Ea appellatione sic utimur, ut comparationem syllabarum in quovis vocabulo, quam Graeci vocant prosodiam, intelligamus. Atque huius duae sunt formae. Nam in pronunciandis vocabulis aut solam syllabarum mensuram notamus, aut praeter mensurae significationem etiam accentum adiicimus. Vtra harum sit formarum ad poesin, utra ad prosam orationem accommodata, non potest obscurum esse. Accentus enim non modo hanc vim atque hunc

usum habet, ut significationes vocabulorum discernat, et qua
quidque potestate dicatur indicet, sed etiam tali tempera-
mento cum mensura confunditur, ut severitatem mensurae at-
6 que accuratam proportionem minuat. Itaque quum ex una
parte ad cognitionem rerum atque intelligentiam spectet, ex
altera parte autem pulcritudine illa, quae in mensurarum aptis
comparationibus est, careat, prosae orationis, non poeseos
est. Mensura vero non solum quod accentu, qui verborum
significationis demonstratio est, caret, sed etiam quia du-
rationem sonorum certis proportionibus indicat, a cogni-
tione eorum, quae verbis denotantur, ad ipsam vocis con-
siderationem, et contemplationem pulcritudinis, quae est
in iusta temporis dimensione, animos avocat. Inde pro-
pria poeseos ea pronunciatio est, quae mensuram neglecto
accentu exprimit. Confirmantur ea, quae diximus, ex-
perientia exemplisque linguarum. Ac Graecos quidem
Latinosque in prosa oratione accentum, in poesi solam
mensuram sequutos constat. Quorum de Latinis certior
foret clariorque disputatio, nisi in perpaucis tantum voca-
bulis accentus, quo in communi fermone utebantur, vel e
grammaticorum testimoniis notus esset, vel probabili con-
iectura posset exputari. Vt *exinde*, de quo Servii habe-
mus auctoritatem, et infinitivi praeteritorum activorum,
qui contractionem admittunt, ut *amavisse*, quorum ac-
centum e contractione divinare licet. In Graeca vero lin-
gua certa res est: quae simulatque in duas formas divisa
est, poeticam et prosam, prosa accentum conservavit,
poetica plane reiecit. Antiquissimis enim temporibus,
nondum illo discrimine constituto, accentus etiam in poesi
aliquam dominationem habebat: quod in Homero et He-
siodo plurimis potest et luculentissimis documentis cogno-
sci. Inde vero multae verborum conformationes, in qui-
bus mensura propter accentum neglecta esset, deinde ut
legitimae manserunt atque in epicum sermonem receptae
sunt. De his in libro primo de metris poetarum Graeco-
rum et Romanorum explicatum est. Eadem, quae tum
fuit Graecae linguae ratio, nunc Germanicae est. Sequi-
mur enim fere accentum etiam in poesi: sed veniet ali-

quando, si recte auguror, tempus, quum certior mensura negligere accentum, et poeticam quamdam pronunciationem constituere docebit. Initia certe huius rei quaedam videre iam nunc licet, ut apud Klopstockium,

> *weisst du auch, Gleim, noch, wie, o undurstigster* 7
> *von allen Sängern:*

quod ineptus foret, qui ob neglectum accentum reprehenderet.

Tertia prosae et poeticae elocutionis differentia posita est in numeris. Atque hoc quidem in promptu est, neque indiget demonstrationis, metrum poeseos esse, numerum metro solutum prosae orationis. Sed quid sit, quo metrum ab oratoriis numeris differat, nondum quisquam ex tot tamque praeclaris rhetoricae artis doctoribus satis videtur explanasse. Nam quae e Graecis Aristoteles, Demetrius, Dionysius Halicarnassensis, Longinus, aliique, ex Romanis autem inprimis Cicero et Quinctilianus de hac re disputarunt, iis vereor ne perturbaverint magis hunc locum, quam expediverint. Depromam quaedam ex his. Atque Aristoteles ita de numero oratorio scribit: *τὸ δὲ σχῆμα τῆς λέξεως δεῖ μήτε ἔμμετρον εἶναι, μήτε ἄῤῥυθμον· τὸ μὲν γὰρ ἀπίθανον· πεπλάσθαι γὰρ δοκεῖ, καὶ ἅμα καὶ ἐξίστησι· προσέχειν γὰρ ποιεῖ τῷ ὁμοίῳ πότε πάλιν ἥξει· τὸ δὲ ἄῤῥυθμον ἀπέραντον. δεῖ δὲ πεπεράνθαι μέν, μὴ μέτρῳ δέ· ἀηδὲς γὰρ καὶ ἄγνωστον τὸ ἄπειρον. περαίνεται δὲ ἀριθμῷ πάντα· ὁ δὲ τοῦ σχήματος τῆς λέξεως ἀριθμὸς ῥυθμός ἐστιν, οὗ καὶ τὰ μέτρα τμητά. διὸ ῥυθμὸν δεῖ ἔχειν τὸν λόγον, μέτρον δὲ μή· ποίημα γὰρ ἔσται· ῥυθμὸν δὲ μὴ ἀκριβῶς· τοῦτο δὲ ἔσται, ἐὰν μέχρι τοῦ ᾖ.* Apertum est, alia in his falsa, alia ambigua esse. Ac falsum est, quod metrum dicit illum esse numerum, qui recurrat. Hoc enim ut fiat in versibus heroicis, in anapaestis, in iambis, in carminibus antistrophicis, at num etiam in iis metris, quae vocantur *ἀπολελυμένα*? In quibus quum versus omnes inter se sint dissimillimi, omnique repetitione numerorum destituti, oratorios existimare hos numeros, ex Aristotelis quidem

sententia, non poeticos oportebit. Deinde quam hoc est ambiguum, quod numeros oratorios esse quidem numeros, verum non plane, sed quadamtenus contendit. Id quidem ut velit intelligi, nusquam significavit. Mox vero alio modo sibi repugnat, ubi quum heroicos numeros, et iambicos, et trochaicos in prosa oratione improbasset, ita scribit: *οἱ μὲν οὖν ἄλλοι διά τε τὰ εἰρημένα ἀφετέοι, καὶ*
8 *διότι μετρικοί. ὁ δὲ παιὰν ληπτέος· ἀπὸ μόνου γὰρ οὐκ ἔστι μέτρον τῶν ῥηθέντων· ὥστε μάλιστα λανθάνειν.* Atqui, ut paeonici neque sint dactylici, neque iambici, neque trochaici numeri, metrum tamen constituent, et quidem notissimum et usitatissimum, atque ex iis metris, quae continua perpetuitate iterari solent. Quare Demosthenis illud, *τοῖς θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις,* comparatum est a Dionysio Halicarnassensi p. 238. cum hoc versu,

Κρησίοις ἐν ῥυθμοῖς παῖδα μελψώμεθα.

Ita hic versus legendus videtur, non,

Κρησίοις ἐν ῥυθμοῖς παῖδα μέλψωμεν.

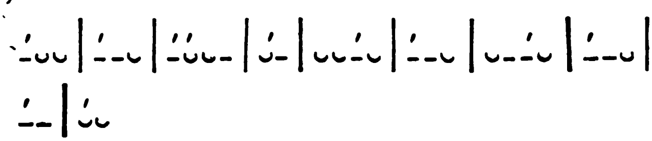
Addit enim Dionysius, *ἔξω γὰρ τοῦ τελευταίου ποδός, τά γε ἄλλα ἐν πᾶσιν ἴσα ὥρισται.* Itaque si nota et usitata metra in prosa oratione vitanda sunt, laudatissimus ille Demosthenis locus non minus reprehendi debebit, ac si versum heroicum admisisset. Fortasse tamen Aristoteles non voluit pedem paeonem primum vel quartum constanter servari, ut est in exemplis, quibus utitur,

χρυσεοκόμα ἕκατε, παῖ Διός,
μετὰ δὲ γᾶν ὕδατά τ' ἠφάνισε νύξ,

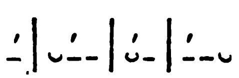
sed mixtos inter se, ita ut in eodem membro uterque esset, usurpandos censuit. Ita certe mentem eius cepisse videtur Demetrius sect. XXXVIII. XXXIX., qui hoc exemplum e Thucydide affert: *ἤρξατο δὲ τὸ κακὸν ἐξ Αἰθιοπίας.* Paullo propius verum accessisse videtur Longinus: quamquam hic quoque ita perplexe loquitur, ut magis obscuro quodam sensu, quam clara intelligentia rem videatur comprehendisse. Demosthenis locus est hic: *τοῦτο τὸ*

ψήφισμα τὸν τότε τῇ πόλει περιστάντα κίνδυνον παρελθεῖν ἐποίησεν, ὥςπερ νέφος. Eum Longinus sect. XXXIX. dactylici numeris compositum dicit, de qua re nota est inepta disputatio Clarkii ad Iliad. II. 537. Neque enim hoc voluit Longinus, solo pede dactylo hunc omnem locum decurrere, sed regnare in eo et primarium esse dactylum, si quis non mensuram, sed pronunciationem accentu temperatam spectaret. Quamquam, si ultima verba, ὥςπερ 9
νέφος, pro Ionico a maiori, ut videtur, habuit, falsus est simili errore, ac Dionysius Halicarnassensis, qui ubique, nulla accentus ratione habita, mensuras syllabarum respicit. Cuius ad exemplum si Thucydidis verba, quae p. 136. affert, ita dimetiri aliquis volet, ἐπαινοῦ | σι τὸν προς | θέντα τῷ | νόμῳ τὸν | λόγον τόν | δε, quis hic, obsecro, numerus erit? Neque rectius in hoc genere versatus est Cicero, qui in lib. III. de oratore cap. 47. et 48. quum Aristotelis sententiam commemorasset, a paeonico numero exorsum dicit Fannium, *si, Quirites, minas illius*, qui quidem in prosa oratione non magis sunt numeri paeonici, atque hi sunt heroici, *urbem Romam a principio reges habuere.* Sed Cicero quoque verum sensit, modo explicare scivisset. Nam *ego*, inquit, *illud assentior Theophrasto, qui putat orationem, quae quidem sit polita atque facta quodammodo, non adstricte, sed remissius numerosam esse oportere.* Scilicet non est mirum, si artis rhetoricae doctores, qui ad accentum non attenderent, prosae orationis numeros a poeticis non potuerunt satis accurate distinguere. Poeticus numerus hic est, qui, neglecto accentu, mensurae quibusdam varietatibus continetur. Huius lex et ratio certis durationibus, certoque ordine sonorum comprehensa est. Neque is cognitioni, sed oblectationi inservit: unde initia, fines, intercapedines non pro verborum atque orationis distinctionibus, sed pro ipsa mensurarum commoda distributione constitutas habet. Eaque ratio metrum vocatur. In prosa autem oratione numeri accentu reguntur, qui quum nec tollere plane syllabarum mensuram, neque ab ea ipse tolli possit, numeros efficit e duplici numerorum genere, mensura ac-

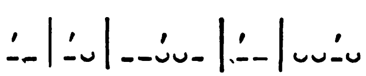
centuque, constantes, in quibus potiorem locum accentus, secundarium mensura tenet. Itaque imminuta mensurae severitate, unde oratorium numerum Cicero remissiorem, Aristoteles ῥυθμὸν μέχρι τοῦ vocat, quod de pulcritudine metrici numeri detrahitur, rependit vis accentuum, aucta vocabulorum significationis potestate, et eo decursu verborum instituto, qui ad sententiae intelligentiam est potentissimus. Quamobrem distinctiones non habet alias, nisi quae orationis quoque divisiones sunt. Ita iam explicare licebit Longini de illo Demosthenis loco sententiam, in qua etiam Klopstockius a vero aberravit. Nimirum dactylici sunt isti numeri maximam partem, si quidem metricorum numerorum nominibus in hoc genere uti licet: τοῦτο τὸ | ψήφισμα | τὸν τότε τῇ | πόλει | περιστάντα | κίνδυνον | παρελθεῖν ἐ | ποίησεν | ὥσπερ | νέφος. Indicabo horum rationem numerorum iis signis, quibus in metrica arte utimur, sed accentu prosae orationis, non metrico, notato:

Ita haec, *si, Quirites, minas illius*, hunc habent numerum:

et haec, *urbem Romam a principio reges habuere*, hunc:

Propemodum intelligi ex his potest, quid sibi velit illud, quod in prosa oratione verba ita collocari vetant, ut aut integri versus, aut partes certe versuum nasci videantur. Primum enim hoc non nisi de usitatissimis metris accipiendum est, quae quoniam ita sunt nota, ut neminem lateant, non sunt propterea vitanda, quia numeri isti ad prosam orationem non sint apti, sed quod ob frequentem in poesi

usum etiam cogunt auditorem poeseos recordari. Deinde vero sic tantum vitiosi sunt hi numeri, si etiam consentiente accentu poetici sunt. Nam si accentus facit, ut ne audiri quidem metrum, quod in mensura syllabarum est, possit, quemadmodum in isto Fannii exordio, vel Taciti, aut hoc T. Livii, *facturusne operae pretium sim*, ita metrum et numeri poetici occultantur, ut vix tenuissima eorum vestigia maneant. Quodsi etiam accentus ad poeticos numeros ducit, ut in illo Ciceronis de oratore I. 10. *instaret Academia, quae, quidquid dixisses, id te ipsum scire negaret*, ea negligentia scriptoris est, non satis a poeseos contagione sibi caventis. Caeterum uterque numerus suas habet leges, non sane quod ad vim et pulcri- 11
tudinem attinet, (nam hae utriusque communes sunt) sed si vocabulorum conditionem, orationis complexiones, usum denique et consuetudinem spectes. Vt in quibusdam versibus, maxime in anapaesticis, nihil offensionis habent plura contigua verba eiusdem longitudinis et mensurae:

φροῦδος πρέσβυς, φροῦδοι παῖδες.

In prosa autem oratione si plura verba parem et longitudinem et accentum habentia continuantur, ut haec ipsa Euripidis, intolerabilia sunt, praesertim in fine sententiae. Quare ibi si ponuntur, videndum, ut vim quamdam hic numerus habeat, quae non est in aliis numeris. Vt in Demosthenico illo, ὥςπερ νέφος. Id recte observat Longinus nusquam potuisse melius, quam in fine, collocari; nec perinde esse, utrum ὡς νέφος, vel ὡςπερεὶ νέφος dicatur. Ex his numeris melior certe esset hic, ὡςπερεὶ νέφος, quia etiam in antispastico exitu aliquod robur est; multo deterior alter, ὡς νέφος, qui paene ad mollitiem amphibrachi accedit. Sed fortissimus omnium is est, quo usus est Demosthenes, ut asperrimus maximeque praeruptus. Similis fere ratio in verborum complexionibus obtinet, in quibus cavendum, ne vel inter se nimis sint similes, vel membrorum pari conformatione lectorem defatigent. Contra in poesi haec similitudo numerorum sive

in membris periodorum, sive in ipsis periodis fere legitima est. Porro numeri oratorii lex est, ne ultra spiritum et latera producatur: eaque lex ad periodos, earumque membra spectat. In poesi eadem sane, sed tantum in versuum longitudine, non etiam in complexionibus verborum, lex est. Denique usus et in oratoriis numeris et in poeticis, non ille quidem temere, sed ob aliquam virtutem numerorum, certas quasdam consuetudines stabilivit. De qua re in oratoriis numeris perobscura quaestio est, maximeque indigens vivae atque in ore hominum versantis linguae. Certiores poeticorum sunt numerorum consuetudines. Hi enim quia multo minorem habent, quam prosae orationis numeri, varietatem, eamque ipsam certa
12 ratione in quaedam genera divisam, aliquanto facilius poterit, qui aurem lectione poetarum adsuefecerit, usitata ab insolentibus, ea quae potuerint usurpari ab iis quae non potuerint, discernere. Quod qui fecerit, negabit is, puto, huiusmodi versum a quoque tragico factum:

τᾶς δυστάνου Κολχίδος,

nedum ut reponat usquam. Alia huiusmodi exempla in chori carmine, quod est in Euripidis Oreste v. **310.** seqq. reperiuntur. Eiusdem generis quaedam versuum caesurae sunt. Vt in illo Aeschyli,

καὶ μὴν φίλοις ἐλεεινὸς εἰσορᾶν ἐγώ.

etiamsi ita legatur,

καὶ μὴν φίλοις ἐλεινὸς εἰσορᾶν ἐγώ,

erit tamen quod usitatam caesuram esse neglectam mireris. Quanto enim elegantius scripsisset,

καὶ μὴν ἐλεινὸς εἰσορᾶν φίλοις ἐγώ.

Cur ergo non hoc reponimus? Scilicet praetenditur caesura, quae vocatur ἑφθημιμερής, multum illa, ut putant, usitata. Atqui si haec caesura ne est quidem omnino caesura, quid tum? Equidem certe Aeschylum, quum posset legitimam caesuram levissima ordinis verborum mutatione consequi, non arbitror id eum

non fuisse facturum. Verum, nisi fallor, alio modo caesuram illam conservavit. Nam quum in duobus codicibus φίλοισιν legatur, ita eum scripsisse veri simillimum est:

καὶ μὴν φίλοισιν οἰκτρὸς εἰσορᾶν ἐγώ.

Sed satis dictum de numeris. Reliquum est, ut de ultima prosae et poeticae elocutionis differentia explicetur. Ea vero posita est in vi, quam vox pro diversis prosae et poeticae orationis finibus ad animos hominum habet. Ac quoniam prosae orationis hic est finis, ut rerum cognitionem atque intelligentiam afferat, id in primis curari in elocutione debet, ut clara sit vox atque distincta. 13
Poesis autem quum ad sensum pulcritudinis referatur, atque ipsa quoque elocutione animos commovere studeat, operam dare poterit, ut, etiam si nonnihil impediatur sententiarum intelligentia, vox tamen quantum potest plena, sonora, grandis, coagmentata, et pene tumultuosa ad aurem accidat. Quamobrem prosa oratio assam vocem requirit, quam non modo sic intelligimus, ut symphonia musicorum instrumentorum, sed etiam ut aliarum vocum concentus absit. Confunduntur enim coniunctae voces, neque exaudiri satis cognoscique id, quod quis loquitur, sinunt. Poesis vero, quae non ad cognitionem, sed ad oblectationem apta est, ac saepe cognita iam et omnibus nota canitur, densatis vocibus et symphonia confertam vim in animos hominum effundit.

Sed haec hactenus. Venio nunc ad id, cuius caussa haec altera pars disputationis de prosae et poeticae orationis differentia in lucem emissa est. Indicenda est enim litteratis huius urbis civibus in diem XII. Martii solemnitas publicae orationis, qua demandatum nuper mihi munus Ordinariae Professionis Eloquentiae auspicaturus sum. Cuius muneris ratio quum, his praesertim temporibus, hoc maxime a me videatur exigere, ut studia antiquarum litterarum, nimis illa iam contemni coepta, pro virili parte tueri, suumque iis honorem conservare adnitar oratione illa, quid hoc sit, litteras humaniores colere, quamque vim habeat, conabor ostendere. Sed praeter haec, quae

ipsius muneris caussa mihi dicenda puto, etiam gratias agere oportet iis, quorum id consilio et patrocinio consequutus sum. Ac sive ipsum beneficium respiciam, muneris dignitas, officii gravitas, honoris amplitudo largissimam gratulandi materiam praebent; sive eorum, a quibus tributum est, recorder, FRIDERICI AVGVSTI, Serenissimi
14 Principis, clementia, sapientissimorum eius amicorum auctoritas, amplissimi ordinis philosophorum gratia et commendatio, aliorum denique summorum virorum studium ac voluntas, ita mihi et exoptata et cumulata contigerunt, ut nihil neque ad pietatem sanctius, neque ad animi sensum antiquius gratiis agendis habere me posse arbitrer. Quo magis, ut RECTOR ACADEMIAE MAGNIFICVS, PRINCIPES CELSISSIMI, COMITES ILLVSTRISSIMI, GRAVISSIMI VTRIVSQVE REIPVBLICAE PROCERES, NOBILISSIMI ET HVMANISSIMI COMMILITONES hanc orationem nostram praesentia sua et frequentia celebrem reddere velint, qua pietate quoque studio decet, rogamus.

OBSERVATIONES DE GRAECAE LINGVAE DIALECTIS.

Graecae linguae cognitio his temporibus paucorum qui- 3
dem, sed eximiorum hominum studiis, eos progressus fecit, ut doctrinae loco haberi posse incipiat. Doctrinam autem dicimus eiusmodi scientiam, quae et certis fundamentis nitatur, et leges quasdam habeat, quibus amplificari et perpoliri possit. Nam et multa, quae ante dubia erant, nunc explorata habemus, et alia, de quibus ante nemo dubitabat, nescire nos scimus: ita ut altera horum ignorare, altera scire turpe sit. Id quum nonnulli non videantur intellexisse, horum eos, qui sciunt quae sciri nequeunt, plerumque nota nescire; illos autem, qui nesciunt nota, scire quae non possunt sciri videas. A qua levitate, qua nihil litteris est perniciosius, ut dehortarer tirones, quibus haec destinata est scriptio, visum est quaedam de Graecae linguae dialectis dicere, non illa quidem ignota, sed multis tamen neglecta. Est autem hic locus maximi momenti, quod sine accurata eius cognitione nullus de Graecis scriptoribus ita, ut par est, tractari potest. Patet enim latissime, neque in formis quibusdam et terminationibus vocabulorum consistit, sed in constructione verborum, in significatione, in colore totius orationis, in metris et mensura, multisque aliis in partibus versatur, ad quas animadvertendas illustrandasque diligentissima lectione, acutissimo iudicio, saepe etiam curiosa antiquitatis et

historiae pervestigatione opus est. Nondum exstitit, qui Graecae linguae dialectos eo studio, quo decebat, explicaret, praeter H. Stephanum, qui quidem soli Atticae dialecto operam adhibuit, sed eam tanta cum cura, tantaque cum eruditione, ut nihil postea, quod cum illo libro comparari posset, in hoc genere editum sit. Quamquam quae hic scripsit, non leviter aucta sunt quum aliorum, tum Dawesii diligentia: cuius verstigia, sed nimis
4 religiose, sectatus est Brunckius: nostra autem aetate plurimas contulit atque egregias observationes R. Porsonus. Reliquas dialectos qui accurate persequeretur, nemo inventus est. Nam praeter quasdam Hemsterhusii et Valckenarii adnotationes, Koenius ad Gregorii libellum, more gentis suae, multas formulas congerere satis habuit, nihil generatim disserens; Maittairius autem operoso labore, sed sine iudicio, promiscue bona mala collegit.

Qui de Graecae linguae dialectis dicere instituebant, initium disputationis, mea sententia, ab ea lingua repetere debebant, ex qua istae diversitates, quae dialecti vocantur, ortae sunt. Enimvero qualis fuerit ista lingua nescimus. Fateor: verumtamen formis, quibus dialecti inter se differunt, colligendis et comparandis non modo hoc efficitur, ut, quae sint antiquiores, quae recentiores, appareat, sed etiam ratio intelligitur, qua quaeque dialectus in mutandis verborum formis usa sit. Sic vero ea quoque, quae prima specie levia esse videntur, idoneis indiciis, quid antiquissimum fuerit, aperiunt. Est autem interdum non parvi momenti, scire, quid commune fuerit Graecae linguae, antequam temporum locorumque mutationibus in varias formas distraheretur. Celebre exemplum afferamus, digamma Aeolicum, quod alii in Homeri Hesiodique scriptis usurpatum contendunt, alii ab his scriptoribus abiudicant. Abhorret, inquiunt hi, ab Homero, scriptore Ionico, Aeolicae litterae usus. Id qui primus dixit, per iocum, opinor, dixit: sed arripuerunt alii, et vel conviciis pro ea opinione pugnant. Quid vero? Multis argumentis cognoscitur, ista littera non solos usos esse Aeolenses, sed Dorienses omnes, et esse hunc usum

adeo antiquum, ut initio universae Graeciae communis
fuisse videatur. Quid ergo mirum, si hanc litteram etiam
Iones antiquissimis temporibus usurpabant, donec ea paul-
latim ex usu et ore hominum emigraret? Nihil huic con-
iecturae nisi nomen obstat. At quis non videt, quum Do-
rienses rudes essent litterarum, ii autem, qui Ioniam et in-
sulas Aeolicas tenebant, primi ad artes et poesin animum
adiicerent, nomen litterae Aeolicae non ad sonum, sed
ad solam spectare notam, qua Aeoles sonum ab antiquis
acceptum scribendo indicaverint. Dorienses si prius scri- 5
ptis inclaruissent, Dorica vocata esset littera, qua Arcades
etiam ante natam in caelo lunam usi fuerant. Igitur quum
soli Aeolenses digamma singulari nota indicarent, reliqui
Graeci, apud quos haec nota non erat in usu, alias litte-
ras, ubi digamma scribendum esset, adhibebant. Et
quum digamma proprie triplici sono significando videatur
inserviisse, uni labiali, qui apud latinos *v*, apud nos *w*
est; alii, qui pene ad vocalem *u* accedit, ut Britanno-
rum *w;* tertio gutturali, qui nunc asperior et plenior erat
quam *χ*, nunc propemodum ut *gu* vel *ng* proferebatur:
hi soni, et qui ex iis orti sunt, per *β*, per *ο*, per *υ*, per
γ, per spiritum asperum, per *σ*, per *ϱ*, et apud Roma-
nos per *qu* indicabantur. De litteris *β*, *υ*, *γ*, et spiritu
aspero apud omnes constat. Cur reliquas addiderim, in-
telligent, qui similia consideraverint, ut *οἶκος*, *Ὀϊλεύς*,
Μοῦσα, *aurarum*, *quoi*, *quem:* in quibus vocibus di-
gammi vestigia aperiunt hae formae, *vicus*, *Ἰλεύς*, *Μῶά*,
αὐράων, *οἷ*, *ἕ*. Quoniam genitivi *aurarum* mentionem
feci, qui manifesto Graecam originem habet, non abs re
esse puto, etiam secundae Latinorum declinationis geniti-
vum tetigisse. Qui quum indicio sit, vetustissimos Grae-
cos *οἰκώρων* et similia dixisse, et inde *οἰκώων* et *οἴκων*
exstitisse, dubitari poterit, an Homeri *ἑάων* et Hesiodi
βλεφάρων ἀπὸ κυανεάων, et quae horum exemplo recen-
tiores poetae finxerunt, solis debeantur grammaticis.

Ex antiquissima illa Graecorum lingua duas alias, Doricam et Ionicam, et harum ex Dorica Aeolicam, ex Ionica Atticam ortas esse, communis est opinio, nec falsa

illa, si recte intelligatur. Proxima enim veterrimae Graecorum linguae erat Dorica. Ex hac maiore cultu exstitit Aeolica, in universum tamen tenacissima antiquitatis. Dorica lingua utebantur etiam Iones, qui quum Athenas tenerent, partemque Asiae minoris occupassent, ii, qui in Asia erant, mitissima caeli temperie invitante, antiquam asperitatem paullatim exuentes, molliore lingua uti coeperunt, alii tamen aliter: hinc quattuor formas linguae Ionum enumerat Herodotus I, 142. Athenienses autem, quod is populus plurimarum gentium commercio utebatur,
6 ex omnibus pene linguae formis aliquid contrahebat: de qua re disseruit Piersonus ad Moeridem p. 349. Mox quum Iones, qui erant in Asia, poesin et studia litterarum colere coepissent, ab his eruditio migravit Athenas, eaque re factum est, ut Atheniensium sermo, is certe, quo in scribendo utebantur, ad Ionum imitationem conformaretur. Paullo post, quum primatum in Graecia tenerent Athenienses, ad communem usum magis sese accommodarunt scriptores.

Vel e brevissima hac descriptione intelligitur, Graecae linguae dialectorum tractationem esse difficillimam. Augetur autem haec difficultas eo, quod non modo ad temporum locorumque diversitatem, sed etiam ad scribendi genus, quo quisque scriptor usus est, respici debet. Ita non idem est, utrum historicus, an orator, an philosophus loquatur. Quamquam in his hoc tamen commodum accidit, quod quisque eius gentis, ex qua ipse est, lingua, eaque pura, utitur. Quod longe aliter est, ubi ad poetas animum adieceris. Qui quum nulla cuiusquam gentis dialecto pura utantur, neque iudicari ex illis dialectis, neque ubique idonea pro iis testimonia praebere possunt. Vt breviter dicam, praeter illas gentium singularum linguas etiam poeseos generum diversae dialecti sunt, quas quidem neque solas sine gentium linguis, neque has, neglecta poetarum diversitate, recte tractaveris.

Vetustissima omnium epica poesis est, cuius origo in ea tempora incidit, quibus formari incipiebat dialectus Ionica. Quare qui primi exstiterunt epici carminis aucto-

res, etsi propius accedunt ad eam linguam, quae postea vocabatur Ionica, plurima tamen habent, quae Doricus, vel, ut rectius dicam, communis veterum Graecorum sermo usurpabat. Nondum enim penitus apud Iones obmutuerat Dorismus. Praeterea iidem poetae, metri maxime commoditatem spectantes, alia, quae communis usus iam adspernabatur, conservabant, alia etiam nova introducebant. Ita sermo quidam exstitit proprius poetarum: (poetae enim omnes erant epici) qui sermo quum esset Homeri exemplo nobilitatus, non licebat epico poetae alia lingua uti, quam quae ad Homeri exemplum esset conformata. Sic epica dialectus exstitit, servata illa per omnes aetates, licet paullatim vel ex aliis poeseos generibus, vel 7
e grammaticorum disputationibus, vel denique poetarum negligentia aliquid labis contraheret. Quamobrem epicae quoque dialecti diversae formae sunt, quarum aliquas ipsa Homeri carmina, plures scripta reliquorum continent epicorum. Has igitur formas nisi quis diligenter distinxerit, neque sentire recte de epicis poetis, neque tuto emendationem aggredi poterit.

Epicam poesin consequuta est lyrica, quae initio modeste ab epica digrediens, mox, relicto epicorum exemplo, singularum gentium linguis sese applicuit, ita tamen, ut quaedam ab epicis, tamquam universae poeseos communia, derivaret. Nullum est enim genus poeseos, quod non aliquid certe ab epicis acceperit. Ac lyricae quidem poeseos tres maxime formae sunt, antiquissima, quae Ionismum epicorum sectata est, tum Aeolica ac Dorica, denique communis quaedam. Etenim quum Ionica non sat dignitatis habere videretur, Aeolica autem ac Dorica, quod paucarum gentium propriae essent, apud reliquas gentes nimis peregrinae haberentur, alia inventa est forma, quae neque Dorismi granditate careret, neque notam haberet peregrinitatis. Haec igitur e moderato Dorismi usu et epico sermone conflata est, unde communem vocant grammatici. Eius illustre exemplum in Pindari carminibus exstat.

Insequuta est tragoedia, quae in iambis quidem et

trochaeis Attica lingua utitur, sed ea et veteri et admixtis quibusdam Doricis atque epicis formis; in melicis autem carminibus communem lyricorum orationem sectatur, Dorismo tamen magis temperato, multisque exclusis epicorum licentiis; denique mediam quamdam inter chori et diverbiorum dialectos rationem usurpat in magna parte anapaestorum.

Comoedia, ut consentaneum erat, communem po-
puli sermonem imitabatur, apud Siculos Doricum, Athe-
nis Atticum. Atque Atticus quidem comicorum sermo
quantum a tragico distet, notum est: sed ipse quoque tem-
porum successu aliquantum immutari coepit, ut non perin-
de sit, utrum Aristophanem an Menandrum auctorem se-
8 quare, quando ne in ipsius quidem Aristophanis fabulis
eadem est dictionis ratio. Caeterum etiam apud comicos
chori carmina certis conditionibus Dorismum admittunt.

Post illa tempora, quibus apud Athenienses floruerat poesis, quum illa genera, quorum iam exempla exstabant, colebantur, tum alia quaedam nova sunt inventa, quae maxime ex epico et Dorico genere composita sunt. Haec quoque temperatio leges suas finesque habet, de quibus operae pretium foret quaerere curiosius.

Quae quum ita sint, facile intelligitur, poeticam dialectum, quam quidam commenti sunt, aut omnino e dialectorum numero tollendam esse, aut, si servanda est ea appellatio, ad illa tantum restringi debere, quae poetae omnes communia habent. Haec vero perpauca sunt. Nec tamen inutile foret, ea omnia colligere, quo clarius perspici posset, quibus rebus poeticus sermo a prosa oratione diversus fuerit. Apertum est enim, haec, quae poetae in omni genere scribendi, caeteri autem scriptores in nullo usurpant, primariam continere utriusque sermonis differentiam.

Descripsi haec primis tantum lineis. Nam singula persequi nec possum, nec, si possem, nunc quidem vellem. Illud planum est, has dialectos, quas non immerito poeticas appellaveris, et latius patere illis, quae in prosa oratione inveniuntur, et plures habere difficultates. Ac

latius patent, quia in poetis metrum accedit, quod ipsum vel pro generibus poeseos, vel pro aetatibus diversas leges habet: difficiliores autem sunt, quod fastidioso quodam temperamento e variis dialectis mixtae sunt, ut, nisi multam in hoc genere diligentiam adhibueris, proclivis via ad errorem sit. Quo magis adolescentes, qui Graecas litteras tractant, monendi sunt, ne putent quidquam adeo leve esse, ut nulla inde percipi possit utilitas. Minutissimae enim istae res radices sunt artis, quas qui parvi pendunt, pariter reprehensionem merentur, ut illi, qui in his rebus solis haerent, quem ad finem eae res tractentur obliti. Volo haec exemplis quibusdam illustrare; eaque talia expromam, ad quae alios attendisse non noverim.

Aeschylus, Sophocles, atque Euripides, quum et in 9
eodem genere scribendi elaboraverint, et aetate pene sint aequales, plurima communia habeant necesse est. Sunt tamen, quibus unusquisque horum ab reliquis discedat: neque solum inter se hi scriptores valde differunt, verum etiam, Sophocles saltem atque Euripides, haud parum ab se ipsis discrepant. Vt luculento exemplo utar, quanta cum diligentia in quibusdam horum tragoediis versus elaborati sunt, tantam in aliarum versibus fabularum negligentiam invenias Quod non est casu factum. Nam quum Sophoclis atque Euripidis aetate, quum quidem iam diu mortuus esset Aeschylus, furiose tragoediis delectarentur Athenienses, orta sunt illa

μειρακύλλια,
τραγῳδίας ποιοῦντα πλεῖν ἢ μυρία,
Εὐριπίδου πλεῖν ἢ σταδίῳ λαλίστερα·

qui homines quum non possent non corrumpere artem tragicam, ne meliores quidem poetae, quoniam istos quoque placere populo animadvertebant, illud studium, illamque diligentiam, qua ante erant usi, retinuerunt. Quae mutatio facta est Olympiade XC. et XCI. *). Ita-

*) Vide praefationem meam ad Eurip. Suppl. p. 4. Elem.

que graviter erraret, qui, si quid Sophocles in Philocteta, Euripides in Phoenissis, in Oreste, in Iphigenia Aulidensi negligenter scripserunt, idem eos sibi indulgere potuisse in Antigona, in Medea, in Heraclidis crederet. Immo criticus, antequam ad harum fabularum emendationem accedet, quo quaeque tempore scripta sit, et proinde, quantum in quaque aut studii aut incuriae ferri possit, investigabit. Patet vero, vicissim e diligentia poetae vel negligentia aetatem fabulae elucescere. Sic ante Olympiadem XC. graviter improbatus fuisset tragicus, qui talem versum fecisset:

ὥς πόλυν ἀπῆσθα χρόνον ἐν Αὐλίδος μυχοῖς.

Non possum, quin hic Rhesi mentionem faciam, de cuius fabulae scriptore diversissimae exstant doctorum hominum sententiae. Valckenario, summo viro, non absurda videbatur Delrii suspicio, hanc fabulam ab illo Euripide scri-
10 ptam esse, qui nobili tragico e fratre nepos erat *). Recentiorem esse fabulam his, quas ab Euripide Mnesarchi f. scriptas habemus, non est dubium: quamquam, si trimetros consideres, florentissimis tragicae artis temporibus factam credas. Neque enim credibile est, quum extrema aetate Euripidis adeo inclinata esset tragoedia, tam bonos versus a suppari poeta esse conditos. Haec res mirum quantum labefactat opinionem Delrii. Sed haec ipsa versuum elegantia, si reliqua quoque, quae in isto carmine singularia sunt, bene perpensa fuissent, monstrare poterant, neque Athenis eam fabulam scriptam esse, nec tam brevi intervallo contingere aetatem Euripidis. Similiter epica poesis, quae pene iam interierat, feliciter restaurata fuit ab Nonno.

---

doctr. metr. II. 14, 15. p. 123. seq. Elmsleium ad Eurip. Med. p. 70. (55. ed. Lips.) et quae in adnotationibus ad eum librum dixi p. 329.

*) Hanc sententiam tueri studuit Boeckhius in libro quem scripsit de tragicis Graecis p. 228. seqq.

Transeo ad aliam rem. Constat in Graecorum poetarum scriptis versus quosdam reperiri, quorum ultima syllaba, quod sequens versus a vocali incipiat, elidatur. Haec res natura sua eorum versuum, qui systematis comprehensi sunt, propria est; aliena autem ab his carminibus, quae *κατὰ στίχον* composita a grammaticis vocantur. Abhorret igitur ab epica poesi; abhorret ab iambis tragicorum. Apud Homerum tamen ter, nisi fallor, occurrit *εὐρύοπα Ζῆν'* in fine versus positum, quod doctiores grammatici sic scribebant, ut litteram *ν* sequenti versui adderent, falso quidem, quum poetis aliter visum esse aliunde clarum sit. Sed de illo quidem nomine recte sensisse hos puto, qui sine elisione *Ζῆν* scribebant. Multa sunt enim nomina, quorum breviores quaedam formae, sive audacia quadam, sive quod antiquitas iis usa esset, a poetis usurpantur, quae nomina plerumque sedem sibi in extremo versu vindicant. Exempla quaedam commemoravit Strabo p. 560. (364.) Certiora elisionis in fine versus exempla in tragicorum trimetris exstant, nullum quidem apud Aeschylum, sed unum, si recte memini, in Euripideis fabulis, plura in Sophocleis. Et Sophocles quidem primus hoc facere ausus est, teste Athenaeo lib. X. p. 453., cuius locum, quod valde memorabilis est, post aliorum curas emendatum adscribam: *ὁ δὲ Ἀθηναῖος Καλλίας (ἐζητοῦμεν γὰρ ἔτι πρότερον περὶ αὐτοῦ) μικρὸν ἔμπροσθεν γενόμενος τοῖς χρόνοις Στράττιδος, ἐποίησε τὴν καλουμένην γραμματικὴν θεωρίαν, οὕτω διατάξας· πρόλογος μὲν αὐτῆς* 11 *ἐστὶν ἐκ τῶν στοιχείων, ὃν χρὴ λέγειν τὰ τῶν στοιχείων διαιροῦντα κατὰ τὰς παραγραφάς, καὶ τὴν τελευτὴν καταστροφικῶς ποιουμένους εἰς τὸ ω̄·*

> *ἔστ' ἄλφα, βῆτα, γάμμα, δέλτα, θεοῦ πάρ' ει,*
> *ζῆτ', ἦτα, θῆτ', ἰῶτα, κάππα, λάμβδα, μῦ,*
> *νῦ, ξῦ, τὸ ου, πῖ, ρῶ, τὸ σάν, ταῦ, υ παρόν,*
> *φῖ, χῖ τε, τῷ ψῖ εἰς τὸ ω̄.*

ὁ χορὸς δὲ γυναικῶν ἐκ τῶν σύνδυο πεποιημένος αὐτῷ ἐστὶν ἔμμετρος ἅμα καὶ μεμελοπεποιημένος τόνδε τὸν τρόπον· βῆτα ἄλφα, βῆτα ει, βῆτα ἦτα, βῆτα ἰῶτα,

βῆτα ου, βῆτα υ, βῆτα ω; καὶ πάλιν ἐν ἀντιστρόφῳ τοῦ μέλους καὶ τοῦ μέτρου, γάμμα ἄλφα, γάμμα ει, γάμμα ἦτα, γάμμα ἰῶτα, γάμμα ου, γάμμα υ, γάμμα ω· καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συλλαβῶν ὁμοίως ἑκάστων τό τε μέτρον καὶ τὸ μέλος ἐν ἀντιστρόφοις ἔχουσι πᾶσαι ταυτόν· ὥστε τὸν Εὐριπίδην μὴ μόνον ὑπονοεῖσθαι τὴν Μήδειαν ἐντεῦθεν πεποιηκέναι πᾶσαν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέλος αὐτὸ μετενηνοχότα φανερὸν εἶναι· τὸν δὲ Σοφοκλέα διελεῖν φασὶν ἀποτολμῆσαι τὸ ποίημα τῷ μέτρῳ, τοῦτ' ἀκούσαντα, καὶ ποιῆσαι ἐν τῷ Οἰδίποδι οὕτως·

> ἐγὼ οὔτ' ἐμαυτὸν οὔτε σ' ἀλγυνῶ· τί ταῦτ'
> ἄλλως ἐλέγχεις;

διόπερ οἱ λοιποὶ τὰς ἀντιστρόφους ἀπὸ τούτου παρεδέχοντο πάντες, ὡς ἔοικεν, εἰς τὰς τραγῳδίας. καὶ μετὰ τὸν χορὸν εἰσάγει πάλιν ἐκ τῶν φωνηέντων ῥῆσιν, οὕτως, ἣν δεῖ κατὰ τὰς παραγραφὰς ὁμοίως τοῖς πρόσθεν λέγοντα διαιρεῖν, ἵνα ἡ τοῦ ποιήσαντος ὑπόκρισις σώζηται κατὰ τὴν δύναμιν·

> *Α.* ἄλφα μόνον, ὦ γυναῖκες, ει τε δεύτερον
> μόνον λέγειν χρή, καὶ τρίτον μόνον γ' ἐρεῖς.
> *Η.* ἦτ' ἄρα φήσω; *Α.* τό τε τέταρτόν γ' αὖ μόνον
> ἰῶτα· πέμπτον ου· τό θ' ἕκτον υ μόνον
> λέγε. *Ω.* λοίσθιον δ' ἐγὼ τί φωνῶ σοι; *Α.* τὸ ω
> τῶν ἑπτὰ φωνῶν· ἑπτὰ δ' ἐν μέτροις μόνον.
> καὶ τοῦτο λέξασ', εἶτα δὴ σαυτῇ λάλει.

Multos hic locus interpretes frustra exercuit, in iisque eum quoque, qui novissime de fragmentis poetarum ab Athenaeo servatis mereri studuit in Ephemer. Ienens. a.
12 cIↃIↃcccvi. mense Octobri, fol. 247 — 251., quae censura, si recte coniicio, a viro iuvene scripta est, qui impenso metrorum studio captus, nihil prius habuit, quam ubique metra restituere. At in hoc genere nemo recte versabitur, antequam tragicos et comicos cognoverit. Et quid metra prosunt, si sensum, si dialectos, si grammaticam, si prosodiam, si metra denique ipsa leviter cures?

Omnino qui sat multi nuper eo consilio ad Athenaeum convolarunt, ut poetarum testimonia, quibus is utitur, metris suis restituerent, quae res ut in Athenaei libro non est ultima, ita ne prima quidem est; vellem reputasseut, esse in hoc genere multa, quae emendare non posse magis dedecori, quam emendasse laudi esset. Callias iste, non diversus fortasse a comico eius nominis, in fabula illà, quam, ut alibi refert Athenaeus, grammaticam tragoediam nominaverat, quum universe *τραγικὸν λῆρον*, ut Aristophanis verbis utar, tum nimium in versibus exaequandis artificium videtur perstringere voluisse. Eam rem ita instituit, ut mulieres, quibus litterarum nomina imposuerat, elementa discere faceret. Quam his mulieribus additam fuisse magistram putant interpretes, ea, quantum colligere licet, harum fuit ipsarum mulierum vel ordine prima, vel natu maxima, quae Alpha nominabatur. In prologo singulae mulieres litteras omnes eodem modo recitabant, ita ut, quum Alpha, cuius verba adscripsit Athenaeus, finem fecisset, subiiceret Beta,

— — — — — *ἔστ' ἄλφα, βῆ-*
τα, γάμμα, δέλτα, θεοῦ πάρ' ει, ζῆτ', ῆτα,
θῆτ',

et quae sequuntur. Ternae horum verborum repetitiones undecim plenos versus efficiunt: quo numero octies repetito prologus habebat octoginta et octo trimetros. Illud, ordine haec ab singulis XXIV. mulieribus pronunciari, indicare videtur Athenaeus verbo *καταστροφικῶς*, quod est *paullatim perveniendo ad exitum.* Male hoc vocabulum, quod vix alibi reperietur, H. Stephanus et qui deinde lexica scripsere, explicuerunt. Similis lusus, ut in prologo, etiam in colloquio Vocalium est. Ibi unaquaeque Vocalis iubetur eam litteram solam, a qua nomen habeat, pronunciare, ita ut haec recitatio septem versibus 13
absolvatur. Huius carminis primus versus talis erat,

α, ει, η, ι, ου, υ, ω, α, ει, η, ι, ου.

Et griphus (nam de griphis disserens haec scribit Athe-

naeus) in eo positus est, quod, si singulae vocales ordine pronunciantur, non ante vocalis ω, quae ultima est, in finem versus incidit, quam in versu septimo, i. e. omnibus vocalibus duodecies repetitis. In his septem versibus hoc quoque notabile est, quod nullus pes eidem pedi in reliquis versibus similis est, et quotumcumque pedem per omnes septem versus consideres, in eo omnes septem vocales bis scriptae reperiuntur. In ista recitatione cur dicat Athenaeus distinguendas esse personas, ἵνα ἡ τοῦ ποιήσαντος ὑπόκρισις σώζηται κατὰ τὴν δύναμιν, nunc clarum est. Nam etsi plerumque facile est, in recitandis colloquiis, si παραγραφαί, i. e. notae personarum, adscriptae sunt, distinguere pe[illegible] est tamen hoc difficillimum, ubi singulae perso[illegible] singulas syllabas pronunciant. Quare quod dicit Athenaeus κατὰ τὴν δύναμιν, quod aliter inepte addidisset, necessario adiiciendum erat. Obiter observamus, quae Alpha, magistra, apud Calliam de ista recitatione praecipiens dicit, καὶ τοῦτο λέξασ᾽, εἶτα δὴ σαυτῇ λάλει, his verbis moneri mulieres, ut peracta recitatione secum recordentur, quae didicerint. Nam ἑαυτῷ λαλεῖν de iis dicitur, qui secum aliquid reputant, ut apud Lucianum in Scytha. 6. T. I. p. 866.

Progredior nunc ad chorum, qui erat in Calliae fabula. Qui chorus non potuit, ut quibusdam visum est, βῆτ᾽ ἄλφα βα, βῆτ᾽ [illegible], βε, et sic reliqua, canere. Nam ne quid dicam de turpissississimis versibus, qui ex his vocibus prodeunt, quomodo tandem, quod factum testatur Athenaeus, omnes strophae eodem metro fuissent, quum litterae ζ, ξ, ψ produci postulent syllabas, quas reliquae corripi iubent? Vna tantum ratio erat, qua metra ubique exaequari poterant, si vocales sono, non nominibus, indicarentur, veluti βῆτ᾽ $\bar{\alpha}$ βα, βῆτ᾽ $\overline{\epsilon\iota}$ βει. Sed sic quoque versus exstitissent turpissimi, neque Athenaeus bis dixisset, idem esse metrum in strophis omnibus, si id sponte patuisset. Accedit quod syllabae βα, βε, et reli-
14 quae in primae tantum strophae expositione adiectae sunt, non etiam in secundae. Quare has syllabas ab librario

aliquo in margine adscriptas puto, quo is rationem, qua personae consociatae erant, quam brevissime indicaret. Quod satis erat in prima stropha fecisse. Ab imperitis deinde hae syllabae insertae sunt verbis Athenaei. „Callias ita personas coniunxerat, ut singulas strophas singulae Consonantes totas canerent, accinentibus ordine singulis Vocalibus. Veluti si strophae e septem versibus constabant, primam stropham totam canebat Beta, in primo autem versu accinebat Alpha, in secundo E, et sic in singulis versibus reliquae Vocales. Hanc rationem imitatus erat in Medea Euripides: de quo quae hic scribit Athenaeus, alio eiusdem scriptoris loco illustrantur, qui est in principio libri septimi, ubi ha[illegible]rt de Clearcho: *καὶ γὰρ Καλλίαν ἱσ[illegible]εῖ τὸν Ἀθη[illegible]ν γραμματικὴν συνθεῖναι τραγῳδίαν, ἀφ᾽ ἧς ποιῆσαι τὰ μέλη καὶ τὴν διάθεσιν Εὐριπίδην ἐν Μηδείᾳ, καὶ Σοφοκλέα τὸν Οἰδί[illegible]ρυν.* Vtrumque Athenaei locum consideranti non potest dubium esse, de solis choris agi, qui quod primaria tragoediae pars habebantur, *τὴν Μήδειαν πᾶσαν* dicere potuit Athenaeus. In his choris *μέλη*, de quibus iudicari nunc non potest, et *διάθεσιν*, quae est personarum descriptio, a Callia Euripides sumserat. Ea personarum descriptio, si fides est Athenaeo, in omnibus chori carminibus, quae sunt in Medea, ad Calliae exemplum facta esse debuit. Quod quidem fieri potuisse non negabi[illegible] qui Euripidem choros in universum quidem ad Calliae r[illegible]nem, sed, uti decebat, aliis in locis aliter conformasse sibi persuaserit. Quamquam in singulis locis hanc imitationem aperire difficile est. Vnum tamen in Medea carmen est chori, quod non solum percommode ad Calliae exemplum constitui potest, sed etiam ista personarum descriptione multo fit praestabilius, quum personis ita per vices ista dicentibus maius chori studium, maiorque motus declaretur. Stropham, quae est a v. 149. adscribam.

BA. *Ἄϊες, ὦ Ζεῦ καὶ γᾶ καὶ φῶς,*
ἰαχάν, οἵαν ἁ δύστανος
μέλπει νύμφα;
BE. *τίς σοί ποτε τᾶς ἀπλάστου*

κοίτας ἔρος, ὦ ματαία,
σπεύσει θανάτου τελευτάν;
μηδὲν τόδε λίσσου.
BH. *εἰ δὲ σὸς πόσις*
καινὰ λέχη σεβίζει,
κείνῳ τόδε μὴ χαράσσου.
BI. *Ζεύς σοι τάδε συνδικάσει.*
μὴ λίαν τάκου,
δυρομένα σὸν εὐνάταν.

Indicavi personas iisdem litteris, quibus Callias usus fuerat. Vt hanc stropham totam canit Beta, accinentibus ordine Alpha, E, Eta, et Iota, ita iisdem accinentibus antistropham totam canit Gamma. Illud sponte intelligitur, incertum esse, utrum singulis litteris apud Euripidem singulae personae, an plures coniunctae significentur. Obiter moneo, quod circa finem antistrophae est, *φίλα καὶ τάδ' αὔδα*, in quibus verbis quum *φίλα* singularis numeri esse putaretur, critici versum strophicum sollicitarunt, hunc sensum habere: *dic etiam, bene ei nos velle.*

Postquam de Medea Euripidis dixerat Athenaeus, obiter, turbato narrationis ordine, qui mos est huius scriptoris, Sophoclis facit mentionem, quem dicit, quum audivisset, Euripidem aliquid e Calliae fabula hausisse, in Oedipo, sibi idem licere ratum, alia ratione Calliam esse imitatum, et vocabulum in fine versus divisisse. Fecit hoc Sophocles, ut censebat Clearchus, ad imitationem prologi, qui erat in Calliae fabula: in quo prologo verba sic dividi supra ostendimus. Statim deinde Athenaeus ad antistrophas redit his verbis: *διόπερ οἱ λοιποὶ τὰς ἀντιστρόφους ἀπὸ τούτου* (i. e. ex eo tempore) *παρεδέχοντο πάντες, ὡς ἔοικεν, εἰς τὰς τραγῳδίας.* Ex his verbis colligimus, tragicos, quum ante editam Euripidis Medeam hic illic parcius usi essent antistrophis, posteaquam ille novam earum rationem et liberiorem prodidisset, ibi quoque antistrophas adhibuisse, ubi ante usus earum fuerat incommodus. Non sum nescius, quantae dubitationes hanc Athenaei narrationem premant; sed de his non ante

poterit recte explicari, quam quum maiores progressus fecerit tragicorum emendatio, quae nulla in parte magis, quam in hac, iacet.

Redeo nunc ad elisam in fine trimetri syllabam. Eam 16
igitur elisionem, Athenaeo auctore, abiudicare debemus ab omnibus tragicorum fabulis, quae ante Sophoclis Oedipum editae sunt. Nec tamen hoc satis est. Nam nec Sophocles, neque qui eum sequuti sunt tragici, ubique, ut equidem puto, sed certa quadam conditione, istam elisionem admiserunt. Ostendent hoc exempla, quae haec sunt: in Oedipo Rege v. 29.

ὑφ᾽ οὗ κενοῦται δῶμα Καδμεῖον, μέλας δ᾽
ᾍδης στεναγμοῖς καὶ γόοις πλουτίζεται.

v. 332.

ἐγὼ οὔτ᾽ ἐμαυτὸν, οὔτε σ᾽ ἀλγυνῶ. τί ταῦτ᾽
ἄλλως ἐλέγχεις;

v. 785.

κἀγὼ τὰ μὲν κείνοιν ἐτερπόμην· ὅμως δ᾽
ἔκνιζέ μ᾽ αἰεὶ τοῦθ᾽· ὑφεῖρπε γὰρ πολύ.

v. 1184.

ὅστις πέφασμαι φύς τ᾽ ἀφ᾽ ὧν οὐ χρῆν, ξὺν οἷς τ᾽
οὐ χρῆν μ᾽ ὁμιλῶν, οὕς τέ μ᾽ οὐκ ἔδει κτανών.

v. 1224.

οἷ᾽ ἔργ᾽ ἀκούσεσθ᾽, οἷα δ᾽ εἰσόψεσθ᾽, ὅσον δ᾽
ἀρεῖσθε πένθος.

In Electra v. 1017.

ἀπροσδόκητον οὐδὲν εἴρηκας· καλῶς δ᾽
ᾔδη σ᾽ ἀποῤῥίψουσαν ἁπηγγελλόμην.

In Oedipo Coloneo v. 16.

χῶρος δ᾽ ὅδ᾽ ἱρός, ὡς σάφ᾽ εἰκάσαι; βρύων
δάφνης, ἐλαίας, ἀμπέλου· πυκνόπτεροι δ᾽
ἔσω κατ᾽ αὐτὸν εὐστομοῦσ᾽ ἀηδόνες.

v. **1164.**

σοὶ φασὶν αὐτὸν ἐς λόγους ἐλθεῖν μολόντ᾽
αἰτεῖν, ἀπελθεῖν τ᾽ ἀσφαλῶς τῆς δεῦρ᾽ ὁδοῦ.

Denique in Iphig. Taur. v. **968.**

ὡς δ᾽ εἰς Ἄρειον ὄχθον ἧκον, ἐς δίκην τ᾽
ἔστην.

17 Ex his locis, si ab uno discesseris, hac tantum conditione syllabam in fine trimetri elidi discimus, si proxime praegressa sit interpunctio, quae quod pausam in pronunciando fieri iubet, ea, quae deinde sequuntur, arctius coniungi postulat. Nam Graecos neque solius metri rationem in recitandis versibus habuisse, neque, ut nostrum multi solent, quum versus legunt, metrum neglexisse, reconditis quibusdam, sed certis argumentis possumus colligere. Ex quo genere illud est, quod de longa syllaba, qua interdum vox ante arsin quinti pedis trimetrorum finitur, in praefatione ad Orphica scripsi. Alia huiusmodi, quae addere possem, omitto. Quod si quis versus illos, quos adscripsimus, recte pronunciare sciat, is intelligat necesse est, elisiones istas in extremis versibus non modo esse duras, sed aliquid etiam habere suavitatis. Vnus tamen in his locus est, qui quum nullam ab interpunctione habeat excusationem, de vitio suspectus est:

σοὶ φασὶν αὐτὸν ἐς λόγους ἐλθεῖν μολόντ᾽
αἰτεῖν.

Vauvillersius, probante, ut videtur, Wyttenbachio, in Bibl. crit. II. 2, 51. *μολόντ᾽* in *μόνον* mutabat. Agnoscit tamen hoc participium scholiastes, ita scribens: *τὸ ἑξῆς, φασὶν αὐτὸν μολόντα αἰτεῖν εἰς λόγους σοὶ ἐλθεῖν.* Equidem non credo dividere Sophoclem vocabulum voluisse, quum scribere posset,

σοὶ φασὶν ἐλθόντ᾽ αὐτὸν ἐς λόγους μολεῖν
αἰτεῖν,

vel,

σοὶ φασὶν ἐλθεῖν ἐς λόγους μολόντα νιν
αἰτεῖν.

Prior ratio defendi potest eo, quod saepius error in terminationibus similium vel oppositorum admissus invenitur. Ac similis locutio in eadem Sophoclis fabula est v. 1297.

οὔτ᾽ εἰς ἔλεγχον χειρὸς οὔτ᾽ ἔργον μολών.

Alteram tamen rationem praetulerim, tum quod scholiastes infinitivum *ἐλθεῖν* pariter ac participium *μολόντα* tuetur, tum quod non rari sunt errores, quos *αὐτὸν* pro *νὶν* repositum peperit *).

Sed haec hactenus. Indicenda est enim solemnis 18
doctorum philosophiae creatio, quae hoc quidem anno cum iucundissima coniuncta est gratulatione, qua duo nobis prosequendi sunt eximii viri, quos ex iis, qui ante hos L. annos artium magistri ab Ordine nostro creati sunt, superstites esse gaudemus,

GEORGIVS STEPHANVS WIESAND

POTENTISSIMO REGI SAXONIAE A CONSILIIS PROVOCATIONVM, FACVLTATIS IVRIDICAE IN ACADEMIA VITEBERGENSI ORDINARIVS

et

CHRISTIANVS GOTTLOB HEYNE

POTENTISSIMO BRITANNIAE REGI AB SECRETIS REI IVDICIARIAE CONSILIIS, ELOQVENTIAE ET POESEOS PROFESSOR IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA,

quibus viris, qui meritis adeptam nominis claritatem etiam senes indefesso studio, quo civibus suis ac litteris prosunt, tuentur, diuturnos contingere optamus hilaris senectutis fructus. Vtinam hoc voto etiam Fridericum Volgangum Reizium possemus comprehendere, qui eodem anno cum his artium magister factus, iam diu ex vivis abiit, indelebili nobis, atque ante alios mihi, relicto desiderio. Die igitur XII. Febr. h. X. in Auditorio maiore anniversaria instituetur solemnitas, in qua primo ii, qui iam tabulis publice propositis Philosophiae Doctores ac Liberalium Artium Magistri declarati sunt, renunciabuntur:

---

*) Vide Elem. d. metr. I. 8, 10. p. 36.

LIBORIVS DE BERGMANN

PASTOR PRIMARIVS ECCLESIAE RIGENSIS, AD AED. D. PETRI RIGAE PASTOR, CONSISTORII ASSESSOR, COLLEGII VTRIVSQVE, ET QVOD SCHOLASTICAS, ET QVOD PAVPERVM RES CVRAT, COLLEGA,

FRIDERICVS ADOLPHVS KRETSCHMANN

LIPSIENSIS

IVR. VTR. BACCAL. ET NOT. PVBL.

19 **CHRISTIANVS GVILIELMVS WIESAND**

VITEBERGENSIS

IVR. VTR. BACCAL. ET CAVSSAR PATRONVS SAX.

Antiquo deinde ritu creabuntur hi:

IOANNES FRIDERICVS AVGVSTVS SEIDLER

OSTERFELDA MISN.

EDVARDVS PLATNER

LIPSIENSIS

IVR. VTR. BACCAL.

CHRISTIANVS GODOFREDVS SCHMIDT

SCHOENFELDIA MISN.

GEORGIVS GVILIELMVS ROSSTAEVSCHER

SCHLEVSINGA FRANCVS

REV. MIN. CAND.

HENRICVS THEOPHILVS KREVSSLER

LIPSIENSIS

IOANNES TRAVGOTT TRABERT

CÖLLEDA THVRINGVS

CAROLVS FRIDERICVS ADLER

MÖCKERNA MISN.

Hanc ergo solemnitatem ut VOS, MAGNIFICE RECTOR, CELSISSIME PRINCEPS SCHOENBVRGICE, ILLVSTRISSIMI COMITES, GRAVISSIMI PROCERES ac FAVTORES ACADEMIAE, GENEROSISSIMI denique atque HVMANISSIMI COMMILITONES, praesentia VESTRA ornare celebrioremque reddere velitis, Ordinis, meo, candidatorumque nomine, qua decet observantia a VOBIS peto. P. P. in Vniversitate Litterarum Lipsiensi Dominica Estomihi a. cIↃIↃcccvII.

DISSERTATIO DE ELLIPSI ET PLEONASMO IN GRAECA LINGVA *).

I. *Quid sit ellipsis et pleonasmus.*

97 Nulla res plus damni intulit litteris, quam inertiae filia
credulitas. Nam sicut in omni negotiorum genere quae-
dam reperiuntur inveteratae opiniones, quas alii ab aliis
acceptas servant religioseque tuentur, parum solliciti, qui
fontes sint, aut quae rationes harum opinionum: ita etiam
in litteris, quarum tamen propria est veritatis pervestiga-
tio, plerique, quoniam multa discendo doctrinae laudem
parari putant, magis quid ante se alii dixerint, quam illi
an id recte dixerint, student cognoscere. Quo fit, ut,
dum toti tractandis aliorum commentis se dedunt, denique
longa consuetudine ad credendum inducantur, mirantes ac
pene stupentes, si quis aliter sentire audeat. Et quo cla-
riores saepe viros haec tenet socordia, eo latius hoc ma-
lum serpit, plerisque auctoritatem, tutam scilicet, ali-
quamdiu certe, proprii laboris periculosae difficultati prae-
ferentibus. Luculentum huius rei documentum praebent
98 ea quae ab his, qui philologi vocantur, de ellipsi et

*) Edita est in F. A. Wolfii et Ph. Buttmanni Museo anti-
quitatis studiorum Berolini a. 1808.

pleonasmo Graecae linguae tradita sunt. Quas disputationes qui accuratius consideret, is propemodum eo redigatur necesse est, ut dubitet, utrum ellipsis sit, ubi non est pleonasmus, an pleonasmus, ubi non est ellipsis. Adeo ne nunc quidem certum est atque exploratum, quae sit horum nominum vis et significatio. Atque ut fit, quum difficiliora sint ea, quae iusto brevius, quam quae cum quadam orationis abundantia dicuntur, primo de ellipsi quaesitum est, comparatis inter se veterum scriptorum locis, qui plenam viderentur, quique mancam orationem habere. Visa haec res est pulcre procedere: itaque praeter alios maxime Lambertus Bosius, insignem hunc ratus explicandae Graecae linguae fontem esse, tanto studio ad investigandas ellipses excitatus est, ut fere quidquid Graeca lingua difficultatis haberet, aliqua ellipsi adhibenda putaret expediendum esse. Cuius viri nomen, invitante etiam rei facilitate, alios movit plurimos, ut eodem ipsi quoque operam conferrent suam, donec nuper Godofr. Henr. Schaeferus, vir doctissimus, caecos eorum impetus plurimis in locis compescuit et ad saniorem rationem revocavit. Qui vir quum, qua est Graecae linguae peritia, multa, quae ab istis per ellipsin explicata fuerant, ab omni ellipsi vacua esse intelligeret, vellem tamen non hic illic in singulis erroribus notandis operam impendisset, sed, quod caput est rei, in universum ostendisset, quid esset 99
ellipsis, et quousque usus eius pateret. Quod ille si fecisset, non modo longe facilius superiorum errores potuisset aperire, sed ipse etiam sibi cavisset, ne, quod interdum ab eo est factum, aut nullam esse contenderet ellipsin, quae vere ellipsis est, aut eam, quae nulla est, admittendam censeret. Eodem modo res acta est in pleonasmo. Quod optaverat Wyttenbachius p. 415 ad Eclogas historicas, ut hos quoque, quemadmodum Bosius ellipses, aliquis pertractaret, id facere tandem conatus est Beni. Weiskius, vir subtilis iudicii, edito libro de Graecae linguae pleonasmis. Hic vero quum latissime patere nomen pleonasmi animadvertisset, callide eam posuit definitionem, quae hos tantum, qui iniuria pleonasmi haberentur, comprehende-

ret; quo factum est, ut hos, qui vere sunt pleonasmi, praeteriret. Ita singulari profecto casu accidit, ut Lamberti Bosii liber de ellipsi maximam partem sit pleonasmus, Weiskii de pleonasmo ellipsis.

Quae quum ita sint, tantum abest, ut, naturam el-
lipseos ac pleonasmi explicare aggredientes, actum acturi
simus, ut magis id facere instituamus, quod quum ante
omnia fieri debuisset, nondum est a quoquam factum.
100 Parum est enim dicere, quod quisque videt, ellipsin esse
omissionem verbi necessarii, pleonasmum adiectionem
verbi non necessarii. Nam quid est in hoc genere neces-
sarium? aut quo id modulo metiendum est? et quae ratio
est, si quod verbum nunc additum nunc omissum reperitur,
ex qua colligi possit, utrum additum abundet, omissum
desideretur, an nec, si adsit, superfluum, nec, si absit,
intelligendum videatur? denique qui finis est, quo ista
pleonasmi atque ellipseos licentia terminetur, ne pleona-
stica habeatur oratio, si quis omnia bis terve dicat, el-
liptica, si omnia omittens prorsus taceat? Nimirum ab
usu atque experientia, quod hactenus factum est, haec
repeti nequeunt, quia usus, quid fiat, docet, non quid
debeat fieri, aut fieri non possit: sed in illud est inqui-
rendum, in quo natura posita est omnis orationis, quod
solum, quia aeternum est et immutabile, certas firmasque
potest orationis leges continere. Servabimus autem nos
quidem vulgares istas definitiones, quas modo commemo-
ravimus. Nam sunt illae quidem verae, sed, nisi iusta
explicatio accedat, eaedem, id quod factum est, pluri-
mos gignant et maximos errores necesse est. Qui ellipsin
atque pleonasmum in omissione verbi necessarii et adie-
ctione non necessarii ponunt, necessarium fere solent id
101 vocare, quod ad integritatem orationis requiritur. At
haec ipsa orationis integritas nisi accuratius definiatur,
nihil habet, quo quis recte uti possit. Nam et brevis in-
tegra est oratio, et copiosa, nec magis, qui brevitati in
dicendo studet, quidquam omittit, quam superflua adiun-
git, qui copiae. Quod si quis integram orationem vo-
candam censeret eam, quae pro consilio eius, qui loque-

retur aut scriberet, nunc concisior esset, nunc explicatior, is pleonasmum cum copia, ellipsin cum brevitate confunderet. Ac multi hunc errorem admiserunt, maxime in pleonasmo, quum abundare crederent, quae in iisdem dicendi formulis aliis in locis omissa essent, non reputantes, e contrario, ubi ista posita sunt ab antiquis scriptoribus, desideratum iri, si non essent posita; ubi autem omissa, omissa fuisse propterea, quod ibi posita superflua fuissent. Nec raro idem error circa ellipsin invenitur, non animadvertentibus, qui de his scripserunt, in breviore dicendi modo nihil esse supplendum, quia in ampliore, ut prorsus diverso, nihil est, quod omitti possit. Clarum vero est, quum de ellipsi et pleonasmo quaeritur, integritatem orationis non posse aliam intelligi, quam grammaticam, quae in eo est posita, ut omnia dicantur, quae quis cogitari velit. Itaque si recte definire volumus, ellipsis est omissio vocabuli, quod etsi non dictum, cogitatur tamen; pleonasmus autem adiectio vocabuli, quod 102
etsi additum, tamen non cogitatur. Sed ne hae quidem definitiones quidquam utilitatis habent, nisi ostendatur, quale sit hoc, aut possit esse, quod non dictum cogitari, aut dictum non cogitari queat.

II. Quid non sit ellipsis.

Ordiamur ab ellipsi. Atque ante omnia cavendum est, ne ellipsis confundatur cum duobus aliis dicendi modis, quorum in altero id omittitur, quod e praecedentibus vel sequentibus verbis intelligendum est, in altero propter varias caussas aliquid inchoatum abrumpitur, quae figura aposiopesis vocatur. Prioris generis exempla haec sunto:

> ὦ μῆτερ, ἥτις ἐκ τυραννικῶν δόμων
> δούλειον ἦμαρ εἶδες, ὡς πράσσεις κακῶς,
> ὅσονπερ εὖ ποτ'·

ubi quum manifesto intelligatur ἔπρασσες, non est ea tamen vera ellipsis putanda, quia praecessit verbum πράσ-

σεις. Nec vera ellipsis est in talibus locis, ut in hoc Aeschyli, Agam. 1393.

> *παίω δέ νιν δίς· κἀν δυοῖν οἰμώγμασιν*
> *μεθῆκεν αὐτοῦ κῶλα· καὶ πεπτωκότι*
> *τρίτην ἐπενδίδωμι.*

Latet enim nomen *πληγὴν* in verbo *παίω*. Et ubi sequitur verbum, ut in eadem Aeschyli fabula v. 579.

103 *τί τοὺς ἀναλωθέντας ἐν ψήφῳ λέγειν,*
> *τὸν ζῶντα δ᾽ ἀλγεῖν χρὴ τύχης παλιγκότου;*

quem locum propterea attuli, quod Lamberti Bosii error in novissima editione non est notatus. Nam priore tantum versu allato p. 661. ellipsin fingit, quae addito altero versu nulla est. Par error est Ferd. Stoschii p. 25. in v. *ἄκοιτις*. Alter modus multiplex est, quum nunc animi quodam motu cohibiti aliquid reticeamus, ut apud Homerum:

> *εἴποτε δ᾽ αὖτε*
> *χρειὼ ἐμεῖο γένηται ἀεικέα λοιγὸν ἀμῦναι*
> *τοῖς ἄλλοις·* —

nunc vereamur aliquid ut impium aut male ominatum dicere, ut in Aeschyli Agamemnone v. 505.

> *ὃς οὔτ᾽ ἄναυδος, οὔτε σοι δαίων φλόγα*
> *ὕλης ὀρείας, σημανεῖ καπνῷ πυρός,*
> *ἀλλ᾽ ἢ τὸ χαίρειν μᾶλλον ἐκβάξει λέγων,* —
> *τὸν ἀντίον δὲ τοῖσδ᾽ ἀποστέργω λόγον.*

nunc denique alterum, quae omittimus, ipsum addere velimus, ut apud Aristophanem in Ranis:

> *ἡ γλῶσσ᾽ ὀμώμοκ᾽, — Αἰσχύλον δ᾽ αἱρήσομαι.*

quod genus in primis frequens est in proverbiis: unde in libro isto de ellipsi haud raro inter ellipses commemorari videas, quae, ut aposiopesis, omitti debebant, ut in v. *βινεῖν, διδάσκειν, ἐπάγεσθαι, καταισχύνειν, λακτίζειν, πέμπειν*. Nihil horum recte ad ellipsin referetur.
104 Nam illud genus, in quo e praecedentibus vel sequentibus verbis aliquid intelligendum est, eo ab ellipsi differt,

quod in vera ellipsi id, quod intelligi debet, nusquam dicitur: aposiopesis autem eo quidem cum ellipsi convenit, quod in utraque aliquid prorsus omittitur, sed diversa est ab ellipsi eo, quod in ellipsi aliquid ob rationem grammaticam, in aposiopesi ob rhetoricam rationem abest. Dicimus vero grammaticam rationem, qua aliquid sic ad sententiam deest, ut oratio ad usum linguae integra habeatur; rhetoricam autem, qua sic, ut ne ad grammaticum quidem usum oratio integra sit. Hinc intelligitur, aposiopesin, ubi usu omissio sic probata fuerit, ut ad grammaticas leges nihil desiderari existimetur, in ellipsin verti, veluti in formula εἴ δ' ἄγε, in qua explicanda nollem Schaeferus, quod toties eum fecisse dolemus, lectores veram rei rationem doceri cupidos destituisset; nollem etiam Heynium reprehendisset, verissime de hac formula iudicantem.

III. Quid per ellipsin omitti possit.

Quod si ellipseos propria est ratio grammatica, quae posita est in eo, ut oratio, etiamsi aliquid omissum sit, integra esse censeatur, quia id, quod omissum est, necessario tamen intelligi debeat, ut quo non intellecto sententia nulla futura sit: videndum est, quid hoc sit, quod 105
in quaque sententia neque ita sit necessarium, ut non possit omitti, neque ita superfluum, ut omissum non desideretur. In tali caussa qui statim ad usum et consuetudinem confugiunt, non vident, etiam usum quibusdam adstrictum esse legibus: quas ille quum violare nequeat, liber est tamen in his, quae per illas leges licita sunt. Hoc dico, quum quaedam sint, in quibus ellipsis non possit esse, in his tamen, in quibus admitti potest, alias ellipses usu probatas reperiri, alias repudiatas. Nos quidem non de his, quae non receptae sunt, hic dicendum putamus, sed de illis, quas nullus potuit usus adsciscere.

Vis omnis et copia orationis in eo expromitur, ut enunciationes formentur, quas alio nomine sententias appellamus. Harum valde simplex natura est. Constant

enim omnes, ut logicorum appellationibus utamur, e subiecto, et praedicato, et copula. Esse enim debet et de quo quid dicatur, et quod de eo dicatur, et denique etiam dici re vera aliquid de aliquo necesse est. Iam si quaerimus, quid horum possit omitti, prima se offert copula. Posito enim et de quo quid praedicetur, et quod de illo praedicetur, id, quod reliquum est, praedicari alterum vere de altero, sponte intelligitur. Continetur
106 autem copula verbo eo, quod et omnium verborum maxime necessarium est, et in omni alio verbo latet, quia, si verum dicere volumus, solum est verbum, id est verbo, quo *esse* significatur. Quare haec usitatissima omnium ellipsis est, qua hoc verbum omittitur.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

Deinde etiam subiectum omitti potest, sed, ut sponte intelligitur, non aliter, quam quum de eo sermo est, quod aut ubique possit et in omni sententia subiectum esse, aut in certa quadam re necessarium sit subiectum. Aliter enim non posset cognosci, de quonam subiecto sermo esset. Hoc, quod ubique subiectum esse potest, est pronomen τίς:

ἄνδρα δ' ὠφελεῖν ἀφ' ὧν
ἔχοι τε καὶ δύναιτο, κάλλιστος πόνων.
ὡς ἐπ' ἐξόδῳ κλύω
τῶν ἔνδοθεν χωροῦντος.

Illud, quod in certa re necessarium est subiectum, ex illa re, quid sit, cognosci debet, ut quum ὕει vel βροντᾷ dicitur, quod de Iove est intelligendum. Commemoravi eiusmodi exempla, in quibus oratio omni subiecto caret. Sed est etiam alia quaedam ratio, qua subiectum non totum sed ex parte omittitur, ut in huiuscemodi exemplis, ὁ τὴν κιθάραν, ἡ αὔριον, τὸ ἐμβατήριον: quorum similis est ratio, ut illorum, in quibus subiectum necessarium omittitur. Nam quia posita descriptione, qualis est τὴν
107 κιθάραν, αὔριον, ἐμβατήριον, vix potest aliud quidquam ad explendam sententiam desiderari, quam ἔχων, ἡμέρα, μέλος, haec omnia, ut quae nemo non esset

mente substituturus, omitti coeperunt. Sed cavendum est in hac re magnopere, ne quis, quod multi fecerunt, ibi quoque de ellipsi cogitet, ubi ellipsis nulla est. Certi enim in hoc genere, minimeque dubii sunt fines ellipseos, si quis recte animum advertat. Ellipsis est, ubicumque in his, quae describendae rei caussa posita sunt, necessaria descriptionis pars deest. Deesse autem talem descriptionis partem nunc res ipsa arguit, ut in hoc, *τὸ ἐμβατήριον*, quia hoc cognito nondum constat, quae res ita describatur; nunc grammatica ratio ostendit, ut in his *ὁ τὴν κιθάραν, ἡ αὔριον*, quorum in priore exemplo desideratur nomen, quod casum, qui hic positus est, regat; in altero, quum femininum, non neutrum genus adhibitum sit, certum intelligi substantivum, idque generis feminini, apparet. Caeterum hoc quoque clarum est, hanc necessariam descriptionis partem, in cuius omissione ellipsis versatur, non posse aliam esse, quam ipsum subiectum. Nam quia subiectum intelligi per se et cogitari potest, nemo, commemorato subiecto, desiderabit praedicatum: contra praedicato posito, quia praedicatum non potest per se intelligi, necessario desideramus subiectum. Non est ergo ellipsis, ubi id nomen, in quo est rei descriptio, licet formam ha- 108
beat adiectivi, id est praedicati, re tamen pro subiecto, id est instar substantivi, habetur, sive ex usu, ut in his, *ὁ ἐρώμενος, ἡ ἐρωμένη*, sive ex rei natura, ut *ὁ δίκαιος, τὸ καλόν*. Nam in his plane nihil intelligitur, praeter id ipsum, quod his verbis continetur, in quibus genus personae satis ipsa nominum forma indicatur. Frequentissima haec ratio est, in genere neutro, in quo qui ubique *μέρος, πρᾶγμα, χρῆμα* intelligunt, non minus inepti sunt, quam qui *γαμεῖν* et *γαμεῖσθαι* per ellipsin dici putant pro *γαμεῖν γυναῖκα, γαμεῖσθαι ἀνδρί*. Et hi qua tandem ellipsi talia explicabunt, ut *τὸ εὖ, τὸ χαίρειν*? Immo genus neutrum in Graeca lingua, ut in aliis linguis omnibus, rei indicandae inservit, quam aut nolumus, aut non possumus clarius describere. Quod si interdum *μέρος, πρᾶγμα, χρῆμα* addita reperiuntur, id non est argumento, ubi haec nomina absint, omissa esse, sed magis osten-

dit, alias prorsus esse locutiones, ubi iis additis res certius describitur, alias, ubi non positis minus definita est oratio. Nam haud raro ne potest quidem aut horum nominum intelligi ullum, aut aliud, veluti in hoc, τὸ σῶφρον, quod est ὅ τι σῶφρόν ἐστιν.

Dictum est de copula et subiecto. Accedimus nunc
109 ad praedicatum. Hoc vero per ellipsin omitti nullo pacto potest. Nam quum omnis sententia hunc finem habeat, ut praedicetur aliquid de aliqua re, apertum est, eam nullam prorsus futuram esse sententiam, qua de aliqua re nihil praedicaretur. Itaque in tanta multitudine nominum, quae per ellipsin aut vere omittuntur, aut omitti posse multis visa sunt, mirum est tamen, quam pauca adiectiva vel ab his, qui ubique ellipsin commenti sunt, in hunc numerum referri potuerint. Quorum adiectivorum non est nisi unum, in quo agnoscenda esset ellipsis, nisi hoc quoque non ab ipsis scriptoribus, sed ab librariis omissum esset, ἁπαλὸν dico in formula ἐξ ὀνύχων, quam formulam res ipsa docet absurdam esse, nisi disertim adiectivum addatur. Quod si haec vera sunt, sponte intelligitur, non modo adiectivi vel quaecumque nomina praedicati officio funguntur, sed ne adverbii quidem, aut praepositionis, aut coniunctionis ellipsin esse ullam. Etenim quid aliud sunt, quae particulae vocantur, quam voculae, quibus praedicata quaedam et rerum inter se cogitationumque variae rationes significentur? Sed in hac re, si in ulla alia, plerosque omnes mihi adversarios fore video, quum nulla usitatior esse, quam particularum, maximeque praepositionum ellipsis credatur. His vero respondebitur, posteaquam inceptum semel cursum istuc deduxerimus.

110 Reliquum est aliud genus ellipseos, quod non in una harum partium, ex quibus quaeque enunciatio constat, sed in omissione plurium positum est. Cuius rei simile quid Lambertus quoque Bosius commemoravit, quamquam non maiore cum iudicio, quam cum quo totus iste liber compositus est. Quum enim Bosius non potestatem, sed formas verborum spectaret, ubi nominum, verborum, par-

ticularum ellipses enumeraverat, addidit etiam ellipses quasdam plurium verborum. Atqui hoc temere esse et sine certo consilio factum, ex eo intelligitur, quod nunc in pluribus verbis una tantum notio inest, nunc uno verbo plures notiones, ac saepe integra aliqua sententia continetur. Quare nos, posteaquam de omissione singularum partium, ex quibus quaeque sententia composita est, diximus, nunc etiam de omissione plurium ex his partibus quaerendum existimamus. Est autem hoc genus duplex. Nam partes istae quum sint numero tres, aut duae tantum omittuntur, aut omnes.

Ac duae quum omittuntur, has videmus praedicatum et copulam esse, quae eadem est, quam verbi ellipsin vulgo vocant. Omne enim verbum, praeter verbum *esse*, nisi ubi id *exstare* significat, ex praedicato et copula compositum est. At, inquiet aliquis, si praedicati nulla est ellipsis, multo minus praedicatum simul cum copula omitti 111
poterit. Enimvero nisi singularis quaedam ratio accederet, verissime hoc obiiceretur. Verum istae verborum ellipses omnes in uno genere versantur, quod eiusmodi est, ut praedicati omissio idoneam defensionem inveniat. Neque enim universum praedicatum, sed pars eius talis omittitur, quae qualis sit, ex ea parte, quae commemoratur, facile intelligi possit. Vtar primo Latina locutione, *quid hoc ad me:* in qua *hoc* subiectum est, praedicati pars *quid ad me;* iam quod intelligitur, *attinet*, in eo et copula invenitur, *est*, et reliqua pars praedicati, *attinens*, quae quum per se nihil sit, satis clarum est, eam intelligi, altera parte posita, *aliquid ad me*. Graeci eadem locutione utuntur, sed simplicius: qui quum dicunt, *τί τοῦτο πρὸς ἐμέ;* intelligi quidem posset *προσήκει*, sed quum iidem simpliciter *τὸ πρός τι* de eo, quo aliquid spectat, dicere soleant, consentaneum est, solam intelligere copulam, ut quum dicunt *τί ἐμοὶ τοῦτ' ἐστίν;* Eadem ratio, quam in Latino isto exemplo demonstravimus, in aliis obtinet formulis etiam apud Graecos. Ita quum dicunt *ἑνὶ λόγῳ*, quod plene dicendum esset *ἑνὶ λόγῳ εἰπεῖν*. In qua locutione ne quis putet etiam subiectum per ellipsin

omitti, hanc omissionem moneo ex illo genere esse, quod supra ab ellipsi seclusimus, quia e praegressis vel sequen-
112 tibus verbis *τοῦτο* intelligitur. Sed contradicit in hac formula nobis Schaeferus, non magis in Graecis verbis *ἑνὶ λόγῳ*, quam in Germanicis *mit einem Worte*, ellipsin esse contendens. Quod quo argumento dixerit vir doctissimus, equidem non assequor. Nimirum nulla est ellipsis, quum Graece dicimus, *τοῦτ᾽ ἐστὶν ἑνὶ λόγῳ ἁμαρτάνειν*, quod iisdem verbis Germani dicunt, sed qui dicit, sive Graeco utatur, sive Germanico sermone, *οὗτος ἑνὶ λόγῳ ἁμαρτάνει*, is si plene loqui existimandus esset, profecto non diceret, *hic nihil aliud quam errat*, sed, *hic uno in dicto vel verbo errat.* Huius generis aliae multae sunt ellipses, ut quae sunt in exsecrationibus, *ἐς κόρακας*, *ἐς φθόρον*, *εἰς ὄλεθρον*, verbo omisso; aut in precibus, *μή πρός σε γονάτων*, quod in primis perspicuum est exemplum: nam quis intellecturus esset, si quis in eamdem sententiam diceret, *μή σε* non additis *πρὸς γονάτων*, id est ea parte praedicati, ex qua altera pars, *ἱκετεύων*, una cum copula *εἰμὶ* sponte intelligeretur? Vnum addam. Hoc genus ellipseos qui, ut vulgo solitum est, iis verbis explendum censent, quae in quibusdam locis addita reperiuntur, multum videntur ab recta ratione aberrare. Vt qui propterea, quod apud Homerum est, *χρειὼ γὰρ ἱκάνεται οὐκέτ᾽ ἀνεκτός*, in his *οὔτι με ταύτης χρεὼ τιμῆς*, intelligen-
113 dum putant *ἱκάνεται*. Nam sicut ubique, ita hic quoque ea verior est ratio, quae omnium maxime simplex est. Quare rectius *ἔχει* intelliges.

Venio ad ea exempla, in quibus omnes simul enunciationis partes, id est integra sententia, omittuntur. Atque ex illis, quae supra universe de ellipsi dicta sunt, sponte intelligitur, non posse de eiusmodi sententia sermonem esse, quae sola per se constet, quod huius omissio ad brevitatem in dicendo pertinet, sed necessario talem intelligi quae cum aliorum constructione verborum cohaereat. Est enim ellipsis oratio non integra, quae usu integra habetur. Sic plena oratione dicitur, *μὴ δρᾶ τάδε*,

elliptica, μὴ δράσῃς τάδε, quod clarius est etiam, ubi ὅπως adiicitur: ὅπως δὲ μηδὲν εἴπῃς μηδενί. Intelligitur enim in his ὅρα, quo verbo haec tria continentur omnia, quibus ad integram sententiam opus est, σὺ ὁρῶν ἴσθι. Quamquam non repugnem, si quis mavult intelligi, λέγω σε ὁρᾷν. Nam fere totum hoc genus ellipseos in huiusmodi sententiis versatur, quibus nos velle aliquid, vel cupere, vel desiderare, vel probare significamus: veluti εἰ γένοιτο· ἀλλ' εἰ μὲν δώσουσι γέρας μεγάθυμοι Ἀχαιοί. Cuiusmodi formulas is demum, meo iudicio, recte explicabit, qui non certum quoddam verbum, sed universe sententiam, qualis requiritur, censebit intelligendam esse. Obscure enim talia cogitari solent, et quum clare enun- 114
ciantur, inter plures formulas libera optio est.

IV. De ellipsi nominis.

Iam posteaquam universe de ellipsi expositum est, accommodabimus disputationem nostram ad ea, quae Bosius iique scripserunt, qui librum Bosianum additamentis auxere. Quorum commenta faciunt, ne satis esse videatur naturam ellipseos in universum declarasse, nisi etiam fontes indicentur errorum, quos ille venandarum ellipsium furor progenuit. Ac quum tres sint Bosiani libri partes, quarum prima de nominis, secunda de verbi, tertia de particularum ellipsi est, nemo qui accuratiore imbutus sit Graecae linguae cognitione, non intelliget, plerasque ellipses, quae quidem hoc nomine dignae sint, in secunda parte inveniri, quae est de verbo; in prima autem parte nominum ellipses plerasque omnes, quippe ad trecentas, incredibili inscitia temere fictas esse; in tertia denique parte, quae est de particulis, ellipsin, si vera sunt, quae supra disputavimus, non reperiri ullam.

Dicatur primo de ellipsi nominis. Et quum supra ostensum sit, praedicati nullam ellipsin esse, apertum est, quae sint nominum ellipses, eas in hisce tantum nominibus versari, quae sive substantiva, sive adiectiva, sive par- 115
ticipia sint, subiecti instar, id est pro substantivis, habean-

tur. Quorum omnino, quemadmodum indicavimus, duplex ratio est. Nam aut totum deest subiecti nomen, quum non potest dubium esse, de qua re sermo sit, aut pars omittitur subiecti, ubi ex ea parte, quae posita est, altera sponte intelligitur. In priore quidem genere, in quo totum abest subiectum, nihil difficultatis est. Quamquam fuerunt, qui ne hic quidem ab errore sibi caverent, ut qui *εἴδωλον* intelligendum censuit in hoc Hesiodi loco:

αὐτίκα δ' ἐκ γαίης πλάσσεν κλυτὸς Ἀμφιγυήεις
παρθένῳ αἰδοίῃ ἴκελον·

ubi nemo sanus aliud quam *τὶ* intelligi volet. Alterum vero genus, quod aliquanto impeditius est, plurimas fecit fraudes iis, qui nimio ellipsium studio ferebantur. Quorum quidam errores plane pudendi sunt, ut quum inter ellipses diversitatem appellationum retulerunt, ad *ἄστυ* intelligentes *Ἀθῆναι*, ad *τὼ θεώ*, *Διοσκοῦροι* vel *Δημήτηρ καὶ κόρη*, ad *θεὰ* vel *Μοῦσα*, *Καλλιόπη*. Nec magis ad ellipses pertinet, quum verbum intelligitur ante aut postea positum, ut *πολλὴ τῆς χώρας*, quo quidem Schaeferus non debebat p. 274. hoc Sophocleum referre, *προβᾶσ' ἐπ' ἔσχατον θράσους*, quia poetae non hac forma, sed neutro genere utuntur, ut Euripides in Oreste v. 441.

116 *ὦ μέλεος, ἥκεις ξυμφορᾶς εἰς τοὔσχατον.*

Caeteri errores in fingenda nominis ellipsi, qui aliquam apud imperitos verisimilitudinis speciem habere possunt, e diversissimis fontibus manarunt.

Ac primum saepe ellipsin videmus ad auxilium vocatam esse, ubi nihil prorsus erat, quod desiderari posset. Id quum alibi factum est, tum p. 267., ubi ad *φρονεῖν* intelligunt *μέγα*, quod iure improbavit Schaeferus, qui vellem idem fecisset p. 138., ubi *τοῦ μηνός*, *τῆς ἡμέρας*, et similia sic dici existimantibus, ut *ἑκάστου* et *ἑκάστης* omissum sit, accedit. At Graeci hic non magis quidquam omittunt, quam qui prorsus eodem modo loquimur Germani, aut qui similiter certe loquuti sunt, Romani.

Aliquis enim mensis, aliquis dies exempli instar est, ad quod caeteri menses ac dies comparentur.

Alius, isque latissime patens falso inventarum ellipsium fons in eo positus est, quod saepe nomen substantivum, sed formam habens adiectivi, pro adiectivo habitum est. Ex quo genere multos errores iam Schaeferus notavit. Exempla qui desiderat, abunde, quod miretur, inveniet in his, quae de ellipsi nominum *ἀνὴρ* et *ἄνθρωπος* congesta sunt.

Non rarius peccatum est in eo, quod certum nomen intelligi debere visum est, ubi aut incertum, aut nullum
esset intelligendum. Incertum dico, ut *τὶ* vel *τοῦτο*, quo 117
ne ipso quidem opus est in iis locis, in quibus quid significetur, statim adiectum est, ut in exemplo, quod p. 148. allatum est: *εἰςῄει αὐτούς, ὅπως ἂν καὶ ἔχοντές τι οἴκαδε ἀφίκωνται*: ubi si aliquid omissum est, non *ἔννοια*, sed *τοῦτο* debet intelligi; aut in Sophoclis Electra v. 495.

> *πρὸ τῶνδέ τοί μ' ἔχει,*
> *μήποτε, μήποθ' ἡμῖν*
> *ἀψεγὲς πελᾶν τέρας*
> *τοῖς δρῶσι καὶ συνδρῶσιν·*

ubi minime, ut scholiastis visum, *ἐλπὶς* vel *θάρσος* intelligitur, sed aut *τοῦτο* satis est, aut, quod etiam verius videtur, iis, quae sequuntur, teneri se dicit chorus. Illarum vero locutionum, in quibus apertissime nullum nomen omissum est, largissimam copiam inter ellipticas videmus relatas esse, praesertim ubi nomen generis neutrius intelligi volunt. Talia quidem, qualia sunt *ὁ δίκαιος*, *οἱ μαθηματικοί*, sine ulla ellipsi dicta esse, neminem latebit, qui reputaverit, alterum horum nominum hoc denotare, *ὅστις δίκαιός ἐστιν*, alterum autem usu in substantivum vertisse. Eadem vero in neutris ratio est, non omnibus, sed plerisque. In qua re subacto opus est iudicio. Nam ubi nihil caussae est, quare certum nomen intelligas, satius est intelligere nihil, ut in hoc, *πολλὰ*
λοιδορεῖσθαι, πᾶυρα λέγειν: quia in his non verba, sed 118
universe, quod multum aut parum est, spectatur: unde

etiam per adverbium talia proferri possunt, quemadmodum Homerus utrumque iunxit:

παῦρα μέν, ἀλλὰ μάλα λιγέως.

Sed quum certum quid designari res ipsa postulat, ne fugienda quidem ellipsis est. Exemplo utar valde perspicuo. *Τὰ δεξιά, τὰ ἀριστερὰ* saepe sine ellipsi dicuntur, quum significatur, quidquid dextrum aut sinistrum est: sed in re militari *τὸ δεξιὸν* et *τὸ ἀριστερὸν* cum ellipsi dicitur, quod hac in re nihil aliud quam *κέρας* significari potest. Eodem modo masculini, et maxime feminini generis adiectiva ellipsin plerumque efflagitant. Nam ubicumque per hanc circumscriptionem, *ὅστις τοιοῦτός ἐστιν, ἥτις τοιαύτη ἐστίν,* explicari nequeunt, ibi, ipso genere nominis indicante, certum vocabulum intelligi necesse est. Quare satis mirari nequeo, quod Schaeferus Musgravii miram opinionem, quam p. 43. affert, talia, ut *δι' ὀρθῆς, ἐξ ἰθείας,* sine ellipsi per enallagen generis dici existimantis, probare non dubitaverit, quod ille facit saepius, ut p. 67. 216. 392. 430. 500. 511. 534. 571.

Denique nescio an nullam ob caussam plures excogitatae ellipses fuerint, quam quod loquendi rationes quaedam, quae propriae sunt Graecae linguae, a multis non fuerunt intellectae.

119 In his primam posuerim eam, quae attractio a quibusdam vocatur. Nam quis exempli caussa *οὗτος* ante *ὅς, τοῖος* ante *οἷος, τοσοῦτον* ante *ὅσον,* et quae sunt similia, omissa censebit, qui reputaverit, etiam sic loqui Graecos,

οὐδὲν γὰρ ἂν πράξαιμ' ἂν ὧν οὗ σοι φίλον.

Neque ulla pronominis ellipsis est in talibus locis,

τῆς δ' ἐξ αὐχέν' ἔαξε, λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσιν,

ubi qui *αὐτὴν* omissum putaret, non rectius faceret, quam si quis in his versibus,

αὐτὰρ ἐπεὶ ῥ' ἥβης ἐρικυδέος ἵκετο μέτρον,
αὐτοῦ μιν κατέρυκε, δίδου δ' ὅγε θυγατέρα ἥν,

ellipsin fingeret pronominum ἐκεῖνος et οὗτος et οἵ. Eo-
dem modo praepositiones omnes ubi abverbiorum loco
sunt, aperte repudiant ellipsin.

Diversus ab hoc genere alius est falsarum ellipsium
fons, quamquam ille valde speciosus: hunc dico, qui est
in articuli usu nunc cum genitivo, intellectis, ut putatur,
nominibus *ἀδελφός, ἀνήρ, γυνή, διδάσκαλος, δοῦλος,
θυγατήρ, μαθητής, μήτηρ, οἰκεῖος, πατήρ, στρατηγός,
υἱός*, item verbo *ἀνάκειμαι;* nunc cum praepositione,
qualia sunt *τὰ πρὸς πόλεμον, τὸ εἰς ἐμέ, τὸ κατά τινα,
ὁ παρά τινος, ὁ ἐπί τινος, ὁ ὑπό τινα, οἱ ἔκ τινος*, v.
p. **32. 277. 379. 467. 519.** nunc cum adverbio, ut *ὁ
πάνυ, οἱ ἔνδον, οἱ ἄνω*: in quibus exemplis omnibus
vereor, ne, quae existimatur ellipsis esse, nulla sit. Et- 120
enim quod ad genitivum attinet, is casus quum etiam solus
per se rem significet, cuius aliud quid accessorium est,
quid impedit, quominus omnia ista exempla sic interpre-
temur, ut ellipsi carere possimus? Ac ne id meo magis
arbitrio, quam idoneis argumentis fretus dicere videar,
locupletissimo utar et antiquissimo auctore, Homero: a
cuius sermone quum istiusmodi nominum ellipsis prorsus
aliena sit, non ille tamen dubitavit dicere *Ὀϊλῆος ταχὺς
Αἴας*, quod non magis elliptice dictum est, quam illud
Virgilii,

Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia servas?

aut haec Sophoclis in Aiace v. **172.**

ἦ ῥά σε ταυροπόλα Διὸς Ἄρτεμις,

et v. **401.**

ἀλλά μ' ἁ Διὸς
ἀλκίμα θεός.

In his enim locis Aiax et Andromacha et Diana et Minerva
non secus Oilei et Hectoris et Iovis esse dicuntur, quam
quaecumque alia res dici potuit, quae horum propria esset.
Nec puto fore, qui aliam contendant illorum esse locorum
rationem, in quibus additur articulus. Nihil enim mutat
articulus, qui cum initio his quoque in formulis pronomen

esset, perinde erat, nomen ipsum, an pronomen ponere-
121 tur. *Ἀλέξανδρος Φιλίππου* est *Alexander Philippi, non alius cuiuspiam.* *Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου* quum dicitur, primo simpliciter nominatur Alexander, deinde, ut ab aliis distinguatur, adiicitur, *ille Philippi*, quod num est aliud, quam si repetito nomine dicatur, *Ἀλέξανδρος, Ἀλέξανδρος Φιλίππου*?

Eiusdem generis esse etiam reliqua puto, quae supra commemoravi, sive articulus cum praepositione iungatur, ut *τὰ πρὸς πόλεμον, οἱ ἀμφὶ Πλάτωνα,* sive cum adverbio, ut *οἱ ἔνδον, ὁ πάνυ.* Nam in his quoque locutionibus articulus initio pronomen fuit, quo quum aliquid demonstraretur, explicatio addi coepta est quam fieri posset brevissime, v. c. *οἵ, ἀμφὶ Πλάτωνα· οἵ, ἔνδον. isti, nempe circa Platonem: hi, nempe intus.* Et confirmat hanc explicationem lingua Germanica, cuius tanta est cum Graeco sermone et cognatio et similitudo, ut par utilitas ex earum comparatione ad utriusque explanationem redundet. Nos igitur nulla prorsus cum ellipsi dicimus, *die mit dem Plato, die von der bürgerschaft, die im hause, der im himmel, die am meere, die hinter dem berge, die drinnen, die oben:* quin etiam, quod pariter faciunt Graeci, cum substantivo: *der herr im hause, das volk in der stadt, der mann mit der lanze, die sonne am himmel, die fische im wasser, die saat auf dem felde.*
122 Obiter hic illorum notabimus errorem, qui in hoc, *ὁ πάνυ*, ellipsin comminiscuntur. Ac Bosius quum *περιβόητος* intelligendum putaret, Schaeferus rectius a Zeunio *περίβλεπτος* vel *ἔνδοξος* substitui dicens, non tamen repugnaturum se indicat, si quis nihil prorsus subaudiendum existimet. Id vellem confidentius dixisset, quandoquidem locutio ista non aliter usurpatur, quam ut *πάνυ* ad ipsum illud nomen, cui additum est, spectet. Etenim *ὁ πάνυ Περικλῆς* est is, qui re vera ac plane Pericles est, id est, genuinus Pericles, non spurius quispiam, eoque nomine indignus. Ex quo apertum est, ne posse quidem hic adiectivum intelligi.

Attingamus nunc alium, eumque uberrimum fontem

temere fictarum ellipsium, ad quem etiam infra non semel redeundum nobis erit, confusionem dico duarum locutionum. Cuius quum in omnibus linguis non pauca exempla inveniuntur, tum in Graeca lingua haec ratio tam late diffusa est, ut magis ubi non appareat, quam ubi appareat, quaerendum videatur. Nec mirum, Graecos in tanta ingenii mobilitate ac celeritate ab una notione ad aliam transsilire, et sic diversissima in brevius cogere solitos fuisse. Quo magis, antequam ad ellipsin aliquis confugiat, videndum est, ne duarum locutionum confusione, quae iusto brevius dicta videantur, commode explicari
possint. Sic *ἥδεσθαί τι, ἀλγεῖν τι,* et quae sunt similia, 123
de quibus apud Bosium est p. 25. et 199., recte quidem Schaeferus ellipsi carere dicit, sed obscurum tamen maneat necesse est, quomodo accusativus cum his verbis construi possit, nisi memineris, eum e talibus verbis, ut *στέργειν* et *ἀποστέργειν* pendere, pro quibus illa, *ἥδεσθαι* et *ἀλγεῖν*, ut re ipsa eodem redeuntia, sed significatu fortiora, substituantur. Simillima ratio est huius, *κατέχειν τινός*, quod pariter Schaeferus p. 44. e numero ellipsium recte eximit, sed non explicuit tamen. Non rectius hoc, si propriam verbi constructionem spectes, dicitur, quam *κρατεῖν τινός*: sed et illud est *κράτος τινὸς ἔχειν*, et hoc *κάτοχόν τινος εἶναι*. Vellem Schaeferus etiam p. 392. et 443. non satis habuisset, *τρύχεσθαι τινός* et *στεφανοῦν πίτυος*, vel quae similia sunt, Graecae linguae proprias constructiones appellare. Nam quid aliud etiam ellipses sunt? Immo id requirebatur, ut declararetur, quam rationem hae constructiones haberent, quo tirones non tam eas ediscerent, quam intelligerent. Est vero hic quoque illa duarum locutionum commutatio adhibenda, quum *τρύχεσθαι, καίεσθαι, ἀλῶναί τινός, στεφανοῦν πίτυος*, inde dicantur, quod pro hisce verbis mens substituit alia verba, veluti *πόθον, ἔρωτα ἔχειν τινός, στέφανον ἐπιτιθέναι πίτυος*. Minus etiam satis-
facit Schaeferus p. 122., ubi verba *ἥ ποθῶν ἔχει*, de qui- 124
bus miras alii coniecturas protulerant, sic explicat, ut nondum tamen, unde genitivus venerit, clarum esse vi-

deatur. Atqui re vera res ita cogitatur: *οἵαν ποιότητα ποδῶν ἔχει*: ut quum Latini dicunt, *ubi gentium*, *eo temeritatis*: quod quid est aliud quam *quo in loco gentium*, *ad quem gradum temeritatis?* Sic nos quoque: *woher des landes?* Non est tamen sic intelligendus Euripides in Electra v. 1294.

> Ἀχαΐδος γῆς οἴκαδ' εἰςπορευέτω,

sed ibi Ἀχαΐδος γῆς pertinet ad *εἰςπορευέτω*, quod est *πορευέτω εἴσω Ἀχαΐδος γῆς, οἴκαδε*. Vide quae Schwebelius attulit p. 760. Illud vero maxime omnium miror, quod quum tot falsas ellipses expulerit Schaeferus, ipse tamen participium *λέγων* p. 246. intelligendum censuerit, ubi nulla prorsus ellipsi opus est, si usitatissimam illam constructionis mutationem adhibeas. Sed nimirum Brunckii eum atque aliorum movit auctoritas, cui vereor ne vir modestissimus saepe nimium tribuat. Videamus locos, quos affert. Sophocles in Aiace v. 726.

> εἶτ' ὀνείδεσιν
> ἤρασσον ἔνθεν κἄνθεν, οὔτις ἔσθ' ὃς οὔ,
> τὸν τοῦ μανέντος κἀπιβουλευτοῦ στρατοῦ
> ξύναιμον ἀποκαλοῦντες, ὡς οὐκ ἀρκέσοι
> τὸ μὴ οὐ πέτροισι πᾶς καταξανθεὶς θανεῖν.

125 Hic vero verba *ὡς οὐκ ἀρκέσοι* non cum praecedente participio *ἀποκαλοῦντες*, ut Schaeferus putasse videtur, sed cum verbis *ὀνείδεσιν ἤρασσον* iungenda sunt: quorum quum non alius sit sensus, quam *ὀνειδίζοντες ἔλεγον*, quid opus est ad ellipsin confugere? Non alia est Euripidei loci constructio:

> ἀνῆξε δ' ὀρθὸς λαὸς εἰς ἔριν λόγων,
> ἡμεῖς μέν, ὡς νικῶντα δεσπότην ἐμόν,
> οἵ δ', ὡς ἐκεῖνον.

Nam quid aliud priore versu continetur, quam *ἐρίζοντες ἔλεγον?* quibus verbis cogitatione substitutis omnia integra sunt. Ei loco geminus est alius in eadem fabula, in quo ellipsin male adhibuerunt p. 633.

ἦν δ' ἔρις στρατηλάταις,
οἳ μέν, πατάξαι πρόσθε Πολυνείκην δορί,
οἳ δ', ὡς θανόντων οὐδαμοῦ νίκη πέλοι.

Denique Diodori verba, ἔπεμψεν ἀγγελιαφόρον μὴ θορυβεῖσθαι αὐτόν, nihil aliud significant, quam δι' ἀγγελιαφόρου ἐκέλευσε, quemadmodum saepissime πέμπειν et quae similia sunt, pro his dici solent, quae istiusmodi verbis comprehensa cogitantur. Rectius attulisset Schaeferus hunc Sophoclis locum, in Oed. R. 536.

φέρ' εἰπὲ πρὸς θεῶν, δειλίαν ἢ μωρίαν
ἰδών τιν' ἐν ἐμοί, ταῦτ' ἐβουλεύσω ποιεῖν;
ἢ τοὔργον ὡς οὐ γνωρίσοιμί σου τόδε
δόλῳ προσέρπον, κοὐκ ἀλεξοίμην μαθών;

Quamquam hic quoque verius ὑπολαβὼν vel ἐλπίζων, 126
quod Brunckius intelligendum dicit, in praegresso ἰδὼν latere iudicabis: quo non praegresso non poterat ὡς οὐ γνωρίσοιμι subiici. Finem non invenirem, si istam Graecorum consuetudinem, verba ad id magis, quod cogitatum, quam quod dictum erat, accommodandi, enumeratione formarum, in quibus hic usus invenitur, illustrare vellem. Satis nunc sit, duo diversi generis exempla attulisse. Sophocles in Trach. 259.

ἔρχεται πόλιν
τὴν Εὐρυτείαν· τόνδε γὰρ μεταίτιον
μόνον βροτῶν ἔφασκε τοῦδ' εἶναι πάθους.

Idem in Oedipo Rege v. 236.

τὸν ἄνδρ' ἀπαυδῶ τοῦτον, ὅστις ἐστί, γῆς
τῆσδ', ἧς ἐγὼ κράτος τε καὶ θρόνους νέμω,
μήτ' εἰσδέχεσθαι, μήτε προσφωνεῖν τινά,
μήτ' ἐν θεῶν εὐχαῖσι, μήτε θύμασιν
κοινὸν ποιεῖσθαι, μήτε χέρνιβας νέμειν·
ὠθεῖν δ' ἀπ' οἴκων πάντας.

Alia infra plurima se offerent.

Invenitur denique etiam aliud genus locutionum, quod eodem iure et ellipticum et non ellipticum dicere

possis, veluti νυκτός, χειμῶνος, νηνεμίης, atque omnino ubi genitivi, quos absolutos vocant, reperiuntur. In quo genere qui ellipsin repudiant, quod Schaeferus facit p. 374. 574. non habent, quo genitivi usum, qui satis mirus
127 est, explicent. Equidem existimo has locutiones omnes ex quadam constructionis mutatione ortas esse, quum abrupta prorsus priore constructione, reliqua per se sine nexu cum praecedentibus proferrentur. Sic, quod dicendum erat θεοῦ θέλοντός ἐστιν, οὐδὲν ἰσχύειν φθόνον, abrupta oratione, quae inchoata fuerat, brevius dicebatur, θεοῦ θέλοντος, οὐδὲν ἰσχύει φθόνος. Qui modus loquendi sic deinde in usum venit, ut legitimus haberetur, neque quisquam, qui eo uteretur, se orationem abrupisse sentiret. Accedit, quod eadem plane caeterorum est absolutorum casuum ratio. Ex hoc igitur genere quaedam multo usu pene in adverbium mutata sunt, ut ista ἡμέρας, νυκτός. Quod in Germanica quoque lingua factum est, atque adeo contra leges grammaticas, ut in hoc, *des nachts*, quod quum femininum esse deberet, masculinum est, quoniam caetera huiusmodi adverbia e masculinis nominibus orta sunt.

Sed satis iam videtur dictum esse de fontibus, ex quibus falsae nominum ellipses promanarunt. Illud unum adiiciendum duxi, quod vix est credibile, interdum etiam huiusmodi ellipses, quae sano homini in mentem venire nequeant, a doctissimis viris excogitatas esse. Exemplo sit Brunckii adnotatio ad Euripidis Phoeniss. v. 333., quam Schaeferus p. 523. attulit. Verba poetae haec sunt: ὅθεν ἐμὰν τε λευκόχροα κείρομαι δακρυόεσσαν ἰεῖσα
128 πενθήρη κόμαν. Vbi Brunckius, pronior ille alias ad emendandum, inauditam neque ullo pacto ferendam comminiscitur ellipsin nominis φωνῇ. Qui rectissime vidit, locum corruptum esse, Porsonus, reperisset etiam, quod sponte se offert, lenissimum remedium, nisi, quod toties accidisse dolemus, antistrophae eum latuissent. Scripserat Euripides:

ὅθεν ἐμὰν τε λευκόχροα κείρομαι,
δακρυόεσσ᾽ ἰὰν
ἰεῖσα πενθήρη, κόμαν.

V. De ellipsi verborum.

Ab nominum ellipsi ad ellipsin verborum accedimus, in quo genere, ut supra significavimus, multo rarius peccatum est. Sed quum hic quoque non unus errorum fons reperiatur, videamus quae in hoc genere potissima sunt.

Ac primo saepe viri docti non, uti decebat, illius verbi ellipsin adhibuerunt, quod ante alia simplex esset, sed remotius quiddam et exquisitius commenti sunt, quod ob id ipsum, quia nimis singulare est, ab ellipseos natura abhorret. Eiusmodi errorem notavit Schaeferus p. 599. in verbis *τί ἐμοὶ τοῦτο* intelligendum esse *ἐστὶ* monens. Aliud exemplum est p. 585., ubi cur ad haec, *ὡς εὐτυχῶς, ὅτι οὐκ ἐλήφθην,* aliquis *ἀπηλλάχθην,* quam *ἐγένετο* intelligi malit, nihil caussae est. Nam quod
Schaeferus ad eum locum iudicat, in huiusmodi excla- 129
mationibus nihil subaudiendum esse, id vereor ut cuiquam probaturus sit, quandoquidem nullum adverbium, nisi verbum accedat, per se aliquem sensum praebet. Immo vix ulla mihi videtur manifestior esse ellipsis.

Aliae verborum ellipses excogitatae fuerunt, ubi duae locutiones confusae sunt, vel, quod propemodum idem est, ubi aliquid ad id, quod mente cogitatur, non ad id, quod verba per se significant, refertur. Cuiusmodi est, quod p. 612. commemoratum est:

ἐγὼ μὲν οὖν ἐς τὸ βαλανεῖον βούλομαι,

quod nos prorsus eodem modo dicimus, nihil supprimentes. Commutatio enim verborum est, quum *velle* dicimus pro *tendere*. Neque enim quidquam omissum est in hoc, *ἱέμενοι πολεμόνδε*. Sic etiam in hoc Homeri:

ἡνίοχος δ' ἵμασεν καλλίτριχας ἵππους
νῆας ἐπὶ γλαφυράς.

Nihil diversa est ratio Sophoclei loci in Antigona v. 857..

ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας ἐμοὶ μερίμνας,
πατρὸς τριπόλιστον οἶκτον
τοῦ τε πρόπαντος ἁμετέρου πότμου
κλεινοῖς Λαβδακίδαισιν.

In quo loco non satis perite Brunckius *λέγω* intelligit. Quod si cum Schaefero, recte quidem *οἶκτον* praeferente,
130 post *πατρὸς* interpungas, ut verba *τριπόλιστον οἶκτον* accusativi absoluti sint, non modo multum de poetica virtute huius loci peribit, sed illud etiam quaerendum relinquetur, quid sint accusativi absoluti. Quae appellatio vereor ne nihil sit, nisi perfugium, quod consectentur, qui quomodo rem expediant non inveniunt. Accedit in Sophoclis loco iactatum a Brnnckio schema Colophonium, non dissimile inventum ut casus isti absoluti, quod schema hic quidem perineptum est. Nihil in toto loco difficultatis est. *Ἔψαυσας ἀλγεινοτάτας ἐμοὶ μερίμνας* poeta dicit genitivo casu, in mente habens *ἔλεξας*: inde statim accusativum, qui ab hoc verbo regatur, infert. Reliqua sic iungenda sunt: *πατρὸς τοῦ τε πρόπαντος ἁμετέρου γένους οἶκτον, τριπόλιστον κλεινοῖς Λαβδακίδαισιν*: *patris et universi generis nostri complorationem, multum iterandam claris Labdacidis.* Nec magis quidquam supprimitur in illis exemplis, quae p. 652. allata sunt, ut,

> *καί οἱ ὑποσχέσθαι δυοκαίδεκα βοῦς ἐνὶ νηῷ,*
> *ἥνις, ἠκέστας, ἱερευσέμεν, αἴκ᾽ ἐλεήσῃ*
> *ἄστυ τε καὶ Τρώων ἀλόχους καὶ νήπια τέκνα.*

Nam si nihil omissum est, ubi *πειρᾶσθαι* isti *αἴκεν* iungitur, qui magis aliquid omissum censeatur, ubi pro verbo isto *πειρᾶσθαι* id ipsum ponitur, per quod quis aliquid efficere experitur? Multo minus probari poterit Brunc-
131 kius, qui, ut p. 645. observatum est, in hoc Euripidis dicto,

> *τὰ δ᾽ ὑπερβάλλοντ᾽*
> *οὐδένα καιρὸν δύναται θνητοῖς,*

παρέχειν subaudiendum putat. Immo *δύναται*, ut saepissime, idem significat, quod *δυνατά ἐστιν*. Et quoniam recte dicitur *οὐδὲν δύνασθαι*, poeta pro *οὐδὲν καίριον δύναται* dixit *οὐδένα καιρὸν δύναται*. Vellem sane, Schaeferus huiusmodi observationes doctorum virorum non sic nudas attulisset, quo ne tirones et quicumque non

possunt ipsi iudicare, tacentem assentire rati, falsa pro veris probarent.

Sed antequam verborum ellipsin mittamus, de infinitivo iubentis vel orantis exponendum est, de quo est p. **600. 620. 636.** Quem infinitivum quum alii, tum Schaeferus p. **620.** ab antiquissimis sine ulla ellipsi nunc pro imperativo, nunc pro optativo usurpatum, eumque usum deinde mansisse putat. Quae res mihi quidem parum veri similis videtur. Nam etsi eamdem simplicitatem quotidie in puerorum sermone animadvertimus, nihil est ea tamen nisi infantia, neque illa loquentium, sed balbutientium puerorum. Quam cur in Graeco sermone, aliis in rebus omnibus cultissimo, servatam existimabimus? et repugnante quidem ipsa infinitivi natura, qui modus non per se constan-
tis, sed aliunde pendentis est orationis. Quin etiam con- 132
structionis varietas, quae est in isto infinitivi usu, satis arguit, aliam eius originem esse. Nam ubi nomen infinitivo iunctum personae est, quam alloquimur, nominativus adhibetur:

ϑαρσῶν νῦν, Διόμηδες, ἐπὶ Τρώεσσι μάχεσθαι·

ubi autem alius personae est, accusativus:

νύμφαι πετραῖαι, πολλάκις με βουθυτεῖν.

Infinitivus igitur in istis locutionibus quid caussae est cur non per ellipsin aliquam explicetur, quum nulla neque frequentior sit ellipsis, nec faciliorem veniam habeat, quam quae in verbo est, aliquod studium, aliquam voluntatem aut animi affectionem indicante? Cuiusmodi verba hoc facilius omittuntur, quod ipsa loquentis vox in huiuscemodi formulis ita conformatur, ut, quid aliquis dicere velit, minime possit obscurum esse. Sed ab illa infinitivi constructione, quam modo tetigimus, nimium recedunt duo Homericorum carminum loci, quam ut eos praetermittere hic debeamus. Vnus Iliad. XVI. **99.** *νῶϊν δ' ἐκδῦμεν ὄλεθρον*, ubi, quamvis deterioribus numeris, optativus infinitivo praeferendus videtur, *νῶϊ δ' ἐκδυῖμεν**)

---

*) Graviter reprehendit hanc optativi scripturam Buttmannus

ὄλεθρον. Alter Odyss. XXIV, 376. interpretatione adiuvandus:

> *αἲ γὰρ, Ζεῦ τε πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἄπολλον,*
> *οἷος Νήρικον εἷλον, ἐΰκτίμενον πτολίεθρον,*
> *ἀκτὴν ἠπείροιο, Κεφαλλήνεσσιν ἀνάσσων,*
> 133 *τοῖος ἐών τοι χθιζὸς ἐν ἡμετέροισι δόμοισιν,*
> *τεύχε' ἔχων ὤμοισιν, ἐφεστάμεναι καὶ ἀμύνειν*
> *ἄνδρας μνηστῆρας· τῷ κεν σφέων γούνατ' ἔλυσα*
> *πολλῶν ἐν μεγάροισι, σὺ δὲ φρένας ἔνδον ἰάνθης.*

In quo loco nihil difficultatis est, si aposiopesin adhibeas, infinitivis e verbis *τοῖος ἐὼν* pendentibus: *utinam talis ad auxilium heri ferendum —.*

VI. De ellipsi praepositionum.

Perventum est denique ad ellipses particularum, quae pars huius doctrinae ut speciem veri admirabilem, ita, quod iure verum dicere possis, nihil plane continet. Nam si recte supra contendimus, praedicata rerum, quod sponte intelligi nequeant, non posse omitti, consentaneum est, particulas omnes, in quibus variae rerum cogitationumque inter se rationes indicentur, ita esse necessarias,

---

in Lexilogo I. p. 56. et in gramm. Gr. mai. I. p. 539. Negabant enim veteres grammatici *υι* ante consonantem dici: v. Etym. M. p. 72, 26. 775, 23. Eustath. p. 938, 43. 1047, 54. 1224, 58. ita ut, quoniam propter istam regulam passivi optativus sit *ζευγνύμην*, ne in activo quidem *ζευγνυίην*, sed *ζευγνύην* scribendum putarent: vide Bekkeri Anecd. p. 1292. Rectene illi an sola raritate exemplorum adducti *υι* ante consonantem ferendum esse negent, fortasse antiquarum inscriptionum fide aliquando patebit. Pronunciari a Graecis illam diphthongum sequente consonante potuisse, non solum *ἀμφὶ νέκυι κατατεθνηῶτι* Iliad. *π.* 526. 565. et *ἀμφὶ νέκυι καὶ Ἀχιλλῆϊ* Iliad. *ω.* 108. atque alia huiusmodi, sed certius etiam Aeolica illa docent, *τυίδε, τυί, μέσυι, ἴντυι.* De quibus vide Theognostum in Bekkeri Anecd. p. 1425. praecipue autem qui de pronunciatione dixit Priscianum I. p. 555. (36. ed. Krehl.) *Τυίδ'* illud Theocrito V. 30. restitutum a Volgero probare videtur Schaeferus ad Greg. Cor. p. 897.

ut, ubi omissae videantur, res aliter prorsus describi existimanda sit. Longum foret et plenum taedii opus, de singulis locutionibus secundum ordinem particularum, ut in Bosii libro factum est, disserere. Quare faciam, quod supra feci: quidquid hic corrigendum videtur, ad quaedam capita revocabo, indicatis errorum fontibus. Ac primo dicendum est de praepositionibus, iisque adverbiis, quae casum aliquem regunt. Nam haec quoque praepositiones existimanda sunt esse, quem- 134
admodum praepositiones omnes, quod satis Homericus sermo arguit, initio adverbia fuere. Est autem in praepositionum ellipsi assumenda duplex maxime error commissus; unus quod confusio illa diversarum locutionum a plerisque neglecta est; alter, quod non est animadversum, ex hac ipsa permixtione paullatim casibus quibusdam significationes quasdam adhaesisse, quae deinde latius extendi, atque alio, quam quo proprie debuissent, transferri coeperint.

Sed ut ordine ac via procedat haec disputatio, quid tandem sibi volunt illi, qui ellipsin praepositionum admittunt? Nam unde sciunt, omissam esse praepositionem? E casu nominis, inquiunt, qui ea praepositione regitur. Audio: sed quid hoc est, quod regi vocant? Hoc, opinor, dicunt, praepositioni deberi, quod hic, neque alius casus adhibeatur. At in ea re vehementer falluntur. Nam si ita esset, qui tandem fieri posset, ut una praepositio diversos casus regeret? Id scilicet e diverso praepositionis significatu repetunt. At, obsecro, quisquis ita iudicas, cur tu diversas istas significationes praepositioni, quae ubique eadem est, imputare, quam e casu nominis, qui pro his significationibus alius atque alius est, derivare mavis? Nam quid respondebis, si quis significatum praepositionis a casu nominis, qui ei adiunctus est, regi dicat? Quod 135
profecto multo consideratius diceretur. Nam qui potest omnino fieri, ut praepositio certa quadam significatione certum casum regat, nisi in illo ipso casu aliquid sit, quod ad hanc significationem, non ad aliam trahi possit? Quod quid est aliud, quam significationem eam in casu

non minus, quam in praepositione inesse? Nam si esset in sola praepositione, aut nullo casu opus esset, aut usus casuum esset promiscuus. Quod contra, si in casu inest, praepositio non tam mutabit significatum suum pro diversitate casuum, quam conciliabitur eius significatio cum ea significatione, quae est in casu. Exemplo utar plano et perspicuo. *Παρὰ* est *apud*, eaque significatio manet, sive *παρὰ σοί*, sive *παρὰ σέ*, sive *παρὰ σοῦ* dicatur: sed casuum diversitas facit, ut *παρὰ σοὶ* habeatur id, quod est apud te; *παρὰ σέ*, quod accedat ad te; *παρὰ σοῦ*, quod veniat a te: id quod simili modo Galli dicunt, *de chez toi.* Itaque si casus non pendet e praepositione, cur ellipsin praepositionis adhibeamus, ubi casus est sine praepositione? Nimirum, qui praepositionum ellipsin comminiscuntur, hoc uti solent argumento, quod quum multae locutiones inveniantur idem significantes, sive adsit praepositio sive absit, absentia praepositio-
136 nis non possit non per ellipsin explicari. Mirum vero, eos non sentire, quam hoc ineptum sit argumentum. Quid enim, si quis obiiciat, ubi omittatur praepositio, non per ellipsin omitti, sed, ubi addita inveniatur, additam esse per pleonasmum? Sed ne videamur magis inscitia adversariorum, quam idoneis rationibus vincere, hoc eos dicere faciamus, ideo adhibendam esse ellipsin praepositionis, quod in solo casu, quem quaeque praepositio regit, non insit haec vis, quae propria est praepositionis; ea autem vi et significatione locos illos, in quibus ipsi ellipsin admittant, carere non posse. Hoc argumentum ut refutetur, primo videndum est, quae sit cuiusque casus vis, ob quam regi a praepositionibus quibusdam dicatur; deinde an eadem vis sit in his locis, in quibus nulla adiecta est praepositio. Hoc enim si effecerimus, sponte intelligetur, ellipsi nihil opus esse.

VII. De usu genitivi.

Ac primus commemorabitur genitivus, quo in casu mirum in modum luxuriatur lingua Graecorum. Quare,

quod sciam, nondum repertus est, qui omnem illam locutionum copiam et varietatem, in quibus hic casus dominatur, sic explicaret, ut ea explicatio vel aliquo modo rei satisfacere videatur. Illud quidem alio loco ab nobis demonstratum est, genitivum proprie rem indicare, cuius
aliquid accidens sit. Latissime autem patet accidentis no- 137
tio, mutabilis illa pro ratione, qua rem consideres. Sic filius patris et pater filii, sic amor dicitur alicuius, sive amare eum sive amari intelligamus. Exempla quaedam huiusmodi vide apud Schaeferum p. 735. Quod nisi temere omnia miscuisse et perturbasse Graecos statuimus, in omni usu genitivi ad primam illam significationem redeundum erit, videndumque, quomodo hic casus ad tam diversos tamque dissimiles res adhiberi potuerit. In qua re illud tamen bene tenendum est, pleraque in linguarum conformatione obscuro sensu regi, cuius si modo initia teneamus, reliquum eius cursum persequi non esse difficile. Nam qui primi aliquam notionem alio deflexerunt, hos in ea re aliquid iudicii adhibuisse necesse est: ab his reliqui ista pene nescientes accepere, quos non mirum est ea dein latius extendisse, quam fortasse debebant, quippe verae rationis sibi non conscios.

Igitur genitivus quum rem indicet, cuius aliud quid accidens sit, id in paucis tantum praepositionibus, quae cum hoc casu construuntur, paullo obscurius est; in plerisque primo adspectu, cur genitivum sibi adiungant, apparet. Nam quum in his, quae rerum accidentia a philosophis vocantur, etiam partes cuiusque rei numerentur,
haec partis significatio, quae pene ubique genitivum comi- 138
tatur, in harum praepositionum constructione manifestissima est. Sic *ἀπό, παρά, πρός, ὑπό, ἐξ,* proprie id significant, quod cuiuspiam rei pars est, sed ea talis, quae ab hac re proficiscatur, eoque ab ea separetur. Deinde *διά, ἐπί, κατά, ὑπέρ,* id indicant, quod est vel fit in aliqua rei cuiuspiam parte: ut

διὰ μὲν ἀσπίδος ἦλθε φαεινῆς ὄβριμον ἔγχος.

Neque alia ratio est praepositionum *ἀμφὶ* et *περί,* qua-

rum altera id, quod ab utraque parte, altera, quod ab omni parte est, significat. Proximae his sunt ἀντὶ et πρό, quarum ἀντὶ vix potest dubium esse, quin significatum eodem modo ex ἄντα deflexerit, ut utraque notio in praepositione πρὸ inest:

ἄντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα.

Vtraque ergo praepositio proprie notabat, quod ante aliquam rei cuiuspiam partem esset. Denique μετὰ designat, quam proprie participationem, id est communionem partis dicimus: quo a praepositione σὺν differt, quae quod totius rei cum alia re coniunctionem significat, non construitur cum genitivo: quae res clara erit verba μετέχειν et συνέχειν, aliaque horum similia comparanti. Quum ergo genitivus in omnibus his constructionibus parti indicandae inserviat, facile est intelligere, qui factum sit, ut prae-
139 positiones istae, quae, ut omnes praepositiones, natura sua nihil nisi adverbia sunt, genitivum sibi vindicarent. Nam, ut ista exempla repetam, quae supra attuli, δι' ἀσπίδος ἦλθεν ἔγχος quid est aliud, quam ἔγχος ἦλθεν ἀσπίδος ποι, id est, venit ad aliquam clipei partem, et ibi quidem διά, id est, sic ut penetraret. Ita ἄντα παρειάων σχομένη κρήδεμνα nihil est, nisi κρήδεμνα σχομένη παρειάων πού, et quidem ἄντα, quod aliter dicas παρειάων ἐν τῷ ἄντα. Ex his facile poterit intelligi, non diversam esse caeterorum adverbiorum conditionem, quae cum genitivo construuntur. Sed clarum est etiam ex hac explicatione, adverbii, quo nomine hic praepositiones quoque comprehendimus, non esse aliud officium, quam ut modum, locum, tempus, vel quidquid adverbii cuiusque significatione continetur, adiiciat, non autem genitivum sine adverbio nihil plane significare. Haec si vera sunt, quid opus erit praepositionis omissionem ad auxilium vocare, ubi verba ipsa cum genitivo coniuncta satis indicent, quae sit genitivi significatio? Hoc igitur an ita sit, nunc videndum est. Quod sic faciemus, ut diversos usus, quos habet genitivus, ordine enumeremus, simulque, quomodo alius ex alio ortus sit, ostendamus.

VIII. De genitivo nomini iuncto.

Atque in illam genitivi notionem quam saepius iam tetigimus intuenti planum sit necesse est, duobus modis 140
genitivum usurpari posse; primo sic, ut, quod alicuius rei est, quid sit huius rei dicatur; altero, ut universe dicatur aliquid alicuius rei esse, non definito, utrum pars, an proprietas, an effectus, an quidquid demum sit. Explicemus primo de priore isto loquendi modo, quo genitivus nomen adiunctum habet. Atque hic duae se offerunt genitivi significationes, quas considerare operae pretium sit, una derivationis, altera commutationis. Vtramque frustra per ellipsin explicare quidam conati sunt, quod planum erit rem recte consideranti. Quod apud Homerum est Iliad. XI. 124.

χρυσὸν Ἀλεξάνδροιο δεδεγμένος,

tria potest significare, unum, quod omnium primum, maximeque simplex est, *aurum Alexandri accipiens;* secundum, quod hic dicere poeta voluit, *aurum ab Alexandro accipiens;* ut Iliad. I. 596.

μειδήσασα δὲ, παιδὸς ἐδέξατο χειρὶ κύπελλον,

in cuius versus explicatione Schaeferus ad Euripidis Hecubam p. 45. a Vossio se decipi passus est; tertium, *aurum pro Alexandro accipiens*, ut Odyss. XI. 326.

ἣ χρυσὸν φίλον ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήεντα.

Vnde haec diversitas? Si ab ellipsi, quod volunt, qui nunc παρά, nunc ἀντὶ vel ὑπὲρ intelligunt, nihil lucri fecimus advocanda praepositione, quae non modo an sit 141
adhibenda, sed etiam utrum haec, an alia, incertum est. Sin ab ipsa genitivi significatione, lucrum non est exiguum, quia sic neque alieno opus est adminiculo, et fontem, unde hi significatus venerint, aperiri necesse est. Hoc igitur agamus. Nec profecto quidquam planius est. Aurum Alexandri est, quod habet Alexander: qui autem aliquid ab alio accipit, is accipit id, quod habebat is, a quo accipit. Itaque pauper adhuc et rudis sermo dicebat

χρυσὸν Ἀλεξάνδρου δέχεσθαι, non modo quum aurum, quod esset Alexandri, sed etiam quum id ab Alexandro accipi dicere vellet. Mansit progrediente cultu antiqua forma, sed sic, ut qui ab Alexandro accipi diceret, iam non χρυσὸν Ἀλεξάνδρου cogitatione iungeret, sed Ἀλεξάνδρου δέχεσθαι. Iam quum semel genitivo haec derivationis ac separationis notio adhaesisset, latius ea extendi coepta est: unde talia sunt, ut ἀκούειν τινός, *ex aliquo audire*, λείπεσθαι, ἁμαρτάνειν τινός. Cuius constructionis mentione facta, breviter tangam locum Thucydidis I. **33.** μηδὲ δυεῖν φθάσαι ἁμάρτωσιν, ἢ κακῶσαι ἡμᾶς, ἢ σφᾶς αὐτοὺς βεβαιώσασθαι; ubi non capio, qui Schaeferus p. **184.** ἓν post δυεῖν ab librariis neglectum suspicari potuerit; quo addito prorsus perturbatur constructio, multoque minus intelligi locus potest. Sana sunt omnia: sed historicus, ne repetito verbo dicendum esset,
142 ἢ τοῦ φθάσαι ἡμᾶς κακῶσαι, ἢ τοῦ φθάσαι σφᾶς αὐτοὺς βεβαιώσασθαι, insolentiore structura dixit, δυεῖν ἁμάρτωσι, φθάσαι: i. e. *duabus rebus ad praevertendum exciderent* *). Sed redeo in viam. Vt ἁμαρτάνειν τινός, sic γυμνόν, ξένον, καθαρὸν εἶναί τινος, γῆς ἐλαύνειν, ἀμύνειν, θεῶν μιᾶς ἔφυσε Μαῖαν, et illud Euripidis in Electra v. **1215.**

κατεῖδες, οἷον ἁ τάλαιν' ἑῶν πέπλων
ἔβαλεν, ἔδειξε μαστὸν ἐν φοναῖσιν,

quod exemplum cum aliis allatum est in his, quae p. **670. 673. 674. 693. 695. 734.** commemorantur. Nescio an eodem referri debeat hoc Sophoclis in Electra v. **78.**

καὶ μὴν θυρῶν ἔδοξα προσπόλων τινὸς
ὑποστενούσης ἔνδον αἰσθέσθαι, τέκνον,

ubi durius certe θυρῶν ἔνδον cum scholiasta iunxeris. Sed cave ne hunc usum eo traducas, quo non amplius licet: quod ego Schaefero quidem non imputaverim, qui p. **750.**, ut solet, aliorum verba ponit, ipse a dicenda sen-

---

*) Vide quae adnotavi ad Sophocl. Electr. 1312.

tentia abstinens: sed hi, quorum ille verba attulit, Brunckius et Porsonus, non ante ad suam me sententiam traducent, quam ubi alicuius saltem praepositionis ellipsin certis argumentis demonstratam videro. Contendunt illi per ellipsin praepositionis Euripidem dixisse in Oreste v. 491. ed. Pors.

πληγεὶς θυγατρὸς τῆς ἐμῆς ὑπὲρ κάρα, 143

et in Electra v. 123.

κεῖσαι σᾶς ἀλόχου σφαγεὶς,
Αἰγίσθου τ', Ἀγάμεμνον.

Quorum locorum quum neuter mihi sanus esse videatur, priorem etiam ob mirum illud parumque aptum *ὑπὲρ κάρα* suspectum habeo. Quo minus dubito, quin scribendum sit:

πληγεὶς θυγατρὸς τῆς ἐμῆς ὕπαι κάρα,

et,

κεῖσαι σᾶς ἀλόχου σφαγαῖς,
Αἰγίσθου τ' Ἀγάμεμνον *).

Sed revertor ad illud, *χρυσὸν Ἀλεξάνδροιο*: quae verba quum non modo aurum significent, quod possidebat Alexander, sed etiam illud, quod quocumque alio modo ad Alexandrum spectabat, facile est intelligere, qui factum sit, ut etiam aurum, quod pro Alexandro daretur, ita appellari posset. Restant adhuc in Homericis carminibus certa huius interpretationis vestigia: ut Iliad. I. 111.

οὕνεκ' ἐγὼ κούρης Βρισηΐδος ἀγλά' ἄποινα
οὐκ ἔθελον δέξασθαι.

V. 265.

τῆς γάρ τοι γενεῆς, ἧς Τρωΐ περ εὐρύοπα Ζεὺς
δῶχ', υἷος ποινὴν Γανυμήδεος.

XIII. 659.

ποινὴ δ' οὔτις παιδὸς ἐγίγνετο τεθνηῶτος.

---

*) Hodie non ausim librorum scripturam in his locis mutare. Vide quae ad utrumque adnotavit Matthiae.

144 Et omnino haec nomina, ubicumque apud Homerum inveniuntur genitivo iuncta, simplicem habent constructionem, ut *pretium Ganymedis*, non *pretium pro Ganymede* dixisse existimandus sit. Sed talia quum usu frequentari coepissent, genitivus paullatim etiam eius rei significationem accepit, pro qua quid daretur vel acciperetur. Vnde dixit poeta,

ἢ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήεντα,

neque χρυσὸν ἀνδρὸς, neque ἀνδρὸς ἐδέξατο iungens, sed nudo usus genitivo, is ut esset *pro viro*. Ex his cognosci potest, quid statuendum sit de ellipsi praepositionum ἀντὶ et πρὸ et ὑπέρ, qua quid iam est, quod nos commode carere prohibeat? Obiter observo, Schaeferum in Aeliani loco, qui est Var. hist. III. 10. Perizonii aliorumque auctoritate praeter necessitatem de vitio cogitasse: quem revocare poterat vel Theocriti versus, eadem pagina allatus. Sic etiam Aeschylus in Agam. 358.

πολλῶν γὰρ ἐσθλῶν τήνδ᾽ ὄνησιν εἰλόμην.

Neque in Euripidei Erechthei loco Schaeferi emendationem amplectar, quae mihi quidem enervare orationem videtur. Scribendum puto:

μισῶ γυναῖκας, αἵτινες πρὸ τοῦ καλοῦ
ζῆν παῖδας εἵλονθ᾽, ὅτι παρῄνεσαν κακά.

Venio denique ad alias genitivi constructiones, in quibus nemo de ellipsi praepositionis cogitaturus fuisset, nisi nomen, ad quod genitivus refertur, saepius delitesce-
145 ret. Sed qui semel admonitus usitatam illam duarum locutionum permixtionem meminerit, sponte, opinor, ineptas istas ellipses et ex parte prorsus invito linguae ingenio excogitatas spernere incipiet. Huiusmodi sunt p. 669. φείδεσθαι, 671. ἐνδεής, κενός, ἀθῷος, ἄπειρος, πλησίος, ἄγχι, 672. ἄρχεσθαι, λήγειν, 690. παύεσθαι, ἀναπνεῖν, 705. κατηγορεῖν, ὀργίζεσθαι, 706. ἄγασθαι, εὐδαιμονίζειν, ubi Schaeferus male interpretatus est Sophoclis locum in Trachiniis v. 305., quem rectius intellexit Brunckius ad Oed. R. 534. porro p. 732. μιμνήσκεσθαι,

λανθάνεσθαι, 733. σπλαγχνίζεσθαι, ἀπορεῖν, καταφρονεῖν, ἐπιμελεῖσθαι, φροντίζειν, 739. τυφλός, 748. ἐνεχυράζεσθαι, 750. ἀνερεθίζεσθαι, 751. πείθεσθαι: quibus infinita copia similium exemplorum adiici posset. In his omnibus formulis nulla ex praepositione pendet genitivus, sed ex eo, quod pro substantivo genitivum sibi postulante verbum vel nomen ponitur, in quo, si sensum spectes, istud nomen, quod genitivo adhibendo occasionem dederat, inest. Sic ἄχαλκος ἀσπίδων quid est aliud, quam ἄνευ χαλκοῦ ἀσπίδων? sic κενός τινος est κένωμα ἔχων τινός. Similiter quomodo μιμνήσκεσθαί τινος intelligi debeat, declarat Sophocles in Oed. R. 1246.

μνήμην παλαιῶν σπερμάτων ἔχουσ'·

et in Electra v. 392.

βίου δὲ τοῦ παρόντος οὐ μνείαν ἔχεις;

et idem, quomodo χολοῦσθαί τινος, in Aiace 41. 146

χόλῳ βαρυνθεὶς τῶν Ἀχιλλείων ὅπλων,

et in Philocteta v. 327.

τίνος γὰρ ὧδε τὸν μέγαν
χόλον κατ' αὐτῶν ἐγκαλῶν ἐλήλυθας;

pariterque Euripides in Electra v. 1270.

μῆνιν θυγατρὸς ἀνοσίων νυμφευμάτων.

Sed hi ipsi Sophoclis atque Euripidis versus ad bonam nos observationem ducent. Nam quid est, cur in tragicorum sermone χόλον ὅπλων et μῆνιν νυμφευμάτων non aliter iungenda videantur, quam μῆνιν Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος; apud Homerum autem, longe antiquiorem poetam, ideoque originibus formularum, quas supra tetigimus, propiorem, repudianda sit haec constructio? Iliad. VIII. 316.

Ἕκτορα δ' αἰνὸν ἄχος πύκασεν φρένας ἡνιόχοιο,

et IV. 169.

ἀλλά μοι αἰνὸν ἄχος σέθεν ἔσσεται, ὦ Μενέλαε.

quem locum priori adiunxit Schaeferus p. 707. Sic etiam XVI. 581.

Πατρόκλῳ δ᾽ ἄρ᾽ ἄχος γένετο φθιμένου ἑτάροιο.

XVII. 538.

ἦ δὴ μὰν ὀλίγον γε Μενοιτιάδαο θανόντος
κῆρ ἄχεος μεθέηκα.

XX. 293.

ὢ πόποι, ἦ μοι ἄχος μεγαλήτορος Αἰνείαο.

Odyss. IV. 108.

ἐμοὶ δ᾽ ἄχος αἰὲν ἄλαστον
κείνου.

147 Ib. XVII. 489.

Τηλέμαχος δ᾽ ἐν μὲν κραδίῃ μέγα πένθος ἄεξεν
βλημένου.

XVIII. 323.

ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ὡς ἔχε πένθος ἐνὶ φρεσὶ Πηνελοπείης.

A qua tamen ratione diversum est, quod Iliad. XIII. 417. XIV. 458. 486. legitur,

Ἀργείοισι δ᾽ ἄχος γένετ᾽ εὐξαμένοιο,

in quibus locis genitivus temporis habet, non, ut in superioribus exemplis, caussae notationem. Aliis in locis uterque modus admitti potest, ut Iliad. XI. 249.

κρατερόν ῥά ἑ πένθος
ὀφθαλμοὺς ἐκάλυψε κασιγνήτοιο πεσόντος.

XVIII. 88.

νῦν δ᾽, ἵνα καὶ σοὶ πένθος ἐνὶ φρεσὶ μυρίον εἴη
παιδὸς ἀποφθιμένοιο.

Igitur ut ad propositam quaestionem respondeamus, sic est tenendum. Quum Graeci quadam commutatione verborum pro *μνήμην ἔχειν τινὸς* dicerent *μιμνήσκεσθαί τινος,* et quae sunt similia, multo usu hae loquendi formae ita se in eorum sermonem insinuarunt, ut iam, quod accidere solet iis, qui linguas usu discunt, nemo cogitaret, unde

essent hi genitivi, sed eos tamquam legitimam constructionem usurparent. Itaque in multis locutionibus, quales exempli caussa sunt ὀργίζεσθαι, χολοῦσθαι, θαυμάζειν, μακαρίζειν τινός, genitivus non poterat non videri id in- 148
dicare, cuius caussa aliquid fieret. Hinc sicubi ad pristinam dicendi rationem redibant, non construebant, ut initio factum fuerat, ὀργήν τινος ἔχειν, sed ὀργὴν ἔχειν, tamquam ὀργίζεσθαι cogitantes, et genitivum sic nude addentes, quo id, cuius caussa quis irasceretur, indicarent. Id manifesto docet Homerus Odyss. XXIV. 423.

παιδὸς γάρ οἱ ἄλαστον ἐνὶ φρεσὶ πένθος ἔκειτο,
Ἀντινόου, τὸν πρῶτον ἐνήρατο διὸς Ὀδυσσεύς·
τοῦ ὅγε δακρυχέων, ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν.

Ita factum est, ut genitivus etiam solus per se poneretur, ubi, propter quod aliquid fieret, significandum erat. Quod quidem non est ubique factum, sed in quibusdam dumtaxat loquendi modis, ut apud Sophoclem in Trachiniis v. 666.

ΔΗ. οὐκ οἶδ'· ἀθυμῶ δ', εἰ φανήσομαι τάχα
κακὸν μέγ' ἐκπράξασ' ἀπ' ἐλπίδος καλῆς.
ΧΟ. οὐ δή τι τῶν σῶν Ἡρακλεῖ δωρημάτων;

Hinc nihil mirum, si tragici, multa illi novantes et ubique insolentiorem captantes sermonis formam, tamquam novum quid dixerunt χόλον ὅπλων, μῆνιν νυμφευμάτων, qui re vera omnium fuerat antiquissimus usus. Quae quum ita sint, quis iam ad ellipsin praepositionis ἕνεκα confugiendum putabit in exemplis p. 705. 708. 748. commemoratis? Quod nollem etiam Schaeferus fecisset, quem ob id quoque hic non probo, quod p. 705., ubi Dor- 149
villii verba adscripsit, nihil admonuit lectorem de Platonico illo in Apolog. Socr. c. 9. καὶ φαίνεται τούτου λέγειν τὸν Σωκράτην: in cuiusmodi locutione quum τούτου nullo pacto *ob id* significare possit, quod virum doctissimum non potuit fugere, non modo improbari, tironum caussa, debebat Dorvillii sententia, sed adnotari etiam verissima et merito ab Heindorfio recepta Fr. Aug. Wolfii emenda-

tio, *καὶ φαίνεται τοῦτ' οὐ λέγειν τὸν Σωκράτην*, in quibus verbis praeterea notabilis est etiam trimeter iambicus.

IX. De usu genitivi omisso nomine.

Genitivi constructionem supra diximus duas habere formas, unam, qua, quod alicuius rei sit, quid sit huius rei dicatur: quod genus tractavimus; alteram, qua aliquid universe dicatur alicuius rei esse, non addito, quid eius rei sit. Hanc formam nunc videamus. Est ea autem duplex. Nam aut adiectivum additur genitivo, aut ne hoc quidem.

Adiectivum adiicitur, ut in hoc, *οἱ χαρίεντες τῶν ἀνθρώπων*, quod incredibile esset, nisi factum videremus, per omissionem particulae *ἐξ* explicari potuisse. Talia quidem mittamus: dicamus vero de constructione genitivi cum comparativo, quae ad hoc genus pertinet.
150 Quae constructio quum non possit non mira ac difficilis explicatu videri, ab his, qui ubique ellipses quaerunt, facillimo sane modo explanaretur, nisi omissio particulae *ἀντὶ* vel *πρὸ* tam absurda esset, ea ut nisi prorsus occaecato ad sanae rationis lucem homini non posset in mentem venire. Nam nisi usu iam constaret, genitivum comparationi inservire, numquam de ista ellipsi quisquam cogitasset. Quam Graeci si adhibuissent, poterant profecto etiam accusativum nomini comparativo iungere, *παρὰ* intelligentes: quod quis nunc non portenti instar habiturus esset? Planissima vero est, neque ullo indiget alieno adminiculo ista constructio. Nam sicut Graeci dicunt *δῖα θεάων, ἔξοχος ἄλλων, ἀριδείκετος ἀνδρῶν, ἄριστος Ἀχαιῶν*, ita etiam comparativo nomine usi sunt, *προφερέστερος ἁπάντων* dicentes, quum eum vellent indicare, qui inter alios esset praestantior. At, inquiet aliquis, non modo plurali numero, sed etiam singulari genitivus iungitur: *ἐπεὶ οὐ ἔθεν ἐστὶ χερείων*: ubi ista explicatio cadat necesse est. Enimvero proprie quidem singularis numeri nomen non poterat iungi comparativo, sed quum per eas

locutiones, in quibus pluralis est, ista constructio tritissima facta esset, mox, transitum a plurali ad singularem facientibus nominibus collectivis, ut

δῆμον τε προὔχουσιν,

non attendebatur amplius ad constructionis istius originem, 151
sed simpliciter genitivus comparativo iunctus eamdem vim habebat, ac si particula ἤ adhiberetur: quare quod pluralis numeri proprium fuerat, paullatim etiam ad singularem traductum est. Inde ingens promanavit aliarum locutionum copia, quae omnes facile carebunt auxilio ellipseos, veluti *ὑστερεῖν, νικᾶσθαί τινος,* quod est *ὕστερον, ἥττονά τινος εἶναι*: in quibus formulis quas ellipses finxerint, cognosci potest e p. **664. 670. 749.**

Alter genitivi nomine carentis usus hic est, in quo ne adiectivum quidem nomen adiicitur. Quod genus eiusmodi est, ut, quod alicuius esse dicitur, plerumque possit per adiectivum vel adverbium exprimi. Vt, *σοῦ τόδ' ἐστίν,* id est *σόν ἐστι· πολλοῦ ποιεῖσθαι,* id est *μέγα ποιεῖσθαι.* Aeschylus in Supplicibus v. **592.**

φυσίζοον γένος, τὸ δὴ
Ζηνός ἐστιν ἀληθῶς.

Sophocles in Electra v. **199.**

εἴτ' οὖν θεός, εἴτε βροτῶν
ἦν ὁ ταῦτα πράσσων·

et in Antigona v. **114.**

λευκῆς χιόνος πτέρυγι στεγανός,

id est, *Δῖον, βρότειος, χιονέη.* Homerus Odyss. III. **251.**

ἦ οὐκ Ἄργεος ἦεν Ἀχαιϊκοῦ;

quod exemplum bene adhibuit Musgravius ad Sophoclis Electr. **909.** id est *Ἀργόθι.* Sic *οὗ* et *αὐτοῦ*, *ubi*, *ibi* 152
significantia, intelligi debent. Fraudem fecit haec constructio etiam summis viris, ut ad ellipsin confugiendum putarent, ut Musgravio et Porsono, a Schaefero p. **691.** seq. ita commemoratis, ut ipse quoque eorum sententiam

probare videatur. Quid vero *τᾶςδε γᾶς πόσις*, vel *ὃς ἂν δύνηται πόλεος* aliud est, quam *ἐγχώριος πόσις*, et *ὃς ἂν πολίτης δυνατὸς ᾖ*? Ad eumdem usum talia pertinent, ut *πολλοῦ χρόνου*, *τίνος χρόνου*, quorum exempla vide p. 675. 723. Homerus Iliad. XI. 690.

ἐλθὼν γάρ ῥ᾽ ἐκάκωσε βίη Ἡρακληείη
τῶν προτέρων ἐτέων.

Vix opus est, ut moneamus, non diversa esse, quae p. 694. commemorantur, *τοῦ δ᾽ Ἀτρεὺς ἔφυ*, *Ἀτρέως δὲ Ἀγαμέμνων ἔφυ· τοῦ δὲ Λάβδακον φῦναι λέγουσιν*, item p. 749. *κρατίστου πατρὸς Ἑλλήνων τραφείς*, in quibus locis omnibus poetica *φῦναι* et *τραφῆναι* pro simplici *εἶναι* dicta sunt. In primis autem huc referendi sunt genitivi absoluti, de quibus quae p. 692. 709, 751. traduntur, vel hoc nomine falsa sunt, quod non nisi in quibusdam locis et locutionibus admitti possunt: quod contra explicatio, quam supra iam attigimus, nullo in loco fallit.

Omnino latissime patet hic locus: quo recte intellecto, quae reliquae sunt praepositionum cum genitivo construi solitarum ellipses, submoventur omnes. Sed an-
153 tequam in eo explicando progrediamur, occurremus iis, qui his, *οὗ* et *αὐτοῦ*, et Homerico isto *Ἄργεος Ἀχαιϊκοῦ* male uti possint. Id quod accidit Musgravio, qui ad Sophoclis Electram v. 906. *νεὼς ἄγοντα*, quod est in Philocteta v. 630., pro *ἐπὶ νεὼς* dictum putavit. Nam hoc fieri nequit, neque ista verba aliud significare possunt, quam *ducentem ab navi*, genitivo remotionem significante, de qua re supra dictum est. Quo magis miror, Schaeferum p. 710. in eumdem cum Musgravio errorem incidisse. Revocare eos potuisset, quod in eadem fabula paullo ante scriptum est v. 614.

ἄγοιντο νήσου τῆςδ᾽, ἐφ᾽ ἧς ναίει τανῦν.

Omnino ista Schaefero infelix pagina fuisse videtur, qui ibidem praeter hunc locum tres alios eiusdem fabulae locos secus, ac debebat, interpretatus fuerit: v. 1178., ubi *ἴωμεν ναὸς eamus in navi* significare vult, quod fieri non

potest. Audire debebat, cuius auctoritati plurimum tribuere solet, Brunckium, ita interpungentem, *ἴωμεν, ναὸς ἵν' ἡμῖν τέτακται.* Deinde v. 643. 154

τί τοῦθ', ὃ μὴ νεώς γε τῆς ἐμῆς ἔνι;

ubi *νεὼς* non magis significat *in navi*, quam in superioribus locis: quod quidem Brunckio fieri potuisse videbatur; sed statim ille aliam, eamque multo magis probabilem interpretationem adiecit, e praecedentibus verbis *λαβεῖν* repetens, et *νεὼς τῆς ἐμῆς* *ex mea navi* intelligens. Denique v. 205.

βάλλει, βάλλει μ' ἔτυμα φθογγά του,
στίβου κατ' ἀνάγκαν
ἕρποντος,

ubi Schaeferus aut *στίβον* cum Triclinio, aut *στίβῳ* legendum putat. At sana sunt omnia, quandoquidem iungi debent haec, *κατ' ἀνάγκαν στίβου,* quae sic quoque dici poterant, *πρὸς βίαν ποδός.* Vt paucis complectar, verba sunt in his locis omnibus motum indicantia, quae ubi genitivo iunguntur, aut motum ex aliquo loco significant, cuius significationis caussam supra aperuimus, aut locum notant, quo aliquid, tamquam ad metam aliquam, tendat, de qua re mox dicemus. Mansionem rei in aliquo loco, seu verius in eius aliqua parte, genitivus non potest aliter denotare, quam verbis aut motus significatione carentibus, aut motum indicantibus ex aliquo loco non egredientem iunctus. Sic Homerus dicere potuisset, *ἢ οὐκ ἐφοίτα Ἄργεος.* Ab huiusmodi igitur formulis omnibus ellipsin removendam iudicamus. Nam si quid loci alicuius vel temporis esse dicitur, id per se planum est sic dici, ut in aliquo loco esse, et fieri tempore aliquo intelligatur. Ex his unumquemque reliqua, quae ad hoc genus pertinent, sponte diiudicaturum speramus.

Redeo in viam. Graeci quum genitivo sic utantur,
ut quidquid quocumque modo alicuius rei sit, eo casu 155
significent, saepissime cum verbis *dicere* et *audire* significantibus genitivum coniungunt eius rei, de qua quid dicatur vel audiatur. Exempla in Bosii libro allata sunt

p. 734.; ubi quidem diversissima miscentur. Pertinent huc talia: ἐπύθοντο τῆς Πύλου κατειλημμένης, πατρὸς ἀκούσας, κλύουσα παιδός, quorum hic sensus est, *aliquid de capta Pylo*, *de patre*, *de filio audire*. Quae ne quis putet, ut isti volunt, per ellipsin praepositionis περὶ explicanda esse, meminerit, quod supra diximus, posse talia plerumque per adiectivum exprimi. Sic πατρὸς ἀκούσας potuit etiam dici πατρῷα ἀκούσας. Si Homerus Odyss. XV. 347. dicit:

εἴπ' ἄγε μοι περὶ μητρὸς Ὀδυσσῆος θείοιο,
πατρός θ', ὃν κατέλειπεν ἰὼν ἐπὶ γήραος οὐδῷ,
εἴ που ἔτι ζώουσιν ὑπ' αὐγὰς ἠελίοιο,
ἦ ἤδη τεθνᾶσι, καὶ εἰν Ἀΐδαο δόμοισιν.

quis inde colligat, περὶ omissum esse Odyss. XI. 174.

εἰπὲ δέ μοι πατρός τε καὶ υἱέος, ὃν κατέλειπον,
ἦ ἔτι πὰρ κείνοισιν ἐμὸν γέρας, ἦέ τις ἤδη
ἀνδρῶν ἄλλος ἔχει, ἐμὲ δ' οὐκέτι φασὶ νέεσθαι·

neque potius ducat, poetam dicere voluisse, *dic mihi hoc patris*, quod quid sit, statim explicat. Quin statim, quo minus de huius interpretationis veritate dubites, eadem forma orationis, sed addito nomine, pergit:

156 εἰπὲ δέ μοι μνηστῆς ἀλόχου βουλήν τε νόον τε,
ἠὲ μένει παρὰ παιδί, καὶ ἔμπεδα πάντα φυλάσσει,
ἦ ἤδη μιν ἔγημεν Ἀχαιῶν ὅςτις ἄριστος.

Poterat hic quoque omittere verba βουλήν τε νόον τε: quae si omisisset, quid aliud dictum esset, quam εἰπέ μοι ἀλόχου τὸ ἢ μένειν ἢ γήμασθαι. Sed quum hic usus invaluisset, ut genitivus in huiusmodi re usurparetur, omisso nomine rei, quae de aliquo diceretur, vel acciperetur, postea saepe ne tum quidem quum nomen indefinitum addebatur, id construi solebat cum genitivo, sed per se solum iungebatur verbo:

εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιϊν.

Hic proprie iungi deberent, τάδε σφῶϊν, *haec vestrum*, id est, *haec vestra:* sed poeta non iunxit, usui iam stabi-

lito indulgens, quo *σφῶϊν πυθοίατο* iungebatur. Sic etiam Iliad. XI. 657.

οὐδέ τι οἶδεν
πένθεος, ὅσσον ὄρωρε κατὰ στρατόν.

Tale est etiam illud Aristophanis, in Bosii libro commemoratum, *τοῦ πράγματος ἀκήκοέν τι;* et haec Sophoclis in Trach. 1122.

τῆς μητρὸς ἥκω τῆς ἐμῆς φράσων, ἐν οἷς
νῦν ἐστιν, οἷς θ' ἥμαρτεν οὐχ ἑκουσία.

et in Philocteta v. 439.

ἀναξίου γὰρ φωτὸς ἐξερήσομαι
γλώσσῃ τε δεινοῦ καὶ σοφοῦ, τί νῦν κυρεῖ.

et Euripidis in Phoenissis v. 1351. 157

ὦ δώματ', εἰςακούσατ' Οἰδίπου τάδε
παίδων, ὁμοίαις ξυμφοραῖς ὀλωλότων.

In quibus exemplis omnibus etsi genitivus per se solus positus esse censendus est, quid est tamen, cur ad ellipsin confugere, quam id probare malimus, quod antiquitus in talibus formulis cogitatum fuisse verba ipsa suadeant, *τῆς μητρός, τοῦ φωτὸς τὴν νῦν τύχην, Οἰδίπου παίδων τάδε?* Sic quod est in Sophoclis Electra v. 317.

καὶ δή σ' ἐρωτῶ· τοῦ κασιγνήτου τί φῄς,
ἥξοντος ἢ μέλλοντος;

quid est aliud, quam *τί φῄς ἀδελφικόν?* Rarioris formae hoc est apud eumdem poetam in Trachiniis v. 394.

ὡς ἕρποντος εἰςορᾷς ἐμοῦ.

quod proprie si dicas, erit *ὡς εἰςορᾷς ἐμὸν τόδε, ἕρποντος.* Duo alia exempla, quae in Bosii libro p. 734. commemorata sunt, non huc pertinent, sed ad commutationem illam duarum locutionum, de qua supra exposuimus: *ὡς γνῶ χωομένοιο*, et *ἀεξομένοιο διδάσκει μηνός:* id est *ὡς γνῶσιν ἔσχε χωομένου,* et *διδάσκαλός ἐστι μηνὸς ἀεξομένου.* Neque ad nostram disputationem pertinet Sophoclis locus in Trachiniis v. 927.

κἀγὼ δρομαία βᾶσ', ὅσονπερ ἔσθενον,
τῷ παιδὶ φράζω τῆς κασιγνήτης τάδε·

158 ubi Musgravius male putat genitivum e verbo φράζω pendere. Recte eum Erfurdtius cum scholiasta ad τῷ παιδὶ refert. Nam si ad φράζω pertineret, abesse oporteret articulum τῆς.

Superest alius genitivi nomine carentis usus, quo recte intellecto ingens ellipsium numerus removetur. Obtinet enim per omnem Graecam linguam, ut, cuius rei aliqua pars intelligatur, ea res omisso partis nomine casu genitivo cum omni genere verborum, quemcumque ea casum sibi adiungi postulent, construi possit. Cuiusmodi sunt, ἅπτεσθαι, ἀπολαύειν τινός· ἔρχεσθαι, θεῖν πεδίου· πληροῦν, γέμειν τινός· λοῦσθαι ποταμοῦ· (vide Bosii librum p. 670. 675. 685. 687. 709.) et alia innumerabilia. In quibus formulis omnibus non praepositionis ulla ellipsis est, sed nominis indefiniti τί. Eodem loquendi modo Germani utuntur, eadem cum ellipsi dicentes, *des weges gehen*, *des weines trinken*, atque alia. Sed quaedam sunt in hoc genere rariora, ut κτείνειν λίθων, commemoratum p. 675.; quaedam autem difficiliora, ut, quod prorsus neglectum est in libro Bosiano, ἔρχεσθαι ἀγγελίης. Quare hoc paucis explicemus. Et quum grammatici quidam nomen ἀγγελίης apud Homerum masculini generis esse, eumque, qui nuncius mitteretur, significare credidissent, impugnare hanc opinionem
159 aggressus est Hermannus Tollius in secundo excursu ad Apollonii lexicon Homericum. Qui quum recte sane non aliud nomen, quam femininum ἀγγελίη agnoscat, mire tamen fallitur in usu eius nominis expediendo. Ac primus, quo utitur, poetae locus est Iliad. IV. 384.

ἔνθ' αὖτ' ἀγγελίην ἐπὶ Τυδῆ στεῖλαν Ἀχαιοί.

Vbi cum Eustathio verba sic iungit, Τυδῆ ἐπ' ἀγγελίην στεῖλαν: quod ut fieri possit per linguae leges, non est tamen ob versum faciendum, qui sic in duas aequales partes, magno cum suavitatis numerorum dispendio, divide-

retur. Quidni vero hoc dicere poetam putemus, *Τυδῆ ἀγγελίην ἐπέστειλαν*? Deinde Iliad. III. 205.

> *ἤδη γὰρ καὶ δεῦρό ποτ' ἤλυθε δῖος Ὀδυσσεὺς*
> *σεῦ ἕνεκ' ἀγγελίης, σὺν ἀρηϊφίλῳ Μενελάῳ.*

Hic vero iterum cum Eustathio sic verba construit, *ἕνεκα ἀγγελίης σεῦ*. Iliad. XIII. 252.

> *ἦέ τευ ἀγγελίης μετ' ἔμ' ἤλυθες;*

cum scholiasta quodam *περὶ* omissum putat; et *εἰς* cum Eustathio Iliad XI. 139.

> *ὅς ποτ' ἐνὶ Τρώων ἀγορῇ Μενέλαον ἄνωγεν*
> *ἀγγελίην ἐλθόντα σὺν ἀντιθέῳ Ὀδυσῆϊ*
> *αὖθι κατακτεῖναι.*

Alium Homeri locum, Iliad. XV. 639.

> *ὃς Εὐρυσθῆος ἄνακτος*
> *ἀγγελίης οἴχνεσκε βίῃ Ἡρακληείῃ,*

prorsus praeteriit. Ex Hesiodi Theog. 780. autem hoc 160
protulit exemplum:

> *παῦρα δὲ Θαύμαντος θυγάτηρ, πόδας ὠκέα Ἶρις,*
> *ἀγγελίης πωλεῖται ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης,*
> *ὁππότ' ἔρις καὶ νεῖκος ἐν ἀθανάτοισιν ὄρηται·*

quod aut emendatione, aut ellipsi praepositionis indigere dicit. At neque hoc in loco, neque in caeteris aut de ellipsi, aut de emendatione cogitandum. Nam ut alibi apud poetam est, *ἢ ὁδὸν ἐλθέμεναι*, ita cum accusativo dicitur *ἀγγελίην ἔρχεσθαι*, confusione quadam diversarum locutionum, quarum una est *ἔρχεσθαι*, altera *ἀγγελίην φέρειν*, quod fit proficiscendo. Eodem modo Germani dicunt *botschaft gehen*. Iam quum recte dicatur *ἀγγελίης φέρειν*, omisso *τί*, id est, *aliquid nuncii ferre*, coeptum est etiam *ἀγγελίης ἔρχεσθαι* dici, admixta alia locutione, *ἔρχεσθαι*.

Denique paucis attingendus est ille genitivi usus, quo meta indicatur, quam quis consequi studeat. Hic quoque usus paullatim exstitit, leniter deflexa illa genitivi signifi-

catione, quae est rei, cuius partem intelligimus. Nam
quum talia iam pervulgata essent, ut, ἅπτεσθαι, ψαύειν
τινός, facillimus erat ad ea verba transitus, quibus non
161 ipsa partis cuiuspiam tactio, sed solus tangendi, conatus
indicatur. Hinc ῥίπτειν, ἀκοντίζειν, ὀϊστεύειν, τιτύ-
σκεσθαι, ἵεσθαι, et quae similia sunt, genitivo iungun-
tur, sic ut is rem indicet, cuius quis partem studeat con-
tingere. Exempla vide p. 715., in quibus iam ellipsi prae-
positionis κατὰ facile carebimus.

Sed satis iam de genitivo dictum videtur.

X. *De usu dativi.*

Accedamus nunc ad dativum, cuius casus perfacilis ratio est. Nam dativus eam rem indicat, in qua cernitur aliqua efficientia; quod quum duobus modis fieri possit, uno activo, altero passivo, duplicem accepit vim dativus. Activa enim, quam voco, efficientiae ratio ea est, qua fieri aliquid per aliquam rem indicatur: qua in significatione ablativi nomen usurpari malo, Romanorum exemplo, apud quos ea significatio suam sibi propriam formam in quibusdam declinationibus vindicavit: passiva autem ratio efficientiae est, quae aliquid fieri in ea re, quae isto casu nominatur, indicat: quae ratio proprie dativi nomine insignitur.

Ablativus ergo quum per se instrumentum denotet,
quo aliquid fiat, hoc minus ulla praepositionis ellipsi opus
habet, quod ne construitur quidem cum hoc casu in
Graeco sermone ulla praepositio. Quare ineptum est,
ad talia, πατάσσειν ῥάβδῳ, νοσεῖν νόσῳ, χαίρειν, ἀκμά-
162 ζειν, πρίασθαί τινι, ὤμοιϊν τεύχεα δῦναι, σιγῇ,
σπουδῇ, et quae sunt similia, ἐπὶ vel περὶ vel σὺν intel-
ligere, quod placet his, qui ubique ellipsin odorari solent,
p. 701. seqq. 710. 712. 735. 743. Eadem res est, ubi
ablativus significationem habet caussae, ob quam quid fiat,
quod frequens est apud poetas.

Sed ne in dativo quidem ullus est praepositionis usus, quum ἕπεσθαι vel ἀκολουθεῖν τινι dicitur, quod p. 700.

omisso μετὰ fieri putatur. Neque obscurum est, ut ἴσος vel ὅμοιός τινι dicitur, sic etiam ὁ αὐτός τινι dici, quod non rectius per ellipsin explicant p. 747., quam quum ad ἅμα τινί p. 744. σὺν intelligendum censent.

Sed duplex commemorandus est dativi usus, qui maiorem habet omissae praepositionis speciem. Talia enim, ut Ἀθήνησι, Σαλαμῖνι, ὑπερῴῳ, θύραισι, τῇδε ἡμέρᾳ, quum per ablativum explicari nequeant, nihil mirum, si a plerisque elliptica habentur. At ne hic quidem ellipsi opus est, quia dativus etiam sine praepositione sufficit. Nam quod alicui rei esse dicimus, id ne potest quidem aliter dictum accipi, nisi sic, ut ad eam rem referri, et nunc proprie in ea inesse, ut ἡ Ἀθήνησιν ἀκρόπολις, *arx*, *quae est urbi Athenarum*, sive *quam habent Athenae*, nunc in eius potestate esse significetur, ut ἔστι μοι δόρυ. Fallitur ergo Latinorum usu deceptus Bosius, quum p. 696. Λακεδαίμονι, et quae sunt huius generis 163
alia, non dativo, sed ablativo casu dici contendit. Quo casu, qui ab hisce exemplis alienissimus est, ne Romani quidem, opinor, nisi quadam pronunciationis negligentia, quum vulgo ablativum male a dativo discernerent, uti coeperunt, recte illi in aliis, sed paucis exemplis veram rationem servantes, ut quum *ruri* et *rure* distinguunt. Apud Graecos quidem si plerumque adiungitur praepositio, id tantum abest, ut, ubi non est adiecta, per ellipsin omissa putari debeat, ut magis, quum addi eam non sit necesse, perspicuitatis caussa addatur. Fuit enim antiqua ratio loquendi haec, ut nominis dativo adiungeretur adverbium, Πυθῶνι, ἔν: ut in Aristophanis Equit. 1270. quod etiam dicebatur ἔν, Πυθῶνι, unde postea, quum adverbia in praepositiones verti inciperent, ἐν Πυθῶνι exstitit. Sed quum maxime in locorum nominibus, sive propriis, sive usitatissimis appellativorum, adverbium istud superfluum videretur, ut quo etiam omisso quisque dativum recte intellecturus esset, in his brevior loquendi forma magis frequentata est, in caeteris autem, quae magis ambigua sine praepositione essent, addi explicationem placuit. Sic, ut hoc utar, οἴκῳ etiam in adverbium οἴκοι

Et mox:

> οὕτω δὲ καὶ σὲ καὶ τὸ σὸν λάβρον στόμα
> 167 σμικροῦ νέφους τάχ᾽ ἄν τις ἐκπνεύσας μέγας
> χειμὼν κατασβέσειε τὴν πολλὴν βοήν.

Vt unum ex his leviter attingam, εἶδος κάλλιστος dicitur pro εἶδος ἔχων κάλλιστον. Eodem modo talia, ut πολλὸν ἄριστος initio dicebantur, in quibus mox multo usu factum est, ut adiectivum neutrum adverbii instar haberetur: quae ratio deinde latissime diffundi coepit. Quid igitur sibi volunt ellipses istae, ad quas ubique confugiunt? An quia poeta dicit,

> χωόμενον κατὰ θυμὸν ἐϋζώνοιο γυναικός,

χωόμενος κῆρ, quod apud eundem est, pro χωόμενος κατὰ κῆρ dictum putabimus? aut quia Iliad. XV. 60. dicit,

> λελάθῃ δ᾽ ὀδυνάων,
> αἳ νῦν μιν τείρουσι κατὰ φρένας,

Iliad. XI. 273. 400. cum ellipsi praepositionis dixisse,

> ἤχθετο γὰρ κῆρ?

Minime vero. Nam ut haec re nihil differant, at diverso tamen modo et cogitantur et dicuntur. Id ex eo intelligitur, quod non ubique κατὰ addi potest. In hoc,

> τὸν δὲ σκότος ὄσσ᾽ ἐκάλυψεν,

si quis cum Leisnero in praefatione p. 28. κατὰ intelligi volet, is videat, ne poetam absurda dicere faciat. Etenim κατ᾽ ὄσσε si dixisset, aut in oculis, aut in parte oculorum, aut per oculos caliginem dixisset offusam esse. Quin poe-
168 tae fugerunt etiam κατὰ dicere, sic, ut ea particula *quod ad aliquid attinet* significaret. Quare perperam scholiastae hoc Sophoclis de Sole in Trach. 102 *).

> εἴπ᾽, ὦ κρατιστεύων κατ᾽ ὄμμα,

---

*) De hoc et qui sequitur Oedipi Regis loco mutavi sententiam in editione Trachiniarum.

interpretantur κατὰ τὸ ὀπτικόν. Poeta hoc dicit, *o qui hic in conspectu nostro splendes.* Eodem illi errore decipi se passi sunt in Oedipo Rege v. 1086.

εἴπερ ἐγὼ μάντις εἰμί,
καὶ κατὰ γνώμην ἴδρις,

ad quem locum adscripserunt: ἔμπειρος κατὰ τὴν γνώμην, συνετός· κατὰ νοῦν ἔμπειρος, φρόνιμος. At hoc poeta sine particula γνώμην ἴδρις dicturus fuisset. Nunc hoc dicit: *si ego vates sum, et ex animi sententia,* id est, quantum cupio, *intelligens.*

Non diversa est omnis passivorum verborum cum accusativo constructio, quorum activa eum casum requirunt: ut πλήττομαι πόδα. Nam quia dicitur πλήττω σε πόδα, mixtum ex his, πλήττω σε, et πλήττω πόδα σοῦ, dici coeptum est etiam πλήττομαι πόδα, quod compositum est ex his, πλήττομαι, et πλήττει τις πόδα μοῦ, sive πόδα πληττόμενον ἔχω. Neque alia ratio est verborum neutrorum, aut eorum, quae aliud praeterea nomen additum habent: ut ἀκμὴν φιλοσοφεῖς. Xenophon. Anab. IV. 3, 26. καὶ τὰ μὲν σκευοφόρα τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ 169
ὄχλος ἀκμὴν διέβαινε. Sophocles Antig. 95.

ἀρχὴν δὲ θηρᾶν οὐ πρέπει τἀμήχανα.

Quae si proprie dicenda fuissent, sic debuissent enunciari: ἀκμὴν εἶχε διαβαίνων: οὐ πρέπει οὐδὲ ἀρχὴν ποιεῖν θηρῶντα τὰ ἀμήχανα. Sed ista in dicendo brevitas ita se in Graecorum sermonem paullatim insinuavit, ut nemo deinde, his formulis utens, unde ortae essent, cogitaret. Quare recte faciunt, qui ἀκμὴν *quum maxime*, et ἀρχὴν *omnino* significare dicunt, modo ne obliviscantur, si opus est, veram harum locutionum originem indicare.

Vnam adhuc classem exemplorum consectabor, quod ea paullo videtur impeditior esse: haec dico, in quibus ὅ, ἅ, τό, ταῦτα, pro δι᾽ ὅ, δι᾽ ἅ, διὰ τοῦτο, διὰ ταῦτα, et similiter etiam ἅπερ, ἅτε, οἷάπερ, οἷά τε dici putant: v. p. 675. 676. 678. Et sane pronomina ista plerumque adverbiorum loco sunt, sed quaerenti, quo-

modo hoc factum sit, non ellipsis, verum multo planior ratio sese offeret. Initio enim haec quoque pronomina, uti debebant, cum verbo construebantur: ut Iliad. III. 176.

ἀλλὰ τάγ' οὐκ ἐγένοντο· τὸ καὶ κλαίουσα τέτηκα·

id est, *quam ego rem deflens contabesco.* Euripides in Phoen. 268.

170 τὰ μὲν πυλωρῶν κλεῖθρά μ' ἐξεδέξατο
δι' εὐπετείας, τειχέων ἔσω μολεῖν·
ὃ καὶ δέδοικα, μή με δικτύων ἔσω
λαβόντες, οὐ μεθῶσ' ἀναίμακτον χρόα.

id est, *quod ego metuo*, idque iam explicatur, quale sit, sequentibus verbis. Huiusmodi igitur constructionum frequenti usu fieri non potuit, quin pronomen simpliciter *quare* vel *propterea* significare inciperet. Hinc etiam ibi usurpari coepit, ubi verbum cum eo non posset construi: ut apud Theocritum, XIV. 3.

ταῦτ' ἄρα λεπτός,
χὠ μύσταξ πολὺς οὗτος, ἀΰσταλέοι τε κίκιννοι,

in quo loco ἀΰσταλέοι scribendum vidit egregiae indolis iuvenis, Augustus Ferdinandus Naekius.

Caeterum, quod in aliis ellipsium generibus factum vidimus, ut etiam alieni vel corrupti loci ad eas ellipses tuendas adhiberentur, id in hoc quoque genere factum est. Vnum ex his locis, qui Sophoclis est in Philocteta, p. 711. e mala Triclinii emendatione allatum, iam supra explicuimus. In Euripidis Iphig. Aul. 235. p. 719.

καὶ κέρας μὲν ἦν
δεξιὸν πλάτας ἔχων
Φθιώτας, ὁ Μυρμιδόνων Ἄρης,

Musgravii interpretatio, πλάτας pro accusativo habentis,
171 multo certe impeditior est, quam aliorum, qui πλάτας. genitivum esse putant. Quos si sequutus esset, Musgravius, neque in Supplic. 659. δεξιὸν τεταγμένους κέρας, neque in Heraclid. 672. λαιὸν ἕστηκεν κέρας per ellipsin praepositionis explicuisset, sed verba τεταγμένους et ἕστηκεν pro simplici verbo ἔχειν vidisset posita esse. Similis,

sed quodammodo tamen diversa permutatio in Rhesi loco est quem adiungit, v. 486.

ἀλλ' εἴτε λαιόν, εἴτε δεξιὸν κέρας,
εἴτ' ἐν μέσοισι συμμάχοις, πάρεστί σοι
πέλτην ἐρεῖσαι καὶ καταστῆσαι στρατόν,

ubi poeta quum *ἔχειν* vel simile quid in mente habuisset, mox mutat constructionem. Neque Schaeferus p. 680. Sophoclis verba in Aiace v. 516. afferre debebat:

ἡ μοῖρα τὸν φύσαντά με
καθεῖλεν ᾅδου θανασίμους οἰκήτορας,

quomodo nec loquutus quisquam est umquam, nec loqui potuit. Corruptus est iste locus: sed hoc apertum est, verba *θανασίμους οἰκήτορας,* ut alibi docuimus, per appositionem adiecta esse, et de ambobus parentibus dici. Non magis quisquam Graecorum dicere potuit, quod Bosio, cum scholiasta *διὰ* intelligenti, p. 675. dicere visus est Apollonius Rhodius:

ἐπεὶ Φρίξοιο θυηλὰς
στέλλομαι ἀμπλήσων, Ζηνὸς χόλον Αἰολίδῃσιν;

quem locum alia etiam inutili auxit ellipsi Brunckius *ὑπὲρ* 172
ad *Φρίξοιο* intelligendum censens. Interpungi debebat:

ἐπεὶ Φρίξοιο θυηλὰς
στέλλομαι, ἀμπλήσων Ζηνὸς χόλον Αἰολίδῃσιν.

Vulgatam interpunctionem si quis Euripideo versu, qui est in Electra 1270. defensum iret, is graviter falleretur: de quo versu dicetur infra. Peius etiam, si fieri potest, Schwebelius erravit p. 676. ad verba *ἠὲ τόν*, Iliad. XIX. 326. *διὰ* intelligens. Verba poetae haec sunt:

οὐ γάρ κέν τι κακώτερον ἄλλο πάθοιμι,
οὐδ' εἴ κεν τοῦ πατρὸς ἀποφθιμένοιο πυθοίμην,
ὅς που νῦν Φθίηφι τέρεν κατα δάκρυον εἴβει
χήτει τοιοῦδ' υἷος· ὃ δ' ἀλλοδαπῷ ἐνὶ δήμῳ
εἵνεκα ῥιγεδανῆς Ἑλένης Τρωσὶν πολεμίζω·
ἠὲ τόν, ὃς Σκύρῳ μοι ἔνι τρέφεται φίλος υἱός.

Vbi quis non videt, *τὸν* esse positum, quod poeta in mente haberet *ἀποφθίμενον ἀκούσαιμι*?

Ad eamdem classem etiam illa pertinent exempla, quae a quibusdam per appositionem explicantur, quod fecit Matthiae in grammatica Graeca p. 597., quae ratio multo certe verior est et aptior, quam, quo alii utuntur, ellipseos remedium. De ingenti exemplorum, quae congeri possent, copia satis erit pauca considerasse. Homericum illud,

ϑάνατόν νύ τοι ὅρκι' ἔταμνον,

173 sunt qui omissione praepositionis εἰς explicent. At etsi haec cum praepositione dici potuerunt, non est tamen intelligenda praepositio, ubi omissa est: sed diversae prorsus istae locutiones sunt. Recte igitur talia Matthiae sic interpretatur: ὅρκια ἔταμνον, ἅ ἐστί σοι ϑάνατος. Sed dicendum est etiam, qui factum sit, ut sic loquerentur. Clarum vero est, duo in his verbis latere, unum ὅρκια ἔταμνον, alterum ϑάνατόν σοι κατεσκεύασα, quod ultimum quia factum erat feriendo foedere, utrumque in unam locutionem confusum est, ϑάνατόν τοι ὅρκι' ἔταμνον. Sic in illo:

οὔτι ψεῦδος ἐμὰς ἄτας κατέλεξας,

id est, οὔτι ψεῦδος ἔλεξας, ἐμὰς ἄτας καταλέγων. Aeschylus in Agam. v. 233.

ἔτλα δ' οὖν ϑυτὴρ γενέσϑαι ϑυγατρός,
γυναικοποίνων πολέμων ἀρωγάν,
καὶ προτέλεια ναῶν,

id est, ἔτλα ἀρωγὰν πολέμων καὶ προτέλεια ναῶν παρασκευάσαι, ϑυτὴρ γενόμενος ϑυγατρός. Euripides Hecub. 866.

ἦν δ' ἐξ Ἀχαιῶν ϑόρυβος ἢ 'πικουρία,
πάσχοντος ἀνδρὸς Θρηκὸς οἷα πείσεται,
φανῇ τις, εἶργε, μὴ δοκῶν ἐμὴν χάριν.

Ibidem v. 885.

καλεῖ σ' ἄνασσα δήποτ' Ἰλίου
Ἑκάβη, σὸν οὐκ ἔλασσον ἢ κείνης χρέος.

Ibidem v. 971.

174 τί χρῆμ' ἐπέμψω τὸν ἐμὸν ἐκ δόμων πόδα;

Et in Electra v. 1269.

'Αλιῤῥόθιον ὅτ' ἔκταν' ὠμόφρων Ἄρης,
μῆνιν θυγατρὸς ἀνοσίων νυμφευμάτων

ubi *μῆνιν* idem est, quod *μήνιμα*, ut apud Aeschylum in Eumen. 234. et apud Plutarchum in amatoriis narrationibus p. 773. B. Homerus:

ὣς οἳ μὲν μάρναντο δέμας πυρὸς αἰθομένοιο.

Eodem modo *δίκην* usurpatur, et *τρόπον* et *δωρεάν*, et *προῖκα*, et *ὄναρ*, et *τέλος*, et *πέρας*, et aliquot alia nomina, atque apud Latinos nomen *instar*. Paullo alia ratio est loci Sophoclei in Aiace v. 172.

ἦ ῥά σε ταυροπόλα Διὸς Ἄρτεμις
ὥρμασε πανδάμους ἐπὶ βοῦς ἀγελαίας,
ἤ πού τινος νίκας ἀκάρπωτον χάριν,
ἦρα κλυτῶν ἐνάρων,
ψευσθεῖσ', ἀδώροις εἴτ' ἐλαφηβολίαις·
ὁ χαλκοθώραξ ἤ τιν' Ἐνυάλιος
μομφὰν ἔχων
ξυνοῦ δορός, ἐννυχίοις μαχαναῖς
ἐτίσατο λώβαν;

Ita hic locus scribendus videtur *): male vulgo *ἢ ῥα κλυτῶν ἐνάρων ψευσθεῖσα δώροις*, et *ἢ χαλκοθώραξ*: quorum *ψευσθεῖσ', ἀδώροις* emendatio est Musgravii. Sed etiam *ἤ ῥα*, ut inusitatum, tolli debebat. *Ἦρα κλυτῶν ἐνάρων* est idem quod *χάριν*, ut *ἦρα φιλοξενίης* e Valckenarii emendatione in Callimachi fragm. 41. Johnsonus 175
scribendum putabat *ἀκαρπώτου*. Ita *χάριν* dictum esset, ut in locis supra allatis, de praemio, quo Diana Aiacem esset remunerata. Quod servato *ἀκάρπωτον* fieri nequit, ubi *χάριν* poeta dicit de praemio ab Aiace non dato Dianae. Nam enallage, quam fingit Musgravius, admitti non potest: quam figuram omnino operae pretium faceret qui arctioribus finibus circumscriberet. Quod si *ἦρα κλυ-*

*) Vide quae in editione Aiacis adnotavi.

τῶν ἐνάρων scribitur, nihil relictum est difficultatis. Iam enim ψευσθεῖσα νίκας ἀκάρπωτον χάριν iungitur, id est, *defraudata fructu victoriae*, et quidem ἦρα κλυτῶν ἐνάρων, *ob spolia ab Aiace auxilio deae relata.* Ita Xenophon Anab. II. 2, 13. ἐπεὶ γὰρ ἡμέρα ἐγένετο, ἐπορεύοντο ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸν ἥλιον, λογιζόμενοι ἥξειν ἅμα ἡλίῳ δύνοντι εἰς κώμας τῆς Βαβυλωνίας χώρας· καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἐψεύσθησαν. Hic quoque duae locutiones mixtae sunt, una ψευσθεῖσα et οὐκ ἐψεύσθησαν, altera ἐψεύσατο χάριν et οὐκ ἐψεύσαντο τοῦτο.

Iam denique secundam videamus accusativi adhibendi formam, quae non est in commutatione diversarum locutionum, sed in aposiopesi. Huius generis nescio an vix aliud possit exemplum proferri, quam γνώμην ἐμήν, commemoratum p. 719. Aristophanes in Pace v. 232.

> ἀλλ᾽ εἶμι· καὶ γὰρ ἐξιέναι, γνώμην ἐμήν,
> μέλλει.

176 Idem in Ecclesiazusis v. 348.

> A. τί δῆτ᾽ ἂν εἴη; μῶν ἐπ᾽ ἄριστον γυνὴ
> κέκληκεν αὐτὴν τῶν φίλων; B. γνώμην γ᾽ ἐμήν.

Et in Vespis 983.

> ἐγὼ γὰρ ἀπεδάκρυσα νῦν, γνώμην ἐμήν,
> οὐδ᾽ ἄν ποτέ γ᾽ ἀλλ᾽ ἢ τῆς φακῆς πεπλησμένος.

Quid vero? num hanc solam de tot praepositionum ellipsibus, quas ostendimus temere fictas fuisse, admittemus? Immo tantum abest, ut hic commode videatur κατὰ intelligi posse, ut si κατὰ adiiciatur, sensus longe alius evasurus sit: quemadmodum apud Euripidem in Andromacha v. 738.

> ὅταν δὲ τἀκεῖ θῶ κατὰ γνώμην ἐμήν,
> ἥξω.

Quo magis adducor, ut γνώμην ἐμὴν per aposiopesin dici putem pro γνώμην ἐμὴν λέγειν, *ut dicam, quod sentio.* Nam etiam alibi similis invenitur aposiopesis, ut apud Aristophanem in Avibus v. 274.

οὗτος, ὦ σέ τοι.

apud Sophoclem in Antigona v. 441.

σὲ δή, σὲ τὴν νεύουσαν ἐς πέδον κάρα,
φῄς, ἢ καταρνεῖ μὴ δεδρακέναι τάδε;

unt fortasse, qui simile perfugium quaerendum putent participiis *ἐξόν, παρόν, δόξαν, εἰρημένον, ἀρξάμε-ν*, et quae sunt huiusmodi alia. Haec vero magnopere reor, ne non accusativo casu, quod Bosio, pessime 177
aepositionem *μετὰ* p. 729. 730. intelligenti, videtur, l, ut iam ad Vigerium significavi, nominativo dicantur. um accusativus neque explicationem habet facilem, nec :ta, quod sciam, testimoniorum fide nititur: quod secus in nominativo. Est enim in hisce locutionibus, ut uidem existimo, non tam permixtio quaedam diverso-n loquendi modorum, quam transitio ab alio ad alium, ero abrupto. Euripides Phoen. 290.

μέλλων δὲ πέμπειν μ' Οἰδίπου κλεινὸς γόνος
μαντεῖα σεμνά, Λοξίου τ' ἐπ' ἐσχάρας,
ἐν τῷδ' ἐπεστράτευσαν Ἀργεῖοι πόλιν.

lebat poeta dicere, *μέλλων με μέμπειν Οἰδίπου γόνος εστρατεύθη*, sed abrumpit priorem constructionem, et ert aliam. Sophocles in Oed. Col. 1119.

ὦ ξεῖνε, μὴ θαύμαζε πρὸς τὸ λιπαρές,
τέκν' εἰ φανέντ' ἄελπτα μηκύνω λόγον·

um dicere vellet *εἰ τέκνα ἀέλπτως φανέντα μηκύνειν ποιεῖ λόγον*. Quae ratio loquendi quum coepisset r haberi, ac si *τέκνων φανέντων* diceretur, factum est, in quibusdam maxime participiis etiam ubi non posset , ut initio, explicari, brevitatis caussa usurparetur. ıripides Heraclid. 6.

ἐγὼ γὰρ αἰδοῖ, καὶ τὸ συγγενὲς σέβων,
ἐξὸν κατ' Ἄργος ἡσυχῶς ναίειν, πόνων
πλείστων μετέσχον εἷς ἀνὴρ Ἡρακλέει.

178 *XII. De ellipsi adverbiorum et coniunctionum.*

Praepositionum ellipses nullas esse vidimus. Dicatur nunc de ellipsi adverbiorum et coniunctionum, in quo genere nescias profecto, quid sentiendum esse dicas de his, qui hic quoque, ubi vel sensus communis ellipsin spernit, tam putidum adminiculum adhibere non dubitaverint. Pleraeque omnes harum ellipsium eiusmodi sunt, ut eas non praeterire me pudeat. Nam nisi factum esset, vix credi posset exstitisse, qni v. c. πλησιάζειν γυναικί, aut *Tityre* non putarent dici posse, nisi ἐρωτικῶς et ὦ intelligeretur. Qui si cogitassent, adverbia coniunctionesque proprietatibus quibusdam et sententiarum inter se consociationibus ac dissociationibus indicandis inservire, quae nisi disertim verbis expressae vel propterea intelligi nequeant, quod, si ellipsi locus esset, etiam aliena intelligi possent: numquam adeo absonam opinionem essent amplexi, ut voculas, quarum omissio longe aliter quam adiectio sententias conformat, per ellipsin negligi potuisse crederent *). Sunt tamen nonnullae harum particularum, quae quum etiam praestantissimis viris fraudem fecerint, diligentius considerandae videntur. Eas particulas ordine eo, qui est in Bosii libro, commemorabimus.

179 Ac primo quo tandem iure ἄλλοτε existimabimus omissum esse in talibus locis, qualis hic est Euripidis versus,

κεῖμαι δ' ἐπ' ἀκταῖς, ἄλλοτ' ἐν πόντου σάλῳ?

Vbi quid impedit, ne quis malit ἐνίοτε intelligere, aut ne putet ita dici pro κεῖμαι δ' ἐπ' ἀκταῖς, οὐκ ἀεί, ἀλλ' ἄλλοτ' ἐν πόντου σάλῳ? Quod si sapimus, fatebimur nihil esse omissum, sed Polydorum, postquam universe dixérat se proiectum esse in littore, accuratius describendae rei caussa deinde adiicere ἄλλοτ' ἐν πόντου σάλῳ. Neque ulla est lingua, quin eodem modo haec enunciare soleat.

*) Vide adnotata ad Sophoclis Ai. 1133.

Non meliora sunt, quae de omissione particulae ἂν traduntur, ex parte iam a Schaefero notata, quem quidem hic maxime speraveram multa e doctrinae suae thesauris largiturum esse. Equidem satis habeo breviter indicasse, quod longioris est disputationis, particulam ἂν ab antiquis sic esse usurpatam, ut nihil ad verbi modum pertineret. Quare sicubi optativus vel coniunctivus vel etiam indicativus invenitur ea particula destitutus, ita est existimandum, hanc particulam non esse additam; non etiam, omissam esse *).

Multo peius ἐὰν etiam cum soloecismo intelligendum putavit Schoetgenius in huiusmodi exemplis: δοῦλος ἐκλήθης· μή σοι μελέτω: I. Cor. VII. 21. ubi recte quidem monet Schaeferus, non opus esse ellipsi, si priora verba 180
per interrogationem dicta accipiantur: sed ne hoc quidem necesse est, quia etiam quum sine interrogatione proferuntur, statim apparet, rem sumi tantummodo ut actam, non ut re vera actam referri. Atque hic quoque usus communis est omnium linguarum.

Ob aliam caussam e numero ellipsium eximendum est hoc, γόνυ κνήμης, ubi ἔγγιον non per ellipsin, sed per aposiopesin omittitur: quod frequens esse in proverbiis supra observavimus.

Neque ulla est particulae ἕως ellipsis in hoc exemplo, μείναντες ἀπολῆξαι τὸ κλυδώνιον, quia infinitivus solus per se significat *ut aliquid fiat*, quod ubi de exspectando sermo est, sponte apparet tantumdem esse ac *donec aliquid fiat*.

Speciosior, nec tamen vera ellipsis est particulae ἢ, ut in his: οὐ πλέον τῆς πόλεως σταδίους ἀπέχοντα ἑπτά· ἔτη γεγονὼς πλείω ἑβδομήκοντα. At hic tantum abest ut ἢ omissum sit, ut magis praegressi nominis genitivus

*) De huius particulae omissione dictum est in dissertatione de ea particula, quae scripta est editioni Britannicae Thesauri Stephaniani. Ac nullam esse huius particulae ellipsin vel ex eo patet, quod omissio eius mutat sententiae rationem.

mente repeti debeat: *σταδίους ἀπέχοντα οὐ πλέον ἑπτὰ σταδίων· ἔτη γεγονὼς πλείω ἑβδομήκοντα ἐτῶν.* Neque in illo ellipsis est, *ἐλείπετο οὐδὲν ἔτι αὐτὴν φονεύεσθαι,* quia solus per se infinitivus significat *ad pereundum.* Parum differt ab hoc loco is, quem ex Euripidis Alcestide v. 896. attulit Schaeferus:

181 *τί γὰρ ἀνδρὶ κακὸν μεῖζον, ἁμαρτεῖν*
πιστῆς ἀλόχου;

In quo loco quum recte ellipsin improbaret Schaeferus, non debebat tamen ita eum constituere:

ἔμνησας, ὅ μου φρένας ἥλκωσεν,
(τί γὰρ ἀνδρὶ κακὸν μεῖζον;) ἁμαρτεῖν
πιστῆς ἀλόχου.

Quo modo qui loquutus sit, vereor ut quisquam reperiri queat. Expedita sunt omnia, si sic interpungas:

τί γὰρ ἀνδρὶ κακὸν μεῖζον ἁμαρτεῖν,
πιστῆς ἀλόχου;

ut *πιστῆς ἀλόχου* non ex *ἁμαρτεῖν,* sed e comparativo *μεῖζον* pendeat: *quid enim viro tristius est ad amittendum, quam fida uxor.*

Quid vero dicemus de eo, quod Porsono, viro Graece doctissimo, etiam *ἢν* vel *ὅταν* per ellipsin abesse visum est in hoc Euripidis loco, Hecub. 1018.

ἀλίμενόν τις ὡς ἐς ἄντλον πεσὼν
λέχριος ἐκπέσῃ φίλας καρδίας,
ἀμέρσας βίον.

Tales enim particulae si omitti possunt, nihil profecto usquam est, quod non possit ellipseos ope defendi. Particula *ὡς,* ut apud Homerum *ὥστε,* per se regit coniunctivum, si res non ut facta, sed ut quae fieri possit, narratur:

182 *τοὺς δ', ὥςτ' αἰπόλια πλατέ' αἰγῶν αἰπόλοι ἄνδρες*
ῥεῖα διακρίνωσιν, ἐπεί κε νομῷ μιγέωσιν.

Neque vera sunt, quae de omissione particulae *ἵνα* p. 764. afferuntur. Loci, qui ibi commemorantur, non

sunt omnes eiusdem generis. Horum quidam Schaefero structuram habere videntur soloecam, aut quae speciem certe soloecismi prae se ferat. Epigr. incerti poetae **249.**

Κύπρι, θέλεις οὕτως ἐς κρίσιν ἐρχόμεθα;

Lucian. T. III. p. **250.** *ἢ ἐθέλεις ἐγὼ αὐτὸς ἐπάνειμι ἐς τὸ πλοῖον;* et p. **265.** *ἢ ἐθέλεις καταριθμήσομαί σοι.* At nihil hic soloecismi est. Sensus est: *visne? ipse conscendam: visne? enumerabo tibi:* id est, *si vis, enumerabo.* Scriptor epigrammatis pro futuro posuit praesens. Eodem modo nos loquimur: *willst du? so gehen wir vor gericht.*

Alterum genus locorum tale est: Anacreon XII.

τί σοι θέλεις ποιήσω;

Euripides Phoen. **734.**

βούλει τράπωμαι δῆθ' ὁδοὺς ἄλλας τινάς;

Homerus Iliad. VI. **340.**

ἀλλ' ἄγε νῦν ἐπίμεινον, ἀρήϊα τεύχεα δύω.

Idem XXIII. **71.**

θάπτε με ὅττι τάχιστα, πύλας Ἀΐδαο περήσω.

Hic in Anacreontis et Euripidis versibus nihil est difficultatis. Sunt enim hic quoque duae coniunctae diversae locutiones, una, *τί σοι θέλεις ποιῆσαί με; βούλει τρέ-* 183
πεσθαί με ἄλλας ὁδούς; quibus abruptis adiicitur coniunctivus deliberantis, *ποιήσω, τράπωμαι.* Eodem prorsus modo Latini: *quid vis faciam?* Obiter hoc adiicio, caussam, quare Graeci dicant *ἴωμεν, eamus*, et similia, non etiam *ἴητε, ἴωσιν*, eamdem coniunctivi significationem esse, quam tetigi. Nam proprie *ἴωμεν* est deliberantium an eant. Atqui quid nos agere oporteat, deliberare possumus: alii autem quid agere debeant quum deliberamus, aut ea frustra est deliberatio, aut id rursum quaerimus, quid nos ab illis agi velimus. Quare quum eos hortamur, non amplius coniunctivo, sed aut imperativo, aut optativo locus est. Sed redeo ad omissum *ἵνα.* Ne Homeri quidem versus aliter, quam ipso illo coniun-

ctivi usu explicandi sunt. Orta est enim ista ratio loquendi e pari deliberatione, ut si dicas, *βούλει τεύχεα δύω; ἐπίμεινον τοίνυν· βούλει πύλας Ἀΐδαο περήσω; θάπτε με ὅτι τάχιστα.* Eodem modo nos: *warte, soll ich die waffen anlegen: begrabe mich, soll ich in die unterwelt gelangen* *).

Non possum, quin paucis attingam ellipsin particulae *καί*, quam quidam admisisse videntur, ubi *εἰ* est *etiamsi.* At ne haec quidem ellipsis est. Nam *εἰ* non potest aliter pro *etiamsi* dici, quam quum res vix credibilis comme-
184 moratur, ubi apertum est, *εἰ* propriam suam vim retinere, quia, quum res ista numquam futura sit, recte potest per simplicem conditionis significationem indicari. Aristophanes in Vespis v. 298.

οὐκ ἄν, μὰ τὸν Δί', εἰ κρέμοισθέ γ' ὑμεῖς.

Quare graviter erravit Brunckius *εἰ tametsi* interpretans apud Sophoclem in Aiace, v. 562.

τοῖον πυλωρὸν φύλακα Τεῦκρον ἀμφί σοι
λείψω, τροφῆς ἄοκνον ἔμπακ', εἰ τανῦν
τηλωπὸς οἰχνεῖ, δυσμενῶν θήραν ἔχων.

Suidae ed. Mediol. in v. *τηλωπός: κἂ νῦν τηλωπὸς οἰχνεῖ.* Scholia Romana: *κ' εἰτανῦν καὶ εἰ ἔκδημος νῦν ἐστι.* Liberabimus ergo Graecam linguam inaudito vocabulo *ἔμπαξ*, et scribemus:

τοῖον πυλωρὸν φύλακα Τεῦκρον ἀμφί σοι
λείψω, τροφῆς ἄοκνον ἔμπα, κεἰ τανῦν
τηλωπὸς οἰχνεῖ, δυσμενῶν θήραν ἔχων.

Accedimus ad ellipsin omnium maxime speciosam, quae est adverbii *μᾶλλον.* Homerus:

βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι, ἢ ἀπολέσθαι.

Quid vero? Qui in huiusmodi exemplis *μᾶλλον* omissum esse putant, num hi cogitarunt, quid lucri fiat, si *μᾶλλον* addatur? Nam quae eo omisso difficultas est, ea addito non tollitur, quandoquidem non illud obscurum est, qui

*) Plurima exempla congessit Elmsleius ad Med. 1242.

μᾶλλον omitti, sed qui *ἢ* ad comparationem adhiberi possit, quod non magis clarum est adiecto *μᾶλλον*. In aliis quidem linguis, ut in Latina et Germanica, compa- 185
rationum ratio est facillima, quod hae particulis utuntur similitudinem indicantibus, *quam*, *ac*, *atque*, *als*, *wie*, *alswie:* quibus Germanica addit *denn*, quod est *deinde*, quo id, quicum aliquid comparatur, illo significatur posterius esse. Longe ab his comparandi modis discedit Graeca lingua, quae quum particula *ἢ* utatur, cuius multae aliae, eaeque variae significationes sunt, id ipsum ante omnia quaerendum est, quo significatu haec particula comparationi inserviat. Quemadmodum *μὲν* et *μήν*, *δὲ* et *δὴ* paullatim discerni coeperunt, quum initio utrumque una particula fuisset, *μὴν* et *δή*, ita *ἢ* nihil aliud est quam *ἦ*, mutato cum significatione accentu. Illud *ἦ* proprie significabat *profecto:*

ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιό τε παῖδες.

Manente hoc significatu in interrogationibus usurpari incipiebat:

ἦ ῥά νύ μοί τι πίθοιο;

Leniter hinc deflexit significatio, ut indicaret *an forte:*

τίπτ' αὖτ', αἰγιόχοιο Διὸς τέκος, εἰλήλουθας;
ἦ ἵνα ὕβριν ἴδη Ἀγαμέμνονος Ἀτρείδαο;

Eodem modo nos in his tribus exemplis eam particulam nostra *wohl* exprimeremus, in tertio exemplo etiam per *etwa*. Haec dubitantis interrogationis significatio traducta est deinde etiam ad alias formulas, ut *πότερον*, *ἤ*, ubi Latini *an*, nos longius a Graecis recedentes *oder* dici- 186
mus. Indidem talia sunt, ut

ἠμὲν ἀνακλῖναι πυκινὸν νέφος, ἠδ' ἐπιθεῖναι,

id est *sive*, *sive*. Neque *ἠδέ*, *et* significans, aliam habet originem; quod initio erat *vel etiam*. Sed nudum *ἢ* quum esset *an forte*, mox etiam *vel* et *aut* significare coepit,

ἢ τεόν, ἢ Αἴαντος,

quia hoc ipsum est dubitantis, et quasi semet, utrum hoc,

an illud malit interrogantis. Itaque multo usu factum est, ut ἢ simpliciter *aut* significaret, et ibi quoque usurparetur, ubi omnis interrogatio abesset:

> *τεθναίης ὦ Προῖτ᾽, ἢ κάκτανε Βελλεροφόντην.*

Iam vero unde est, quod hanc particulam significare volunt *quam?* Verum est, eam sic esse interpretandam, quum Latine loquimur: falsum est autem, hanc significationem inesse huic particulae. Nam praeterquam, quod nihil inter se commune aut cognatum habent harum particularum significationes, ne opus quidem est, ut, quum ἢ *quam* notare videtur, a propria eius potestate discedamus. Commode enim ea etiam in comparatione locum habet:

> *ἤτοι βέλτερόν ἐστι, κατ᾽ οὔρεα θῆρας ἐναίρειν,*
> *ἀγροτέρας τ᾽ ἐλάφους, ἢ κρείσσοσιν ἶφι μάχεσθαι.*

id est proprie: *melius sane est, feras occidere: an*
187 *forte dimicare cum fortibus melius est?* Confirmat hanc interpretationem formula, quam Latini a Graecis acceperunt, rectius ea utentibus: *πρόθυμος μᾶλλον, ἢ σοφωτέρα.* Nam Latini si accurate loquerentur, dicere deberent, *studiosior, quam prudens*, non *studiosior, quam prudentior.* Graeci contra recte sic loquuntur, quippe hoc dicentes: *studiosior: an prudentior?* Haec si recte disputavimus, nulla est ellipsis in talibus locis, ut

> *ἐπεὶ νεφεληγερέτα Ζεὺς*
> *Τρωσὶν δὴ βόλεται δοῦναι κράτος, ἠέπερ ἡμῖν.*

Nam id proprie sic dictum est: *Juppiter Troianorum vult victoriam esse: an ille eam esse nostram vult?* Quod quid est aliud, quam, *magis ille Troianis, quam nobis favet.* Obiter moneo, veteres in hac maxime formula, *βούλεσθαι ἢ*, sic esse loquutos; in aliis, perspicuitatis caussa, *μᾶλλον* adiecisse; recentiores autem, communem usum deserere amantes, ad antiquam formam interdum rediisse. Thucydidis quidem locus, quem Bosius p. 770. affert, non invenitur eo, quem hic indicavit loco, sed si lib. II. cap. 89. spectavit, negligenter inspexit Thucydidem, apud quem sic legitur: *ἀντίπαλοι*

μὲν γάρ, ὥςπερ οὗτοι, τῇ δυνάμει τὸ πλέον πίσυνοι, ἢ τῇ γνώμῃ ἐπέρχονται. Sed nondum licet nobis hanc ellipsin dimittere. Cur enim, inquient ellipsium defensores, Graecis eripiamus hanc ellipsin, Latinis concedamus, apud quos *quam* eiusmodi est, ut, nisi *magis* in- 188
telligatur, sensus longe alius evadat: veluti apud Plautum in Rudente IV. 4, 70.

eo tacent, quia tacita mulier semper quam loquens bonust.

Ita quidem Reizius edidit, quum antea verba hoc ordine legerentur: *eo tacent, quia tacita bonast mulier semper quam loquens.* Nolo lites de hoc versu movere, quem sane mireris non esse sic a Plauto scriptum:

eo tacent, quia tacita melior mulier semper quam loquens.

Scripserit igitur Plautus, *tacita mulier quam loquens bona est.* Hoc, inquient, nisi ellipsin adhibeas, quid est aliud, quam, quod poeta dicere noluit, *tacita mulier tam est bona, quam loquens.* Equidem ad haec non dubitem respondere, quum frequentissimus sit apud Latinos particulae *quam* usus in comparatione inaequalium, eo usu factum esse, ut *quam* etiam solum per se significaret *magis quam.* In quam rem certe e Graeco sermone illustre exemplum habemus particulam πρίν, quae quum proprie sic esset usurpanda, ut πρὶν ἢ diceretur, paullatim factum est, ut πρὶν etiam nunc pro ἢ usurparetur:

μὴ πρὶν ἐπ' ἠέλιον δῦναι, καὶ ἔπι κνέφας ἐλθεῖν,
πρίν με καταπρηνὲς βαλέειν Πριάμοιο μέλαθρον,

nunc pro πρὶν ἤ: 189

τὴν δ' ἐγὼ οὐ λύσω, πρίν μιν καὶ γῆρας ἔπεισιν.

Vtrumque prorsus eodem modo fit apud nos in particulis *eher* vel *ehe*, et *bevor.*

In eodem adverbio μᾶλλον gravius etiam erravit Leisnerus p. 771. μᾶλλον ἢ omitti putans, ubi positivum nomen infinitivo iungitur, sic, ut aliquid nimium esse in-

dicetur, quam ad certum finem necesse est, ut apud Xenophontem Mem. Socr. III. 13, 3. *ἀλλὰ ψυχρόν, ἔφη, ὥστε λούσασθαι, ἐστίν.* Confugit in huiusmodi exemplis etiam Wyttenbachius ad ellipsin in Bibl. crit. III. 2. p. 65., commemoratus a Schaefero et hic, et p. 212., ubi plura de hoc loquendi modo allata sunt. Nulla hic ellipsis est, sive positivum, sive comparativum, sive superlativum sit nomen. Nam haec locutio sic debet intelligi, ut istud nomen, in quo inest comparatio, tali vocis conformatione pronunciari putetur, quae dubitationem loquentis exprimat. Nemo enim non sentiet, aliud esse utrum *aqua frigida ad lavandum* sic dicatur, ut vocabulum *frigida* non aliter, quam reliqua pronuncietur, an idem vocabulum gravius et cum quadam haesitatione proferatur, cuius haec vis est, ut indicetur, satis frigidam dici, quam qua quis lavari velit.

Non magis, ubi *μᾶλλον* post *ὅσῳ* abest, ea esse
190 ellipsis putanda est: ut apud Thucydidem VI. 89. (non 86.) *ἐπεὶ δημοκρατίαν γε καὶ ἐγιγνώσκομεν οἱ φρονοῦντές τι, καὶ αὐτὸς οὐδενὸς ἂν χεῖρον, ὅσῳ καὶ λοιδορήσαιμι.* Nam, ut supra ostendimus, ea non est ellipsis, quum vocabulum iam antea positum ob id ipsum bis poni detrectatur. Atqui *μᾶλλον* in omni comparativo inest, ita ut *χεῖρον* in Thucydidis loco sit *μᾶλλον κακῶς*. Ex eodem genere est omissio abverbiorum *οὐδὲ* et *οὔτε*, alia sequente negatione: de qua re explicuit Schaeferus p. 777. Nam haec longe alia figura est, quam ellipsis.

Ellipsin particulae *ὅτι* ne commemorarem quidem, nisi vererer, ne quem H. Stephani auctoritas in errorem implicaret: qui quum eam particulam omissam crederet in hoc Thucydidis loco, V. 61. *καὶ προςβολὰς ἐποιοῦντο, βουλόμενοι ἄλλως τε προςγενέσθαι σφίσι, καὶ ὅμηροι ἐκ τῆς Ἀρκαδίας ἦσαν αὐτόθι ὑπὸ Λακεδαιμονίων κείμενοι,* non animadvertit, Thucydidem, quod is facit saepissime, quum ante ex aliena sententia locutus esset, ex sua ipsius sententia loqui pergere. Maiore cum specie afferri potuissent tales loci, quales Matthiae in

Graeca grammatica p. 756. protulit, ut Sophoclis in Philoct. v. 615.

εὐθέως ὑπέσχετο
τὸν ἄνδρ' Ἀχαιοῖς τόνδε δηλώσειν ἄγων·
οἴοιτο μὲν μάλισθ', ἑκούσιον λαβών,
εἰ μὴ θέλοι δ', ἄκοντα.

Verum ne in his quidem ulla ellipsis est, quia optativus 191
per se index est alienae sententiae.

Progredimur denique ad ellipsin particularum ὡς et ὥστε, in quibus dici vix potest, quantum a vero viri docti aberraverint. Ac primo quum in comparatione omitti putant ὡς, tantum abest, ut ea particula omittatur, ut, ubi iis videtur omissa, ne addi quidem potuerit. Vt in isto Aristophanis loco,

σὺ δ' Ἀρίστυλλος ὑποχάσκων ἐρεῖς,

non hic est sensus, *tu tamquam Aristyllus hians dices*, sed *ipse eris*, *quum id facies*, *Aristyllus*. Sic, praeter Homerica, in caeteris quoque exemplis, de quibus pudet quidquam adiicere. Miror, quod Schaeferus et hic et ad Longum in talibus, ut τοῖς τοξεύμασιν ἐχρῶντο ἀκοντίοις, ellipsin admiserit. Nam quid omissum putabimus, si eadem res ita dicatur: τὰ τοξεύματα αὐτοῖς ἀκόντια ἦν? An hic quoque ὡς erit intelligendum? Credent hoc fortasse, et credant, per me licet, qui φασί, vel ἐμοὶ δοκεῖ, mediae orationi inserta, non putant nisi advocato ὡς stare posse.

Sed videamus nunc ὡς et ὥστε infinitivo iuncta; quod ita est usitatum, ut infinitivus his particulis carens ex earum ellipsi pendere omnibus videatur. Adeone vero doctos homines non cogitasse, quid agerent, ut etiam, quae
facillima sunt, per difficiliora explicare conarentur? Nam 192
quae haec dementia est, si tibi difficile videatur, συνελόντι εἰπεῖν, vel

αὐτὰρ ὃ αὖτε Θυέστ' Ἀγαμέμνονι λεῖπε φορῆναι,
πολλῇσιν νήσοισι καὶ Ἄργεϊ παντὶ ἀνάσσειν,

a particulis ὡς et ὥστε auxilium petere, quae nec magis,

quam ulla alia particula, infinitivum regant, et ipsae quid hic sibi velint, a te explicari postulent? Hoc scilicet totum est illud ellipseos mysterium, per ellipsin omissa dicere, quae alibi addi videas, sive tu scias, quorsum addantur, sive nescias. Ingrediamur nos aliam viam. Atque haec duo iure nostro, ut certa, sumemus: unum, infinitivum in Graeco sermone per se significare finem, ad quem quid fiat; alterum, neque ὥς, neque ὥστε infinitivum regere. Iam quo intelligas, quid ὥς, vel ὥςτε, quod nihil est nisi *ut forte*, sibi velit, nihil opus est, nisi ut memineris similium formularum. Xenophon Anab. I. 6, 8. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐδ' εἰ γενοίμην, ὦ Κῦρε, σοί γ' ἂν ἔτι ποτὲ δόξαιμι. Idem Cyrop. IV. 3, 15. ἀλλ' ἐγὼ μέν, ἔφη, οὕτως ἐπιθυμῶ ἱππεύειν μαθεῖν, ὡς νομίζω, ἢν ἱππεὺς γένωμαι, ἄνθρωπος πτηνὸς γενέσθαι. Euripides Iph. Taur. 1211.

οἶσθα νῦν ἅ μοι γενέσθω.

Sophocles Oed. R. 543.

οἶσθ' ὡς ποίησον.

Aeschylus Pers. 187.

193 τούτω στάσιν τίν' ὡς ἐγὼ 'δόκουν ὁρᾶν
τεύχειν ἐν ἀλλήλῃσι,

de qua formula, in qua haeserat Reizius, (vide ad Vigerum p. 737.) docte disseruit Erfurdtius ad Sophoclis Antig. 732. Herodotus IX. 42. ἤδεσθε τοῦτον εἵνεκα, ὡς περιεσομένους ἡμέας Ἑλλήνων. Hae constructiones omnes quid aliud quam duarum locutionum in unam coniunctione natae sunt? Xenophon sic incipiebat, ac si dicturus esset, ὅτι οὐδ' εἰ γένοιτο, ἐκείνῳ γ' ἂν ἔτι δόξειεν. Euripides, tamquam si, οἶσθα νῦν, ἅ μοι γενέσθαι χρή. Sophocles, ut si, οἶσθ' ὡς ποιητέον ἐστίν; Aeschylus, veluti scripturus, τούτω στάσιν τίν', ὡς ἐγὼ 'δόκουν ὁρᾶν, ἔτευχον ἐν ἀλλήλῃσιν. Herodotus denique, ut qui dicturus esset, ἤδεσθε τοῦτον εἵνεκα, ὡς περιεσόμεθα ἡμεῖς Ἑλλήνων. Indidem est, quod etiam Matthiae in Graeca grammatica observavit, usus indicativi

post praeterita, ubi *ὅτι* vel *ὡς* optativum exigebat: ut apud Thucydidem II. 8. *ἡ δὲ εὔνοια παρὰ πολὺ ἐπῄει τῶν ἀνθρώπων εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἄλλως τε καὶ προειπόντων, ὅτι τὴν Ἑλλάδα ἐλευθεροῦσιν.* Neque alia constructio est, quum *ὡς* idem fere est atque *γάρ*, aut quum *ὥστε* significat *quare*, ut apud Xenophontem Anab. II. 4, 5. *καὶ ἅμα ταῦτα ποιούντων ἡμῶν εὐθὺς Ἀριαῖος ἀφεστήξει· ὥστε φίλος ἡμῖν οὐδεὶς λελείψεται, ἀλλὰ καὶ οἱ πρόσθεν ὄντες, πολέμιοι ἡμῖν ἔσονται.* Incipit enim, 194
ac si velit pergere: *ὡς φίλος ἡμῖν οὐδεὶς λειφθῇ, ἀλλὰ καὶ οἱ πρόσθεν ὄντες, πολέμιοι ἡμῖν γένωνται.* Eodemque talia pertinent, ut apud Sophoclem in Trach. 1182.

ὡς πρός τι πίστιν τήνδ' ἄγαν ἐπιστρέφεις;

et v. 1192.

οἶδ' ὡς θυτήρ γε πολλὰ δὴ σταθεὶς ἄνω,

quod sic est dictum, ut si voluisset haec ita enunciare: *οἶδα, ὡς χρὴ τὸν πολλὰ ἄνω σταθέντα θυτῆρα.* Haec qui meminerit, non mirabitur, quid sit, quod saepe, maxime apud historicos, coniunctivus cum particulis *ὅπως, ὡς, ἵνα, μή*, post praeterita pro optativo inveniatur. Iam igitur eodem modo etiam *ὡς* et *ὥστε* ante infinitivum debet explicari. Ita *ὡς συνελόντι εἰπεῖν* e duabus compositum est locutionibus, una, *ὡς συνελὼν εἴπω*, altera *συνελόντι εἰπεῖν*. Et quod est apud Sophoclem in Philoct. 656.

ἆρ' ἔστιν ὥστε κἄγγυθεν θέαν λαβεῖν,
καὶ βαστάσαι με, προσκύσαι θ', ὥσπερ θεῶν;

ubi altera est constructio, *ἆρ' ἔστιν ἔγγυθεν θέαν λαβεῖν;* altera, *ἆρ' ἔστιν ὡς ἔγγυθεν ἂν θέαν λάβοιμι;* In Trachiniis v. 371.

καὶ ταῦτα πολλοὶ πρὸς μέσῃ Τραχινίων
ἀγορᾷ ξυνεξήκουον ὡσαύτως ἐμοί,
ὥστ' ἐξελέγχειν·

ubi pariter una constructio est, *ἐξελέγχειν αὐτούς*; altera, *ὡς ἂν ἐξελέγχειν αὐτοὺς δύναιο.* Hoc si reputasset 195

Schaeferus, maluisset, opinor, p. 784. dicere, in quibusdam locutionibus raro inveniri *ὥςτε*, in aliis plerumque addi, quam reperiri ubi non desideres, (desideratur enim nusquam) interdum autem paullo durius deesse. In quam rem quod Herodoti loco I. 13. utitur, valde miror. Ibi sic scriptum est: *συνέβησαν ἐς τωὐτὸ οἵ τε τοῦ Γύγεω στασιῶται καὶ οἱ λοιποὶ Λυδοὶ, ἢν μὲν δὴ τὸ χρηστήριον ἀνέλῃ μιν βασιλέα εἶναι Λυδῶν, τόνδε βασιλεύειν· ἢν δὲ μὴ, ἀποδοῦναι ὀπίσω ἐς Ἡρακλείδας τὴν ἀρχήν.* Nam hic eo minus mirum est, nudum positum esse infinitivum, quod *συνέβησαν* idem est atque *ἔγνωσαν, decreverunt.* Sed ut uno quasi ictu istam ellipsin particulae *ὥςτε* evertam, quid habebunt, qui eam tuentur, quo explicent tales locos, qualis hic est Stephani Byzantini in v. *Τρεμιθοῦς*: *φασὶ δ' ὅτι, ἐπιβάσης Ἀφροδίτης εἰς τὸν τόπον, διὰ τὴν παρουσίαν τῆς δαίμονος ὑπὸ τρόμου διασαλευθῆναι· διὸ καὶ Τρεμιθοῦντα κληθῆναι.* An etiam in hoc versu,

> *φαντί νιν Ἡρακλῆϊ βίαν καὶ κάρτος ἐρίσδεν,*

ὅτι intelligendum putabunt? Parum differt a Stephani loco hoc Sophoclis in initio Antigonae:

> *ἆρ' οἶσθ' ὅτι Ζεὺς τῶν ἀπ' Οἰδίπου κακῶν*
> *ὁποῖον οὐχὶ νῷν ἔτι ζώσαιν τελεῖ;*

196 Caeterum Graeci similiter etiam alias particulas construunt, ut *ἐπεὶ* et *πλὴν*: Sophocles in Electra v. 352.

> *ἐπεὶ δίδαξον.*

Et in Trach. 41.

> *πλὴν ἐμοὶ πικρὰς*
> *ὠδῖνας αὐτοῦ προςβαλὼν ἀποίχεται.*

Sic ibi scribendum.

Sed dictum est satis de ellipsi. Neque enim, quae in Bosii libro de ellipsi plurium verborum adiecta sunt, attingi a nobis quisquam cupiet, quorum maxima pars manifesto ad aposiopesin pertineat, reliqua autem tam sint inepta, ut nemini, qui sana ratione utatur, placere

possint. Caeterum quod omnem nostram disputationem in his scriptoribus, qui profani vocantur, consistere voluimus, haec caussa est, quod sacros Christianorum libros, cereos flecti quorumdam artibus, neque iuris nostri videbatur attingere, nec scientiae. Quod si qui forte erunt theologi, qui nos aliquid veri dixisse iudicent, hos viam speramus inventuros esse, qua etiam apostolorum sermo ab istis ellipsium sordibus liberetur.

XIII. De pleonasmo.

Transgrediamur ab ellipsi ad pleonasmum, cuius explicatio aliquanto, quam ellipseos, facilior est: non modo quod omnino minor est in pleonasmo obscuritas, sed etiam, quod, quum ellipsi fere contrarius sit pleo- 197
nasmus, ellipseos expositio ultro ostendit, quae pleonasmi sit ratio. Demonstravimus autem ellipsin esse omissionem vocabuli, ad grammaticam quidem constructionem necessarii, sed usu ita deesse soliti, ut sponte intelligatur. Quod si contrarius est ellipsi pleonasmus, pleonasmum necesse est in adiectione vocabuli positum esse, quod tametsi ad grammaticam rationem nihil conferat, ex usu sic addatur, ut prorsus abundet, id est, ut plane nihil significet. Nam nisi pleonasmum in adiectione vocabuli nihil plane significantis ponimus, non magis pleonasmorum inveniri poterit finis, quam supra in ellipsi factum videmus. Quo in errore exagitando quum totus versetur Weiskii liber, mirum est tamen, quod ille non modo hos, qui veri sunt pleonasmi, fere omnes praeterierit; quos sane quidem secundum definitionem pleonasmi, quam posuit, praeterire debuit: sed etiam quod de his, qui videri possunt pleonasmi esse, quum non sint, minimam partem attigerit. Sed quum ne nobis quidem haec sit cura, ut hos, quos re vera putamus pleonasmos vocandos esse, undique congeramus atque exemplis illustremus: paucis ea dumtaxat consectari volumus, quae capita sunt huius disputationis.

Ac videmus cum dissimilitudine quadam maximam
198 pleonasmi atque ellipseos esse similitudinem; similitudinem eo, quod in pleonasmo pleraque contraria sunt, quam in ellipsi; dissimilitudinem, quod non omnia. Ellipsis enim quum non possit eorum esse, quae sponte intelligi nequeant, apertum est, esse, quae necessitate quadam ab numero ellipsium excludantur: pleonasmus autem, quod superflua sensum ex oratione non tollunt, non patitur tam certis se finibus circumscribi. Itaque etsi utriusque, et ellipseos et pleonasmi usus in quaque lingua experientiae est, tamen quid non sit ellipsis, necessitate; quid non sit pleonasmus, eo, quod aptum ineptumve est, definitur. Ac vidimus, ellipsin et copulae esse et subiecti, non etiam praedicati, nisi sic, ut eius aliqua pars omittatur. Omitti enim possunt, quae maxime necessaria sunt, quia ob id ipsum sponte intelliguntur: quod contra minus necessaria, si absunt, non intelliguntur, quia ne desiderantur quidem. Propemodum contraria ratio est pleonasmi. Quamquam enim per se nihil est, quod abundare nequeat, tamen, quoniam pleonasmus est adiectio eorum, quae ne cogitantur quidem, consentaneum est, eum ab his partibus, quae maxime sunt necessariae, plerumque abesse, quod has partes, ut quae maxime emineant, inutili additamento onerari non convenit; in iis autem partibus frequentius inveniri, quae quod secundariae sunt, fa-
199 cilius delitescit, si quid alieni additum est. Eamque rem confirmat etiam origo pleonasmi. Nam qui vere dicendus est pleonasmus, eius duo sunt, nec plures numero fontes. Etenim aut locutio sic multo usu trita, ut aliquid de propria sua vi amiserit, ad alienas res transfertur, aut iteratio aliqua eiusdem notionis, ad vim orationis augendam inventa, quae eam vim usu paullatim deposuit, ibi usurpatur, ubi nulla vi opus est. Neutrum tale est, quod facile in copulam aut in subiectum cadere possit. Copulam enim, ut quae in omni enunciatione necessaria est, et ob simplicitatem notionis, et quod semper eadem est, pleonasmo carere decet. Subiectum autem perraro recipit pleonasmum, quia cum certum ac definitum esse de-

beat, fere et intensionem significatus et imminutionem ab se segregat. Quare solum relictum est praedicatum, in quo constituendo facillime pleonasmus admittatur. In copula quidem vereor ut ullus inveniri pleonasmus queat. In subiecto, ut dixi, rarus est. Pervulgatum illud, *οἱ ἀμφὶ Πλάτωνα*, pro solo Platone dictum, cadentis est linguae, usitatum Plutarcho et consimilibus scriptoribus, non antiquioribus, ut Thucydidi, Platoni, Xenophonti, nedum, quod quidam opinati sunt, Homero. Et quis non sentiat, hunc pleonasmum, quem quidam etiam in parte elegantiae habuerunt, valde absurdum esse? Com- 200
modam vero excusationem is habet in subiecto pleonasmus, quo pronomini praeter necessitatem additur *αὐτός:*

ἐγὼ δ᾽ ἐμαυτὸν παῖδα τῆς τύχης νέμω.

Initio enim *αὐτὸς* in hisce pronominibus praedicatum fuerat, quod deinde, extenuata significatione et prorsus ad nihilum redacta, pronomini ipsi adiungebatur. Sic plerique omnes, qui vere sunt pleonasmi, in praedicatis consistunt, maximeque in tenuioribus, quod genus continetur particulis. Eiusmodi est *ἠῶθι πρό*, sine pleonasmo, ut videtur, dictum Iliad. XI. 50. Odyss. V. 469. sed abundante particula Odyss. XI. 36.

ἀλλ᾽ ἄγ᾽, ἐπότρυνον πατέρα κλυτόν, ἠῶθι πρὸ
ἡμιόνους καὶ ἄμαξαν ἐφοπλίσαι.

Eiusdem generis sunt etiam *ἔξοχος ἄλλων* et *κηρόθι μᾶλλον*, de quibus formulis dixi ad Hom. hymn. Cer. 362. Sed ut alterius quoque generis exempla proferam, quod est in iteratione eiusdem notionis, quis non trita illa, *πάλιν αὖθις* et *ὅθ᾽ οὕνεκα* *), meminerit? Tale est etiam *ἄν κεν* et *κέν ἄν*, de quibus particulis expositum est ad Orpheum de lapidibus v. 247, Eodem pleonasmo *ὡς οἷα* dicitur, cuius formulae pauca exempla attulit Bastius in epistola critica ad Boissonadum p. 43. consulto, ut

*) Eximendum est *ὁθούνεκα*, quod primus nisi fallor Lobeckius *ὅτου ἕνεκα* esse vidit. Vide eum ad Phryn. p. 657.

opinor, non faciens quum aliorum, tum Eustathii men-
201 tionem, qui haec saepissime coniungit. Ac videntur mihi
eodem referenda esse haec Euripidis, in Hecuba v. 402.

ὁποῖα κισσὸς δρυὸς ὅπως τῆςδ' ἕξομαι,

et in Troad. 147.

μάτηρ δ' ὡς τις πτανοῖς κλαγγὰν
ὄρνισιν ὅπως ἐξάρξω 'γὼ
μολπάν.

Vereor enim ne non possit cum Porsono ad Hecubae versum in his locis *ὅπως* cum *ἕξομαι* et *ἐξάρξω* construi. Quod ut in Aristophanis atque Antiphanis versibus, quos affert, fieri debeat, quibus addi poterat hoc Aeschyli in Agamemnone v. 609. nisi id aliter intelligendum est,

ὅπως δ' ἄριστα τὸν ἐμὸν αἰδοῖον πόσιν
σπεύσω πάλιν μολόντα δέξασθαι,

alia tamen est horum locorum, quam Euripideorum ratio, in quibus illud *ὅπως*, quod semet ipsum monentis est, non videtur admitti posse, quia in his simplex inest eius, quod quis facturus sit, affirmatio *).

Praepositiones duae idem significantes quum coniunguntur, fere semper altera earum adverbium est, ut *ἀμφὶ περὶ κρήνην, πολλὰ περὶ ῥόπαλ' ἀμφὶς ἐάγη, νόσφιν ἄτερθε κακῶν, νυκτιπόλοις ἅμα σὺν Βάκχαις, ἐν δὲ καὶ ἐν Μέμφι.* Non est tamen verum, quod Boeckhius, vir praeclarae eruditionis, in commentatione de Platonico Minoe p. 197. contendit, duas praepositiones sic, ut altera
202 non sit adverbium, nusquam iungi, et proinde apud Platonem de legg. III. p. 701. D. *τίνος δὴ χάριν ἕνεκα* altera utra praepositione eiecta scribendum esse. Non recordabatur vir doctissimus illud a Thucydide et Xenophonte usurpatum, *ἀπὸ βοῆς ἕνεκεν*, de quo dixit Wyttenbachius ad eclogas historicas p. 414. Neque haec

---

*) Vide quae adnotavit Matthiae ad Hecubae v. 395.

unica sunt talis pleonasmi exempla. Sophocles in Trachiniis v. 1160.

πρὸς τῶν πνεόντων μηδενὸς θανεῖν ὕπο.

Idem in Philocteta v. 554.

ἃ τοῖσιν Ἀργείοισιν ἀμφί σ' οὕνεκα
βουλεύματ' ἐστί.

Euripides in Iphig. Taur. 1138.

εἰς Ἀθηναίων ἐπὶ γᾶν.

Quae iam, opinor, nemo temere audebit tentare. In Euripidis quidem versu, ut hoc adiiciam, ὧς, quod Marklando in mentem venit, poeticae dictioni repugnat *).

Alio modo repetita notio sic abundat, ut non integro aliquo vocabulo, sed parte alicuius vocabuli comprehensa sit. Vt Iliad. XXIII. 709.

ἂν δ' Ὀδυσεὺς πολύμητις ἀνίστατο,

ubi praepositio in ἀνίστατο abundat. Quo loco adduci possit aliquis, ut δι' ἄστυ, quod quidam codices habent in versu parum eleganti, qui legitur Iliad. XI. 703.

ἀμφίσταντο δὴ ἄστυ, διαπραθέειν μεμαῶτες,

non librariorum errore scriptum putet. Euripides in Andromacha v. 613.

παίδων τ' ἄπαιδας γραῦς ἔθηκας ἐν δόμοις. 203

Nam vocabula, quale est ἄπαις, sic usurpari solent, ut sola remaneat notio privationis. Nec dissimilia sunt talia, ut ἀπ' οὐρανόθεν, quae initio carebant pleonasmo, quum adverbium ἄπο nondum in praepositionem vertisset: sed hoc postquam factum erat, magis terminatio substantivi, quam praepositio coepit abundare. Eodem modo in his, ἀπ' ὄρεσφι, ἐπ' ἐσχαρόφιν: nam ista terminatio nihil est

---

*) Hunc locum isto insolente pleonasmo bene liberasse videtur Seidlerus, εὖ σ' Ἀθηναίων ἐπὶ γᾶν scribens.

nisi *θι* alio modo pronunciatum. Vnde verissime grammatici *νόσφιν* pro *νοστόφι* dici observant. Vsurpari tamen ista deinde pro genitivis coeperunt: ut Iliad. XIII. 588.

ὡς δ' ὅτ' ἀπὸ πλατέος πτυόφιν.

Colligi potest ex huiusmodi exemplis, eodem trahenda esse talia, ut *μᾶλλον ἐνδικώτερος, οὐδὲν ἕν* *).

XIV. De iis, qui falso pleonasmi habentur.

Sed satis indicatum videtur, qui veri sint pleonasmi. Nunc paucis illos commemorabimus, qui falso in pleonasmis numerantur, in quo genere explicando quum totus versetur Weiskii liber, quamquam ille pauca de multis comprehendens, malumus hunc omnem locum, qui est de falso pleonasmo, in classes quasdam describere, quam
204 singula exempla verborum, quae abundare vulgo creduntur, perscrutari. Quamquam in horum quoque explicatione haud pauca sunt, in quibus a Weiskio discedendum putamus, ut statim in his, quae de pleonasmo articuli scribit, ubi quum alia miramur, tum hoc, quod p. 34. in Xenophontis lib. III. de institutione Cyri cap. 3, 4. *τὸν ἄνδρα ἀγαθὸν* Graece dici potuisse putat, talibus fortasse locis adductus, qualis hic Sophoclis est in Trach. 936.

κἀνταῦθ' ὁ παῖς δύστηνος οὔτ' ὀδυρμάτων
ἐλείπετ' οὐδέν.

Sed ista relinquamus aliis perpendenda.

Et quoniam supra ostendimus, verum pleonasmum esse, quo aliquid sic addatur, id ut plane non cogitetur, apertum est, male in pleonasmis eas locutiones numerari, in quibus id, quod abundare putatur, etiamsi omitti po-

*) Sed ista quoniam fortiora sunt, non sunt in pleonasmis numeranda. Addi his possunt alia, ut *οὐδεὶς* et *τις* coniuncta, de quibus vide quae adnotavi ad Eurip. Alcest. 79.

tuerit, in cogitationem tamen venit additum. Harum autem locutionum, quae iniuria in pleonasmis habentur, classes putamus constitui posse quinque.

Ac prima classis est verbositatis, ut *πολεμίζειν ἠδὲ μάχεσθαι, ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες, θάνατόν τε μόρον τε.* Euripides Phoen. v. 21.

ἔσπειρεν ἡμῖν παῖδα καὶ σπείρας βρέφος.

Vbi quem pleonasmum vocat Porsonus, hoc minus est pleonasmus, quod vocabula idem significantia in diversis orationis membris inveniuntur. Quamquam enim hic est, quod praeter necessitatem additum sit, at non est tamen ita additum, ut non cogitetur. Sunt in hoc genere, quae 205
temere a criticis tentata videamus, ut hoc Sophoclis in Oed. Col. 668.

εὐίππου, ξένε, τᾶσδε χώρας
ἵκου τὰ κράτιστα γᾶς ἔπαυλα,

quorum hic sensus est: *ad equestris loci sedem, hospes, venisti, quae huius regionis est praestantissima.*

Secunda classis est explicationis. Ac miror, quid sit, quod Porsonus ad Phoen. 22. insolentem putaverit pleonasmum esse in his, quae v. 47. huius fabulae leguntur:

Κρέων ἀδελφὸς τἀμὰ κηρύσσει λέχη,
ὅστις σοφῆς αἴνιγμα παρθένου μάθοι,
τούτῳ ξυνάψειν λέκτρα.

Quorum versuum qui medius est, non ad praecedentem, sed ad sequentem versum pertinet, quibus duobus versibus ea, quae primo versu dicta sunt, explicantur. Est vero haec tritissima figura, non solum apud Homerum, ut,

δώδεκα δ' ἵππους,
πηγούς, ἀθλοφόρους, οἳ ἀέθλια ποσσὶν ἄροντο,

(vide Ruhnkenium in epist. crit. I. p. 56.) sed etiam apud tragicos, aliosque scriptores. Hinc illa sunt usitatissima, *ἑκόντες, οὐκ ἄκοντες· γνωτά, κοὐκ ἄγνωτα,* quae rei

augendae vel confirmandae caussa, dicuntur. Cave tamen huc traxeris Euripidis versum in Oreste 538.

ὅπου σε μέλλω σήν τε λυπήσειν φρένα,

206 ubi verissime Musgravius emendavit,

ὅπου γε μέλλω σήν τι λυπήσειν φρένα.

Nam Sophoclis locum, quo vulgatam in Euripidis versu lectionem tuetur Porsonus, si diligentius considerare voluisset, alienissimum esse intellexisset, in Aiace v. 1147.

οὕτω δὲ καὶ σὲ καὶ τὸ σὸν λάβρον στόμα
σμικροῦ νέφους τάχ' ἄν τις ἐκπνεύσας μέγας
χειμὼν κατασβέσειε τὴν πολλὴν βοήν.

Sed hoc obiter indicasse satis est *).

Tertia classis est circumscriptionis, usitata maxime poetis, ut *ὀδυρμάτων θρῆνοι, θρήνων ὀδυρμοί, κοίτης λέκτρον, λέκτρων κοῖται, εὐνῆς λέχος,* quae iniuria in pleonasmis numerat Porsonus ad Hecub. 302. Nam ne hic quidem quidquam est, quod non veniat in cogitationem: quin saepe etiam augent ista vim et splendorem orationis, ut illud Aeschyli:

τῆλε πρὸς δυσμὰς ἄνακτος Ἡλίου φθινασμάτων.

Quarta classis permixtionis est diversarum locutionum, qua saepissime fit, ut aliquid abundare videatur, quod re vera non abundat. Hoc genus, non animadversum, quod sciam, a doctis hominibus, latissime patet. Satis habeo pauca de multis exempla commemorare. Xenophon Cyrop. I. 3, 8. *καὶ τὸν Ἀστυάγην σκώψαντα εἰπεῖν, οὐχ ὁρᾷς, φάναι, ὡς καλῶς οἰνοχοεῖ καὶ εὐσχημόνως;* Sophocles Philoct. 315.

207 *οἷς Ὀλύμπιοι θεοὶ*
δοῖεν ποτ' αὐτοῖς ἀντίποιν' ἐμοῦ τυχεῖν.

---

*) Repugnat in novissima editione Schaeferus, aptissime Sophoclis exemplum comparari contendens. Vellem vel aliqua eorum, quae in illa adnotatione dixit, argumenta attulisset. Mecum facit Matthiae, ac *γε* tres praebent libri.

Plato de legg. VII. p. 816. B. *τούτων δὲ ἓν καὶ τὸ περὶ τὰς ὀρχήσεις τὰς τῶν εὖ πραττόντων, ὄντων δὲ μετρίων αὐτῶν πρὸς τὰς ἡδονάς.* Homerus Iliad. XXII. 247.

ὣς φαμένη, καὶ κερδοσύνῃ ἡγήσατ' Ἀθήνη.

Theocritus IV. 60: frustra a quibusdam tentatus,

πρώαν γε μὲν αὐτὸς ἐπενθών,
καὶ ποτὶ τᾷ μάνδρᾳ κατελάμβανον, ἆμος ἐνήργει *).

Observa hic ne *γά μιν* quidem cum Valckenario scribi posse. Vtroque in loco *καὶ* dicitur, tamquam si *ἔφατο* et *ἐπῆνθον* praecessissent. Homerus Iliad. XI. 409.

ὅς δέ κ' ἀριστεύῃσι μάχῃ ἔνι, τὸν δὲ μάλα χρεὼ
ἑστάμεναι κρατερῶς, ἤτ' ἔβλητ' ἤτ' ἔβαλ' ἄλλον.

Sophocles in Electra v. 25.

ὥςπερ γὰρ ἵππος εὐγενής, κἂν ᾖ γέρων,
ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν,
ἀλλ' ὀρθὸν οὖς ἵστησιν· ὡςαύτως δὲ σὺ
ἡμᾶς τ' ὀτρύνεις, καὐτὸς ἐν πρώτοις ἕπει.

similiter, sed non posito *δέ,* Aeschylus in Septem ad Th. v. 24.

νῦν δ', ὡς ὁ μάντις φησίν, οἰωνῶν βοτήρ,
ἐν ὠσὶ νωμῶν καὶ φρεσίν, πυρὸς δίχα,
χρηστηρίους ὄρνιθας ἀψευδεῖ τέχνῃ· 208
οὗτος τοιῶνδε δεσπότης μαντευμάτων
λέγει μεγίστην προςβολὴν Ἀχαΐδα
νυκτηγορεῖσθαι κἀπιβουλεύειν στρατῷ.

Nam, ut hoc addam, *ὡς* quoque est in particulis saepe apodosi carentibus. *Δὲ* quidem in apodosi positum ubique sic accipi debet, ut constructio mutari putetur: vide, quae dixi ad Hom. hymn. Apoll. 335. Cer. 409. Ven. 226. p. 107. Sic denique etiam geminatum *ἂν* intelligendum est:

---

*) Adde XV. 17., ubi v. Kiesslingium.

οὔτ' ἂν μετ' ἄλλον φωτὸς ἂν τλαίην ποτέ.

Vnde definiri poterit, ubi ea particula iterari nequeat. Sunt etiam alia, quae ob eamdem caussam videri possunt pleonasmum habere: ut apud Aeschylum in Sept. ad Theb. 425.

τρέμω δ' αἱματη-
φόρους μόρους ὑπὲρ φίλων
ὀλομένων ἰδέσθαι.

Non ibi abundat *ὑπέρ*, sed quum dicendum esset aut *τρέμω ὑπὲρ φίλων, ἰδέσθαι μόρους αὐτῶν ὀλομένων*, aut *τρέμω ἰδέσθαι μόρους φίλων ὀλομένων*, coniunxit poeta utrumque, parum accurata structura. Similis perturbatio sententiarum in Sophoclis Antigona v. 1089. invenitur:

καὶ γνῷ τρέφειν τὴν γλῶσσαν ἡσυχωτέραν,
τὸν νοῦν τ' ἀμείνω τῶν φρενῶν, ἢ νῦν φέρει·

209 Nam quum Graeci praeter necessitatem dicant, *τὸν νοῦν ἀμείνω τοῦδε, ἢ νῦν φέρει*, de quo loquendi genere, quod ipsum quoque e duabus locutionibus compositum est, vide, quos Erfurdtius ad Sophoclis locum p. 350. laudavit, poeta indulsit sibi pro isto pronomine nomen ipsum ponere, quo quidem posito, si accurate loqui voluisset, sic debuisset pergere, *ἃς νῦν φέρει*, vel *ὧν νῦν φέρει.*

Venio denique ad quintam classem, quae in his versatur vocabulis, quorum tectior est et obscurior vis ac significatio, quam quae ab omnibus statim percipiatur. Quod genus in primis cernitur in quarumdam usu particularum, ut:

κήδετο γὰρ Δαναῶν, ὅτι ῥα θνήσκοντας ὁρᾶτο·
ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη.

In quibus exemplis nullus est pleonasmus, quia omissis particulis *ῥά* et *τέ*, ut sensus idem maneret, at aliter tamen conformata esset eius expositio. Vere abundaret particula *τὲ* Iliad. XI. 437.

πάντα δ' ἀπὸ πλευρῶν χρόα ἔργαθεν, οὐδέ τ' ἔασεν
Παλλὰς Ἀθηναίη μιχθήμεναι ἔγκασι φωτός;

et XXI. 595.

Πηλείδης δ' ὡρμήσατ' Ἀγήνορος ἀντιθέοιο
δεύτερος· οὐδέ τ' ἔασεν Ἀπόλλων κῦδος ἀρέσθαι;

si particula, quae sensum penitus mutat, abundare posset. 210
Quare his quidem in locis non dubium videtur, quin *οὐδὲ ἔασεν* scribi debeat. Facit autem *ἐᾶν* saepius hiatum praegresso *ε*, ut Iliad. I. 165. XVII. 16. XXII. 339. Odyss. IV. 805. X. 536. XVIII. 420 De aliis multis pleonasmorum exemplis, a quibus recte intellecta verbi vis removet pleonasmum, duo tantum adiiciam, unum, in quo *εἶναι*, alterum in quo negatio putatur abundare.

Quod Graeci dicunt *ἑκὼν εἶναι, τὸ νῦν εἶναι,* et similia, tantum abest, ut per se pleonasmum contineant, ut plane aliud significent, quam simplicia *ἑκὼν* vel *τὸ νῦν*. Plato in Gorgia cap. 118. p. 499. E. *καίτοι οὐκ ᾤμην γε κατ' ἀρχὰς ὑπὸ σοῦ ἑκόντος εἶναι ἐξαπατηθήσεσθαι, ὡς ὄντος φίλου.* Qui si *εἶναι* omisisset, hoc dixisset: *atqui non putabam initio me a te ultro deceptum iri*, non indicans fieri potuisse, ut etiam ab imprudente deciperetur: nunc autem addito *εἶναι* hoc dicit: *atqui non putabam initio me, si a te deciperer, ita deceptum iri, ut me velles decipere.* Est enim *ἑκὼν εἶναι* proprie *ad ultro faciendum.* Negari tamen non potest, in hac formula idem, quod in aliis, accidisse, ut multo usu aliquid de propria vi amitteret. Hinc interdum vere abundat *εἶναι*. Herodotus VII. 164. *ὁ δὲ Κάδμος οὗτος, πρότερον τουτέων παραδεξάμενος παρὰ πατρὸς τὴν τυραννίδα Κώων* 211
εὖ βεβηκυῖαν, ἑκών τε εἶναι, καὶ δεινοῦ ἐπιόντος οὐδενός, ἀλλ' ὑπὸ δικαιοσύνης, ἐς μέσον Κῴοισι καταθεὶς τὴν ἀρχήν, οἴχετο ἐς Σικελίην. Quod grammatici observarunt, *ἑκὼν εἶναι* plerumque praegressa negatione dici, idoneam habet rationem. Nam quum *ἑκὼν εἶναι* sit, *ut quis sponte aliquid faciat*, raro nulla praecedente negatione id proprie dici potest. Quamvis enim multa sponte faciamus, sunt tamen in his perpauca, quae eo fine faciamus, ut ea sponte fiant. Alia res est praecedente negatione. Nam quae non facimus sponte, ea quum

facimus, facimus eo consilio, ut cedamus necessitati: cuius rei quum contrarium sit, sponte aliquid facere, hoc pro illo nominatur. Itaque pro eo, quod dici debebat, *facio hoc, ut cedam cogenti*, recte dicitur ita, *non facio hoc, ut sponte faciam.* Satis erit hunc usum uno exemplo illustrasse. Xenophon Cyrop. II. 2, 15. *οὐδὲ μὴν φίλοις γε, οὐδὲ ξένοις ἑκὼν εἶναι γέλωτα παρέχεις: nemini risum praebes ea mente, ut id volens facias, sed quum facis, facis tantummodo ut cedas necessitati.* Neque illa *τὸ νῦν εἶναι, τὸ τήμερον εἶναι,* idem significant, quod *νῦν* et *τήμερον*, sed, *ut id nunc, ut id hodie sit*, id est, *quantum hodie satis est:* quod nos dicimus, *für jetzt, für heute:*

κεχόρευται γὰρ μετρίως τόγε τήμερον εἶναι.

212 Recte igitur in Sophoclis Oed. Col. 1189. legitur:

ὥςτε μηδὲ δρῶντά σε
τὰ τῶν κάκιστα δυςσεβεστάτων, πάτερ,
θέμις, σέ γ' εἶναι, κεῖνον ἀντιδρᾶν κακῶς·

nec debebat Porsonus in appendice ad Toupii emendationes in Suidam p. 453. aut hunc aut Brunckium reprehendere, quod Dawesii coniecturam *θέμιν* non admiserunt. Sensus est, *ut tu sis is, qui illum malis remuneretur.* Nos, *du für deine person* *).

Magis impeditus est usus negationis *οὐ*: quae quidem in talibus exemplis, *οὐκ ἔστιν οὐδείς*, quum proprie augendae rei inserviat, interdum sic usurpatur, ut una negatio satis sit; sed in formula *μὴ οὐ* recte explicanda saepius videmus doctos homines errasse. Quae voculae quum proprie *ne non*, id est *ut*, significent, mirum est tamen, eas interdum sic usurpari, ut negationes non videantur sese invicem tollere. At videntur tantum: re vera

*) Aliam huius loci ac nescio an veram explicationem sagaciter invenit Buttmannus, de qua dictum in adnotatione ad eum locum.

suam sibi propriam servant significationem. Recte in Euripidis Oreste v. 766. emendavit Brunckius,

μὴ οὐ λάβωσί σ' ἄσμενοι,

ne te non excipiant placide, quum οὐ ab librariis omissum esset. Sed eidem Brunckio non semel hae particulae fraudem fecerunt, ut in Sophoclis Antigona v. 33.

καὶ δεῦρο νεῖσθαι, ταῦτα τοῖς μὴ οὐκ εἰδόσι 213
σαφῆ προκηρύξοντα.

Sic ille quidem edidit, quum libri omnes τοῖς μὴ εἰδόσι praeberent. Schaefero, vitium sentienti, in Meletem. crit. p. 108. scribendum videbatur, τοῖς οὐκ εἰδόσι. At quanto lenius et usui accommodatius scribes τοῖσι μὴ εἰδόσιν. Brunckius quidem quum sciret, μὴ οὐ saepe significare *nisi*, hoc tamen non animadverterat, ubi μὴ οὔ, et ubi simpliciter μὴ dicendum esset. Id quod etiam Schaefero accidit, qui eo loco, quem indicavi, pro μὴ οὐ *nisi* significante etiam simpliciter μὴ dici putat. Id quod nullo pacto fieri potest. Sed ut ostendamus, quid haec differant, res longius repetenda est.

Continetur autem omnis harum negationum usus una regula, sed ea tali, quae plures complectatur alias regulas. Ea regula haec est. *Cum coniunctivo et optativo et indicativo, ad rem cum dubitatione affirmandam,* μή; *ad negandam cum dubitatione,* μὴ οὐ *dicitur: cum infinitivo autem et participio et imperativo, ad rem certo negandam,* μή; *ad certo affirmandam,* μὴ οὐ *usurpatur.* Cur harum particularum usus pro verbi formis, quae iis adiunguntur, diversus sit, rem accurate consideranti non potest obscurum esse. Nam quum particula μή, ut alibi demonstravimus, negationi exprimendae inserviat, quam philosophi subiectivam vocant, id est, 214
quum indicet, nos aliquid cum negatione cogitare, sive id re ipsa negationem contineat, sive non contineat: duplicem necesse est huius particulae usum esse pro duplici conditione modorum verbi. Eorum tres in unam classem coniicimus, infinitivum, participium, et imperativum: quo-

rum infinitivus nudam notionem actionis, participium nudam notionem agentis continet. His ergo si negatio subiectiva μὴ additur, ea non potest aliam vim habere, quam ut notionem sive actionis sive agentis simpliciter tolli cogitatione indicet. Itaque μὴ δρᾶν dicitur, si quis non facere aliquid cogitatur, quum οὐ δρᾶν sit *re vera non facere;* μὴ δρῶν, quem non facere aliquid sumimus, quum οὐ δρῶν sit, qui re vera aliquid non facit. Accedit non tam propter similitudinem cum his, quam propter dissimilitudinem cum altera classe, imperativus. Necessitas aliquid non faciendi per se constans sic exprimitur, οὐ δραστέον: necessitas voluntate, ideoque non re ipsa, sed cogitatione cuiuspiam alicui imposita sic, μὴ δρᾷ. Imperativus igitur quia rem certam, nec talem, quae possit etiam aliter esse, indicat, ad hanc classem, non ad alteram refertur. Nam etiamsi incertum est, quid is, cui aliquid imperatur, facturus sit, ipsum tamen iussum non est ambiguum, sed ut quod maxime certum.

215 Secunda classis illos verbi modos complectitur, quibus posse aliquid fieri indicatur, id est, coniunctivum, optativum, et indicativum, ubi quidem is finem et consilium indicat. Hi modi quia non re vera aliquid esse, sed posse esse significant, necessario, si iis adiungitur subiectiva negatio μὴ, aliam vim habent, quam si eadem negatio infinitivo aut participio aut imperativo additur. Quum enim μὴ etiam coniunctivo et optativo et indicativo additum notionem, quae verbo continetur, neget; formae autem istae verbi non esse aliquid, sed posse esse significent: clarum est, non modo notionem verbi cogitatione tolli, sed hanc ipsam quoque sublatam notionem ut quae possit tantummodo sublata esse cogitari. Sic μὴ θάνω est *ut possim non mori.* Vt aliis verbis utar, istae verbi formae finem denotant. Atqui quem finem vocamus, is nihil est nisi rei cogitatio, qua pro caussa eius rei efficiendae utimur. Haec autem cogitatio non in eo versatur, quod est, sed in illo, quod potest esse. Itaque quod ob finem aliquem facimus, id facimus sic, ut id, quod volumus, cogitemus esse posse, quum possit etiam non esse.

Quod si verbi formis, quae finem significant, negatio additur, (eam autem necesse est subiectivam esse, ut in re, quae tota in cogitatione versetur) ea negatione indicatur, finem agentis esse hunc, ut possit non esse, quod alio- 216
quin esse possit. Itaque μὴ θάνω est *ut possim non mori:* quo ipso alterum, quod est posse me mori, tantum abest ut tollatur, ut magis futurum esse dicatur, nisi faciam, ne sit futurum. Ita fit, ut μὴ cum istis formis coniunctum ob id ipsum, quia finem esse hunc indicat, ne qua res sit, eamdem rem esse significet; μὴ οὐ autem, quod indicat, finem esse, ne quid non sit, eam rem non esse denotet, sed utrumque cum dubitatione, quia verbi modus non de eo est, quod sit, sed de eo, quod possit esse.

Explicemus haec ordine, initium facientes a particulis μὴ et μὴ οὐ cum verbo finito coniunctis. Δέδοικα μὴ θάνω dicit is, qui quum non velit, moriturum se putat; δέδοικα μὴ οὐ θάνω, qui quum optet mori, se non putat moriturum. Plato in Gorgia p. 67. B. *μὴ καθαρῷ γὰρ καθαροῦ ἐφάπτεσθαι μὴ οὐ θεμιτὸν ᾖ.* Negat hic fas esse, sed cum quadam dubitatione. Idem in Menone p. 89. D. *πρὸς τί βλέπων δυσχεραίνεις, καὶ ἀπιστεῖς, μὴ οὐκ ἐπιστήμη ᾖ ἡ ἀρετή;* Dubitare Meno Socratem dicit, an virtus non sit scientia, id est, putare, fortasse non esse scientiam. Infinitivo si uti voluisset, *ἀπιστεῖς μὴ εἶναι ἐπιστήμην τὴν ἀρετὴν* dicere debuisset, sed sic certius affirmasset: *credis non esse scientiam?* Xenophon Cyrop. I. 1, 3. *ἐκ τούτου δὴ ἀναγκαζόμεθα μετανοεῖν, μὴ οὔτε τῶν ἀδυνάτων οὔτε τῶν χαλεπῶν ἔργων ᾖ τὸ ἀν-* 217
θρώπων ἄρχειν. Ita, inquit, *sentire cogimur*, *ut dubitemus, an non sit arduum imperare hominibus*, id est, fortasse facile esse. Cum infinitivo dicendum erat, *ἀναγκαζόμεθα μετανοεῖν μὴ τῶν ἀδυνάτων μήτε τῶν χαλεπῶν ἔργων εἶναι τὸ ἀνθρώπων ἄχειν.* Ita vero rem ut certam protulisset: *cogimur fateri*, *non esse difficile.* Eadem ratio cernitur in indicativo interrogantis. Aeschylus in Prometheo v. 247.

μή πού τι προὔβης τῶνδε καὶ περαιτέρω;

Et v. 958.

μή τί σοι δοκῶ
ταρβεῖν ὑποπτήσσειν τε τοὺς νέους θεούς;

Et in Supplicibus v. 309.

μὴ καὶ λόγος τις, Ζῆνα μιχθῆναι βροτῷ;

Plato in Apol. Socr. p. 28. D. de Achille, dum Hectorem ulciscatur, mori non recusante: *μὴ αὐτὸν οἴει φροντίσαι θανάτου καὶ κινδύνου;* In his locis hic inest sensus: *longius fortasse progressus es? videor tibi fortasse timere novos deos? fertur, puto, Jovem cum mortali consuesse? putas fortasse hunc mortem et periculum respexisse?* Saepe sic grammatici, *μήποτε τοῦτο λέγει.*

Videamus nunc *μὴ* et *μὴ οὐ* infinitivo et participio iunctas. Ac diximus *μὴ* cum his verbi formis certo negare, *μὴ οὐ* certo affirmare. Sed hic quoque usus suas
218 habet regulas, quae duae sunt. Prima haec est. *Quoniam μὴ infinitivo et participio iunctum certo negat, ea particula non solum usurpatur post verba actionem significantia, cuius affirmativus finis est, sed etiam post verba actionem negativo fine significantia, quum quidem rei effectio indicatur.* *Ὁμολογῶ μὴ εἶναι, ἀρνοῦμαι μὴ εἶναι.* Plerique tradunt, post verba negationem continentia *μὴ* abundare. Id vero falsum est, et quidem dupliciter; semel, quod non post omnia verba negationem continentia; iterum, quod non abundat. Vt primo errori occurreremus, diximus, post verba actionem negativo fine significantia. Exclusa enim ab hac regula sunt verba, quae etsi negationem continent, finem tamen habent affirmativum, ut *οὐ λέγω, οὐ δύναμαι, ἀδύνατός εἰμι, οὐχ οἷός τ' εἰμί*: cuiusmodi verbis non actio indicatur finem habens negativum, sed negatur actio finem habens affirmativum. Deinde vero ne abundat quidem *μή*. Significat enim proprie effectionem rei. Euripides in Herc. fur. 194.

μυριοὺς οἰστοὺς ἀφεὶς
ἄλλοις, τὸ σῶμα ῥύεται μὴ κατθανεῖν.

Se tutum praestat a morte: non moritur. Si dixisset, *μὴ κατθάνῃ*, dixisset hoc, *tutum se praestat*, *ne moriatur;* ubi quum consilium tantummodo significaretur, non consequeretur, etiam effici, quod ille vult, non mori se.
Ambiguum est, *ῥύεται θανεῖν, tutum praestat se a mo-* 219
riendo. Id alio exemplo clarum fiet. *Θανεῖν δέδοικα* est *metuo mortem*, omnino, sive nunc, sive olim, sive certa, sive incerta instet. *Δέδοικα μὴ θάνω*, *metuo ne moriar*, futurum putans, ut moriar. Non dicitur autem *δέδοικα μὴ θανεῖν*: quod esset, *metuo mori*, *sic*, *ut metuendo non moriar:* id quod absurdum est. Interdum tamen talia recte dici possunt, ut apud Euripidem in Andromacha v. 644.

τοῦτο δ' οἱ σοφοὶ βροτῶν
ἐξευλαβοῦνται, μὴ φίλοις τεύχειν ἔριν.

Cavendo enim vere evitant rixas. Caeterum observa rarum esse in hoc genere participii usum; quod vix aliter invenietur, quam ubi nomen, quod actionem negativo fine significet, pro verbo ponitur, ut apud Sophoclem in Oed. R. 56.

ὡς οὐδέν ἐστιν οὔτε πύργος οὔτε ναῦς
ἔρημος ἀνδρῶν μὴ ξυνοικούντων ἔσω;

id est, *ἐρημωθεῖσα μὴ ξυνοικεῖν ἔσω τινάς.* Male ad hoc genus relatus est in adnotationibus ad Vigerum p. 777. Herodoti locus IX. 51. *ἢν ὑπερβάλωνται κείνην τὴν ἡμέρην οἱ Πέρσαι, συμβολὴν μὴ ποιεύμενοι.* Est enim horum verborum hic sensus: *si praetermisissent Persae eum diem sine praelio.*

Progredior ad secundam regulam, quae est de
particulis *μὴ οὐ*. *Μὴ οὐ infinitivo sic iunctae*, *ut certo* 220
affirment, *usurpantur post duas negationes se invicem tollentes.* Est enim harum usus particularum ibi proprius, ubi negativa sententia negatur. Quare etsi nihil obstat, quin etiam nulla praegressa negatione *μὴ οὐ* cum affirmatione dicatur, non est id tamen usitatum. Videamus nunc exempla. Plato de rep. I. in fine, p. 354. B. *καὶ ἐμπεσόντος αὖ ὕστερον λόγου, ὅτι λυσιτελέστερον ἡ ἀδι-*

κία τῆς δικαιοσύνης, οὐκ ἀπεσχόμην τοῦ μὴ οὐκ ἐπὶ τοῦτο ἐλθεῖν ἀπ' ἐκείνου. Et in Menone p. 89. D. τὸ μὲν γὰρ διδακτὸν αὐτὸ εἶναι, εἴπερ ἐπιστήμη ἐστίν, οὐκ ἀνατίθεμαι μὴ οὐ καλῶς λέγεσθαι. In Symposio Xenophonteo III. 3. ἀλλ' οὐδείς σοι, ἔφη, ἀντιλέγει, τὸ μὴ οὐ λέξειν ὅ τι ἕκαστος ἡγεῖται πλείστου ἄξιον ἐπίστασθαι. Sic Cyrop. I. 4, 2. IV. 3, 8. Hist. Gr. III. 3, 6. de reditibus III. 7. Idem in Anabasi III. 1, 13. εἰ δὲ γενησόμεθα ἐπὶ βασιλεῖ, τί ἐμποδὼν, μὴ οὐχὶ πάντα μὲν τὰ χαλεπώτατα ἐπιδόντας, πάντα δὲ τὰ δεινότατα παθόντας, ὑβριζομένους ἀποθανεῖν. Nam τί ἐμποδὼν est οὐδὲν ἐμποδών ἐστι. Magis tecta est negatio in Cyrop. II. 2, 20. ἅμα δὲ αἰσχρὸν ὂν ἀντιλέγειν, μὴ οὐχὶ τὸν πλεῖστα καὶ πονοῦντα καὶ ὠφελοῦντα τὴν πόλιν, τοῦτον καὶ μεγίστων ἀξιοῦσθαι: ubi αἰσχρὸν idem est, quod οὐ δέον. Sophocles in Oed. R. 1232.

λείπει μὲν οὐδ' ἃ πρόσθεν ᾔδειμεν τὸ μὴ οὐ
βαρύστον' εἶναι.

221 In Electra, 132

οὐδ' ἐθέλω προλιπεῖν τόδε,
μὴ οὐ τὸν ἐμὸν στοναχεῖν πατέρ' ἄθλιον.

In Trach. 621.

οὔτι μὴ σφαλῶ γ' ἐν σοί ποτε,
τὸ μὴ οὐ τόδ' ἄγγος, ὡς ἔχει, δεῖξαι φέρων.

Saepius in huiusmodi locis librariorum negligentia excidit οὐ, ut in quibusdam codd. hoc ipso in Trachiniarum loco. Recte hanc particulam in eadem fabula v. 88. addidit Brunckius:

οὐδὲν ἐλλείψω τὸ μὴ οὐ
πᾶσαν πυθέσθαι τῶνδ' ἀλήθειαν πέρι.

Restituenda est etiam v. 225 *).

ὁρῶ, φίλαι γυναῖκες, οὐδέ μ' ὄμματος
φρουρὰ παρῆλθε τόνδε μὴ οὐ λεύσσειν στόλον.

---

*) Hoc loco recte se habere nudum μὴ monui ad Viger. p. 800.

Neglecta est eadem particula etiam in duobus aliis, iisque sibi simillimis eiusdem poetae locis. In Aiace interroganti v. **94.** Minervae,

ἀλλ᾽ ἐκεῖνό μοι φράσον,
ἔβαψας ἔγχος εὖ πρὸς Ἀργείων στρατῷ;

ita respondet Aiax:

κόμπος πάρεστι, κοὐκ ἀπαρνοῦμαι τὸ μή.

In Antigona v. **443.** sic est:

καὶ φημὶ δρᾶσαι, κοὐκ ἀπαρνοῦμαι τὸ μή.

Quae si genuina lectio esset, verba sibi repugnarent: hoc enim diceretur: *et aio me fecisse, nec nego non fecisse.* Quare utroque loco scribendum est μὴ οὔ. Quod in Aiacis versu etiam Suidam in v. μὴ οὐχί, ut utrumque 222
Scholiasten, nec non Triclinium habuisse, ostendunt, quae illi ad eum locum adnotarunt. Idem error commissus in Aeschyli Agam. **1178.**, ubi scribendum:

ἄκος δ᾽ οὐδὲν ἐπήρκεσαν,
τὸ μὴ οὐ πόλιν μὲν ὥςπερ οὖν ἔχει παθεῖν *);

cum quo loco comparandus Sophocl. Aiac. **729.** Adde οὐκ etiam apud Platonem in Sophista p. **235. B.** ὥςτε οὐκέτι ἐκφεύξεται τόδε γε. Τὸ ποῖον; Τὸ μὴ οὐκ ἐκ τοῦ γένους εἶναι τῶν θαυματοποιῶν τις. Quod effugit Heindorfium ad Parmenidem p. **246.**, qui hac re uti poterat ad tuendam interrogationem, quam iure statuit in hoc esse Parmenidis loco p. **147. A.** εἰ δὲ μήτε ἑαυτοῖς ἕτερά ἐστι, μήτε τῷ ἑτέρῳ, οὐ πάντῃ ἂν ἤδη ἐκφύγοι τὸ μὴ ἕτερα εἶναι ἀλλήλων; Nam sublata interrogatione non μή, sed μὴ οὐχὶ dici debuisset, quia tunc οὐκ ἂν ἐκφύγοι proprie dictum fuisset, neque ut nunc, idem quod ἐκφεύγει significasset. Rarius μὴ omiserunt librarii, ut apud Alciphronem **II, 2,** p. **214.**, ubi legendum: οὐκ

---

*) Ne hic quidem mutatione opus. Nam μὴ οὐ est *quo minus*, μὴ autem *ut non*. Vnde μὴ οὐ ad id quod efficiendum erat, μὴ ad id quod effectum est, refertur.

ἀρνοῦμαι πρὸς τὸν νεανίσκον μὴ οὐκ οἰκείως ἔχειν ἐκ πολλοῦ, nisi quis cum codice Dorvillii legere malit: οὐκ ἀρνοῦμαι πρὸς τὸν νεανίσκον οἰκείως ἔχειν ἐκ πολλοῦ.

Participii usum in hoc genere non habeo quibus exemplis confirmem, quod verba, quae in hac constructione occurrunt, fere infinitivum sibi adiungunt. Quod
223 si quando participium additur, utraque negatio omitti solet, ut apud Aeschylum in Agam. 592.

νικώμενος λόγοισιν οὐκ ἀναίνομαι·

et apud Euripidem in Iphig. Aul. 1512.

θανοῦσα δ' οὐκ ἀναίνομαι.

Sed veniendum iam est ad alium usum particularum μὴ οὐ, qui talis est, ut illi regulae, quam primam et generalem posuimus, repugnare videatur. Hunc dico, quo μὴ οὐ etiam cum infinitivo et participio iunctae non affirmant, sed cum dubitatione negant. Tantum vero abest, ut ista regula hac re labefactetur, ut magis ea confirmetur. Diximus enim μὴ οὐ cum verbo finito iunctas dubitanter negare: id vero in hoc ipso usu, de quo nunc dicimus, sic esse invenietur. Hanc quoque rem regula quadam comprehendemus, quae haec est. *Μὴ οὐ ubi cum infinitivo vel participio vel nudo nomine vel adverbio ita coniunguntur, ut unam contineant negationem, non cum eo infinitivo, aut participio, aut nomine, aut adverbio construuntur, sed in medio adduntur, repetitis cogitatione praecedentibus verbis: ideoque, ut cum verbo finito constructae, dubitanter negant.* Vno hanc rem exemplo planam faciam, alia deinde plura additurus, ad differentiam inter μὴ et μὴ οὐ declarandam. Demosthenes de falsa legatione p.
224 379, 6. αἵ τε πόλεις πολλαὶ καὶ χαλεπαὶ λαβεῖν, αἱ τῶν Φωκέων, μὴ οὐ χρόνῳ καὶ πολιορκίᾳ. Hic μὴ οὐ, pariter atque in caeteris huius formae exemplis, in medio additum est, ut εὖ οἶδ' ὅτι, et similia, ita ut plena oratio haec sit: αἱ πόλεις πολλαὶ καὶ χαλεπαὶ λαβεῖν· μὴ οὐ χρόνῳ καὶ πολιορκίᾳ χαλεπαὶ λαβεῖν ὦσι: *vide ne sine mora et obsidione difficiles expugnatu sint.*

Ex his apertum est, quare saepe in eadem formula nunc *μή*, nunc *μὴ οὐ* reperiatur, sed hoc discrimine, ut *μὴ* certo neget, *μὴ οὐ* autem cum dubitatione. Xenophon in Anabasi II. 5. 29. *τῶν δὲ στρατιωτῶν ἀντέλεγόν τινες, μὴ ἰέναι πάντας τοὺς λοχαγοὺς καὶ στρατηγούς, μηδὲ πιστεύειν Τισσαφέρνει.* Sic etiam Hist. Gr. II. 2, 19. Idem in Anabasi IV. 8, 14. *ἄνδρες, οὗτοί εἰσιν, οὓς ὁρᾶτε, μόνοι ἔτι ἐμποδὼν τοῦ μὴ εἶναι, ἔνθα πάλαι σπεύδομεν.* Non potuit in his locis *μὴ οὐ* dici, quia res certa est. Idem in Hist. Gr. VI. 3, 5. *εἰ δὲ δὴ καὶ ὁμογνωμονοῦμεν, οὐκ ἂν πάνυ τῶν θαυμαστῶν εἴη, μὴ εἰρήνην ποιεῖσθαι;* Et paullo post: *πῶς οὖν δίκαιον, ἢ ὑμᾶς, παρ' ὧν ἐλάβετε σπέρματα, τὸν τούτων καρπόν ποτε ἐλθεῖν δηώσοντας, ἡμᾶς τε, οἷς ἐδώκαμεν, μὴ οὐχὶ βούλεσθαι ὡς πλείστην τούτοις ἀφθονίαν τροφῆς γενέσθαι;* In his locis hoc dicit: *quod si iam consentiamus, nonne mirum sit, nos non facere pacem? quomodo iusti essemus, nisi vellemus, quibus semina* 225
dedimus, iis etiam fructuum esse ubertatem. Quod si in priore loco *μὴ οὐ*, in altero *μὴ* dixisset, hic esset sensus: *mirum sit, ni pacem faciamus: iniusti essemus, quod nollemus habere vos, unde viveretis.* Aeschylus in Pometheo:

> *ἀλλ' οὔτε σιγᾶν, οὔτε μὴ σιγᾶν τύχας*
> *οἷόντε μοι τάσδ' ἐστί.*

Xenophon Hist. Gr. V. 4, 32. *ἐπεὶ ἐκεῖνός γε πρὸς πάντας, ὅσοις διείλεκται, ταῦτα λέγει, μὴ ἀδικεῖν μὲν Σφοδρίαν ἀδύνατον εἶναι.* Idem Cyneg. V. 31. *ἔστιν οὖν ἀδύνατον, μὴ οὐκ εἶναι, ἐκ τοιούτων συνηρμοσμένον, ἰσχυρόν, ὑγρόν, ὑπερέλαφρον.* Thucydides VIII. 60. *ἐπὶ γὰρ τῇ Ἐρετρίᾳ τὸ χωρίον ὄν, ἀδύνατα ἦν, Ἀθηναίων ἐχόντων, μὴ οὐ μεγάλα βλάπτειν καὶ Ἐρετρίαν καὶ τὴν ἄλλην Εὔβοιαν.* Horum quattuor exemplorum duo habent *μή*, duo *μὴ οὐ*: sed in his, quae *μὴ* habent, res ut certa refertur: *προφωνῶ τύχας τάσδε· ἀδικεῖ Σφοδρίας*: in duobus alteris non ut quae ita sit, sed ut quae mirum ni ita esset. Leporem Xenophon non simpliciter dicit validum, mobilem, velocem esse, qui talem corpo-

ris structuram habeat, sed hac re fieri, ut vix carere istis virtutibus possit. Thucydides Boeotos dicit Oropum cepisse, non quod istud oppidum Eretriensibus et Euboeae vere nocuisset, sed quod, si in potestate Atheniensium
228 mansisset, nociturum probabile fuisset. Vtraque forma coniuncta reperitur in fine Apologiae Socratis Xenophonteae: *ἐγὼ μὲν δὴ κατανοῶν τοῦ ἀνδρὸς τήν τε σοφίαν καὶ τὴν γενναιότητα οὔτε μὴ μεμνῆσθαι δύναμαι αὐτοῦ, οὔτε μεμνημένος μὴ οὐκ ἐπαινεῖν. Μὴ μεμνῆσθαι*, ut indicet, se vere semper eius recordari; *μὴ οὐκ ἐπαινεῖν*, ut significet, se, quoties de eo cogitet, vix posse sibi ab eo laudando temperare. Tantumdem est enim, ac si dixisset, *μή, μεμνημένος, οὐκ ἐπαινεῖν ἀδύνατος ὦ.* Idem Xenophon Anab. II. 3, 11. *ὥστε πᾶσιν αἰσχύνην εἶναι, μὴ οὐ συσπουδάζειν.* Et de rep. Laced. VI. 2. *ἢν δέ τις παῖς ποτὲ πληγὰς λαβὼν ὑπ' ἄλλου, κατείπῃ πρὸς τὸν πατέρα, αἰσχρόν ἐστι μὴ οὐκ ἄλλας πληγὰς ἐμβάλλειν τῷ υἱεῖ.* Tolle in his locis *οὐ*, et sensus erit: *turpe erat, non una adniti; turpe est, non denuo castigare filium.* Haec vero hanc vim habent, ut tamquam certum sumatur, fuisse, qui id facerent, quod turpe ducebatur. Nunc addito *οὐ* hic sensus est: *turpe erat, nisi quis una adniteretur; turpe est, nisi quis denuo filium castiget.* Id autem quis non videt sic dici, ut dubitetur, an ista nemo fecerit? Contra in Mem. Socr. IV. 8, 9. *ἐμοὶ δὲ τί αἰσχρὸν, τὸ ἑτέρους μὴ δύνασθαι περὶ ἐμοῦ τὰ δίκαια μήτε γνῶναι μήτε ποιῆσαι,* id est, *quod iusta nec iudicare nec facere sciunt.* De-
229 mosthenes in epist. V. p. 1490, 15. *ἧς μὰ τοὺς θεοὺς τῷ μετασχόντι μὴ οὐχὶ ἀψευδεῖν καὶ πρὸς ἅπαντας ἀγαθῷ εἶναι, οὐχ ὅσιον ἡγοῦμαι: qui huius disciplinae particeps est, is nisi fidus et erga omnes iustus sit, nefas esse duco.* Hic si *μὴ* posuisset, hoc dixisset: *nefas duco, qui hac disciplina usus est, eum perfidum esse neque erga omnes iustum.* Atqui sic Heracleodorum non monuisset, ne talem se praeberet, sed reprehendisset, tamquam qui esset talis.

Sed obiiciet aliquis, quod supra diximus, *μὴ* in hu-

iusmodi locis sic dici, ut praecedentia cogitatione repetantur, id non posse ubique fieri. Enimvero videtur tantum fieri non posse. Multo enim usu factum est, ut, quum *μὴ*, sic in medio insertum, negationem, quae sequitur, minus certam redderet, ibi etiam adhiberetur, ubi praecedentia non possent simpliciter repeti. Id maxime elucet, ubi *ὥςτε* praecedit. Sophocles in Antig. 96.

πείσομαι γὰρ οὐ
τοσοῦτον οὐδὲν, ὥςτε μὴ οὐ καλῶς θανεῖν.

Xenophon de rep. Athen. III. 8. *πολὺ δ' οὐχ οἷόν τε μετακινεῖν, ὥςτε μὴ οὐχὶ τῆς δημοκρατίας ἀφαιρεῖν τι.* Haec hanc vim habent: *οὐδὲν πείσομαι τοσοῦτον, ὥςτε* (*ὅρα μὴ*) *οὐ καλῶς θανεῖν· πολὺ οὐχ οἷόν τε μετακινεῖν, ὥςτε* (*ὅρα μὴ*) *οὐχὶ τῆς δημοκρατίας ἀφαιρεῖν τι.* Sed non minus haec quoque, quam illud, quod supra attuli, 228
αἰσχύνη ἦν μὴ οὐ συσπουδάζειν, ad regulam, quam posuimus, revocari poterunt, si quis singulas enunciationes, quae in his locis sunt, recte consideraverit. Id fieri debet hoc modo: *αἰσχύνη ἦν· τί;* (*ὅρα*) *μὴ οὐ συσπουδάζειν αἰσχύνη ἦν. οὐδὲν πείσομαι τοσοῦτον, ὥςτε θανεῖν· πῶς;* (*ὅρα*) *μὴ οὐ καλῶς*: id est, *ὅρα μὴ, ὥςτε αἰσχρῶς θανεῖν, οὐδὲν τοσοῦτον πείσομαι. πολὺ οὐχ οἷόν τε μετακινεῖν, ὥστε ποιεῖν τόδε· τί;* (*ὅρα*) *μὴ οὐχὶ τῆς δημοκρατίας ἀφαιρεῖν τι*: id est, *ὅρα μὴ, ὥςτε μένειν τὴν δημοκρατίαν, οὐχ οἷόν τε ᾖ πολὺ μετακινεῖν.* Composita igitur haec sunt ex una certa sententia, ut *αἰσχύνη ἦν*, et altera incerta, *μὴ οὐ συσπουδάζειν αἰσχύνη ἦν.* Sed quod potior est certa sententia, haec plene enunciatur, incerta autem supprimitur, particulis eo in loco collocatis, ubi ad eam ipsam partem, quae incerta est, referuntur. Simillimum quid factum videmus in hoc oratoribus usitato, *οὐκ οἶδ' ὅτι δεῖ πλείω λέγειν*, quod attigit Frid. Aug. Wolfius ad Demosth. orat. contra Lept. p. 388. vel ut apud Isocratem in Trapez. cap. 17. est, *οὐκ οἶδ' ὅτι πλείω δεῖ λέγειν.* Nam ibi *οἶδ' ὅτι* neque ad *οὐ δεῖ* pertinet, quod dicendum esset, *οὐ δεῖ, οἶδ' ὅτι, πλείω λέγειν*, neque ad *οὐ πλείω*, quod dici debe-

ret, *οὐ πλείω, οἶδ' ὅτι, δεῖ λέγειν*, sed ad solam negationem *οὔ*, quae propterea cum accentu scribenda est:
229 *οὔκ, οἶδ' ὅτι, δεῖ πλείω λέγειν, non sane* *). Hoc quoque si quomodo cogitetur explanandum est, sic dici debebit: *οὐ δεῖ πλείω λέγειν, οἶδ' ὅτι οὔ* (*δεῖ πλείω λέγειν*). Hic pariter, ut in particulis *μὴ οὔ*, duae sunt sententiae, altera simpliciter rem enuncians, altera addens maiorem quamdam affirmationem; quam affirmationem, quoniam non ad universam sententiam, sed ad aliquam eius partem spectare volumus, huic parti eam adiungimus, suppressis reliquis.

Exempla nunc afferamus particularum *μὴ οὐ* cum participio sic iunctarum, ut dubitanter negent. In quo usu nihil difficultatis est, si quis meminerit, *μὴ ποιῶν* esse *quod quis non facit aliquid*, aut *si non facit; μὴ οὐ ποιῶν* autem *nisi facit.* Quae quomodo differant, non est obscurum. Qui *nisi fallor* dicit, dubius est, utrum fallatur, an non; qui *si non fallor*, hoc, non falli se, ut certum sumit. Haec si dicantur per participia, alterum *nisi falsus*, alterum *non falsus* dici necesse est. Iam exempla videamus. Sophocles in Oed. R. 12.

δυςάλγητος γὰρ ἂν
εἴην, τοιάνδε μὴ οὐ κατοικτείρων ἕδραν.

Et v. 220.

οὐ γὰρ ἂν μακρὰν
ἴχνευον αὐτός, μὴ οὐκ ἔχων τι σύμβολον.

In his locis hoc dicit: *durus essem, nisi vestra me supplicatio tangeret: parum ipse investigando proficerem,*
230 *nisi aliquid indicii reperirem.* Quod si *μὴ* dixisset, sensus esset: *durus essem, si me non moveret vestra supplicatio*, aut *quod me non movet: parum profice-*

---

*) De accentu non recte praeceptum. Quoniam enim illud *οἶδ' ὅτι* ita coniungitur cum reliquis verbis, ut ad sensum pro adverbio sit, nihil potest ad accentum conferre.

rem, si nihil indicii haberem, aut *quod nullum indicium habeo.* Contra Sophocles in Trachiniis v. 592.

> *ἀλλ᾽ εἰδέναι χρὴ δρῶσαν. ὡς οὐδ᾽ εἰ δοκεῖς*
> *ἔχειν, ἔχοις ἂν γνῶμα, μὴ πειρωμένη.*

Hic si dixisset, *μὴ οὐ πειρωμένη*, hoc significasset: *non cognocas rem, nisi experimentum facias.* Nunc *μὴ πειρωμένη* dicens, hoc vult: *rem non cognoscas si non facias experimentum.* Dixerat enim Deianira, *πείρᾳ δ᾽ οὐ προςωμίλησά πω.* Non recte ergo Schaeferus in Meletem. crit. p. 57. istud *μὴ πειρωμένη* tantumdem esse dicit atque *εἰ μὴ πειρῷο.* Immo idem est quod *ἄπειρος οὖσα*, vel *εἰ οὐ πειρᾷ*, ut apud Homerum Iliad. XXIV. 296.

> *εἰ δέ τοι οὐ δώσει ἑὸν ἄγγελον εὐρύοπα Ζεύς.*

Vt Sophocles, ita Plutarchus in initio libri, quo quaerit, quomodo quis suos in virtute progressus sentiat, p. 75. B. commemoratus ille eadem pagina a Schaefero: *οὐδὲ γὰρ ἂν ἐν μουσικοῖς τις ἢ γραμματικοῖς ἐπιδιδοὺς γνοίη, μηδὲν ἐν τῷ μανθάνειν ἀπαρύτων τῆς περὶ ταῦτα ἀμαθίας, ἀλλ᾽ ἴσης αὐτῷ τῆς ἀτεχνίας ἀεὶ παρούσης· οὐδὲ κάμνοντι θεραπεία, μὴ ποιοῦσα ῥᾳστώνην, μηδὲ κουφισμόν, ἀμωςγέπως τοῦ νοσήματος ὑπείκοντος καὶ χαλῶντος αἴσθησιν ἂν παρέχοι διαφορᾶς, πρὶν εἰλικρινῆ τὴν ἐναντίαν ἕξιν ἐγγενέσθαι παντάπασιν, τοῦ σώματος ἀναῤῥω-* 231
σθέντος. Hic ut *θεραπεία μὴ ποιοῦσα ῥᾳστώνην* est *curatio nihil allevans aegrotum*, sic etiam in prioribus verbis, *μηδὲν ἀπαρύτων τῆς ἀμαθίας* non est *nisi quis aliquid de inscitia sua deponat*, quod dicendum fuisset, *μὴ οὐκ ἀπαρύτων τι*, sed *si non deponat aliquid.* Euripides Heracl. 283. ibidem allatus a Schaefero:

> *μάτην γὰρ ἥβην ὧδέ γ᾽ ἂν κεκτῴμεθα,*
> *πολλὴν ἐν Ἄργει, μή σε τιμωρούμενοι.*

Non *nisi te puniremus*, sed *si te non puniremus. Κεκτῴμεθα*, modo iota subscribatur, videtur defendi posse *). Vide Eustathium ad Hom. p. 1305, 48. 1332, 19

---

*) De his formis, quae hic commemoratae sunt, videnda est

Favorinum in v. μεμνέῳτο et in v. χρεώμενοι. Vnde quam-
vis mirum φοβῷτο, quod habent codices duo Stobaei in
Ecl. I. 8. p. 214. ed. Heeren. in versu Sophoclis ex Oed.
R. 977., dignum tamen est, quod consideretur. Eius-
dem generis sunt ἀναβιῴην apud Aristophanem in Ranis
v. 177. commemoratum Etymologo in v. βιῴην et aliis
grammaticis, ac συγγνῴη apud Aeschylum in Suppl. v. 223.
Quas formas Buttmannus, memor eorum quae de formis
ῥιγῶν, ῥιγῷ, ῥιγῴη ad Platonis Gorgiam ed. Heindorf.
p. 528. et in novissima editione Graecae grammaticae p.
241. attulerat, quibus addi exemplum formae ῥιγῴη po-
test ex Hippocrate Sect. IV. p. 337, 33. ed. Genev. sive
232 p. 2, 39. ed. Mack. non debebat in eadem grammatica p.
252. quod ab recentioribus frequentatae sunt, deteriores
vocare. Recentiores enim, ut alibi, ita hic quoque ra-
riora et antiquiora praetulerunt. Grammaticis, qui has
formas improbant, Phrynicho p. 152. Thomae Magistro
p. 125. seqq. Moeridi p. 117. praeter lexicographos et
Eustathium, saepius earum mentionem facientes, adde
Georgium Lecapenum in Matthaei lectt. Mosq. vol. I. p.
59. Mansisse illae videntur e Dorica lingua, cui βιῴη tri-
buit e veteri grammatico Suidas, βιώτω Eustathius p.
1418, 13. Manifesto Doricum est διδῶν apud Theocri-
tum XXIX. 9. Non fuit tamen διδῶναι dictum: vidé
Eustathium p. 1357, 18. ad Iliad. XXIV. 425. ubi δι-
δοῦναι est infinitivus aoristi. Nam ut ab ἁλώω, βιώω,
γνώω, legitimae formae sunt ἁλῶναι, βιῶναι, γνῶναι,
ita a δόω legitima forma est δοῦναι. Nec dictum fuit ἀρώ-
μεναι, sed ἀρόμμεναι, agnitum apud Hesiodum in O.
et D. 22. a Moschopulo certe et in lexico Favorini in v.
ἀπαρέμφατα. Cuius similia sunt ζευγνύμμεν Iliad. XVI.
145. et ἴμμεναι XX. 365. commemoratum Etymologo p.
467, 20. quae quo iure scribantur ζευγνῦμεν et ἴμεναι,
quemadmodum recte scribitur ἄμεναι Iliad. XXI. 70.,
nescio. Ad easdem illas verborum Doricas vel antiquas

---

docta disputatio Buttmanni in Epimetro, quod dissertationi meae adiecit in museo antiq. stud. p. 235—250.

formas alia quoque pertinere videntur, quae epica poesis usurpat, ut δηϊόῳεν Odyss. IV. 226. Ac nescio an eo- 233
dem referri debeant terminationes verborum όω et ώω, e terminatione άω ortae. Omnino terminationes verborum in άω desinentium, quae paradigmatis loco exhiberi solent, in perpaucis verbis usitatae fuerunt. Boeotis eas tribuit Heraclides apud Eustathium p. 831, 63. sed quae ille exempla affert, apud Homerum inveniuntur, ἐλάων in hymno Merc. 342. διψάων Odyss. XI. 584. πεινάων Iliad. III. 25. XVI. 758. XVIII. 162. quibus addi quaedam possunt alia, ut ἀναμαιμάει Iliad. XX. 490. τηλεθάον, τήλεθάοντας, τηλεθάουσαι Iliad. XVII. 55. XXII. 423. hymn. Ven. 267. et saepissime occurrens verbum ναιετάειν. Nondum de hoc omni genere allatum est, quod operae pretium sit.

Sed redeo, unde digressus sum. Euripides in Troad. 402. a Schaefero citatus:

Πάρις δ' ἔγημε τὴν Διός· γήμας δὲ μή,
σιγώμενον τὸ κῆδος εἶχεν ἐν δόμοις.

Si non duxisset. Apertum est, quod eorum caussa moneo, qui μὴ οὐ post negationem dici tradunt, hic, etiamsi in apodosi accessisset negatio, non μὴ οὐ sed μὴ dicendum fuisse. Fac enim scripsisse poetam, τὸ κῆδος οὐκ ἂν εἶχε κλεινὸν ἐν δόμοις, nihilominus debuisset μὴ γήμας addere, quia non ambiguum relinquit, utrum Paris uxorem duxerit, an non duxerit. Aeschylus in Prometheo v. 503.

οὐδείς, σάφ' οἶδα, μὴ μάτην φλῦσαι θέλων. 234

Nemo, qui temere se iactare nolit, id est, *nemo vera dicere amans. Μὴ οὐ* si dixisset, id foret, *nemo, nisi iactator.* Interdum ambiguum est, utrum μὴ sit *si non*, an *quod non.* Male Schaeferus in Meletem. crit. p. 109. οὐ omissum putat in hoc Xenophontis loco, in Anab. VI. 4, 19. *καὶ ἐπὶ τούτῳ πάλιν ἐθύετο ἐς τρίς, καὶ οὐκ ἐγίγνετο τὰ ἱερά. καὶ ἤδη καὶ ἐπὶ σκήνην ἰόντες τὴν Ξενοφῶντος ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἔχοιεν τὰ ἐπιτήδεια· ὁ δ' οὐκ ἂν ἔφη ἐξαγαγεῖν, μὴ γιγνομένων τῶν ἱερῶν.* Non dicit

Q 2

hic, *nisi sacra addicerent*, quo prorsus ea rés incerta relinqueretur, sed aut, *si non addicerent*, aut *quod non addicerent*. Sic etiam apud Platonem in Parmenide p. 146. E. *οὐδὲ μὴν ἑαυτοῖς γε ἕτερ' ἂν εἴη ἀλλήλων, μὴ μετέχοντα τοῦ ἑτέρου.*

Sed finem imponam huic dissertationi. Neque enim aliud volui, quam ostendere, explicationem huius loci, qui est de ellipsi et pleonasmo, vix inchoatam, nedum perfectam esse; ac ne posse quidem perfici, nisi illa, quae ab hoc loco aliena sunt, removeantur. Poterit autem vel ex hac re intelligi, quantopere fallantur, quamque parum, quo in statu sit Graecae linguae cognitio, intelligant, qui vel fundamenta iacta esse Graecae grammaticae credunt. Quod si recte rem volumus aestimare, aliquid ad
235 eum finem materiae parari coeptum esse fatebimur; coeptum esse etiam in varios locos digeri hanc materiam; sed antequam plura, eaque non temere, sed cum consilio quodam et iudicio congesta fuerint, non esse futurum, ut ad veram et accuratam Graecae grammaticae scientiam perveniatur.

DE DIALECTO PINDARI OBSERVATIONES *).

Graecae grammaticae pervestigatio, quae nuper pauco- 3
rum quidem, sed idoneorum hominum studiis admirabiles fecit progressus, nunc, si recte sentio, aut consistere in medio cursu cogetur, aut alia, quam hactenus, via debebit ingredi. Eo enim iam perducta videtur ista doctrina, ut, nisi ille locus, qui est de dialectis, pertractetur, nulla in parte eius cum aliquo fructu procedi possit longius. Non mirabor tamen, si plerique dialectorum explicationem propter incredibilem rei difficultatem defugient. Neque enim haec res collectione diversarum formarum confici potest, ut quidam opinati sunt, sed et lectio in singulis locis ad criticas regulas expendenda est, et tempora scribendique genera diligenter sunt discernenda. Quod quam magnum sit, quamque difficile, in tanta non solum copia, sed etiam corruptione veterum scriptorum, sponte intelligitur. Equidem ut aliquid ad eam rem conferam, editis ante biennium de hac materia observationibus nunc alias addam, quae ad Pindarum spectabunt. De quo scriptore non minus perverse quosdam iudicare video, quam de Theocrito, quum utrumque Do-

*) Edita est haec dissertatio a. 1809, repetita in ed. Heyniana Pindari a. 1817. vol. 3. adiectis paucis adnotationibus.

rica lingua usum existimantes, temere, quidquid Doriensibus usitatum fuit, aut ferendum in his scriptoribus, aut etiam reponendum esse censent. At ne Theocritus quidem ubique aut Doricam dialectum, aut eumdem Dorismum admisit: sed huius rei fines qui monstraret, praesertim in tam corrupto scriptore, nondum inventus est. Minus etiam Dorica lingua usus est Pindarus: qui ne ipse quidem, quamvis integrior aliis scriptoribus ad nos pervenisse creditus, suae dialecti probabilem reperit explanatorem. Nimirum, ut alibi non semel diximus, ante omnia gentium dialecti a dialectis scribendi generum se-
4 cernendae erant. Quae res habet sane aliquid difficultatis, quod gentium usus e scriptoribus tamen, exempla sectantibus illorum, qui in eodem genere elaborarunt, cognoscendus est. Verumtamen scribendi genera alia aliis ad hunc finem aptiora sunt; maxime pleraeque prosae orationis formae; tum poesis illa, quae communem vitam imitatur, ut comoedia et mimi: multo minus caetera poeseos genera, quorum nullum est, quod puram cuiusquam gentis linguam exprimat. Et quoniam prima omnium fuit epica poesis, cuius duae fuerunt levi discrimine distantes familiae, una Ionica Homeri, altera Aeolica Hesiodi, quarum victrix Ionica diu lex et norma habita est omnis poeseos: quaecumque deinde aliae exstiterunt poeseos formae, eae aut epicam sequutae sunt poesin, alia ab alius gentis lingua colorem trahens, ut lyrica poesis, nunc Ionum linguae, nunc Aeolensium, nunc Doriensium, neque uno modo, sese accommodans, aut certarum gentium linguam consectatae sunt, colorem ab epicis ducentes, ut tragoedia et bucolicum genus. Haec reputantibus planum erit, qua via in hac disputatione incedendum sit.

Veniamus ad Pindarum. Verissime hunc veteres communi lingua usum dixerunt. Sturzium quidem, hoc in Maittairii libro p. XXXIV. sic interpretantem, ut Pindari, poetae temporibus Persicis florentis, dialectum proxime ad antiquissimam Hellenum linguam, a qua omnium minime abfuerit Dorica sive Aeolica, accedere putaret, mirarer profecto, si nullus Pindari versus ad nos perve-

nisset: nunc autem, quum tantum eius carminum volumen omnium manibus teratur, quid de tali opinione dicam, non invenio. Qui communem linguam Pindaro tribuerunt, hoc dixisse censendi sunt, dialectum, qua utitur, singulari quodam temperamento pene ex omnibus dialectis mixtam videri. Id quomodo factum sit, apertum est. Est enim Pindari dialectus epica, sed colorem habens Doricae, interdum etiam Aeolicae linguae *). Aliis verbis, fundamentum huius dialecti est lingua epica, sed e Dorica dialecto tantum adscivit Pindarus, quantum et ad dictionis splendorem et ad numerorum commoditatem idoneum videretur, repudians illa, quae aut interioris essent, aut vulgaris, aut certis in locis usitati Dorismi. Nec primus hoc fecit Pindarus, sed sequutus alios, ipse 5
quoque post in exemplis habitus. Horum attingam quae praecipua sunt. Fines libelli, brevitatem, brevitas ordinem consulto neglectum excusabit.

Ac de epica apud Pindarum dialecto quum multa dici possent, consistam in hiatu et quorumdam verborum mensura. De hiatu quidem hoc magis mihi dicendum est, quod is nuper quemdam doctissimum virum adduxit, ut digamma a Pindaro usurpatum crederet. At ea littera Pindarum non esse usum, certissimum est. Nam et hiatum admisit in his quoque vocabulis, quae numquam habuerunt digamma, neque ante illa vocabula, quae apud antiquos a digammo incepisse scimus, aut correptionem syllabae consonante terminatae, aut apostrophum declinavit. Neque enim fore puto, qui digamma nunc adhibitum, nunc neglectum fuisse censeat; nec magis, qui eam litteram cum spiritu aspero comparet, qui ad mensuram nihil usquam confert, hiatum autem reddit etiam duriorem. Omnino ex quanam dialecto digamma a Pindaro sumptum dicetur? Ex epica? At Pindari tempore pridem

---

*) Ὡς δὲ οἱ Δωριεῖς ἔχαιρον καὶ αἰολίζοντες, δηλοῖ Πίνδαρος, ἀναμὶξ οὕτω ποιῶν, ἤτοι Δωρικῶς γράφων καὶ Αἰολικῶς. Eustathius p. 1702, 3.

digamma ex epica poesi evanuerat. An e Dorica? At ab antiquo illo et interiore Dorismo, cuius proprium erat digamma, plane abstinuit Pindarus. An denique ex Aeolica? At quum omnino perpauca hinc hausit, tum ne Aeolici quidem poetae, ut Alcaeus et Sappho, digamma magnopere frequentarunt, quo illi in multis vocabulis abstinuerunt, quibus Pindarus, si ex hiatu coniectura facienda esset, adiecisset digamma. Bis occurrens apud hunc *ἀνάτα* de se ipso, non de aliis vocibus, testimonium edit. Sola ille pronomina *ἕθεν*, *ἕ*, *οἷ*, quae tamen ne ipsa quidem apud eum digamma habuisse puto, prorsus ita, ac si haberent, usurpat. Horum *ἕ* semel invenitur, sed post consonantem, Ol. IX. 23. *οὗ* Ol. I. 37. 106. VI. 35. 111. VII. 164. 168. IX. 24. 101. XIII. 39. 52. 92. 100. 109. 130. XIV. 32. Pyth. I. 14. II. 153. III. 112. IV. 40. 65. 84. 129. 337. 432. 470. 510. V. 157. IX. 62. 99. 145. 192. 213. Nem. I. 19. 24. 88. 92. III. 66. 98. V. 62. VI. 38. VII. 58. X. 53. Isthm. V. 78. VI. 16. 72. VIII. 125. in fragm. p. 80. III. ed. Heyn. His adde 6 Ol. II. 74. Pyth. II. 78. IX. 148. Nem. IV. 96. VII. 32. X. 27. 149. Isthm. IV. 109. de quibus locis disputavi ad Orphica p. 787. seqq. *Ἕθεν*, nusquam occurrens, quin eamdem legem sequi debuerit, non est dubium. Hoc unum addo, si quando syllaba ob digamma per positionem produci videatur, hos locos aut aperte vitiosos esse, aut suspicionem certe vitii habere non exiguam. Male numeris consulens lectio Pyth. IV. 450. *ἐπεδείξαντο κρίσιν ἐσθᾶτος ἀμφίς*, scribi postulat *ἐπέδειξαν:* quo facto ad digamma confugientem retinebit eiusdem carminis v. 140. Quare rectius fortasse scribetur *κρίσις*, Ionice pro *κρίσιας*, ut in libris certe omnibus *φάτις* est Pyth. III. 199. In Isthm. VI. 61. *τοιοῦτόν γ' ἔπος* haud obscure offert ed. Rom. Arsis quidem in lyricorum versibus non sufficit ad producendas breves syllabas. Quare vide ne Ol. II. 10. scribendum sit *γεγωνητέον*, *ὄπιν δίκαιον ξένον:* v. Isthm. V. 74. In Pyth. IV. 328. deletum uno cum codice ineptum *γὲ* gravioris mendae index est, cuius correctionem ab libris, quam a coniectura, sperare malim. Quam-

quam haec tenuis spes est, quum codices Pindari omnes ex uno videantur fonte manasse, unde tantus eorum etiam in vitiis consensus est. Sic in eodem carmine v. 452. ubi scribendum videtur: *καὶ ἐν ἀλλοδαπαῖς σπέρμ' ἀρούραις τουτάκις ὑμετέρας ἀκτῖνος ὄλβον δέξατο μοιρίδιον ἆμαρ.* Et V. 55. ubi poetam dedisse coniicio *κάθεσσαν θεῷ.*

Redeo ad hiatum, quem epicae poeseos exemplo admissum esse a Pindaro inde cognoscitur, quod plerumque in iis vocabulis reperitur, in quibus Homerus quoque eum habet; deinde in nominibus propriis, et quibusdam verborum coniunctionibus, quae ipsae, si opus esset, similibus epicorum locis defendi possent. Quo certius de hac re constet, ipsos afferam Pindari locos, ac primo, ubi in brevi vocali hiatus est. *Τε ἴδρις* Ol. I. 167. *πολλὰ εἰδὼς* II. 155. *τε Ὤλανον* V. 52. *δὲ ἔχοντες* 37. *τι ἔπος* VI. 25. *τε Ἰάλυσον* VII. 136. *κατὰ εἶδος* VIII. 25. *σάφα εἴπας* 61. *τὲ ἰδὼν* IX. 94. *καλὰ ἔρξαις* X. 109. *διαλλάξαιντο ἦθος* XI. 22. *εὐρὺ ἀνάσσων* XIII. 34. *δὲ ἴδιος* 69. *τόσα εἰπεῖν* 101. *παρὰ ἐλπίδα* 117. *ἐρασίμολπε ἰδοῖσα* XIV. 22. *ἴθι Ἀχοῖ* 29. *ὄφρα ἰδοῖσ'* 31. sic enim legendum; *ἀντὶ ἔργων* Pyth. II. 33. *ἐπὶ ἐλπίδεσσι* 89. *ποτὶ ἅπαντα* 123. *πάντα ἴσαντι* III. 52. *ἀνέρι εἰδομένῳ* IV. 37. *Ἐπιάλτα ἄναξ* 159. *οὔτε ἔργον* 185. *δὲ Ἰωλκόν,* nisi *δ' Ἰαωλκὸν* legendum, 334. *παῖδα ὅν, suum,* VI. 36. *μάλα ἀδόντι* 51. *καλὰ ἔργα* VII. 20. *ποτὲ Οἰκλέος,* si recte sic cod. Bodl. VIII. 55. *δὲ οἴκοθεν* 72. *κελαδῆτε ἄκρᾳ* XI. 17. *τε ἄναξ* 94. *μέγα εἰπεῖν* Nem. V. 25. *οὔτινα οἶκον* VI. 42. *μέγα εἰπὼν* 45. *ἐπὶ εἴκοσι* cum cod. Aug. 100. *ἐπὶ ἴσα* VII. 7. *τρία ἔπεα* 71. *γλυκεῖα ἔργῳ* 77. *καλὰ ᾤκισεν* X. 8. *μέγα ἔργον* 119. *ἀλιερκέα Ἰσθμοῦ,* nisi *ἀλιερκέος* scripsit, Isthm. I. 10. *Ποσειδάωνι Ἰσθμῷ* 45. *περὶ ᾧ, suo,* IV. 60. *ἄρα εἰπὼν* VI. 81. *τε εὐανθέα* VII. 47. *τε ἄδον* VIII. 40. *Ἄρεϊ ἐναλίγκιον* 81. *δὲ ἑσπέραις* 94. Quod Ol. II. 169. legitur, *ἑκατόν γε ἐτέων,* defendi potest, sed non male scriberetur *ἑκατόν γ' ἐπ' ἐτέων.* Ol. III. 29. hiatum tollit melior lectio. V. 42. corruptum videtur, de quo loco infra. Pyth. I. 72.

scribe *στεφάνοισί τ' ἐν ἵπποις τε.* Ibidem v. 178. scribe, *ὦ φίλος εὐτραπέλοις κέρδεσσ',* ut Nem. III. 133. qua oblata opportunitate moneo *ι* dativi post duplex *σ* abiici epicorum exemplo, non post unum *σ*. Itaque Nem. IX. 55. aut cum scholiasta *σώματ' ἐπίαναν,* aut *σώμασι πίαναν* legendum. Cod. Aug. *σώμασιν ἐπίαναν.* Olymp. XIII. 153. autem scribe *Ἀρκάς.* Hic hiatus, *Κάρνεια ἐν δαιτὶ σεβίζομεν* Pyth. V. 106. non ferendus: malim *σύν*. Nem. V. 58. scribe *τοῖο δ' ὀργάν,* et Isthm. VII. 18. cum Heynio *ἀνίκ' ἄρ' ὀρθῷ.* Alius locus, VIII. 87. infra emendabitur. Ibidem v. 130. scribendum videtur, *ἔδοξεν δ' ἄρ' ἐν ἀθανάτοις.* In fragm. p. 19. *μελίφρονα ἀρχὰν* error Schneideri est: apud Athenaeum recte *μελίφρονος.*

Sequitur hiatus in longa syllaba, quae est in arsi: Ol. III. 54. IV. 10. VI. 141. VII. 3. IX. 149. X. 81. XI. 10. XIII. 48. XIV. 28. Pyth. I. 74. II. 122. III. 3. IV. 252. V. 112. IX. 79. 137. XI. 92. XII. 6. Nem. III. 58. XI. 35. 36. IX. 131. X. 162. XI. 52. Isthm. I. 21. 86. IV. 24. 69. VI. 47. VII. 14. Sed Ol. XI. 87. XIII. 96. versuum distinctio mutata hiatum tollet. Ibidem v. 164. et Pyth. I. 130. scribendum *Ζεῦ τέλει'.* De Pyth. XII. 24. vide ad Orph. p. 722. Nem. I. 78. iam in commentatione de metris Pindari correctum. Isthm. VI. 83 ex Olymp. IX. 120. et Nem. X. 35. scribendum *ἀναγήσασθ'.* Isthm. VIII. 124. lege *ἀοιδαί γ' ἔλιπον.*

8 Longa syllaba in thesi, ut iam ad Orphica observatum, non facit hiatum, nisi in fine ordinis. Vide Pyth. I. 56. VIII. 136. Isthm. I. 21. II. 64. Ita defendi posset *οὔπω* a Schmidio in Pyth. X. 42. illatum, nisi etiam vulgata recte se haberet. Defendi posset etiam Pyth. IV. 115. *παισὶ τούτου* e cod. Bodl. receptum: sed longe exquisitius est vulgatum, *παισὶ τούτοις.* Sed quod IX. 84. legitur, *φθονεροὶ δ' ἀμύνοντ' ἄτα εἴ τις ἄκρον ἑλών,* nullo pacto ferri potest. Locum pessime corruptum sic emendandum puto: *φθονεροὶ δ' ἀμεύονται. εἰ γάρ τις* etc. i. e. *invidi praetereunt mediocrem sortem.* Vide Pyth. I. 86.

Frequentissimus omnium ille hiatus est, quo longa syllaba ante vocalem corripitur: qui quidem hiatus ab his numeris, qui ad trochaicum genus pertinent, prorsus exclusus est. Quare *λυγρῷ ἐν νείκει* Nem. VIII. 42. sic, ut apud scholiasten est, *ἐν λυγρῷ νείκει* scribi debet. Etiam in dactylicis numeris hic hiatus peccat Nem. VI. 6. ubi *αἰὲν* scribendum.

Progredior ad productiones correptionesque brevium vocalium ante mutam cum liquida. Et quum vetustiores epici, ut ad Orpheum docui, productionem praeferant, Pindarus non rarius hos sequitur, quam corripiendo vincit etiam Atticos. Sic frequentes apud eum correptiones sunt ante *γλ*, quas rarissime admiserunt Attici; ante *φν* ut in *ἀφνεός*, in *ἔπεφνε* Ol II. 74. et alibi; ante *πτ* in *Νεοπτόλεμος* Nem. VII. 52. Sed nusquam ante *ζ*, quamquam ante *σκ* Nem. VI. 46. VII. 89. quorum tamen locorum in priore cum Heynio *σκοποῦ ἄντα τυχεῖν* scribendum videtur: quo magis alterum suspectum habeo. Monstra sunt *πλαγχθέντες* prima brevi Nem. VII. 55. ubi videant grammatici, ne *πλανέντες* legendum sit; et *ἐσλὸς* ter primam corripere creditum, Ol. II. 35. Pyth. III. 116. Nem. V. 155. Equidem, venia enim erit modesta audenti, antiquam vocabuli formam cum Ev. Scheidio *ἐθελὸς* fuisse puto, servatam, ut tot alias, in Germanico *edel*. Ex qua forma quum medium *ε* eiiceretur, factum est *ἐθλὸς*, iure suo primam corripiens: quod quum Dorienses *ἐσλὸς* pronunciarent, hoc pro *ἐθλὸς* Pindaro obtruserunt grammatici. Caeteri Graeci, invitante ipsa littera *θ*, *ἐσθλὸς* dixere. Alia similia non rara sunt, e quibus *δίδυμνος* vindicavi Pindaro in epist. ad Heynium p. 398. Sed propius 9 accedunt *βαθμός*, *βασμός*, *ἴθμα*, *ἴσμα*, *δυθμή*, *δυσμή*, male *δυσθμὴ* scriptum in schol. Ven. ad Iliad. XI. 62. *Ἰσθμὸς* pro *ἰθμὸς* dictum tradunt grammatici. Apud Hesychium est *ἰθμαίνων*, *ἰσθμαίνων*, *ἰσμαίνει*.

Pergo ad alia. Quum numeri e genere dactylico spondeum in quibusdam locis adspernentur, mirum est tamen, eam legem saepius a Pindaro violari. Excusationem ab sede versus praesertim in nomine proprio habet

Ol. X. 119. Nullam excusationem admittit Ol. V. 42. *τιμῶν τ᾽ Ἀλφεὸν εὐρὺ ῥέοντ᾽ Ἰδαῖόν τε σεμνὸν ἄντρον*, ubi vulgo *ῥέοντα Ἰδαῖον*, peius etiam. Hunc locum aliis emendandum relinquo: illud apertum est, nusquam a Pindaro invocatum Idaeum Iovem hic etiam inepte invocari. Pyth. IV. 406. scribendum *ὀρόγυιαν*, de qua forma videndus censor Porsoni in Monthly Review 1799. mens. April. p. 430. s. Nem. XI. 45. recte Schmidius *χαλκευτέα*, ubi codex Aug. *χαλκέων τε.* Isthm. VIII. 67. scribendum videtur, *ἐπεὶ θεςφάτων ὄπ᾽ ἄκουσαν.* Pleraque huius generis vitia in uno vocabulo *χρύσεος* reperiuntur, si id, ut saepius monenti Clarkio creditur, prima semper longa est. At equidem persuasum mihi habeo, ancipitem eam syllabam in lyrica dialecto esse. Brevem facit Pindarus Pyth. III. 129. IV. 6. 257. 411. IX. 98. X. 61. Nem. V. 14. Isthm. VII. 69. Ipsique hoc tragici in melicis versibus aliquoties fecerunt: Sophocles in Antig. 103. Euripides in Med. 639. 683. in Iphig. Aul. 1057. in Bacchis 97. in Heracl. 919. in Herc. fur. 350. Ambigui loci sunt Sophoclis in Oed. R. 158. 188. Euripidis in Herc. fur. 395. Expendi merentur apud eumdem in Bacchis, 372. in Elect. 192. Obtinet haec mensurae ambiguitas in solo adiectivo *χρύσεος*. Pindarus tamen etiam nomen *χρυσὸς* semel prima brevi posuit Nem. VII. 115. Aliae apud hunc sunt longarum vocalium correptiones, partim ab epicis quoque aliisque poetis admissae, ut primae in *υἱέων* Nem. VI. 37. Isthm. VIII. 52. tertiae in *ἱέρεα*, neglecta lexicis forma, Pyth. IV. 9. quod *ἱερέα* scribendum, *ἱερέη* dictum Callimacho epigr. 42, 1. partim excusationem idoneam habent, ut secundae in *ἥρωας* Pyth. I. 103. III. 13. IV. 102. et *ἡρωΐαις* Nem. VII. 68. ultimae in *ἰσχὺν* Nem. XI. 41. partim insolentiores sunt, ut primae in *πιαίνων* Pyth. IV. 267. in *αἰόλει* ibidem v. 414. in *ἰοχέαιρα* II. 16. in *μητίονται* 170. secundae in *τετραόροισιν* Nem. VII. 137. ultimae in *Κύκνεια* Ol. X. 119. quamquam huic quidem exemplo similia alibi quoque inveniuntur, ut *Ἑκτόρεια χεὶρ* in Rheso v. 764. quod iste Atticorum imitator

ex diversae formae exemplis, ut βασίλεια χείρ, Πολυδεύκεια χείρ, apud Etym. M. p. 451, 50. 461, 44. hausit. Magis singularia sunt πὰν Ol. II. 153. οἰκοριᾶν Pyth. IX. 35. ἀὲ v. 154. Nam Σερίφῳ media correpta Pyth. XII. 21. nondum credo sanum esse. Θεὸς autem pro una brevi syllaba positum Pyth. I. 109. nescio an defendi possit versu Praxillae, ἀλλὰ τεὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθον, apud Hephaest. p. 9. Eustath. p. 12, 23. 805, 21. 1372, 8. Πέλλανα Ol. XIII. 155. ultima brevi, quae producitur VII. 156. Aeolicae dialecti est. Simile Νέμεα Ol. XIII. 47. potest etiam pluralis esse. Primae correptio in Θειαῖος Nem. 45. 69. arguere videtur, nomen illud caruisse diphthongo. Δάπεδον sequitur auctoritatem epicam: quare Nem. VII. 121. ubi longa est prima, fortasse γάπεδον scribendum: v. Pors. ad Eurip. Or. 324. Ἀνὴρ et ὕδωρ epicorum exemplo variant: καλὸς, ut apud Atticos, prima semper brevi posuit: sic etiam ἴσος et φθίνειν.

Non minor in contractionibus licentia. Epicorum usu firmantur hae: ἀργυρέῳ Ol. IX. 48. πορφυρέοις Nem. XI. 36. κουλεῷ, sic enim scribendum, X. 11. Ἡρακλέος Pyth. X. 4. Πηλέος Isthm. VI. 36. Πολυδεύκεος V. 42. γονέων Pyth. V. 27. Πυθέᾳ Isthm. VI. 85. Νεμέα Nem. IV. 122. διαπρεπέα Isthm. V. 42. Ἀλκυονῆ VI. 48. Ὀδυσσῆ Nem. VIII. 44. πάτρῳ Pyth. VI. 46. ἐπηετανὸν Nem. VI. 19. πνέον Pyth. IV. 401. ἢ ὅτ' Isthm. VII. 11. 12. Non multum recedunt haec: Ὀποῦντος Ol. IX. 87. Νικοκλέους Isthm. VIII. 134. Ἀριστοφάνευς Nem. III. 35. ubi cod. Aug. male Ἀριστοφάνους; γεννῶν Pyth. IV. 401. Magis Dorica videntur haec: ξυνᾶνα Nem. V. 50. τετράορον Pyth. X. 103. τετραοριᾶν Isthm. III. 28. τιμάορος Ol. IX. 124. χρυσάορα Pyth. V. 139. Λαομεδοντίαν Isthm. VI. 28. Λᾶον Ol. II. 70. τεαῖσιν Isthm. VII. 71. νεαρὰ Pyth. X. 39. Nem VIII. 34. κτέατα VII. 59. πολυκτέανον Ol. X. 44. Κτέατον v. 33. Δὶ Pyth. VIII. 142. Nem. I. 111. IV. 15. X. 105. Isthm. VIII. 75. Quaedam ex hoc genere corrupta sunt. Ol. VII. 122. 11 scribendum videtur φανόν. Pyth. XI. 67. recte Pauwius

mae exempla inveniuntur Ol. I. 47. II. 135. III. 12. VI. 36. 163. 170. VII. 18. 100. IX. 31. 75. X. 115. XIII. 12. XIV. 12. 17. Pyth. I. 43. 100. 121. II. 27. 40. 56. 161. IV. 55. 157. 511. V. 16. 60. 97. 108. 135. 144. VI. 21. VII. 11. VIII. 124. X. 109. Nem. III. 6. V. 72
18 VII. 14. 19. 123. IX. 65. X. 99. XI. 53. Isthm. V. 15 VI. 94. VIII. 102. fragm. p. 19. 129. aut *ναίοισι*, ut Pyth. III. 31. IV. 32. IX. 110. X. 67. XII. 46. Nem. VI. 102. IX. 98. XI. 6. Isthm. II. 41. Hinc Isthm. VIII. 87. *φασί*, alio quoque nomine vitiosum, ita corrigendum, *φάτις Ἰωλκοῦ*. In singulari numero, si recte memini, semel *τ* pro *σ* positum in *ἐφίητι* Isthm. II. 15. Tangam hic verbum *εἶναι*, cuius prima persona singularis numeri apud Pindarum est *εἰμί*, secunda *ἐσσί*, tertia *ἐστί*; prima pluralis *εἰμέν*, Pyth. III. 108. tertia *ἐντί*, Ol. III. 151. IX. 158. Pyth. IV. 247. V. 132. Nem. I. 34. VI. 76. IX. 75. Isthm. II. 44. et duobus locis, quorum tamen prior tantum certus est, *εἰσίν*, Pyth. V. 155. fragm. p. 31. *Ἄραρε* Pindaricum praebet cod. Aug. Nem. V. 81. Nec ferendum *οὖν* Pyth. IX. 179. quod *ὦν* est Ol. I. 138. 179. III. 67. VI. 33. 87. Pyth. III. 83. 147. IV. 138. 529. Nem. VI. 18. XI. 50. Isthm. II. 19. IV. 11. fragm. p. 134. *Φρασὶ* quoque vereor ne ubique dixerit, quemadmodum Pyth. II. 49. III. 192. IV. 194. Nem. III. 108. Isthm. III. 4. ut corrigi debeant Ol. VII. 44. Pyth. III. 107. IV. 389. Similia sunt *σκιαρὸς* Ol. III. 25. 31. et inversa ratione *γελανῆς* Ol. V. 5. Pyth. IV. 322. *Ἀρτάμιδος* vero Nem. I. 3. non habet idoneam auctoritatem. Constanter dicit *σκᾶπτον, ὄρνιχα,* et, nisi fallor, *δίδοι,* quod quum codd. habeant Ol. I. 136. VI. 178. VII. 164. restituendum videtur etiam Nem. V. 93. Vti *Ψαύμιος* Ol. IV. 18. *Πάριος* Pyth. VI. 33. *Θέτιος* Isthm. VIII. 104. ita *Δείνιος* cod. Aug. Nem. VIII. 26. In aliis vocabulis dialecti diversitas coniuncta est cum discrimine significationis. Ita *τότε nunc*, *τόκα interdum* dicit: v. Ol. VI. 112. Nem. VI. 18. 20. Quare in suspicionem venirent haec Pyth. II 163. *ὃς ἀνέχει τότε μὲν τὰ κείνων, τότ᾽ αὖθ᾽ ἑτέροις ἔδωκεν μέγα κῦδος* nisi cod. Aug. praeberet *ποτὲ μέν*,

quo recepto recte servari *τότ' αὖτε* periti intelligent. *Πόκα* nusquam dixit. Similis differentia est in pronominibus *τίν, σοί,* et *τοί,* quorum *τὶν* personae distinguendae inservit: v. Ol. VI. 18. XII. 4. Pyth. I. 134. III. 150. IV. 489. VI. 49. Nem. III. 145. VII. 9. 85. 132. 140. Isthm. V. 21. et quidem correpta vocali, quae apud Theocritum longa est: v. Pyth. I. 56. Nem. X. 55. unde Isthm. VI. 5. scribendum *τίν γ':* encliticum autem nunc epicorum 14
more *τοὶ* est, Pyth. IV. 252. 263. 294 fragm. p. 134. nunc *σοί,* Pyth. IV. 481. IX. 96. quod tamen personam distinguit in fragm. p. 110. *Τεΐν* et *ἐμὶν* nusquam inveniuntur: quibus usum eum esse ex Aristophane non tuto colligitur: v. fragm. p. 13. Primae personae apud Pindarum est *ἐμοί,* Ol. I. 82. 134. fragm. p. 103. accusativus pluralis *νῷ* e cod. Bodl. reponendus Pyth. IV. 261. secundae nominativus *τύ,* Ol. I. 135. Pyth. II. 104. VIII. 7. 10. 88. Nem. V. 75. Isthm. VII. 43. sed *σὺ* Ol. X. 5. Pyth. V. 7. genitivus *σεῦ* et *σέθεν,* accusativus *σὲ* et semel *τίν,* correptum, ut in dativo, Pyth. VIII. 97. Vexatissimi loci haec constructio est, *εὔχομαι, ἑκόντι νόῳ σὲ καταβλέπειν ἁρμονίαν: cantum tu mihi, precor, inspires.* Raram hanc accusativi formam habent Theocritus XI. 39. 55. 68. et Corinna in excerptis gramm. Apollon. p. 555. (427. A.) Tertiae personae dativum *ἴν,* correptum, et digammo carentem, bis habet ex nostra emendatione Pyth. IV. 63. Nem. I. 99. Vsus hac forma est etiam Hesiodus ibidem apud Apollon. p. 556. (427. B.) de quo loco v. Ruhnk. ep. crit. p. 115. Accusativum *ἕ* iam supra commemoravi: sed plerumque *μὶν* et *νὶν* usurpantur: quorum quum *μὶν* Ionicum, *νὶν* Doricum sit, ex quodam Pindari carmine allatum ab Apollonio in excerptis gramm. p. 557. (428. A.) videri poterit *νὶν* ubique restituendum esse. Et fluctuat lectio Ol. IX. 116. Pyth. IV. 71. 193. Non tamen temere quidquam audendum. Libri *μὶν* praebent Ol. II. 48. 102. III. 50. 81. ubi male plerique *μήν;* VI. 94. 107. 163. VII. 10. 108. 111. 122. 128. 153. IX. 48. 90. 96. XI. 17. XIII. 98. 113. Pyth. I. 98. 188. IV. 140. 426. IX. 218. Nem. III.

19. 66. V. 57. 70. VII. 124. IX. 119. X. 63. 139. XI. 22. ubi sic Heynius pro *μέν;* Isthm. I. 90. II. 27. VIII. 113. 136. *νὶν* autem Ol. I. 110. III. 46. 58. VI. 21. VII. 70. VIII. 44. Pyth. I. 61. II. 52. 104. III. 64. IV. 77. 414. 430. 510. V. 7. 166. VI. 19. IX. 11. 45. 58. 92. 126. 130. 138. 154. XI. 35. XII. 39. 52. Nem. II. 10. IV. 5. 34. 126. V. 48. 95. VI. 71. VII. 61. VIII. 14. X. 128. Isthm. I. 52. 60. II. 38. IV. 123. VI. 77. 106. VIII. 148. Offert haec locorum enumeratio rem satis miram, dignamque de qua amplius quaeratur; nam in quibusdam carminibus codices fere ubique hanc, in aliis alteram formam exhibent, ut in Ol. VII. et Pyth. IX. Eadem inconstantia etiam in his est: *Ποσειδάων* et *Ποσειδᾶν,* unde genitivus Pyth. IV. 246. in uno codice *Ποτειδᾶνος* scriptus cum Heynio improbandus videtur. Similia sunt apud Pindarum *᾿Αλκμὰν* et *᾿Αμυθάν*. Nolim tamen *᾿Αμφιάραον* tueri Isthm. VII. 47. qui *᾿Αμφιάρηος* vocatur Ol. VI. 20. Pyth. VIII. 78. Nem. IX. 30. ubi v. 57. insolens dativi forma est *᾿Αμφιάρῃ,* cum qua non potest comparari *Παμφάῃ* Nem. X. 92. ubi restituendus accusativus. Non magis *κρατῆρα* Isthm. VI. 2. praeferendum Ionicae formae, quae exstat Ol. VI. 155. Nem. IX 118. Sed *ἁσυχῇ* Nem. VII. 120. corrigendum e Pyth. XI. 84. Aliquid etiam inconstantiae est in futuris, aoristis, et perfectis verborum contractorum, et nominibus inde derivatis: in quibus verbis universe ex *εω* est *η*, ex *αω* autem *α,* in quo genere ut singulare notandum *κοινᾶσαι* et *παρακοινᾶσθαι* Pyth. IV. 204. 236. Iure suo excipiuntur *κτάομαι* et *χράω,* unde *κτησάσθαν* est Ol. IX. 70. *κτησάμεναι* Nem. IX. 124. et *χρῆσαι, χρῆσις, χρησμὸς* saepius. Tum *καύχημα* Isthm. V. 65. Correctione autem indigent *ἀντήσας* Ol. X. 49. et *ἀναστήσῃ* Pyth. IV. 276. ubi de tribus lectionibus, *ἀναστήσῃ, ἀναστήσῃς, ἀνασταίη,* fortasse nulla vera est, sed *ἀναστήῃ*. Ex altera classe regulam deserunt *δοναθεῖσα* Pyth. VI. 36. *ἐδινάθην* XI. 53. unde *ὠκυδίνατος* Isthm. V. 7. Tum *ἀφθόνατος* Ol. XIII. 35. *ἀταρβάτοιο* Pyth. IV. 149. *εὔδματον* XII. 6. Mire variant haec: *ἐνόστησε* Nem. XI. 33. et *ἀπονοστάσαντος*

VI. 84. ubi Heynius non suspectum habens ὑμνᾶσαι Isthm. III. 12. edidit tamen deinde ὑμνῆσαι, recte fortassis, ut alibi semper est apud Pindarum. Porro φωνᾶσαι et φωνᾶεν, quum Pyth. IV. 422. ἀφωνήτῳ reperiatur. Magis etiam variat φιλεῖν, unde minime dubia sunt πεφίληκε Pyth. I. 25. et πεφιλημένον Nem. IV. 74. sed suspecta φίλησε Nem. V. 82. et φιλήσαντα VII. 129. quum ἐφίλασε legatur Pyth. II. 30. IX. 34. Pro significatione mutat dialectum πονεῖν, quod de molestia dicitur πονῆσαι Nem. VII. 53. Isthm. I. 56. de efficiendo πονᾶσαι Ol. VI. 17. Pyth. IX. 166. Ex his intelligi potest, cautum esse in hoc genere debere criticum, nec monstra procudere, velut nuper quidam νόαμα. Non magis Atheniensem Timodemum Nem. II. Doriensem facere licebit. Maxime differunt codd. in formis participiorum αις, αισα, 16
et ας, ασα. Quarum Doricas quidam editores pene ubique praetulerunt, recte forsitan, modo ne metri caussa: nusquam enim Aeolensium more ας illud corripuit Pindarus, qui error ne Maittairio quidem p. 319. (241. D.) ignoscendus. Variant in his formis libri, codices dico, quorum lectiones aut editae aut a me adnotatae sunt, et editionem Romanam, nondum ubique satis excussam, Ol. I. 127. ubi ὀλέσαις soli debetur Gregorio Cor. III. 28. Pyth. I. 12. 158. 177. III. 102. 136. IV. 60. 65. 337. 405. VIII. 13. IX. 209. X. 52. Nem. I. 45. 68. 74. III. 107. V. 92. XI. 36. Isthm. I. 56. Consensu, quod sciam, libri a criticorum mutationibus puri formas communes exhibent Ol. I. 98. II. 108. III. 5. V. 17. VI. 10. 34. 61. 97. VII. 8. 52. 61. 96. 106. IX. 87. 91. 111. 139. X. 23. 36. 49. 51. 54. 58. 87. 109. Pyth. III. 23. 39. 190. IV. 109. 169. 179. 383. 393. 409. 413. 417. 479. 502. 522. V. 67. VI. 30. VIII. 37. 74. IX. 66. 93. 129. 147. X. 37. XII. 28. Nem. V. 29. VI. 87. VII. 104. Isthm. VI. 60. nam VIII. 61. ἔρισαν legendum videtur. Doricae formae inveniuntur Ol. II. 165. IX. 23. 142. X. 111. Pyth. I. 86. 154. III. 63. 89. IV. 178. 184. 240. XII. 14. Nem. IV. 104. V. 51. VII. 99. 145. IX. 45. 58. ubi cod. Aug. σχίσαις, quod si σχίσσαις scribatur, et deinde κρύ-

ψεν ϑ', habebit quo defendi possit; X. 44. 152. Isthm. II. 21. 51. 59. III. 1. IV. 43. 57. 65. 98. VI. 21. 75. In hoc quoque indice illud notabile est, quod in Nemeis, maximeque in Isthmiis, pene ubique Dorica forma comparet. In infinitivis quoque quum tantum non ubique communi forma utatur, aliquando tamen Doricam εν, nusquam ῆν habet. Quamquam non ausim contendere illud εν non deberi grammaticis. Nam bis tantum certa lectio est, γαρύεν Ol. I. 5. et τράφεν Aeolicum pro τραφεῖν Pyth. IV. 205. quorum locorum prior a carmine isto habet aliquam excusationem, ut infra apparebit, alter fortasse a verbo. Sed πορεύεν Ol. III. 45. ἀκούεν VI. 112. σχὲν Nem. I. 106. τύχεν VI. 46. criticorum inventa sunt, repugnantibus antiquis libris. Ἀγαγὲν Pyth. IV. 98. iam in commentatione de metris Pindari correctum. Στέλλεν Ol. VII. 61. lectionis varietatem et scholia consideranti non erit dubium quin genuino εὐϑὺν cedere de-
17 beat. Μελιζέμεν Nem. XI. 23. si μελίζεν scriberetur,
metro satis fieret, non sensui. Fortasse poeta scripsit μέλειν ἐν ἀοιδαῖς.

Addam his denique singulares quasdam formas et verba Pindaro propria. Ἀπίδας ex nostra emendatione Pyth. I. 161. ὑποφάτιες Pyth. II. 140. ψεῦδις Nem. II. 72. ψέγιον VII. 102. τόσσαι et ἐπιτόσσαι Pyth. III. 48. IV. 43. X. 52. πεπαρεῖν II. 105. παλαιμονεῖν 112. σωπᾶσαι Isthm. I. 88. et διασωπᾶσαι Ol. XIII. 130. κεχλαδὼς IX. 3. κεχλάδοντας Pyth. IV. 319. ἀκᾶ Pyth. IV. 277. ἁμᾶ Ol. III. 38. ὥτε Nem. VI. 47. VII. 90. 137. Isthm. IV. 31. ἇς Ol. X. 61. ἕργμα cum aspero spiritu semper scriptum, et praegressam tenuem litteram in adspiratam mutans Nem. I. 9. Isthm. I. 65. *) Nec praetereundum κάπετον Ol. III. 50. correpta prima, pro κάππεσον.

*) Perperam scribi puto ἕργμα, restituendamque tenuem in duobus istis locis. Invenitur hoc nomen tantum in Nemeis et Isthmiis, in quibus paucos codices habemus. Perpetuo variant ἕρδω et ἔρδω, ἕργμα et ἕρμα. Quin ἕργμα et ἅρμα Isthm. I. 65. et fr. inc. 82.

Alibi in verbo *πεσεῖν* τ pro σ ponit, ubi duo σ sibi vicina futura essent. Hinc est participium *πετοῖσα* Ol. VII. 126. Nem. IV. 66. *ἔμπετες* Pyth. VIII. 117. Servatur σ, ubi non accedit alterum σ. Sed *πετόντεσσιν* Pyth. V. 64. ad Aeolismum, de quo mox, retulerim. Pro *πιτνῶντα* Isthm. II. 39. scribendum *πιτνόντα*. Illud *κάπετον* et Alcmanis *καβαίνων* apud Hephaest. p. 44. ne quem moveat, ut *καβὰς* scribendum putet Nem. VI. 87. in quo carmine pene omnium stropharum finis corruptus est, moneo ibi sic legendum videri: *βαρὺ δέ σφι νεῖνον ἔμπας, Καββὰς Ἀχιλεὺς χαμαὶ ὧν ἀφ' ἁρμάτων Φαεννᾶς υἱὸν εὖτ' ἐνάριξεν Ἀόος ἀκμᾷ Ἔγχεος ζακότοιο. Ἔμπας*, ab sensu commendatum, ob metrum necessarium est, quum in vulgato *ἔμπεσ'*, etiamsi vocalis sequatur, non possit brevem syllabam apostrophus ante anacrusin excipere. *Ἀχιλεὺς* uno λ cod. Aug. *Ὧν* addidi, quod alibi quoque Homerum sequitur Pindarus. Correptionem diphthongi ante hoc pronomen tuetur Ol. V. 17. *Ἀόος* Schmidio debetur: metrum certe hanc formam requirit: alibi poeta *Ἀοῦς*, *Ἀργοῦς*, *Κλεοῦς*, sed Pyth. IV. 182. ed. Rom. *Χαρικλοῖς*. *Ἀκμᾷ* denique, iam ab aliis inventum, et saepius similiter a Pindaro usurpatur, nec semel cum *αἰχμᾷ* permutatum invenitur. Sed ne cui in reliquis strophis metrum difficultates obiiciat, de his quoque dicendum puto. Ac v. 12. scribendum videtur *οἷαν τίν'*: v. 25. *νῦν πέφανται οὐκ ἄμμορος*, ubi *ἄμμορος* cod. Aug. praebuit: v. 49. *εὐκλῆα*, forma ab Homero accepta, apud quem est 18
ἀκληεῖς Iliad. XII. 318. denique v. 99. *ἄγγελος ἔβαν* (seu potius *βᾶν*) *πεμπτόν γ' ἐπὶ εἴκοσι*. *Ἐπὶ* sine elisione esse in cod. Aug. iam supra indicavi.

Dicendum est denique etiam de Aeolismo Pindari, qui, si recte diiudico, duplex est, alius communis omnium eius carminum, alius quorumdam proprius. Habet hic locus magnam difficultatem, nec nunc quidem nisi primis lineis describi potest. Motam semel quaestionem erit fortasse aliquando qui plenius tractet. Harmonias Pindarus, quibus usus sit, commemorat tres, Doricam, Aeolicam, Lydiam. Dorica et Aeolica quales fuerint, docebit in-

star omnium Heraclides Ponticus apud Athenaeum XIV. p. 624. D. his verbis: *ἡ μὲν οὖν Δώριος ἁρμονία τὸ ἀνδρῶδες ἐμφαίνει, καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ οὐ διακεχυμένον, οὐδ' ἱλαρόν, ἀλλὰ σκυθρωπὸν καὶ σφοδρόν, οὔτε δὲ ποικίλον, οὔτε πολύτροπον. τὸ δὲ τῶν Αἰολέων ἦθος ἔχει τὸ γαῦρον καὶ ὀγκῶδες, ἔτι δὲ ὑπόχαυνον· ὁμολογεῖ δὲ ταῦτα ταῖς ἱπποτροφίαις αὐτῶν καὶ ξενοδοχίαις· οὐ πανοῦργον δέ, ἀλλὰ ἐξηρμένον καὶ τεθαῤῥηκός. διὸ καὶ οἰκεῖόν ἐστιν αὐτοῖς ἡ φιλοποσία καὶ τὰ ἐρωτικά, καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὴν δίαιταν ἄνεσις.* Lydiam Plutarchus de musica p. 1136. B. a Platone in lib. III. de rep. repudiatam esse scribit, *ἐπειδὴ ὀξεῖα καὶ ἐπιτήδειος πρὸς θρῆνον.* Plato isto loco p. 389. E. *θρηνώδεις* esse dicit harmonias, quae *μιξολυδιστὶ* et *συντονολυδιστὶ* vocabantur: mox autem *μαλακὰς* et *συμποτικὰς* appellat *τὴν Ἰαστὶ καὶ Λυδιστί, αἵτινες χαλαραὶ καλοῦνται.* Plura in hanc rem quum ex aliis scriptoribus, tum ex illo Plutarchi libro de musica colligi possent. Ex eodem libro, maxime p. 1143. cognoscimus, id quod etiam sponte poterat intelligi, aliis harmoniis alios numeros aptari solitos fuisse. Ad quem finem philosophiam commendat Plutarchus p. 1142. D. *αὕτη γάρ,* inquit, *ἱκανὴ κρῖναι τὸ μουσικῇ πρέπον μέτρον καὶ τὸ χρήσιμον.* Haec quoque res multis posset veterum scriptorum locis confirmari: de pleniore tamen eius cognitione, nisi plura veterum musicorum scripta in lucem protrahantur, desperamus. Quare, quid coniectura effici possit, experiendum est. Quod si in numeris Pindari eadem diversitas invenietur, quae est inter illas tres harmonias, ex numeris coniici poterit, quae cuiusque carminis fuerit harmonia. Inde
19 vero, quae maxime sibi dissimiles sunt harmoniae, Dorica et Aeolica, etiam cum dialecti quadam diversitate coniunctas fuisse non immerito suspicabimur. Ac maior Pindari carminum pars numeros habet e dactylis et trochaeis cum spondeo alternantibus mixtos: quod genus ob insignem gravitatem eximie convenit Doricae harmoniae. Idque ipse poeta indicat Ol. III. 9. *Μοῖσα δ' οὔτω τοι παρέστα μοι νεοσίγαλον εὑρόντι τρόπον Δωρίῳ φωνὰν ἐναρμόξαι*

πεδίλῳ ἀγλαόκωμον: ubi v. schol. Alia pars numeros habet brevium syllabarum frequentia concitatos, multoque motu inaequabiles: quod genus ab Horatio legibus solutum dici videtur. Hos ad Aeolicam harmoniam aptatos fuisse et similitudo eorum cum isto genere harmoniae ostendit, et ipse poeta significat Ol. I. 162. *ἐμὲ δὲ στεφανῶσαι κεῖνον ἱππίκῳ νόμῳ Αἰοληΐδι μολπᾷ χρή.* Nem. III. 136. ubi se carmen mittere dicit *Αἰολίσσιν ἐν πνοαῖσιν αὐλῶν.* Ad utrumque locum falsa veris miscent scholiastae. Sed obiicientur nobis haec duo, unum, quod, quum poeta Ol. I. 26. dicat, *ἀλλὰ Δωρίαν ἀπὸ φόρμιγγα πασσάλου λάμβανε*, nihil discriminis inter Doricam atque Aeolicam harmoniam agnoscere videatur. At non dubitamus, quin *Δωρίαν φόρμιγγα* de Hypodoria harmonia intelligi voluerit *): ita vero Aeolica harmonia vocabatur, ut Heraclides Ponticus apud Athenaeum docet XIV. p. 624. E. F. et 625. A. Eamdem harmoniam poeta tangit his verbis in schol. ad Pyth. II. 127. *Αἰολεὺς ἔβαινε Δωρίαν κέλευθον ὕμνων.* Alterum, quod obiicietur, haec verba sunt, Pyth. II. 125. *τόδε μὲν κατὰ Φοίνισσαν ἐμπολὰν μέλος ὑπὲρ πολιᾶς ἁλὸς πέμπεται· τὸ Καστόρειον δ᾽ ἐν Αἰολίδεσσι χορδαῖς θέλων ἄθρησον χάριν ἑπτακτύπου φόρμιγγος ἀντόμενος.* Nam, si scholiastas audias, Pindarus hoc carmen, quod nobis Aeolicis numeris scriptum videtur, pretio emptum mitti dicit, distinguens illud ab Aeolico carmine, gratis misso, cuius initium fuerit, *σύνες ὅ τι λέγω, ζαθέων ἱερῶν ὁμώνυμε, κτίστορ Αἴτνας.* Fuerunt sane huius quoque carminis numeri, ut exordium docet, Aeolici: sed inepta tradere scholiastas iam Heynius et Gedickius senserunt: qui quidem nollem ad emendationem confugissent, quam nec res, nec metrum admittit. Inepta sunt in scholiastarum explicatione haec duo, unum, quod de mercenario carmine et gratis misso poetam loqui putant; alterum, quod hic eum 20
istud gratis missum carmen Hieroni commendare credunt,

*) Praestabit, opinor, *Δωρίαν φόρμιγγα* de poesi Doria, non de modis musicis intelligi.

quod in ipso illo carmine fieri debebat. Vtraque criminatione liberabitur Pindarus, si eum hoc dicere statuas: hoc carmen, i. e. ipsa carminis verba, Tyriae mercis modo, i. e. navi, tibi mittitur: ipsum vero chori ingressum, carmen hoc Aeolicis fidibus canentis, benigne excipias. *Καστόρειον* enim *μέλος*, obscurius memoratum Isthm. I. 21. canebatur apud Lacedaemonios, quum acie instructa hosti obviam irent: v. Plutarch. de mus. p. 1140. C. et alios, quos citavit Heynius ad Pyth. II. init. Est autem carmen Pyth. II. vel maxime in his, quorum numeri Aeolicae harmoniae conveniunt. Eosdem numeros eamdemque harmoniam habuit Lasi hymnus in Cererem, ut ex eius initio apparet, servato apud Athenaeum XIV. p. 624. E. *Δάματρα μέλπω Κόραν τε Κλυμένοιο ἄλοχον Μελίβοιαν, ὕμνων ἀνάγων Αἰολίδ' ἅμα βαρύβρομον ἁρμονίαν.* Tertia denique a Pindaro memoratur Lydia harmonia Ol. V. 44. XIV. 24. Nem. IV. 73. VIII. 25. Quae carmina, numeris mirifice diversa, hoc tamen commune habent, quod nec tam concitatis numeris sunt, ut Aeolica, nec tam gravibus, ut Dorica. Ad Doricos numeros propius accedit Nem. VIII. ad Aeolicos Ol. XIV. maxime omnium proprie Lydios numeros dixerim, qui sunt in Nem. IV. Quantum ex tam tenuibus indiciis colligi potest, Doricam harmoniam in his carminibus fuisse coniicio: Ol. III. VI. VIII. XI. XII. Pyth. I. III. IV. Nem. I. V. X. XI. Isthm. I. II. III. et IV. V. VI. Aeolicam in his; Ol. I. II. X. Pyth. II. V. VI. VII. VIII. XI. Nem. III. VI. VII. Lydiae vestigia reperire mihi videor in his: Ol. IV. V. VII. IX. XIII. XIV. Pyth. IX. X. XII. Nem. II. IV. VIII. IX. Isthm. VII. VIII.

Redeo nunc ad Aeolismum. Ac veri simile est, concitatiores Aeolicae harmoniae numeros maiorem sibi dialecti libertatem vindicasse. Lydii enim numeri, leviores Doricis, non aliam, quam hi, linguam habent. Aeolicis igitur numeris hae videntur propriae formae esse: *ποὶ* pro *ποὺ* Pyth. V. 135. expellendum Ol. III. 7. ubi cod. Pal. recte *τοι*. In Doricis enim et Lydiis carminibus *ποὺ* dicit, ut Pyth. IV. 154. X. 18. Isthm. II. 37. ne ab Aeolicis

quidem prorsus alienum, ut Ol. I. 44. Deinde πέδα Pyth. 21 V. 62. (in quo tamen carmine v. 126. μέτα sine libris non mutandum) VIII. 105. fragm. p. 115. apud Athen. p. 641. C. e Schneideri emendatione: πεδέρχεται Nem. VII. 109. Composita tamen etiam in Doricis πέδα admittunt *): πεδάμειψαν Ol. XII. 18. πεδαυγάζων Nem. X. 114. ubi cod. Aug. ed. Rom. aliique libri πόδ' αὐγάζων. Porro ἐπάμεροι Pyth. VIII. 135. quod in Doricis est ἐφάμεροι et ἐφαμέριοι. Tum ἐν pro ἐς Pyth. II. 21. V. 50. et in Aeolico fragm. p. 67. Nusquam hoc in Doricis invenitur, nisi forte librariorum errore, aut grammaticorum invento, ut Pyth. IV. 459. Ibidem v. 376. pro ἐς Φᾶσιν δ' ἔπειτ' ἐνήλυθον scribendum est, versuum quoque distinctione postulante, ἐς Φᾶσιν δ' ἔπειτεν ἤλυθον. Hoc ἔπειτεν, quod Aelius Dionysius apud Eustath. p. 1158, 39. Ionicum esse et apud Herodotum inveniri testatur, Phrynicho p. 48. Atticos respicienti, et inde Favorino in v. εἶτε, ἐσχάτως βάρβαρον vocatum, Pindaro etiam Nem. III. 94. pro ἔπειτ' ἐν, ut iam Pauwius suspicabatur, restituendum. Cod. Aug. ibi ἐπὶ τὸν. Aeolicis carminibus etiam ὀνυμάξαι tribuendum videtur, Pyth. II. 82. VII. 6. XI. 10. In caeteris enim communis forma invenitur, ὀνόμασθεν Ol. IX. 71. ὠνόμασεν Pyth. XII. 41. ubi nemo paullo doctior ὀνύμασθεν et ὠνύμασεν scribi volet. Nomen autem ὄνυμα et in Dorico et in Aeolico carmine locum habet: Ol. VI. 95. Nem. VI. 82. neque usquam ὄνομα apud Pindarum est. Etiam accusativus pluralis secundae declinationis in ος terminatus in solis Aeolicis carminibus videtur admissus esse: νᾶσος Ol. II. 129. ἐσλὸς Nem. III. 50. ubi quidem cod. Aug.

---

*) Boeckhius p. 293. „quod Hermannus hoc excusat in „compositis, nihil est: quid enim hac quidem in re interest „inter πέδα simplex et cum verbo compositum?“ Non nihil, sed aliquid dictum esse fatebitur vir optimus, ubi reputaverit, vel a tragicis πέδα in compositis admissum inveniri. Omninoque non adeo ignotum credideram, compositorum alium esse quam simplicium usum.

ἐσλόν. Alibi si haec forma invenitur, expellenda est, non minus quam Dorica *ως*, qua nusquam usum esse Pindarum puto. Traxit enim aliquid labis hic illic Pindarus a grammaticis, neque a recentioribus, sed a veterrimis et clarissimis, quod vel haec, quae habemus, scholia ostendunt: multo clarius intelligeretur, si reperirentur, qualia ad Iliadem. Ol. I. 85. genuina scriptura est *κακαγόρος*. Nem. III. 42. *ὑπερόχως*, quod editum, vel *ὑπερόχους* duorum librorum, metro conveniret, si *ἰδίᾳ* sanum esset, quod et sensus et praestantissima apud scholiasten lectio *διά τ' ἐρεύνασε* corruptum esse arguunt. Restitue tres litteras ob praecedentium similitudinem neglectas: *δάμασε*
22 *δὲ θῆρας ἐν πελάγεσιν ὑπερόχος· διά τ' αὐτ' ἐρεύνασε τεναγέων ῥοάς*. *Πελάγεσι* et accusativum *ὑπέροχος*, accentu nominativi scriptum, praebuit optimus codex, cuius saepius iam facta est mentio. Nem. I. 35. fuisse qui metro repugnans *ἐσλὸς* scriberent *ἐσλώς*, scholia docent. Scribe *ἐσλούς*. Aristarchi apud scholiasten verba in cod. MS. sic scripta: *καταλείπεται δὲ τῇ ἀρχαίᾳ σημασίᾳ τὸ ἐσλός. ἡ γὰρ ἀντίστροφος οὐκ ἀπῄτει τὸ υ*. Dele cum edd. *οὐκ*, et hoc dicet Aristarchus, antiquo more Pindarum *ο* scripsisse, quod esset *ου* pronunciandum. Nem. X. 116. cod. Aug. *ἥμενος*, quae vetus lectio fuit. Aristarchus et Apollodorus scribebant *ἥμενον*, Didymus *ἡμένος* pro *ἡμένους*. Ed. Rom. al. *ἡμένως*. Accusativum seu pluralem seu singularem agnoscunt Heynio commemorati Pausanias et scholiastes Aristophanis, auctoritatem, opinor, sequuti grammaticorum. Mihi Pindarus spreto incredibili commento, ut facit Ol. I. 43. ss. nominativo casu videtur *ἥμενος* de Lynceo dixisse. Denique in Aeolico fragmento p. 60. v. 10. non debebat *ἵππος* in *ἵππως* mutari. Aeolicorum carminum propria sunt etiam verba in *μι* terminata pro contractis: *αἴτημι* fragm. p. 110. Sed in alio Aeolico fragm. p. 79. restituendus optativus *σιγῷμι*. Nisi fallor etiam Dorica quaedam, quae in Aeolicis carminibus inveniuntur, a Doricis abiudicanda erunt. Sic *πολυμάλῳ* recte videtur legi Ol. I. 19. recte vero etiam *μῆλα* Pyth. IV. 263. IX. 114. *μηλοδόκῳ* III. 47.

μηλοβότου XII. 5. μηλοβότα Isthm. I. 67. Vnde Ol. VII. 115. 145. ubi scriptura fluctuat, communem formam praetulerim.

Aeolismi illius, quem poeta in omnibus carminibus usurpat, aliquot exempla iam supra dispersimus. His adde elisam litteram iu περὶ Ol. VI. 65. Pyth. IV. 472. et in compositis περάπτων Pyth. III. 94. περόδοις Nem. XI. 51. *). Non absimile est ποτ' ἀστῶν Ol. VII. 165. Deinde solutionem diphthongi in his: Αἰγεΐδαι Pyth. V. 101. Ἀλκεΐδᾶν Ol. VI. 115. Ἀτρεΐδας Pyth. XI. 47. Isthm. VIII. 111. Κρηθεΐδας Pyth. IV. 271. Οἰνεΐδαι Isthm. V. 39. Πηλεΐδα Pyth. VI. 22. Καδμεΐᾶν Isthm. IV. 88. Πηνεϊὸν Pyth. X. 86. Λατοΐδας IX. 8. Τροΐα Nem. III. 103. IV. 40 VII. 59. Isthm. VI. 41. VIII. 112. Sed non est horum constans usus: sic Ἀἰγεῖδαι Isthm. VII. 21. Ἀτρεῖδαι Ol. IX. 107. Οἰκλεῖδαν Nem. X. 16. 23 Λατοίδα Pyth. I. 22. Alia, ut videtur, Aeolica forma est ἀμεύσασθαι Pyth. I. 96. restituenda, ut supra dixi, etiam XI. 84. παραμεύσεται Nem. XI. 17. ἀμευσίπορος Pyth. XI. 58. ubi scribendum videtur κατ' ἀμευσιπόρος τριόδους, nisi quis utriusque accusativi communem formam praeferat. Prorsus Aeolicum nomen, etiam digammo

---

*) Adde περιδαῖον pro περιΐδαῖον fragm. p. 103. quod ita scribendum videtur:

ἐλαφρὰν κυπάρισσον φιλέειν,
ἐᾶν δὲ νομὸν Κρήτας περι-
δαῖον· ἐμοὶ δ' ὀλίγον μὲν γᾶς δέδοται,
ὅθεν ἀδρός, πενθέων δ'
οὐκ ἔλαχον, οὐδὲ στασέων.

Paucis contentum esse hominem debere dicit, nec, si cupresso delecteris, quidquid huius arboris circa Idam in Creta nascatur, expetendum. Abundabat autem Creta hoc genere arboris, auctore Hermippo apud Athenaeum p. 27. F. Plinius H. N. c. 33. s. 60. de duobus generibus cupressi: *huic patria insula Creta. — Sed in Creta quocumque in loco terram moverit quispiam, vi naturali haec gignitur, protinusque emicat: illa vero etiam non appellato solo ac sponte, maximeque in Idaeis montibus et quos Albos vocant, summisque iugis, unde nives numquam absunt, plurima, quod miremur.*

memorabile, ἀυάτα legitur Pyth. II. 52. III. 42. Addam denique hoc: duplicatas consonantes, quae in quibusdam vocabulis, ut in κελαδεννός, κλεεννός, φαεννός, origine Aeolicae sunt, etiam in his verbis ad Aeolicae linguae usum referendas videri, in quibus apud epicos aut improbatae, aut rarissime adhibitae inveniuntur. Eiusmodi sunt ἕσσαντο Pyth. IV. 363. ἕσσαι 486. καθέσσαντο, sive κάθεσσαν, V. 55. ἕσσαν Ol. IX. 79. θέσσαν I. 102. θέσσαντο Nem. V. 18.

Persequutus sum, quae in Pindari dialecto maxime memorabilia videbantur. Omnia attingere nec licebat, neque animus erat. Quare si quis amplius de his rebus quaerere volet, satis inveniet materiae: veluti in verbis e praeterito factis, ut γεγάκειν, κεχλάδοντας, κεφρίκοντας; in formis infinitivorum, de quibus βᾶμεν, στᾶμεν, et similes in rarioribus sunt; in terminationibus personarum, ut τίθεν, ἴεν, ἔγνον; et ex alio genere ἐξικέσθαν, κτησάσθαν; in compositorum formatione, ut βουλαφόροι, et quae sunt huiuscemodi alia. Quae omnia operae pretium est aliquando diligentius pertractari.

DE PRAECEPTIS QVIBVSDAM ATTICISTARVM DISSERTATIO *).

Linguarum cognitio, quae pars est historiae, duos, ut 3
omnino historia, fontes habet: unum, qui monumentorum testiumque auctoritate continetur; alterum, qui in ratione est atque intelligentia positus. Nam etsi, quid usitatum sit, quid non sit usitatum, non potest aliunde, quam ex monumentis ac testibus cognosci: tamen, quoniam et monumenta saepenumero corrupta sunt, et testes, grammaticos dico, sic demum aliquid probant, si probabilia dicunt, praecipua quaedam cura in eo ponenda est, ut ex cuiusque rei ratione cognoscatur, genuina an depravata sit scriptura, grammaticique recte an secus praecipiant. Qua cautione in his maxime utendum est, quae ab his grammaticis, qui Atticistae vocantur, tradita sunt. Qui quum neque ab antiquitate, neque a subtilitate multum commendationis habeant, tum eo quoque saepe suspecti sunt, quod praecepta sua nunc ex parum diligenti veterum scriptorum lectione, nunc e vitiosis codicibus videntur hausisse. Omninoque hoc illi agebant, ut, quae plurimum ab Atticis usurpata viderent, tamquam exempla Graece scribentibus proponerent, rariora autem, ut negligentius scripta, vitari iuberent. Quamquam vero usus

*) Edita est a. 1810.

in omnibus linguis satis licenter dominari solet, non est tamen, quod quidquam in hoc genere tam temere fieri existimemus, ut non ad sensum aliquid intersit, sic an aliter loquare. Quae discrimina investigare atque explanare, hoc philologi officium est. Aliter enim dubia semper atque incerta maneret linguarum cognitio, neque in tanta veterum librorum corruptione sciri posset, utrum, quae rara sunt, scriptoribus, an librariis imputari deberent: quodque summum est, corrigendis genuinis, probandis corruptis interpretatio a vero sensu saepenumero aberraret. Quare in iudicandis istorum grammaticorum praeceptis ita procedendum est, ut, si vera sunt, ratio reddatur, quare
4 sint vera; si falsa sunt, ostendatur, vera esse non posse; si veris falsa admixta habent, utraque diiudicentur accurateque distinguantur. Ex singulis generibus exempla quaedam afferam.

I.

Atque ut ab his ordiar, quae vera quidem sunt, sed nisi ratio idonea reddatur, pro veris haberi nequeunt, huius generis insigne exemplum praebent ea, quae de constructione particulae μὴ in vetando praecipiuntur: vide, ut alios praeteream, Koenium et Schaeferum ad Gregor. Cor. p. 15. ss. Nam cui tandem non mirum videatur, Graecos, maximeque Atticos, in vetando particulam istam cum imperativo praesentis aut coniunctivo aoristi, non etiam, nisi rarissime, cum aoristi imperativo, numquam autem cum praesentis coniunctivo construere? Rationem huius usus qui reddiderit, ego quidem neminem novi. Quamquam nuper, certe inter praesens atque aoristum, Buttmannus aliquid discriminis statuit. Nam quum ego in censura grammaticae ab ipso editae (in Diar. litt. Lips. 1806. m. Mart. n. 39. p. 617.) Graecos ostendissem imperativum praesentis de eo, quod aliquamdiu duraret, aoristi de eo, quod cito perficeretur, usurpare, probavit ille hanc distinctionem in quarta quintaque editione, sed, quod factum nollem, sic simpliciter etiam ad vetandi

formulas transtulit. Nam sane quidem *μὴ βάλλε* dicendum erit, quum vetabis aliquem crebris ictibus ferire; *μὴ βάλῃς* autem, quum uno ictu: sed est in hoc genere etiam aliud discrimen, quum, qui vetat, aut iubeat aliquem ab eo, quod facit, abstinere, aut moneat, ne faciat, quod velle facere videatur. Ac non potest obscurum esse, utra vetandi formula utri rei conveniat. Quod apud Sophoclem est in Aiace **1154**.

> *ἄνθρωπε, μὴ δρᾶ τοὺς τεθνηκότας κακῶς,*

sic est dictum, ut significetur, *desine mortuos iniuria afficere.* Si dixisset,

> *ἄνθρωπε, τὸν θανόντα μὴ δράσῃς κακῶς,*

moneretur Menelaus, ne vellet iniquus in Aiacem esse. Ita Odyss. *ο*. **263**.

> *εἰπέ μοι εἰρομένῳ νημερτέα, μηδ' ἐπικεύσῃς,*

noli celare, de quo interrogavero. Sed. *π*. **168**.

> *ἤδη νῦν σῷ παιδὶ ἔπος φάο, μηδ' ἐπίκευθε,*

nunc, qui sis, filio tuo indica, neque amplius cela. Sic etiam *θ*. **548**.

> *τῷ νῦν μηδὲ σὺ κεῦθε νοήμασι κερδαλέοισιν,*
> *ὅττι κέ σ' εἴρωμαι,*

desine celare. Spectant enim haec ad *η*. **237**. ss. Sic praesentis imperativo usus est Homerus Iliad. *α*. **32**. **131**. **210**. **275**. **277**. **295**. **545**. **550**. *β*. **247**. *γ*. **64**. **82**. **414**. *δ*. **184**. **404**. *ε*. **218**. **249**. **252**. **440**. **827**. **830**. **889**. *ζ*. **264**. **360**. **486**. *η*. **111**. **235**. **279**. *θ*. **244**. (*ο*. **376**.) *ι*. **600**. **612**. *κ*. **85**. **145**. **249**. **447**. *ξ*. **342**. *ο*. **93**. *ρ*. **31**. *σ*. **126**. **295**. *τ*. **155**. **306**. *υ*. **376**. **431**. *φ*. **95**. **99**. **288**. *χ*. **38**. **85**. **261**. **345**. *ψ*. **443**. **492**. **735**. *ω*. **65**. **218**. **549**. **553**. **560**. Od. *α*. **315**. *δ*. **543**. **594**. **825**. (h. Ven. **194**.) *ε*. **160**. **215** *η*. **303**. *θ*. **350**. *κ*. **457**. **489**. **548**. *λ*. **486**. **488**. *ξ*. **168**. **387**. *ρ*. **46**. **393**. **401**. *σ*. **20**. **62**. **178**. **416**. (*υ*. **324**.) *τ*. **263**. **584**. *υ*. **314**. *φ*. **111**. **310**. *χ*. **349**. *ψ*. **59**. **209**. **213**. *ω*. **54**. Quamquam non con-

tenderim, tam necessario omissionem rei, quae nunc fiat, respici, ut imperativus praesentis non possit etiam de futuro dici: vide Iliad. α. 363. β. 165. (181.) 179. δ. 234. κ. 69. 249. ν. 230. ο. 426. σ. 74. υ. 354. φ. 340. χ. 185. ω. 171. Od. γ. 96. (δ. 326.) δ. 754. η. 31. 50. λ. 359. ο. 199. Ita imperativus tertiae personae quum aliquot locis de omittendo intelligi possit, ut Iliad. β. 354. ι. 345. κ. 383. ο. 196. τ. 29. Od. α. 369. β. 303. ε. 8. 160. κ. 505. ν. 362. 421. π. 436. υ. 308. φ. 318. tamen etiam de futuro usurpatur Iliad. β. 33. δ. 303. 305. η. 400. ϑ. 7. κ. 192. ρ. 422. υ. 108. 121. φ. 338. χ. 243. ω. 148. 181. Od. ϑ. 43. π. 302. Infinitivus praesentis autem pro imperativo saepius de futuro intelligitur, ut Iliad. ε. 130. 606. κ. 237. ο. 159. π. 839. φ. 294. ψ. 83. ω. 592. Od. κ. 536. λ. 72. 441. π. 150. ρ. 278. φ. 238. hymn. Merc 92. rarius de omittendo, ut Od. σ. 106. Praevideo quidem fore, qui exempla, quae utramque interpretationem confirment, nihil probare dicant. His respondeo, primum, quae propria sit imperativi praesentis significatio, ex maiore tamen numero exemplorum colligi: ideoque exemplis usus sum unius scriptoris,
6 et quidem eius, quem caeteri fere sequi solent; deinde quoniam, sive omissio sive non inceptio imperetur, futurum tempus respicitur, fieri non potuisse, quin tam exiguum discrimen saepe negligeretur.

Aoristi vero imperativus non iubet coepta omitti, sed fieri futura vetat. Iliad. σ. 134.

ἀλλὰ σὺ μὲν μήπω καταδύσεο μῶλον Ἄρηος.

Vide Od. ω. 248. Aliud huius imperativi exemplum, Iliad. τ. 403. docte nuper sustulit censor Homeri ed. Wolfianae in Diar. litt. Ienens. 1809. n. 248. p. 168. Quod si loci reperiuntur, in quibus aoristus ad omissionem trahendus videatur, habent illi tamen idoneam excusationem, quippe quum sic debeant intelligi, ut quis vetetur aut iterum facere, quod modo fecerit, ut Iliad. δ. 410.

τῷ μή μοι πατέρας ποθ᾽ ὁμοίῃ ἔνθεο τιμῇ,

(vide Aeschyl. Agam 1343.) aut cavere, ne faciat, quod iam se facturum esse ostenderit, ut in Sophocl. Ai. 386. μηδὲν μέγ' εἴπῃς, et Electr. 830. μηδὲν μέγ' ἀΰσῃς, in qua formula alibi praesentis imperativus est: vide exempla apud Lobeckium ad Aiacis locum, quibus adde Odyss. ψ. 59. Sed χ. 287. infinitivo aoristi utitur, non esse posthac gloriandum indicans. Atque infinitivum aoristi de re futura invenies etiam Iliad. ο. 159. Od. κ. 297. ν. 308. et tertiae personae imperativum, quo etiam Attici saepe utuntur, π. 301. coniunctivum Iliad. ε. 684. ι. 33. 522. κ. 238. ξ. 111. ο. 115. ψ. 407. ω. 568. (nam ὀρίνῃς aoristus est) 778. Od. λ. 251. (cum quo loco comparandus h. Ven. 291. ubi imperativus praesentis est) ν. 229. ubi quidem optativum praetulit Wolfius.

Iam temporis discrimine constituto videndum est etiam de modo. Atque apertum est, coniunctivum particulae μὴ iunctum proprie non vetantis esse, sed metuentis et caventis. Quare non tantum de secunda, sed etiam de prima persona usurpatur, ut in Sophocl. Oed. Col. 174. μὴ δῆθ' ἀδικηθῶ, et de tertia, ut Iliad. ρ. 93.

μή τίς μοι Δαναῶν νεμεσήσεται, ὅς κεν ἴδηται.

Vide σ. 8. φ. 563. s. Od. ε. 415. (ubi quod statim sequitur, μελέη δέ μοι ἔσσεται ὁρμή, non e particula μὴ pendet, sed solum per se constat) 467. (ρ. 24.) ο. 12. σ. 334. Ac prima coniunctivi persona saepe sic usurpatur, ut admonitio ad secundam spectet, ut Iliad. α. 26. μή σε κιχείω: vide φ. 475. Od. φ. 370. Et sic etiam tertia, ut in Pythagorae carmine v. 25.

μή τις μήτε λόγῳ σε παρείπῃ, μήτε τι ἔργῳ·

Ipsa secunda persona sic, ut aperte metus tantum indicetur, occurrit Od. π. 255.

μὴ πολύπικρα καὶ αἰνὰ βίας ἀποτίσεαι ἐλθών·

In quo loquendi genere quum Buttmannus in quinta grammaticae editione p. 536. ellipsin verbi metum significantis non magis necessariam aut superfluam videri dicit, quam verbi, quo optare aliquem, precari, iubere indicetur, in

reliquis a particula μὴ incipientibus enunciationibus, id mihi fateor tam obscure dictum videri, ut neque quid ipse sentiat vir praestantissimus, neque quid alios sentire velit, intelligam. Ellipsis quidem, si usquam, hic maxime necessaria est: quamquam illud liberum est, quod verbum quoque in loco intelligas. Plena oratio est Od. χ. 367.

> εἰπὲ δὲ πατρί,
> μή με περισθενέων δηλήσεται ὀξέϊ χαλκῷ·

vide h. Ven. 188. ss. Et unum quis hoc Sophoclis in Oed. Col. 156. ἀλλ᾽ ἵνα τῷδ᾽ ἐν ἀφθέγκτῳ μὴ προπέσῃς νάπει, aut quod paullo ante ex Pythagorae carmine allatum est exemplum, ellipsi carere dicet? Quod si μὴ vetantis coniunctivo sic iungitur, ut significetur, *vide ne facias*, apertum est, aoristi eum debuisse coniunctivum esse, quod is natura sua ad futurum tempus refertur: unde etiam ex eo ortum est futurum; non praesentis, quo qui uteretur, non vetaret, ne quis facere aliquid aggrederetur, sed dubitare se indicaret, an aliquis iam nunc id faceret, quod ipse, qui vetaret, facere illum nollet *). Atqui sic ille neque ut omitteret id facere, neque ne posthac faceret, moneretur. Rem per se planam planiorem reddam exemplo allato. Od. ε. 356.

> ὤ μοι ἐγώ, μή τίς μοι ὑφαίνῃσιν δόλον ἄλλον
> ἀθανάτων.

8 *Metuo*, inquit, *ne iam nunc insidias mihi struat aliquis deorum.* Quod exemplum eamdem comparationem ad illa habet, in quibus aoristi coniunctivus est, quam in iurando indicativus praesentis cum particula μὴ iunctus ad futurum. Iliad. ο. 41.

---

*) Non videtur ad haec attendisse Schaeferus in adnotatione ad Indicem in Greg. Cor. p. 1005. seq., etsi verba haec ipsa transscripsit ad Gregor. p. 868. Vide quae dixi ad Sophoclis Aiacem 1064.

μὴ δι' ἐμὴν ἰότητα Ποσειδάων ἐνοσίχθων
πημαίνει Τρῶάς τε καὶ Ἕκτορα, τοῖσι δ' ἀρήγει.

κ. 330.

μὴ μὲν τοῖς ἵπποισιν ἀνὴρ ἐποχήσεται ἄλλος.

Quae quum ita sint, non videtur dubitari posse, quin emendatione indigeant loci, in quibus μὴ vetantis cum coniunctivo praesentis iunctum est: quam constructionem ne in illo quidem scriptore tulerim, cuius est poema, quod Phocylidi vulgo adscribitur, v. **19. 91.** ed. Brunck. quibus in locis optativum ille videtur posuisse, ut v. **30. 43. 114. 144. 170. 186. 193.** (et Naumachius in praeceptis matrimonialibus v. **53. 55. 58.**) quod contra coniunctivus restituendus videtur v. **80. 174.** ex codice; **175. 194.** *).

Iam igitur sic erit de omni ista vetandi ratione statuendum: μὴ cum imperativo praesentis proprie de omittendo eo, quod quis iam faciat, intelligi, sed saepius tamen etiam ad ea trahi, quae quis nondum facere aggressus sit; aoristi autem imperativum tantummodo de non incipiendo usurpari, in quo quidem genere coniunctivum aoristi Graecos praetulisse; idque Atticis maxime, ut dubitantius loqui amantibus, ita placuisse, ut apud hos rarissime imperativus aoristi inveniatur. Exempla eius vide apud Koenium et Schaeferum ad Greg. Cor. p. **15.** ss.

II.

Sequatur nunc exemplum secundi generis. Nam quod Thomas M. p. **267.** tradit, particulam εἰ non construi cum coniunctivo, nisi si verbum ex illis sit, quae αὐθυπότακτα vocantur, id mea quidem sententia falsum est. Nactus est quidem Thomas defensorem F. I. Bastium, virum ita in his litteris versatum, ut maxima eius debeat auctoritas esse, qui in epist. crit. ad Boissonadum

*) In Polemonis physiognom. I. 6. p. 202. μηδὲ γείτονα ἔχῃς. scribe σχῇς, vel σχεῖν, ut apud Adamantium I. 3. p. 330.

p. 129. s. ed. Lips. ultra L locos Atticorum, qui istam regulam confirment, ab se collectos scribit, eoque ille
9 exemplorum numero adduci se fatetur, ut vera dixisse Thomam putet. Quod etsi tam caute est circumspecteque factum, ut vix videatur temeritatis notam posse effugere, quem tanta exemplorum multitudo nihil moveat: est tamen una potissimum caussa, quae me quidem vel sola sic ab assentiendo revocet, ut facilius et illa L exempla, et si multo plura afferantur, corrupta, quam regulam istam veram esse credam. Neque enim credibile est, regulam ab Atticis observatam esse, cuius observandae nulla caussa reperiatur. Nihil est enim in verborum constructionibus, ut quarum omnis ratio multiplici cogitationum varietate determinetur, quod sine aliqua sententiae mutatione a communi usu deflectat. Quod si qua esset caussa, quare particula εἰ cum quorumdam verborum coniunctivis construi posset, ea neque in particula ista, neque in coniunctivi natura sita esset, quod sic εἰ cum omnium verborum coniunctivis construeretur; sed aut omnino in verbis, quae αὐθυπότακτα vocantur, aut in coniunctivis eorum esset quaerenda. Atqui num horum coniunctivus significatione ab aliorum coniunctivis verborum differt? Minime. Num optativo, num futuro carent? Ne hoc quidem. Num neque ἐὰν cum eorum coniunctivis, neque εἰ cum optativis et futuris construitur? Saepissime vero. Quid igitur reliquum est? Nihil video aliud, quam ut Atticos εἰ aut cum nullius verbi, aut cum omnium coniunctivis construxisse dicamus. Alterum aliis, aliis alterum probabile visum est. Et hi quidem, qui εἰ omnino posse cum coniunctivo construi existimant, eo utuntur argumento, quod, quum istam constructionem non repugnare legibus Graecae linguae ex Homero et Pindaro intelligatur, ne Atticos quidem plane ab ea abstinuisse verisimile sit; quin haud pauca in eam rem exempla afferri posse. Qui vero negant Atticos ista constructione usos esse, has habent rationes, paucitatem exemplorum in tam infinita multitudine locorum, qui usitatis legibus conveniant; dissensionem codicum, in ingenti locorum numero et convenientem mori

et repugnantem lectionem exhibentium; nisam hoc ipso librorum dissensu facilitatem emendandi; denique verisimilitudinem in tam frequenti scripturae perturbatione inveniendae aliquando in codicibus verae lectionis: quemadmodum in Sophocl. Oed. R. 198. ἤν, quod Brunckius ex coniectura posuerat, nunc ab Erfurdtio e cod. Dresd. firmatum est. Et habent haec sane magnum pondus, praesertim quum sint in his locis, qui, etiamsi quis εἰ cum coniunctivo construi posse concedat, emendationem requirant. Vellem profecto communicasset Bastius cum lectoribus exempla, quae a se collecta scribit, quo singillatim de iis disputari posset. Nam quum et εἰ aliud sit quam ἤν, et coniunctivus aliam vim habeat quam optativus, non puto ubique, ubi libri utrumque praebent, idem esse, utrum εἰ an ἤν, optativum an coniunctivum praeferas: neque assentior, quum vir praestantissimus in duobus locis Alciphronis, quos solos affert, III. 21. et 31. nihil referre existimat, utrum ex Thomae praecepto εἰ δὲ μάθῃ, εἰ πρόφασις γένηται, an εἰ δὲ μάθοι, εἰ πρόφασις γένοιτο scribatur. Optativus enim, ut in priore horum locorum admitti potuerit, in altero certe non potuit. In priore epistola mulier scribit, absente marito, negligentia caprarii accidisse, ut lupus capellam raperet: tum addit: πέπυσται δὲ οὐδὲν τούτων ὁ ἀνήρ· εἰ δὲ μάθῃ, κρεμήσεται μὲν ἐκ τῆς πλησίον πίτυος ὁ μισθωτός· αὐτὸς δὲ οὐ πρότερον ἀνήσει πάντα μηχανώμενος, πρὶν τὰς παρὰ τοῦ λύκου δίκας εἰςπράξασθαι. Mulier ista quum tantum absit, ut celare rem velit, ut magis maritum cupiat resciscere, proprie aut εἰ μαθήσεται, *si resciscet*, aut ἤν μάθῃ, vel etiam εἰ μάθῃ, *si resciverit*, dicere debebat. Quod si εἰ μάθοι scripsit, non potest hoc aliter intelligi quam sic: *si maritus, cui nunc in urbe degenti rem nunciatum iri non est verisimile, forte resciscat.* Quod quidem vereor ut maluerit dicere, quam illud, *si resciverit redux ab urbe.* In epistola 31. mulier urbis visendae cupida sic scribit: εἰ οὖν σοι πρόφασις ὁδοῦ ἄστυδε γένηται, ἧκε ἀπάξων νῦν κἀμέ. Hic vero quomodo optativus admitti possit, non video: quippe quum de re futura

sermo sit, non de eo, quod prorsus incertum ac dubium esse indicetur. Nec Latine quisquam dicet: *si tibi opportunitas adeundae urbis sit, duc me quoq̃. istuc.* Quare hic ἦν, vel etiam εἰ πρόφασις γένηται scribi debuit, *si quem praetextum nactus fueris.* Non sum nescius, εἰ cum optativo saepius iunctum inveniri, ubi futurum, vel futurum exactum, quod per coniunctivum Graeci designant, exspectari possit: verum tales locos qui attentius
11 consideraverit, facile intelliget, sensum alium esse, si optativus, alium, si futurum aut coniunctivus adhibeatur. Vt in Aeschyli Sept. ad Theb. initio:

> *εἰ μὲν γὰρ εὖ πράξαιμεν, αἰτία θεῶν·*
> *εἰ δ᾽ αὖθ᾽, ὃ μὴ γένοιτο, συμφορὰ τύχοι,*
> *Ἐτεοκλέης ἂν εἷς πολὺς κατὰ πτόλιν*
> *ὑμνοῖθ᾽ ὑπ᾽ ἀστῶν φροιμίοις πολυῤῥόθοις.*

Poterat dici, ἢν μὲν εὖ πράξωμεν, ἢν δὲ συμφορὰ τύχῃ, hoc sensu: *si bene rem gesserimus, diis hoc acceptum feretur: sin minus, ego vituperabor.* Nolebat tamen Eteocles sic de belli eventu loqui, ut etiam vinci posse Thebanos indicaret. Quare cautius ita haec profert: *si bene rem gereremus, diis hoc deberi crederetur: sin male, ego reprehenderer.* Ita utrumque, tamquam quod cogitari possit, enunciat; neutrum vero, tamquam quod exspectari debeat. Apud Dionys. Hal. de constr. verb. in ipso fine libri haec leguntur: τοῦθ᾽ ἕξεις δῶρον ἡμέτερον, ὦ Ροῦφε, πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων, εἰ βουληθείης ἐν ταῖς χερσὶν αὐτὰ συνεχῶς, ὥςπερ τι καὶ ἄλλο τῶν πάνυ χρησίμων, ἔχειν. Hic modestiae caussa sic locutus est. Alia exempla, in quibus recte se habet optativus, vide apud Schaeferum ad hunc Dionysii librum p. 213. s. Adde Erfurdtium ad Soph. Oed. R. 688. Reponendus optativus in eadem fabula v. 668.

> *ἀλλά μοι δυςμόρῳ γᾶ φθίνου-*
> *σα τρύχει ψυχάν, καὶ τάδ᾽ εἰ κακοῖς*
> *κακὰ προςάψειε τοῖς πάλαι τὰ πρὸς σφῷν* *).

*) Haec in editione fabulae nunc rectius emendata sunt.

Eiusdem generis talia sunt, ut hoc Sophoclis in Philoct. 849. *ἀλλ᾽ ὅ τι δύναιο μάκιστον, κεῖνό μοι νῦν, κεῖνο λάθρα ἐξιδοῦ, ὅ τι πράξεις*: *quam tibi videaris posse longissime.*

Sed deducit nos haec disputatio ad aliam quaestionem. Sumamus enim, *εἰ* cum coniunctivo sive quorumcumque verborum, sive eorum tantum, quae *αὐθυπότακτα* vocantur, recte construi. Vtrumne in hac constructione *εἰ* pro *ἤν*, an coniunctivum pro futuro vel optativo poni putabimus? Multum enim interesse ex iis patet, quae modo dicta sunt. Igitur *εἰ μάθῃ* utrumne significabit idem, quod *ἤν μάθῃ*, *si didicerit*, an quod *εἰ μαθήσεται*, *si discet*, an denique quod *εἰ μάθοι*; *si discat*, *si disceret.* Hoc postremum fortasse placeat recordanti Homericorum versuum Iliad. *φ*. 462.

> *'Εννοσίγαι', οὐκ ἄν με σαόφρονα μυθήσαιο* 12
> *ἔμμεναι, εἰ δὴ σοίγε βροτῶν ἕνεκα πτολεμίζω.*

At non videtur dubitari posse, quin hic altera lectio, *πτολεμίξω*, praeferenda sit, id ut sit futurum, non coniunctivus. Nam et prorsus eodem modo loquitur Iliad. *α*. 293.

> *ἦ γάρ κεν δειλός τε καὶ οὐτιδανὸς καλεοίμην,*
> *εἰ δὴ σοὶ πᾶν ἔργον ὑπείξομαι, ὅττι κεν εἴπῃς,*

et alibi, ubi *εἰ* coniunctivo iungit, non coniunctivus pro optativo, sed *εἰ* pro *ἤν* est, ut Od *ε*. 221.

> *εἰ δ᾽ αὖ τις ῥαίησι θεῶν ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,*
> *τλήσομαι, ἐν στήθεσσιν ἔχων ταλαπενθέα θυμόν.*

Vide Iliad. *α*. 340. *ε*. 258. *μ*. 223. 239. *φ*. 576. *χ*. 86. Od. *η*. 204. *μ*. 348. Et sic etiam Pindarus, et si qui alii hac constructione utuntur. Ac sane ita conveniebat. Nam coniunctivus atque optativus, quamdiu genuina Graecae orationis ratio floruit, significationes, quibus inter se differunt, integras conservarunt. Ac falleretur, qui in constructionibus particulae *ἐάν*, aliarumque particularum, quibus *ἄν* adhaeret, coniunctivum ab isto *ἄν*, non a particulis *εἰ*, *ἐπεί*, *ὅτε*, et quaecumque *ἄν* adsciscunt, regi

arbitraretur. Id quod aliquando clare intelligetur, si inventus fuerit, qui de particularum usu apud Homerum, fontem omnis harum rerum rationis, plene accurateque explicuerit. Vnum addo. Homerus *εἰ*, etiam ubi *an* significat, coniunctivo iunxit Od. ε. 471. ubi male *μεθείη* legitur; et alio modo Iliad. ο. 16.

> *οὐ μὰν οἶδ᾽, εἰ αὖτε κακοῤῥαφίης ἀλεγεινῆς*
> *πρώτη ἐπαύρηαι, καί σε πληγῇσιν ἱμάσσω,*

coniunctivo hic quoque propriam vim conservante. Hoc enim dicit: *haud scio an fraudis tuae fructum ipsa debèas prima percipere, verberarique te a me conveniat.* Veni iam eo, quo volebam. Etenim ex Homero hoc cognoscimus, *εἰ* recte cum coniunctivo iungi, quum quidem id significatur, quod Attici per *ἐὰν* cum coniunctivo indicant. Quod si Homerus plerumque in ista constructione *ἂν* vel *κὲν* addit, quo clarius indicet, incertum adhuc esse id, de quo sermo est: de Atticis ita erit statuendum, praefe-
18 rendam eos in hac constructione iudicasse particulam *ἄν*, quod ubique dubitantius et cum quadam moderatione loqui amant. Qui quidem an in hac re ita religiosi fuerint, ut *εἰ* solum numquam coniunctivo iungerent, non diiudicaverim. Illud vero iure mihi videor posse contendere, praeceptum Thomae M. inde manasse, quod quum is, qui istam regulam excogitavit, in uno alterove loco Attici scriptoris *εἰ* cum coniunctivo, sive ab ipso scriptore positum, sive ex librariorum errore natum reperisset, miratus rei insolentiam, quum casu verba in his locis *αὐθυπότακτα* essent, ita iudicavit, cum horum verborum, non cum aliorum coniunctivis Atticos istam particulam construere. Nam non pauca Atticistarum praecepta ex eo orta esse, quod isti, quae exiguo locorum numero comprobata vidissent, ubique observata credebant, iam ab aliis satis demonstratum est. Quod si haec probabiliter disputasse videbimur, aut his quoque locis, in quibus coniunctivi verborum *αὐθυποτάκτων* cum particula *εἰ* constructi reperiuntur, emendatio adhibenda erit, neque id improbare illi poterunt, qui aliorum coniunctivos verborum sic constructos,

quorum vereor ne longe maior sit multitudo, corrigendos censent; aut, quod equidem, re nondum explorata, ut consideratius praetulerim, ita erit statuendum, apud Atticos quoque, ubi codices consentiant, nec sensus prohibeat, *εἰ* cum quorumcumque verborum coniunctivis tolerandum esse.

III.

Tertium genus illas complectitur regulas, in quibus et veri aliquid et falsi inest. Ita quod idem ille Thomas M. p. 161. praecipit, verbum *δύναμαι* non esse cum futuri infinitivo iungendum, habet sane idoneam rationem, quum quod quis posse facere dicitur, idem sit ac si dicatur cogitari id facere, quod nunc non facit. Nam etiam si dicas, *possum facturus esse* id praesentis temporis significationem continet, neque aliud est, quam si dicas, *possum in eo statu esse*, *ut velim facere*. Quare Graeci ne hoc quidem per futuri infinitivum, qui, ut alio loco ostendi, natura sua aoristus est, sed per praesentis infinitivum verbi *μέλλειν* indicant. Nihilo minus recte dixisse Sophoclem puto in Philoct. 1393.

> *τί δῆτ' ἂν ἡμεῖς δρῷμεν, εἰ σέ γ' ἐν λόγοις* 14
> *πείσειν δυνησόμεσθα μηδὲν ὧν λέγω;*

Nec debebat Schaeferus in Melet. crit. p. 99. Thomae praecepto moveri, ut de emendatione cogitaret. Vsitatatum est enim Graecis, ubi in principali verbo futuri significatio inest, etiam infinitivum futuri adiungere, ut quum *μέλλειν ποιήσειν* dicunt. Credibile est, hic illic lectionem, quae Atticistarum praeceptis repugnaret, ab recentioribus grammaticis librariisve mutatam esse. Ita in Sophoclis Oed. R. 272. vulgatam lectionem *φθερεῖσθαι*, quae verissima est, in uno Augustanorum codicum in *φθαρῆναι* mutatam repperi, adiecto scholio, Triclinii, opinor, quod etsi iam Erfurdtius adnotationibus suis inseruit, tamen, quoniam levis adhuc menda inhaeret, hic adscribendum putavi: *φθαρῆναι δεῖ γράφειν, οὐ φθερεῖσθαι.*

τὸ γὰρ εὔχομαι ἀντὶ τοῦ ὑπισχνοῦμαι τιθέμενον μέλλοντι συντάσσεται, ὡς τὸ, ηὔξατο τῷ Ἀσκληπιῷ τάλαντον δώσειν, παρὰ Λιβανίῳ, καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν· ἀντὶ δὲ τοῦ εὐχὴν καὶ δέησιν ποιοῦμαι εἰς ἐνεστῶτα παρῳχημένον ἐκφέρεται, ὡς καὐτὸς οὗτος ἄνω προὔφη, ἐκτρῖψαι καὶ παθεῖν λέγων, (v. 248. 251.) *καὶ Πλάτων ἐν Ἀξιόχῳ, εὐξάμενοι τὸ κράτιστον αὐτοῖς γενέσθαι.* Idem praeceptum, quod neutram in partem verum esse aliquot Atticorum loci ostendunt, etiam apud Thomam M. p. 166. et Favorinum in v. *εὔχομαι* invenitur *).

Nonnumquam Atticistas vitiosis exemplaribus usos esse, iam supra dictum est, et monuerunt saepe de ea re docti homines. Accidit autem hoc non solum in his locis, unde isti regulas suas petierunt, sed interdum etiam in his, quos ut regulae repugnantes non esse imitandos dicunt: ut in illis locis, ex quibus Thomas M. p. 267. sq. *ἦν* cum optativo iunctum affert, quam constructionem Schaeferus, vir doctissimus, in Melet. p. 87. non prorsus improbandam iudicat. In qua re ille me quidem consentientem habet, quamquam quas rationes pro illa sententia affert, vereor ne id, quod vult, non efficiant. Sunt autem hae: una, multitudo exemplorum. At neminem fugit, multo maiorem illorum esse locorum copiam, in quibus codices meliorem lectionem suppeditaverint: ut in Hippocratis loco, qui ne afferri quidem debebat, quod ibi pridem vera lectio *ἐπιχειρέῃ* ex codd. adnotata erat. Ita vero quidni in plurimis aliis locis codicum approbationem praevertas? Altera haec ratio est, quod quidam loci omnem corrigendi conatum reiiciant. At de quattuor locis, quibus in hanc rem usus est, duo ad emendandum facil-

*) Ita in Thucyd. II. 29. revocandum futurum ex codd. *πείσειν γὰρ Σιτάλκην πέμψειν στρατιὰν* etc. et I. 27. *ἐδεήθησαν — ξυμπροπέμψειν.* v. Poppo I. 1. p. 159. ss. Vide Lobeck. ad Phryn. 747. et 717. Schaefer. ad Poet. gnom. p. 16. De *ἐλπίζειν*, de quo Favorinus, agit Thom. M. p. 167. v. Boeckh. ad Pind. Ol. I. 64.

limi sunt, si παρεκβήης et λυθείης scribatur, quas formas saepissime oblitteratas ab librariis esse non fugiebat Schaeferum, qui eas ipse reponendas aliquot in locis esse iudicat in Addend. ad Eurip. Pors. p. 564. Maximi vero locum in carmine περὶ καταρχῶν v. 346. si accuratius inspexisset vir doctissimus, facile vidisset ab hac disputatione esse alienissimum. Is locus ita scribendus est:

ἢν δὲ Νεμειήταο πέλη κατὰ ἄστρα λέοντος,
εἰ μὲν ἐπὶ πρώτῃ ἠοῖ δρόμον ἐντύνειεν,
λήσεται, οὐδέ μιν αὖτις ἐφέστιον οἷο ἄνακτος
ἀθρήσεις θεράποντα φυγόπτολιν· εἰ δέ γ' ἐπ' ἠοῖ
δευτατίῃ αἵροιτο φυγήν, οὐ πάντα τελέσσει
δρησμοσυνήν.

Itaque quartus tantum superest locus, qui est eiusdem Maximi, v. 422.

οὐδ' ἢν Ἰφίκλοιο θοώτερος αὐδάζοιο.

Huius vero loci lectio, bis etiam apud Tzetzam reperta, non potest, re ipsa indicante, dubia esse. Quare confitendum erit, ἢν etiam optativo, certe apud huius aetatis scriptores, iungi potuisse. At simul hic locus indicat, sic tantum id factum esse, ut ἢν pro εἰ, non ut optativus pro coniunctivo esset. Hoc vero afferri debebat, quo et probari posse utramque constructionem, et quo quaeque loco probanda esset, intelligeretur. Ac saepius fortasse ἢν optativo iunctum aliam aliis in locis excusationem habet. Homerus quidem ἐπεὶ ἂν et ἐπὴν Iliad. ι. 304. τ. 208. et vero etiam, si quid video, Od. θ. 511. Aeschylus autem in Persis 450. ὅταν, et Homerus, si lectio, uti debet, Iliad. π. 63. corrigatur, ac Lucianus in Timone c. 39. T. I. p. 151. ὁπόταν recte optativo iunxerunt: ut, si idem Lucianus ἢν saepius ita construxisse reperiatur, sane id non ubique librariis videatur imputandum esse. Sed de hac re sic demum recte disputari poterit, si quis omnia huius constructionis exempla ex hoc scriptore, cuius sermo omnino accuratiore pervestigatione dignus est, colle- 16
gerit et inter ipsos comparaverit. At in Thucydidis loco,

unde ἤν cum optativo profert Thomas M. p. 267. non minus ille, quam in duobus Luciani locis, vitiosos codices sequutus est. De isto Thucydidis loco, quod neque alii eum recte explicuerunt, et mihi ipsi coniectura, quam ad Viger. p. 787. *) proposui, retractanda est, paucis exponam. Verba Thucydidis III. 44. reposito ex codd. εἴτε, haec sunt: ἤν τε γὰρ ἀποφήνω πάνυ ἀδικοῦντας αὐτούς, οὐ διὰ τοῦτο καὶ ἀποκτεῖναι κελεύσω, εἰ μὴ ξυμφέρον, εἴτε καὶ ἔχοντές τι ξυγγνώμης εἶεν, εἰ τῇ πόλει μὴ ἀγαθὸν φαίνοιτο. Vim verbis attulerunt, qui deesse alteram apodosin existimarunt. Non deest, sed apodosis, quae est in medio, ad utrumque membrum pertinet. Latine haec vix ita interpretari quis poterit, ut verbum verbo reddatur: licebit tamen hoc modo: *nam neque si poena dignissimos ostendero, necari propterea iubebo, nisi utile sit; neque si quid excusationis habeant, civitati si damnosum putaverim.* Neminem, qui praestantissimi scriptoris verba, semper profundae mentis plena, ponderare sciat, latere poterit, cur et apodosin in medio posuerit, et in altero membro εἴτε εἶεν et εἰ φαίνοιτο, non ἤν ὦσιν et εἰ φανεῖται dixerit. Sed omnino duobus maxime modis praeclaros viros, qui in Thucydide explicando operam posuerunt, peccasse videmus, uno, quod, quae hic insolentius scripsit, ad communem loquendi usum compararunt iudicaruntque, quum non in verborum compositione, sed in conformatione sententiarum apud hunc scriptorem quaerenda sit insolentia: quare is demum bonus erit eius interpres, qui et iudicio ita polleat, ut quid ille et quomodo quidque senserit, videat, et Graecae linguae eam habeat peritiam, ut quid ea quoque in loco ferat, etiam si nulla usquam similia exempla inveniantur, usu quodam sensuque teneat: unde etiam alterum vitabit errorem, quem plerique eo commiserunt, quod, quum insolenter loqui solere Thcydidem crederent, quidvis potius tentandum, quam, quod omnium facillimum et lenissimum

*) P. 822. ed. novissimae. Vbi quae dixi, re denuo perpensa, nescio an tenere debuerim.

est, interpunctionem emendandam esse in animum indu-
xerunt. Huius quoque erroris insigne exemplum afferam:
venia enim erit, si quid in huiusmodi scriptione a propo-
sito digrediar. Mirum in modum viros doctos locus in
lib. I. c. 22. ubi de suis historiarum libris sic scribit Thucy- 17
dides, exercuit: *καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶ-
δες αὐτῶν ἀτερπέστερον φανεῖται· ὅσοι δὲ βουλήσονται
τῶν τε γενομένων τὸ σαφὲς σκοπεῖν, καὶ τῶν μελλόντων
ποτὲ αὖθις, κατὰ τὸ ἀνθρώπειον, τοιούτων ὄντων καὶ
παραπλησίων ἔσεσθαι, ὠφέλιμα κρίνειν αὐτά, ἀρκούν-
τως ἕξει.* Cuius loci sensum quum Lucianus de conscrib.
hist. c. 42. T. II. p. 55. optime his verbis declarasset:
*κτῆμά τε γάρ φησι μᾶλλον ἐςαεὶ συγγράφειν, ἤπερ ἐς τὸ
παρὸν ἀγώνισμα, καὶ μὴ τὸ μυθῶδες ἀσπάζεσθαι, ἀλλὰ
τὴν ἀλήθειαν τῶν γεγενημένων ἀπολείπειν τοῖς ὕστερον·
καὶ ἐπάγει τὸ χρήσιμον, καὶ ὃ τέλος ἄν τις εὖ φρονῶν
ὑπόθοιτο ἱστορίας, ὡς εἴ ποτε καὶ αὖθις τὰ ὅμοια κα-
ταλάβοι, ἔχοιεν, φησί, πρὸς τὰ προγεγραμμένα ἀπο-
βλέποντες, εὖ χρῆσθαι τοῖς ἐν ποσί*: nullus tamen Thu-
cydidis interpretum animadvertit, mutata interpunctione
difficultatem tolli omnem: *ὅσοι δὲ βουλήσονται τῶν τε
γενομένων τὸ σαφὲς σκοπεῖν, καὶ τῶν μελλόντων ποτὲ
αὖθις κατὰ τὸ ἀνθρώπειον τοιούτων ὄντων καὶ παρα-
πλησίων, ἔσεσθαι ὠφελιμὰ κρίνειν αὐτά, ἀρκούντως
ἕξει*: i. e. *qui autem volent rerum gestarum veritatem
considerare, et futura si quando rursus, ut sunt res
humanae, eadem vel similia sint, utilem esse ad ea
iudicanda hanc historiam, his factum erit satis.* Ge-
nitivis usus est, quum potuisset dicere, *ἣν τὰ μέλλοντά
ποτε αὖθις τοιαῦτα ᾖ καὶ παραπλησία.* Et sic Lucia-
num haec intellexisse apertum est *).

*) Interpungendum post *ἔσεσθαι* minore distinctione. Quod saepius fit, ut verbum omittatur repetendum ex praecedentibus, hic quoque factum est. Plene haec sic dixisset: *καὶ τῶν μελλόντων ποτὲ αὖθις κατὰ τὸ ἀνθρώπειον τοιούτων καὶ παραπλησίων ἔσεσθαι μελλόντων, ὠφέλιμα κρίνειν αὐτά, ἀρκούντως ἕξει.* Satis erit factum, inquit, si qui vel res quae gestae sunt

Sed ut ad ἢν cum optativo redeam, quod paullo ante dicebam, ἢν in hac constructione pro εἰ poni, id nolim sic intelligi, ac si nihil inter ἢν et εἰ interesse putem. Nam ego hoc tantum volebam, primo verbi modum spectandum esse, quod in hoc cardo rei versatur. Quod si sensus optativum requirit, altera quaestio est, utrum ei εἰ adiungi debuerit, an potuerit addi ἢν, quae particula eo ab εἰ differt, quod εἰ est *si*, ἢν autem sive ἐὰν, sive ἂν, producta vocali, *si forte:* (productione enim hoc ἂν, ut ex ἐὰν contractum, a particula potentiali differt: quae res fraudem fecit Iacobsio in Addit. animadv. ad Athenaeum p. 24. 126. Nam exempla in contrariam partem corrupta sunt, ut Lollii Bassi epigr. 3, 9. in Brunck. Anal. T. II. p. 161. In Palladae epigr 137, 4. p. 436. ὅταν ex cod. reponendum.) Homerus igitur, apud quem particula κὲν atque etiam ἂν nihil ad verbi modum pertinet, saepissime εἴ κεν optativo iunxit: vide Iliad.
18β. 123. 597. ε. 273. ζ. 50. (κ. 381.) η. 387. ϑ. 196. 205. ι. 141. (283.) 445. ν. 288. τ. 322. χ. 220. 351. ψ. 346. 592. Od. η. 315. ϑ. 353. ο. 545. τ. 589. quorum locorum aliquos iam Schaeferus in Meletem. p. 50. s. attulit. Differunt ab his locis ii, in quibus coniunctivus est: qui futuri exacti significationem habent: v. Iliad. β. 364. ι. 412. π. 32. ρ. 39. σ. 91. χ. 349. Od. ε. 417. ϑ. 355. φ. 383. quibus addendi videntur, coniunctivo restituto, Od. μ. 345. ρ. 556. atque ipsum etiam futurum invenies Iliad. β. 258. ο. 213. ρ. 558. Et sic etiam, ubi εἰ est *an*, hoc quidem discrimine, ut optativus posse aliquid fieri, coniunctivus simpliciter futurum esse indicet. Od. χ. 75.

ἐπὶ δ' αὐτῷ πάντες ἔχωμεν
ἀϑρόοι, εἴ κέ μιν οὐδοῦ ἀπώσομεν ἠδὲ ϑυράων,
ἔλϑωμεν δ' ἀνὰ ἄστυ, βοὴ δ' ὤκιστα γένοιτο·

---

accurate considerare, vel ubi futura, ut fieri solet, eamdem aut similem formam habebunt, utilem iudicare hunc librum voluerint.

an eum limine depulsuri, exitumque inventuri simus, et auxilium ferri possit. Sic optativi exempla habes Iliad. α. 60. Od. μ. 113. s. ξ. 120. coniunctivi Iliad. α. 207. ϑ. 532. ο. 403. (unde corrigendum λ. 792.) π. 861. χ. 244. (emendatum a Schaefero in add. ad. Eurip. Pors. p. 564.) Od. χ. 7. (ubi nunc Wolfius τύχωμι dedit, unde corrigenda Iliad. ε. 279. η. 243.) Od. ρ. 51. (sed mox versu 60. ob tempus praeteritum requiritur τελέσσαι, non secus ac δ. 35. παύσαι: nam Eustathii interpretatio vereor ut admitti possit) ω. 217. ubi ἐπιγνοίη in coniunctivum mutari debet. Ipsum futurum reperies Od. γ. 216. ο. 524. π. 238. futurum et coniunctivum σ. 265. Sed cave Iliad. η. 41. s. optativum e particula ἤν pendere putes: nova enim ibi constructio incipit, hac sententia: *illi vero ipsi tum aliquem ad certamen missuri essent.* Quin etiam cum indicativo aoristi εἴ κεν iunctum invenitur, ut Od. ζ. 282. et aliis in locis apud Schaeferum in Meletem. p. 51. quo clarius intelligi potest, Homericum εἴ κεν usu certe aliud esse quam ἤν, etsi idem est significatione. Hinc recte Schaeferus his exemplis non est usus in Append. ad Bastii epist. crit. p. 26. ubi κἂν pro καὶ ἐὰν cum indicativo tueri studet, qua quidem de re non praeripiam, quae Erfurdtius meus admonebit. Homericum quidem sermonem qui non putant ad grammaticas leges exigendum esse, hoc velim meminerint, si quibusdam in rebus hic alias leges sequitur, eas non esse nullas, et, si eae leges 19
etiamnum magnam partem latent, id et ab recensionum varietate, et ab eo repetendum esse, quod hae res incredibilem quamdam sibi curam diligentiamque poscunt. Vt hoc utar exemplo, quis non fateatur soloecismi speciem habere hos versus:

> ὁππότεροι πρότεροι ὑπὲρ ὅρκια πημήνειαν,
> ὧδε σφ' ἐγκέφαλος χάμαδις ῥέοι, ὡς ὅδε οἶνος.

Non potuit tamen quidquam rectius dici. Nam etsi metrum et πημανέουσιν et πημήνωσιν ferebat, neutrum tamen dici poterat, quod utroque modo indicaretur, fore, qui foedus violarent. Hoc vero, quod posuit, idem est

ac si dixisset, *εἰ ποτεροὶ πρότεροι ὑπὲρ ὅρκια πημήνειαν*, *utinam male pereant*, *si qui priores foedus violent.* Hinc non raro, ubi nihil vitii est, doctis viris orta dubitatio: ut quum Schaeferus in Melet. p. **109.** in Homerico hymno Cereris v. **274.** verba *ὄργια ὑποθήσομαι, ὡς ἂν ἐμὸν νόον ἱλάσκοισθε*, soloecismo foedari putabat. Quo in loco optativus, quem codex habet, servatus est etiam a Wolfio, ob rationem illam, quam supra iam tetigi, quaeque satis ex tali loco, qualis hic est Od. *μ.* **156.** perspici poterit:

> *ἀλλ' ἐρέω μὲν ἐγών, ἵνα εἰδότες ἤ κε θάνωμεν,*
> *ἤ κεν ἀλευάμενοι θάνατον καὶ κῆρα φύγοιμεν.*

Sic optativus recte positus est Iliad. *η.* **342.** *ϑ.* **291.** *κ.* **166. 171.** *ρ.* **640.** Od. *β.* **53.** s. *κ.* **434.** *π.* **257.** *ω.* **532.** Posset optativus etiam Od. *ι.* **356.** *κ.* **341.** defendi, ubi nuper coniunctivo cessit. Defendi posset etiam *ν.* **402.** ubi tamen cum Schaefero ad Eurip. Pors. p. **564.** coniunctivum praeferam, reponendum etiam Iliad. *γ.* **436.** (fortasse etiam *ε.* **215.** quamquam ibi defendi potest optativus, si locus sic intelligatur, ut Od. *π.* **103.**) *ζ.* **432.** *ι.* **245. 397.** *ψ.* **487.** Od. *ξ.* **183. 184.** (de quo loco iam monuit Schaeferus ad Eurip. Pors. p. **564.**) *ρ.* **250.** Defendi poterit optativus etiam Iliad. *η.* **340.** *κ.* **307.** Od. *δ.* **600.** *η.* **33.** *ο.* **21.** quamquam non ubique eodem modo. Defendendus videtur etiam Iliad. *ψ.* **494.** Od. *ζ.* **286.** contra Schaeferum in Melet. p. **122.** s. ac necessario defendendus est Od. *α.* **47.** quem locum ibidem sollicitavit Schaeferus. Contra con-
20 iunctivus recte post praeterita, certis quidem conditionibus usurpatur, ut Iliad. *δ.* **485.** *ε.* **128.** *κ.* **225.** Od. *γ.* **320.** Defendi potest Iliad. *π.* **100.** sed praetulerim tamen cum aliis libris optativum. Hic, opinor, aliquando coniunctivum etiam ex his locis expellet: Iliad. *β.* **4.** *δ.* **230.** *ε.* **567.** *ν.* **649.** *ξ.* **522.** *ο.* **23. 598.** *π.* **650.** *ω.* **581.** Od. *γ.* **2.** *ι.* **102.** *κ.* **24.** *π.* **369.**, quibus adde *ι.* **377.** *σ.* **348.** *υ.* **286.** ex quibus locis, quorum emendationem occupatam video a censore Homeri editionis

Wolfianae in Diar. litt. Ienens. 1809. n. 247. p. 154. rarior optativi forma, δυίη, ἀναδυίη, ut φυίη, quod alibi Theocrito a me vindicatum, nunc etiam Buttmannus in Gr. gr. p. 309. commemoravit, recipietur aliquando in verbi temporum modorumque enumerationem. Quod si quis me temerius sentire de constituenda Homeri lectione putabit, is si consideraverit, quantum in hoc genere vel duae postremae Wolfii editiones discrepent, mutabit spero sententiam. Quin his ipsis locis, quos modo dixi emendandos mihi videri, aliquot alios adiicere debuissem, nisi novissima editio occupasset, quae in schedis meis dudum reposita habebam.

DE CANTICO IN ROMANORVM FABVLIS SCENICIS DISSERTATIO *).

3 Quid Romani in tragoediis et comoediis canticum appellassent, satis videbatur constare, quum Car. Aug. Boettigerus, vir celeberrimus, in dissertatione de quattuor aetatibus rei scenicae apud veteres, quam Vimariae a. cIↃIↃccxcviii. edidit, p. 15. novam de ea re opinionem afferret. Cuius viri quo maior est in his rebus auctoritas, tanto minus mirer, si multis persuaserit. Me quidem si in his non esse profiteor, ipse, quae est eius comitas, dissentientem facile feret; aliis autem non ingratum fortasse fecero, si ostendero, cur ab eo dissentiendum putem. Sic autem ille statuit, finito quoque actu actorem primarium ad tibiam saltando spectatores oblectasse, idque vocatum esse canticum. Atque hoc quidem non est dubium, quin finito actu, ante quam rursum in scenam histriones prodirent, interdum tibicen cantu tibiae aliquod spectatoribus oblectamentum exhibuerit: produxitque in eam rem Boettigerus idoneum testem, Plautum, qui in Pseudolo I. 5, 160. sic dicit:

Tibicen vos intereu hic delectaverit.

Nihil tamen ex hoc loco aliud collegerim, quam, quod dixi, interdum hoc factum videri. Aliud, sed diversi ge-

*) Edita est a. 1811.

neris exemplum, in Sticho est, actu V. scena 4, 5, et 6. Sed habet Boettigerus alium auctorem, Donatum, qui in argumento Terentii Andriae p. 85. ed. Westerh. sic scribit: *est igitur attente animadvertendum, ubi et quando scena vacua sit ab omnibus personis, ut in ea chorus vel tibicen audiri possit: quod quum viderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere.* Hic vero nescio an etiam infirmet Boettigeri sententiam. Quum enim chori mentionem faciat, hoc videtur dicere, ubi in Latinis fabulis scena a spectatoribus vacua sit, ut, si istae Graecae essent fabulae, chorus vel tibicen audiri possit, ibi actum finitum debere intelligi. Certe quum tibicinem 4
commemoraret, respicere potuit *διαύλιον*. Scholiastes Aristophanis ad Ran. 1282. quem ipsum locum non neglexit Boettigerus: *φασὶ δὲ διαύλιον λέγεσθαι, ὅταν ἡσυχίας πάντων γενομένης, ἔνδον ὁ αὐλητὴς ᾄσῃ.* Quamquam hoc incertum est. Vtut sit, illud certe e Donati verbis non videtur colligi posse, apud Romanos semper finito actu auditum esse tibicinem. Nam quid est, quod Vitruvius, qui in praefatione ad libr. V. de archit. sic scribit: *Graeci quoque poetae comici, interponentes e choro canticum, diviserunt spatia fabularum: ita partes cubica ratione facientes, intercapedinibus levant actorum pronunciationes:* quid est, quod hic Graecos tantum comicos, non etiam Latinos commemorat? Sed aliud affert Boettigerus. In Terentii Heautontimorumeno in fine scenae secundae (primam dicere volebat) actus quinti Menedemum intro abire, ut filio Chremetis animum patris declaret, et, quum interea Chremes duo versiculos loquutus esset, redire cum huius filio, rebus omnibus transactis. Quod quoniam parum verisimile videatur, hic putat intercessisse canticum, ab actore primario ad tibiam saltatum. Quid vero, quum ibi non finiatur actus? immo, quum ibi tibicen ne potuerit quidem canere? Videamus ipsa Terentii verba.

ME. Itane vis? CH. ita. ME. fiat. CH. ac iam,
uxorem ut accersat, paret.
Hic ita, ut liberos est aequom, dictis confutabitur.

Sed Syrum. ME. quid eum? CH. egone? si vivo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro deridiculo ac delectamento putat.
Non, ita me di ament, auderet facere haec viduae mulieri,
Quae in me fecit.

Hic in medio versu scena finitur, quemadmodum in eiusdem versus medio scena, quae sequitur, incipit. Parum spatii Menedemo ad res intus transigendas relictum esse fateor. At paullo plus ei concedemus. Nunc enim admodum nihil habet, qui postquam illud *quid eum* interrogavit, tamen antequam introiret, audire debuerit, quid
5 responderet Chremes. Cur vero istud *quid eum* interrogat? De Syrone ille hic sollicitus sit, ubi longe alia ei curae cordique sunt? Tu vero tribue haec verba Chremeti, qui ipse se, quid Syro facturus sit, interrogat. Ita Menedemus abierit, postquam Chremes dixerat, *ac iam, uxorem ut arcessat, paret:* satisque temporis habebit, quo rem omnem Clitiphoni paucis exponat: praesertim quum Chremes quinque reliquos versus meditabundus secum loquatur. Iam quaero, ubi hic tibicinis cantui locus sit? Vtrumne statim ut Menedemus abiit? At quis hoc ferat, Chremetem iram indignationemque suam differre, donec tibicen spectatores, nihil hic minus quam tibiae cantum desiderantes, dicamne delectaverit, an enecuerit? An vero in media Chremetis oratione? Multo mehercule minus. An denique finita ea? At in medio versu? Quin ob id ipsum in medio versu finis et initium duarum scenarum conveniunt, ut interpellari a Clitiphone Chremetis sermonem appareat. Facessat ergo hinc tibicen, cui si erat in media aliqua scena tibiis canendum, accommodatior locus monstrari poterat III. 1. post v. 98. Cum tibicine ex isto quidem Terentii loco simul, opinor, illum quoque abire iussimus, qui ibi ad tibiam saltasse dicebatur. Sed omnino unde illud, ad cantum tibicinis saltatum fuisse a quoquam, et quidem a primario histrione? De hac salta-

tione, inquit, accipienda sunt verba parum intellecta, quae in didascaliis fabularum Terentianarum reperiuntur: *egit Ambivius.* Nescio quo argumento hoc dicat, mirorque placere ei interpretationem, quae ab omni verisimilitudine abhorreat, displicere illam, quae fieri vix potest quin vera sit. Nam ut tantisper concedamus, in usu fuisse aliquam inter actus mimicam saltationem, quis credat eam dignam esse habitam, quae in didascaliis commemoraretur, quum ne ad ipsam quidem fabulam pertineret; illud autem non fuisse adnotatum, qui histriones primas partes egissent? Et cur duo fere memorantur, qui egerint? ut in Andria, in Eunucho, in Heautontimorumeno, in Phormione: *egerunt L. Ambivius Turpio et L. Atilius Praenestinus.* In Adelphis: *egere L. Atilius Praenestinus, Minutius Prothymus.* Magis etiam rem declarat Hecyra. Ad eius primum prologum v. 1. ita scribit Donatus: *virtute actorum L. Ambivii et L. Turpionis est* 6 *commendata.* Ex titulo, in quo est, *egit L. Ambivius Turpio: placuit:* coniicias scribendum esse, *virtute actorum, et L. Ambivii Turpionis*, nisi nomen actoris secundarum partium excidit. Idem ad initium secundi prologi: *nam totiens expulsa fabula quomodo honeste revocari potuit in proscenium, nisi primo ipsa impudentia pro fiducia proferretur? deinde actor peritissimus ipse Ambivius probaret et poetam et comoediam, cuius auctoritas elucet ex verbis?* Sed quid Donato auctore utor, quum ipse in eo prologo Ambivius v. 31. de se testimonium edat?

Primo actu placeo: quum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores, populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Ego interea meum non potui tutari locum.

Haec, opinor, nihil dubitationis relinquunt, quid sit illud, *egit Ambivius.*

Sed progrediamur. De eadem ista mimica saltatione, quae inter actus exhibita fuerit, haec quoque didascaliarum verba, *modos fecit Flaccus*, intelligenda

putat Boettigerus, et ita quidem, ut Flaccum pythaulen fuisse existimet. Huic quoque opinioni auctorem adhibet Donatum, cuius e libello de tragoedia et comoedia haec verba profert: *diverbia histriones pronunciabant: cantica vero temperabantur modis non a poeta, sed a perito artis musicae factis.* Quae sit huius argumenti vis, non perspicio: nisi si ita ratiocineris, quoniam inter actus tibicen cecinerit, hos modos fecisse Flaccum. At non ante sic liceret concludere, quam ubi haec tria demonstrata essent, primo, tibicinem non aliter in comoedia, nisi inter actus, auditum esse; deinde hunc tibicinis cantum vocatum esse canticum; denique modos facere esse canere tibia. Haec omnia secus esse, infra apparebit. Nunc illud quaeram, quo iure Flaccus pythaules habeatur. Non infitior, periti tibicinis mentionem fieri in didascaliis potuisse. Tamen multo veri similius videtur, non tibicinem, sed, quem Donatus dicit artis musicae peritum, qui modos tibicini praescripserit, intelligendum esse. Et
7 sic hoc interpretati sunt etiam Salmasius ad Scriptt. Hist. Aug. p. 70. et du Bos in meditationibus de poesi et pictura vol. III. p. 180. aliique. Ac nisi haec vera interpretatio esset, prorsus inepte Donatus poetae mentionem iniecisset, modos non a poeta, sed a perito artis musicae factos dicens. Pergit vero ille sic: *neque enim omnia iisdem modis in uno cantico agebantur, sed saepe mutatis: ut significant, qui tres numeros in comoediis ponunt, qui tres continent mutatos modos cantici illius. Qui huiuscemodi modos faciebant, nomen in principio fabulae et scriptoris et actoris superponebant. Huiusmodi adeo carmina ad tibias fiebant, ut his auditis multi ex populo ante discerent, quam fabulam acturi senici essent, quam omnino spectatoribus ipsis antecedens titulus pronunciaretur* *). Haec non usque quaque

---

*) Tractarunt hunc locum G. A. B. Wolffius in libello de actibus et scenis p. 19. et A. G. Langius in Vindiciis tragoediae Romanae p. 44. qui vidit scribendum esse interpunctione mutata: *Illius, qui huiuscemodi modos faciebat, nomen* etc.

aut plana aut mendo vacua sunt. Quod dicit, tres numeros, qui mutatos modos cantici contineant, in comoediis poni solitos esse, vix aliter potest intelligi, quam ut iis cantici versibus, in quibus mutabantur modi, adscriptos putemus numeros I. II. III. Simile quiddam commemorat in praefatione ad Eunuchum his verbis: *saepe tamen mutatis per scenam modis cantica mutavit: quod significat titulus scenae, habens subiectas personis litteras M. M. C.* Itaque ei scenae, in qua canticum esset mutatis modis, litterae M. M. C. quae mutari modos cantici indicarent, praemittebantur, quod etiam Salmasio placet ad Scriptt. H. A. p. 495. ipsi autem cantico, si recte coniicio, suis locis addebantur numeri I. II. III. ut, ubi fieret ista mutatio, intelligeretur. Quod inde dicit, qui huiuscemodi modos fecerint, nomen in principio fabulae et scriptoris et actoris superposuisse, nemo non sentiet, scriptorem non satis apte de poeta intelligi posse. Hoc enim ad fabulam totam, non ad modos pertinebat: neque qui modos faciebat, curare opus habebat, cuius poetae ea fabula esset, sed illud erat indicandum, quis modos fecisset, et quis actor canticum, cui facti erant modi, saltaret. Quare scriptor dici videtur ille artis musicae peritus, qui modos fecerit: nec, si recte sentio, aliud quidquam continetur Donati verbis, quam in principio fabulae adscriptum fuisse id ipsum, quod in titulis ordine inverso legimus: *egerunt L. Ambivius Turpio, L. Atilius Praenestinus: modos fecit Flaccus.* Neque repugnant reliqui loci, in quibus Flacci mentionem facit Donatus: 8
in praefatione ad Eunuchum: *item modulante Flacco Claudio tibiis dextra et sinistra, ob iocularia, multa permixta gravitate.* Et in praefatione ad Hecyram: *modulatus est eam Flaccus Claudius tibiis paribus.* Et in praefatione ad Phormionem: *modos faciente Flacco Claudii f. tibiis Serranis.* Nam *modos fecit et modulatus est* significat ἐμελοποίησεν, ut recte iudicavit Salmasius ad Scriptt. H. A. p. 70. Cicero de Or. III. 26. 102. *neque id actores prius viderunt, quam ipsi poetae, quam denique illi etiam, qui fecerunt modos, a quibus utrisque summitti-*

tur aliquid, deinde augetur, extenuatur, inflatur, variatur, distinguitur. Sed redeo ad Donati locum, de quo disputabam. Ac reliqua verba ut nunc leguntur, tam sunt inepta, ut dubitari non possit, quin corrupta sint. Nam quis credat ante ipsum fabulae initium unquam carmen aliquod ex ea fabula ad tibiam cantatum esse? Potius hoc equidem Donatum dicere arbitror, usitatum fuisse, ut ante quam histriones in scenam prodirent, immo ante quam fabulae titulus pronunciaretur, tibicen tibia modos caneret eos, qui deinde canticis essent adhibendi. Quare sic scribendum puto: *huiusmodi adeo carmina* ***assis tibiis*** *fiebant, ut his auditis multi ex populo ante discerent, quam fabulam acturi scenici essent, quam omnino spectatoribus ipsis antecedens titulus pronunciaretur.* De ista tituli pronunciatione, in qua nunc fabulae, nunc poetae nomen primum locum tenebat, idem Donatus in praefatione ad Andriam: *pronunciataque est Andria Terenti, ob incognitum adhuc nomen poetae, et minoris apud populum auctoritatis ac meriti.* Et in praefatione ad Eunuchum: *haec edita tertium est, et pronunciata Terenti Eunuchus, quippe iam adulta commendatione poetae, ac meritis ingenii notioribus populo.* Et in praefatione ad Adelphos: *hanc dicunt ex Terentianis secundo loco actam, etiam tum rudi nomine poetae. Itaque sic pronunciatam, Adelphoe Terenti, non Terenti Adelphoe, quod adhuc magis de fabulae nomine poeta, quam de poetae nomine fabula commendabatur.*

Apertum iam esse arbitror, nec Flaccum pythaulen fuisse, et tibicinem cecinisse, ante quam ullus in scena actor apparuisset. Nunc videamus, quid canticum sit. Diomedes libro III. p. 489. *membra comoediarum tria*
9 *sunt: diverbium, canticum, chorus.* Et statim: *diverbia sunt partes comoediarum, in quibus diversorum personae versantur.* Tum paullo post: *in canticis autem una tantum debet esse persona, aut, si duae fuerint, ita debent esse, ut ex occulto una audiat, nec colloquatur, sed secum, si opus fuerit, verba faciat.* Et deinde: *Latinae vero comoediae chorum non habent,*

sed duobus tantum membris constant, *diverbio et cantico.* Et p. 488. *Latine fabulae appellantur*, *sive fatibulae. In Latinis enim fabulis plura sunt cantica*, *quae canuntur.* Vel haec satis docent, cantica, quae fere idem erant, quod apud Graecos ἀπὸ σκηνῆς vocabatur, partes ipsarum fuisse fabularum, non saltationem ad tibiam, quae inter actus spectatorum oblectandorum caussa exhiberetur. Confirmant hoc etiam haec Donati, in praefatione ad Andriam: *diverbiis et canticis lepide distincta est:* ad Eunuchum: *diverbia multa saepe pronunciata*, *et cantica saepe mutatis modis exhibita sunt:* ad Hecyram: *cantica et diverbia summo in hac favore suscepta sunt:* ad Phormionem: *totaque diverbiis facetissimis et gestum desiderantibus scenicum*, *et suavissimis ornata canticis fuit.* Haec omnia apertum est sic dici, ut partes fabularum, et quidem quae non solo gestu, sed etiam oratione et cantu constiterint, intelligi debeant. Addam his Quintilianum XI. 3. 167. *pleniore tamen haec canali fluunt*, *vos*, *A l b a n i t u m u l i a t q u e l u c i: nam cantici quiddam habent*, *sensimque resupina sunt: s a x a a t q u e s o l i t u d i n e s v o c i r e s p o n d e n t.* Hoc quoque loco iam usus est du Bos in meditationibus de poesi et pictura vol. III. p. 177. Alios duos Quintiliani locos, I. 8. 2. et 10, 23. quorum alterum idem du Bos commemoravit, praetereo, quod in his incertum est, an de scenicis canticis sermo sit. Rectius huc trahi posset canticum a Macrobio Sat. II. 7. commemoratum, cuius clausula fuit, τὸν μέγαν Ἀγαμέμνονα, quod tamen, etsi ex tragoedia sumptum, non in tragoedia ab Hyla, histrione mimico, agebatur. Sed apertius Cicero ad div. IX. 22. *itaque non modo in comoediis res ipsa narratur: ut ille in Demiurgo*, *m o d o* (*forte nosti canticum*, *meministi Roscium*) *i t a m e d e s t i t u i t n u d u m.* Suetonius Ner. c. 39. *et Datus*, *Atellanarum histrio*, *in cantico quodam*, ὑγίαινε, πάτερ, ὑγίαινε, μῆτερ, *ita demonstraverat*, *ut bibentem*, *natantemque faceret*, *exitum C. Claudii Agrippinaeque significans; et in novissima clausula*, *O r c u s v o b i s d u c i t p e d e s*, *senatum gestu notaret.*

10 Idem Galb. c. 13. *siquidem Atellanis novissimum canticum exorsis, venit io simus a villa, cuncti simul spectatores consentiente voce reliquam partem retulerunt, ac, saepius versu repetito, egerunt.* Hoc quidem in loco canticum est chori seu catervae. Nam quum a cantu ductum sit hoc nomen, per se non indicat, utrum unius an plurium cantus intelligatur. Itaque Vitruvius, cuius locum supra attuli, *e choro canticum* dixit, carmen a choro cantatum significans. Sic etiam Phaedrus fab. V. 7. 25.

Tunc chorus ignotum more docto canticum
Insonuit, cuius haec fuit sententia:
Laetare incolumis Roma, salvo principe.

Sic etiam v. 31. Inde *cantores* de caterva apud Ciceronem pro P. Sextio c. 55. qui Graecis *χορευταί.* Sed quum in tragoediis et comoediis apud Romanos unus tantum caneret, isque solus secum aliquid, non cum aliis, loquens, factum est, ut canticum saepissime de *μονῳδίᾳ* diceretur, quo vocabulo usus est Donatus, canticum significans, ad Terentii Hec. V. 3, 18. Operae pretium faceret, qui cantica in Terentii Plautique fabulis a diverbiis distingueret, quod in Plauto plerumque facilius est, quam in Terentio.

Satis demonstrasse mihi videor, cantica et partes ipsarum fuisse fabularum, neque oratione et vocis cantu caruisse. Tamen nondum otium nobis facit Boettigeri disputatio. Nam hic, quum illud Plauti, de quo supra dictum est, commemorasset,

Tibicen vos interea hic delectaverit,

hinc, inquit, *etiam intelligi posse puto, quid in scena actitaverit Roscius ille, summus aetate Ciceronis artifex, et gestuum mira varietate et veritate laudatissimus, quid Aesopus, quid alii tragoedi et comoedi tunc temporis nobilissimi. Aluit Roscius, ut ex oratione Ciceronis pro eo novimus, gregem histrionum, quibus ipse monstraret gestus et artem histrioniam. Quotiescumque*

igitur operam suam aedilibus aliisque ludorum scenicorum editoribus locaret, ipse, quod summum in arte eius habebatur, egit cantica ad tibicinem, diverbiis sive dialogis gregi suo relictis. Ipsa posui viri celeberrimi verba, quo ne dubium esset lectoribus, Roscium Aesopumque ei visos esse nihil praeter cantica egisse, et 11
haec quoque expressisse tantum gestu, non pronunciasse aut cecinisse. Non vereor, ne cui hoc credibile videatur, praesertim recordanti, quae Plutarchus de Cicerone in vita eius scribit p. 1582. ed. Steph. λέγεται δὲ καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἧττον νοσήσας τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὴν ὑπόκρισιν, τοῦτο μὲν Ῥωσκίῳ τῷ κωμῳδῷ, τοῦτο δ' Αἰσώπῳ τῷ τραγῳδῷ προςέχειν ἐπιμελῶς. At, inquis, habebat fortasse vir doctissimus, quae pro sua illa opinione afferret. Videamus. Vtrumne haec Ciceronis pro Archia 8. 17. *quis nostrum tam animo agresti ac duro fuit, ut Roscii morte nuper non commoveretur? qui quum esset senex mortuus, tamen propter excellentem artem ac venustatem videbatur omnino mori non debuisse. Ergo ille corporis motu tantum amorem sibi conciliarat a nobis omnibus: nos animorum incredibiles motus celeritatemque ingeniorum negligemus?* Sane ita hic loquitur Cicero, ac si omnis Roscii ars in solo corporis motu posita fuisset. Verum quis non intelligat, in histrione, praesertim si cum poeta comparetur, gestum magis, quam quidquam aliud, laudari debuisse? An hoc afferet eiusdem Ciceronis in III. de orat. 26. 102. *numquam agit hunc versum Roscius eo gestu, quo potest,*

> *Nam sapiens virtuti honorem praemium,*
> *haud praedam, petit,*

sed abiicit prorsus, ut in proximos,

> *Et quid video, ferro septus possidet*
> *sedes sacras,*

incidat, adspiciat, admiretur, stupescat. Quid ille alter:

> *Quid petam praesidi?*

quam leniter, quam remisse, quam non actuose. Instat enim,

O pater, o patria, o Priami domus,

in quo tanta commoveri actio non posset, si esset consumpta superiore motu et exhausta. At licebit monere, agere actorem dici etiam ea, quae cum motu gestuque aliquo pronunciat. Diomedes p. 488. *nam et agi fabula, non referri ab actoribus dicitur.* An denique hoc proferet ex I. de or. 60. 254. *solet idem Roscius dicere, se, quo plus sibi aetatis accederet, eo tardiores*
12 *tibicinis modos et cantus remissiores esse facturum.* Cum quo loco alius congruit de legg. I. 4. 11. *quemadmodum Roscius, familiaris tuus, in senectute numeros in cantu leniverat* (sic fortasse pro *cecinerat* scribendum*)) *ipsasque tardiores fecerat tibias.* Haec vero per se sola non multum probatura essent, quum neque aperte indicetur, cecinisse alium, quam ipsum histrionem, neque, si ita factum est, non egisse eum diverbia appareat. Sed accedit fortasse aliquid ponderis ex his locis. T. Livius VII. 2. *Livius post aliquot annos, qui ab saturis ausus est primus argumento fabulam serere, (idem scilicet, id quod omnes tum erant, suorum carminum actor) dicitur, quum saepius revocatus vocem obtudisset, venia petita puerum ad canendum ante tibicinem quum statuisset, canticum egisse aliquanto magis vigenti motu, quia nihil vocis usus impediebat: inde ad manum cantari histrionibus coeptum, diverbiaque tantum ipsorum voci relicta.* Valerius Maximus II. 4, 3. de eodem Livio: *isque sui operis actor, quum saepius a populo revocatus vocem obtudisset, adhibito pueri et tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit.* Lucianus de saltatione c. 30. T. II. p. 286. πάλαι μὲν γὰρ αὐτοὶ καὶ

---

*) Muretus (orat. 19. vol. II, p. 385.) in Cicerone leger *inciderat*, quod non probaverim. Multo minus *ceciderat*, qu multi libri habent, ut id sit a *cadere* dictum, ferri pote Melius conveniret *inciderat*.

ᾖδον καὶ ὠρχοῦντο· εἶτ᾽, ἐπειδὴ κινουμένων τὸ ἆσθμα τὴν ᾠδὴν ἐπετάραττεν, ἄμεινον ἔδοξεν ἄλλους αὐτοῖς ὑπᾴδειν. Gellius XX. 3. *Sicinnium genus veteris saltationis fuit. Saltabundi autem canebant, quae nunc stantes canunt.* Isidorus Orig. XVIII. 44. *orchestra autem pulpitus erat scenae, ubi saltator agere posset, aut duo inter se disputare. Ibi enim poetae comoedi et tragoedi ad certamen conscendebant, iisque canentibus alii gestus edebant.* Alium locum Eusebii in chronico p. 155. *Pylades Cilix pantomimus, quum veteres ipsi canerent et saltarent, primus Romae chorum et fistulam sibi praecinere fecit*, accurate tractavit Salmasius ad Scriptt. H. A. p. 491—504. ostenditque alio spectare, quam ad hunc morem, de quo Livius et Valerius Maximus loquuntur. Ex his vero luce clarius apparet, histriones diverbia pronunciasse, cantica autem egisse tantum, canente alio. Et, si hic mos, ut ex Livii verbis videtur colligi posse, semper observatus est, hoc certe extra dubitationem erit positum, Roscium Aesopumque cantica tacentes egisse, sive saltasse. Saltare enim tragoediam dicitur, qui gestus agit; cantare, qui versus canit. Vnde saltare proprium est histrionis, cantare cantoris. Distincte de utraque re loquitur Suetonius in Caligula c. 54. *idem cantor, atque saltator.* Et statim: *canendi ac saltandi volu-* 13
ptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret, quo minus et tragoedo pronuncianti concineret, et gestum histrionis, quasi laudans vel corrigens, palam effingeret. Idem in Nerone c. 46. *observatum etiam fuerat, novissimam fabulam cantasse eum publice, Oedipodem exsulem, atque in hoc desiisse versu:*

θανεῖν μ᾽ ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

Sed haec iam accuratissime exposuit Salmasius ad Scriptt. H. A. p. 352. et 503. Alia vero hic oritur quaestio, semperne cantica ab aliis cantata fuerint, quam a quibus gestu exprimerentur, an interdum etiam histriones ipsi simul et saltaverint et cantaverint fabulam. Hoc postremum

colligas fortasse ex his Suetonii verbis in Nerone c. 21. *tragoedias quoque cantavit personatus. Inter caetera cantavit Canacen parturientem, Oedipodem excaecatum, Herculem insanum. In qua fabula fama est tirunculum militem, positum ad custodiam aditus, quum eum ornari ac vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendae opis gratia.* At hic quidem, ut praecedentia docent, et Dio Cassius in fine libri XLI. de citharoedis sermo est, cantica e Graecis fabulis cantantibus. Eodemque Plinii locus spectat in Hist. Nat. XXXVII. 2. sect. 7. quem recte explicuit Casaubonus ad Suetonii locum. Sed Horatius aperte cantorem et histrionem eumdem esse significat, quum dicit,

donec cantor, vos plaudite, dicat.

Sunt, qui eodem referant etiam haec Ciceronis in orat. pro P. Sextio c. 55. *nam quum ageretur togata, Simulans, ut opinor, caterva tota, clarissima concentione in ore impuri hominis imminens concionata est, huic vitae tuae, et, post principia atque exitus vitiosae vitae. Sedebat exanimatus: et is, qui antea cantorum convicio conciones celebrare suas solebat, cantorum ipsorum vocibus eiiciebatur.* Sed de hoc loco quid sentiam, supra indicatum est. Quin fateor potius, nihil dum me reperisse, unde certo intelligi posset, histrionem cantica interdum etiam cecinisse. In quam rem mox proferam locum Ciceronis non minus memorabilem, quam quae supra e III. de or. 26. 102. attuli, ubi de Aesopo canticum agente sic loquitur, ut non sine caussa
14 solum gestum, non etiam vocem cantumque commemorare videatur. Sed priusquam istuc veniam, illud non est praetereundum, quod Boettigerus Roscium Aesopumque non nisi cantica egisse, diverbia autem gregibus suis reliquisse dicit. Quis enim, etiam si omnes ea de re scriptores tacerent, sibi persuadeat, Ballionem et Aiacem in canticis ab Roscio et Aesopo, in diverbiis ab alio ignobiliore actore actum esse? quis, ut caetera praeteream, non videat, si qua scena, ut saepe, e cantico in diver-

bium abibat, non potuisse actorem, finito cantico, sine summa offensione spectatorum de medio tolli, aliumque eius loco Ballionem vel Aiacem suffici? Quod si opus est in re per se minime dubia testes afferre, apertum faciam, et Roscium et Aesopum etiam diverbia non solum egisse, sed etiam pronunciasse. Cicero de off. I. 31. 114. *ne scenici plus quam nos videantur habere prudentiae. Illi enim non optimas, sed sibi accommodatissimas fabulas eligunt; qui voce freti sunt, Epigonos, Medumque; qui gestu, Melanippam, Clytaemnestram: semper Rupilius, quem ego memini, Antiopam; non saepe Aesopus Aiacem.* Idem de or. I. 27. 124. *caeterarum homines artium spectati et probati, si quando aliquid minus bene fecerint, quam solent, aut noluisse, aut valetudine impediti non potuisse consequi id, quod scirent, putantur. Noluit, inquiunt, hodie agere Roscius; aut crudior fuit.* Et c. 61. 258. *itaque nos raucos saepe attentissime audiri video: tenet enim res ipsa atque caussa; at Aesopum, si paullum irrauserit, explodi.* Et II. 46. 193. *quid potest esse tam fictum, quam versus, quam scena, quam fabulae? tamen in hoc genere saepe ipse vidi, quum ex persona mihi ardere oculi hominis histrionis viderentur, spondalia illa dicentis:*

Segregare abs te ausus, aut sine illo Salamina ingredi?
Neque paternum adspectum es veritus?

Numquam illum adspectum dicebat, quin mihi Telamon iratus furere luctu filii videretur. At (sic scribe) *idem inflexa ad miserabilem sonum voce,*

quem aetate exacta indigem
Liberum lacerasti, orbasti, exstinxti;
neque fratris necis,
Neque gnati eius parvi, qui tibi in tutelam est traditus,

15 *flens ac lugens dicere videbatur.* Et in epist. ad div. VII. 1. *deliciae vero tuae, noster Aesopus, eiusmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret. Is iurare quum coepisset, vox eum defecit in illo loco, si sciens fallo.* Iamne apparet, non mutos in scena stetisse Roscium et Aesopum? Sed non possum, quin moneam, in hoc postremo Ciceronis loco observandum esse ter positum verbum *dicere.* Vnde apparet, non esse haec cantata. Et recte, ut in diverbio Telamonis et Teucri, quod contra, quae in Quaestt. Tusc. I. 44. 106. ex cantico quodam deprompta affert, *pressis et flebilibus modis, qui totis theatris maestitiam inferant, concini, septenariis ad tibiam fusis*, narrat. Indidem colligitur, vitiosum vocabulum *spondalia*, neque in *spondialia*, ut videbatur Adr. Turnebo, neque in *spondaulia* *), ut Salmasius volebat, mutari posse: quae coniecturae etiam propter alias causas admitti nequeunt. Codd. praeter vulgatam lectionem etiam *spondali illa* et *spondalli illa* habent. Quod si venia est de loco tam desperato suspicionem aliquam proferenti, facilius mihi persuadeam, litteras *li* vel *lli* errore librariorum ex sequente *illa* natas esse, quum Cicero scripsisset, *e sponda illa dicentis.* Non inepte certe credas Telamonem, *cuius corpus*, ut ipse in illa fabula de se praedicat apud Nonium p. 159. *annisque et aetate putrebat*, quum accepto de filii morte nuncio in lectulo consedisset, e sponda increpare Teucrum; Aesopumque, quod senile corpus ad iram furoremque gestu satis exprimendum vix esse idoneum sentiret, tanto magis sensus istos oculis significasse. Iam denique, quo res conficiatur, illum videamus locum, de quo supra dixi, in oratione pro P. Sextio, c. 56. *Quid fuit illud, quod, recenti nuncio de illo senatusconsulto, quod factum est*

*) Invenitur *spondalium* apud Diomed. p. 472. versu penultimo, quod ipsum Salmasius, et recte sane, *spondaulium* scribendum esse vidit. Sed Cicero si eo verbo usus est, certe non satisfaciunt, quae Osannus attulit in libro quem Germanice de Sophoclis Aiace scripsit p. 87. seqq.

in templo Virtutis, ad ludos scenamque perlato, consessu maximo, summus artifex, et mehercule semper partium in republica, tamquam in scena, optimarum, flens et recenti laetitia, et misto dolore ac desiderio mei, egit aperte multo gravioribus verbis meam caussam, quam egomet de me agere potuissem? Summi enim poetae ingenium non solum arte sua, sed etiam dolore exprimebat: quid enim? qui rempublicam certo animo adiuverit, statuerit, steterit cum Achivis. Vobiscum me stetisse dicebat: vestros ordines demonstrabat: revocabatur ab universis. Re dubia nec dubitarit vitam offerre, nec capiti pepercerit. Haec quantis ab illo clamori- 16
bus agebantur, quum iam, omisso gestu, verbis poetae, et studio actoris, et exspectationi nostrae plauderetur? Summum amicum, summo in bello, (nam illud ipse actor adiungebat amico animo, et fortassis homines propter aliquod desiderium approbabant) summo ingenio praeditum. Tum illa quanto cum gemitu populi Romani ab eodem paullo post in eadem fabula sunt acta: o pater — Me, me ille absentem, ut patrem, deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alii saepe in senatu patrem patriae nominarant. Quanto cum fletu de illis nostris incendiis ac ruinis, quum patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domum incensam eversamque, sic egit, ut, demonstrata pristina fortuna, quum se convertisset, haec omnia vidi inflammari, fletum etiam inimicis atque invidis excitaret. Pro dii immortales, quid, illa quemadmodum dixit idem, quae mihi quidem ita et acta et scripta videntur esse, ut vel a Catulo, si revixisset, praeclare posse dici viderentur. Is enim libere reprehendere et accusare populi nonnumquam temeritatem solebat, aut errorem senatus: o ingratifici Argivi, inanes Graii, immemores benefici. Non erat illud quidem verum: non enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem, a quo acceperant, non liceret: ne-

que unus in quemquam umquam gratior, quam in me universi: sed tamen illud scripsit disertissimus poeta pro me; egit fortissimus actor, non solum optimus, de me, quum omnes ordines demonstraret, senatum, equites Romanos, universum populum Romanum accusaret: exsulare sinitis, sistis pelli, pulsum patimini. Quae tum significatio fuerit omnium, quae declaratio voluntatis ab universo populo Romano in caussa hominis non popularis, equidem audiebamus: existimare facilius possunt, qui adfuerunt. Et, quoniam me huc provexit oratio, histrio casum meum toties collacrimavit, quum ita dolenter ageret caussam meam, ut vox eius illa praeclara lacrimis impediretur. Neque poetae, quorum ego semper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaque populus Romanus non solum plausu, sed etiam gemitu suo comprobavit. Vtrum igitur haec Aesopum potius pro me, aut Attium dicere oportuit, si populus Romanus liber esset, an principes civitatis? Nominatim sum appellatus in Bruto: Tullius, qui libertatem civibus stabiliverat. Millies revocatum est. Iam nemini posthac, spero, in mentem veniet, Roscium Aesopumque diverbia gregibus suis reliquisse, ipsos autem sola egisse cantica, nec vocem eorum
17 in scena esse auditam; multo minus, canticum dictum esse, si quando tibicen finito actu tibia cecinisset, aut ad istos tibicinis sonos actorem aliquem, et quidem primarum partium, nescio quid mimica saltatione expressisse. Sed illud non est in hoc Ciceronis loco negligendum, quod neque canere usquam dicit Aesopum, neque haec, quae in cantico erant, dicta ab eo, sed, quasi studiose illo verbo abstinens, acta refert. Quo fit, ut certe non labefactetur illud, quod Livius scribit, sola ab histrionibus diverbia pronunciata esse. Illa enim, *o pater*, et, *haec omnia vidi inflammari*, ex cantico esse, nisi metra docerent, ipse testatur Cicero in Quaestt. Tusc. I. 35. *at certe ei melius evenisset, nec tam flebiliter illa canerentur*,

Haec omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam evitari,
Iovis aram sanguine turpari.

Et III. 19. quum et hos versus, et illos, *o pater*, commemorasset, addit: *praeclarum carmen: est enim et rebus, et verbis, et modis lugubre.*

DISSERTATIO DE PRONOMINE *ΑΥΤΟΣ* *).

I.

De propria significatione pronominis αὐτός.

42 In magno illarum rerum numero, quae quod satis notae videntur, negligi plerumque, neglectae autem nonnumquam errorem parere solent, etiam usus pronominis αὐτὸς est. In cuius pronominis praecipuis significationibus explicandis si quid operae posuero, id non ingratum fore spero his, qui sciunt, nec bonum interpretem, nec probabilem criticum talium quaestionum tenuitate supersedere posse. Atque illud quidem non potest obscurum esse, quum nomen αὐτὸς ex adverbio αὖτε ortum sit, propriam eius significationem hanc esse, quasi quis *iteratum* dicat. Hinc apertum est, hoc nomen natura sua pronomen esse, quippe quod per se intelligi nequeat, nisi referatur ad aliquid, quod sit cogitatione iterandum. Itaque sive Graece αὐτός, sive Latine *ipse*, sive alia lingua aliter dicas, id proprie nihil aliud significat, quam *hic, de quo loquor.* Qui autem tali pronomine notionem eius rei, de qua loquitur, iterat, is facit hoc eo consilio, ut se quam

*) Edita est in Beckii Actis Seminarii Regii et Societatis philologicae Lipsiensis, vol. I. p. 42. seqq.

maxime de ista re loqui ostendat. Hinc primarius istius 43
pronominis usus in eo versatur, ut rem ab aliis rebus discernendam esse indicet. Itaque *ipse* oppositum habet alium. Ista vero discretio tot modis fieri potest, ut aliqui eorum pene sibi repuguent. Vt quod Polyphemus, quum ab Vlysse excaecatus esset, de patre suo Neptuno praedicat Odyss. ι. 520.

αὐτὸς δ᾽, αἴκ᾽ ἐθέλῃσ᾽, ἰήσεται, οὐδέ τις ἄλλος:

quod idem est, ac si dixisset *hic solus.* Illud Lucretii vero,

ipse Epicurus obit, decurso lumine vitae,

sic est dictum, ut non solus Epicurus, sed hic pariter cum hominibus omnibus significetur. Atqui hoc quoque in versu Epicurus, ut istic Neptunus, ab aliis discernitur, sed alio modo. Hoc enim dicit Lucretius, *quid alios memorem, quum Epicurus obierit?* Persequar nunc, quae in hoc genere, quod in plurimas partes diffusum est, praecipua reperiuntur, ita quidem, ut in solo Homero consistam, qui quod prima quasi stamina continet, unde omnis contexta est Graecorum oratio, in huiusmodi disputationibus omnibus primum debet locum obtinere.

II.

Αὐτὸς variis distinctionibus inservit.

Ac primo, quum quis *ipse* dicitur, nunc anima intelligi potest, secluso corpore: cuius quidem generis nullum exstat in Homerica poesi exemplum, sed non prorsus tamen dissimile est illud Odyss. λ. 601.

τὸν δὲ μέτ᾽ εἰσενόησα βίην Ἡρακληείην,
εἴδωλον· αὐτὸς δὲ μετ᾽ ἀθανάτοισι θεοῖσιν
τέρπεται ἐν θαλίῃς.

Obiter adiicio, quum in primo horum versuum anastrophen in praepositione admisi, id me scientem fecisse, qui 44
mihi videar demonstrare posse, grammaticorum praeceptionem, a qua illi Iliad. σ. 191. ipsi exceptionem sta-

tuunt, esse falsam: vide Schol. Ven. ad Iliad. β. 150. σ. 191. 400. Gazam p. 349 ed. Bas. 1541. Neophytum in commentariis ad Gazam p. 1064., qui nescio unde ex Dionysio periegeta exemplum afferat, quod Homeri est Iliad. σ. 400. Nunc corpus intelligitur, animae oppositum, ut in illo:

πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων· αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν.

Saepe opponitur is, qui *ipse* dicitur, iis rebus, quas ipse habet: Iliad. α. 46.

ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο,
αὐτοῦ κινηθέντος.

Od. τ. 329. et 332.

ὃς μὲν ἀπηνὴς αὐτὸς ἔῃ, καὶ ἀπηνέα εἰδῇ,
ὃς δ' ἂν ἀμύμων αὐτὸς ἔῃ, καὶ ἀμύμονα εἰδῇ.

π. 387.

εἰ δ' ὑμῖν ὅδε μῦθος ἀφανδάνει, ἀλλὰ βόλεσθε
αὐτόν τε ζώειν, καὶ ἔχειν πατρώϊα πάντα.

Ita in vexato illo loco, Iliad. λ. 49. (vide etiam μ. 77.)

αὐτοὶ δὲ πρυλέες σὺν τεύχεσι θωρηχθέντες
ῥώοντο,

hic sensus est: *equis suis aurigisque relictis, ipsi pedestrem pugnam ciebant.* Iliad. κ. 570.

νηῒ δ' ἐνὶ πρύμνῃ ἔναρα βροτόεντα Δόλωνος
θῆκ' Ὀδυσεύς, ὄφρ' ἱρὸν ἑτοιμασσαίατ' Ἀθήνῃ·
αὐτοὶ δ' ἱδρῶ πολλὸν ἀπενίζοντο θαλάσσῃ.

ψ. 291.

ἵππους δὲ Τρῳοὺς ὕπαγε ζυγόν, οὕς ποτ' ἀπηύρα
Αἰνείαν· ἀτὰρ αὐτὸν ὑπεξεσάωσεν Ἀπόλλων.

Sic etiam ζ. 40. 42., ubi observanda distinctio *αὐτὼ μέν*, 45 *αὐτὸς δέ*, et v. 25., ubi notanda inversio, *χρυσὸν δ' αὐτὸς ἔδυνε*, pro *αὐτὸς δὲ χρυσὸν ἔδυνε*. Similis inversio est Od. ρ. 124.

ὢ πόποι, ἦ μάλα δὴ κρατερόφρονος ἀνδρὸς ἐν εὐνῇ
ἤθελον εὐνηθῆναι, ἀνάλκιδες αὐτοὶ ἐόντες.

Saepe distinguuntur ii, quibuscum aliquis esse solet: Iliad. ε. 460.

ὣς εἰπὼν, αὐτὸς μὲν ἐφέζετο Περγάμῳ ἄκρῃ·
Τρωὰς δὲ στίχας οὖλος Ἄρης ὤτρυνε μετελθών.

θ. 4.

αὐτὸς δέ σφ' ἀγόρευε, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἄκουον.

τ. 302.

αὐτὸν δ' ἀμφὶ γέροντες Ἀχαιῶν ἠγερέθοντο,

ubi Achilles a familiaribus suis distinguitur. Aut quae circa sunt: Od. γ. 170.

ἢ καθύπερθε Χίοιο νεοίμεθα παιπαλοέσσης,
νήσου ἐπὶ Ψυρίης, αὐτὴν ἐπ' ἀριστέρ' ἔχοντες,

Chium. Est etiam, ubi totum parti opponitur: Iliad. η. 474.

ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτῇσι βόεσσιν.

Quin per idem pronomen eadem persona sibimet ipsi opponitur, ita quidem, ut aliquid alius rei adiumento, aliquid ipsa facere dicatur. Vide Iliad. θ. 75. ρ. 48. Interdum paullo obscurior, ut Od. ζ. 328.

τοῦ δ' ἔκλυε Παλλὰς Ἀθήνη·
αὐτῷ δ' οὔπω φαίνετ' ἐναντίη.

Preces eius, inquit, *audivit: ipsi vero non est ausa in conspectum venire.* Iliad. ι. 449.

ὅς μοι παλλακίδος πέρι χώσατο καλλικόμοιο,
τὴν αὐτὸς φιλέεσκεν:

ipse eam amabat, *neque ab aliis volebat amari.*

III.

Αὐτὸς significat vel, adeo, statim. *Indicat caritatem.*
Adverbium αὐτοῦ.

Alia ratio est, quum quid propterea, quia vel omni-
no, vel pro praesenti rerum statu praecipuum habetur, 46
ab aliis rebus distinguitur. Iliad. ζ. 450.

ἀλλ᾽ οὔ μοι Τρώων τόσσον μέλει ἄλγος ὀπίσσω,
οὔτ᾽ αὐτῆς Ἑκάβης, οὔτε Πριάμοιο ἄνακτος,
οὔτε κασιγνήτων.

Vide Odyss. ξ. 98. π. 251. 303. τ. 376. φ. 109. χ. 425. Hinc frequentissime cum deorum nominibus αὐτὸς iungitur: ut Iliad. β. 309. 827. δ. 167. ε. 51. 338. 433. ι. 445. κ. 329 μ. 27. 234. 236. ν. 58. 319. ξ. 54. ο. 610. π. 690. ρ. 178. 322. σ. 371. φ. 215. ω. 140. 360. Odyss. α. 384. γ. 76. δ. 181. ζ. 188. λ. 139. μ. 38. ν. 323. 387. ξ. 273. 310. 348. 357. π. 197. τ. 396. υ. 202. ψ. 185. ω. 401. hymn. Ven. 152. Ab hac significatione non multum deflectit illa, qua id indicatur, quod ante alias res memorabile accidit, ita ut per *vel* aut *adeo* exprimi possit, ut Iliad. μ. 429., ubi poeta multos vulneratos esse dicit διαμπερὲς ἀσπίδος αὐτῆς. Et β. 597.

στεῦτο γὰρ εὐχόμενος νικησέμεν, εἴπερ ἂν αὐταὶ
Μοῦσαι ἀείδοιεν.

Hinc usurpatur etiam, quum quid quasi de industria sic, neque aliter se habet: quod nos *gleich* vel *gerade* dicimus: Iliad. ν. 614.

ἤτοι ὁ μὲν κόρυθος φάλον ἤλασεν ἱπποδασείης
ἄκρον ὑπὸ λόφον αὐτόν.

Non multum abludit illa ratio, quum hoc pronomen addita praepositione σὺν celeritatis significandae caussa usurpatur: Iliad. ι. 193.

ταφὼν δ᾽ ἀνόρουσεν Ἀχιλλεὺς
αὐτῇ σὺν φόρμιγγι·

i. e. *statim, ut erat, cum cithara:* vide Schol. ad σ. 392. Sic etiam ξ. 498. Od. ν. 118. Idem quomodo sine ista praepositione dicatur, ostendi in dissertatione de ellipsi et pleonasmo in Graeca lingua p. 164. Exempla apud Homerum inveniuntur Iliad. ϑ. 24. 290. ι. 542. λ. 699.
47 υ. 482. ψ. 8. Odyss. ϑ. 186. ξ. 77. υ. 219. φ. 54. hymn. Merc. 69. 84. Euripides in Hippolyto v. 1202.

μάρπτει δὲ χερσὶν ἡνίας ἀπ᾽ ἄντυγος,
αὐταῖσιν ἀρβύλαισιν ἁρμόσας πόδα·

simulatque in curru constitit, prehendit habenas. Huc pertinet usus adverbii *αὐτοῦ*, quod quum proprie *hoc ipso* in loco significet, saepius tamen de tempore dicitur, ut sit pene idem quod *αὐτίκα*. Nos *auf der Stelle.* Eamdem significationem infra in adverbiis *αὔτως* et *ὧδε* videbimus.

Alius apud Homerum usus nominis *αὐτὸς* ille est, quum significandae caritatis caussa aliquis ipse aliquid fecisse dicitur: Iliad. ε. 734. et ϑ. 385.

πέπλον μὲν κατέχευεν ἑανὸν πατρὸς ἐπ' οὔδει,
ποικίλον, ὅν ῥ' αὐτὴ ποιήσατο καὶ κάμε χερσίν.

ο. 198. *οὓς τέκεν αὐτός.* Odyss. ξ. 141. *καί μ' ἔτρεφον αὐτοί.* Et huius quidem generis exempla exstant plurima.

IV.

Αὐτὸς sponte, solus, familiariter.

Congeri possent plures huiusmodi distinctiones, sed satis habeo duas adiicere, quae in primis memorabiles sunt. Quum enim, quae quis vi aut necessitate compulsus facit, non ipse facere videatur, interdum *αὐτὸς* idem significat quod *αὐτόματος*, *sponte.* Iliad. ρ. 254.

ἀλλά τις αὐτὸς ἴτω.

Sic etiam ψ. 591. Odyss. δ. 420. Deinde quoniam *αὐτὸς* saepe sic dicitur, ut ad communitatem coniunctionemque cum aliis hominibus respiciatur, interdum non multum interest, utrum aliquem ipsum, an solum intelligas, ut Iliad. ν. 729.

ἀλλ' οὔπως ἅμα πάντα δυνήσεαι αὐτὸς ἑλέσθαι.

υ. 310.

Ἐννοσίγαι' αὐτὸς σὺ μετὰ φρεσὶ σῇσι νόησον
Αἰνείαν, ἤ κέν μιν ἐρύσσεαι, ἦ κεν ἐάσῃς.

Odyss. ζ. 218. 48

ἀμφίπολοι, στῆθ' οὕτω ἀπόπροθεν, ὄφρ' ἐγὼ αὐτὸς
ἅλμην ὤμοιϊν ἀπολούσομαι.

φ. 193.

ἔπος τί κε μυθησαίμην·
ἦ αὐτὸς κεύθω;

Vt rem significantius exprimeret, *οἶος* addidit Od. *ξ*. 449.

ὃν ῥα συβώτης
αὐτὸς κτήσατο οἶος, ἀποιχομένοιο ἄνακτος.

Inde nonnumquam *αὐτὸς* etiam apertius est *solus*, ut Iliad. *ϑ*. 99.

Τυδείδης δ', αὐτός περ ἐών, προμάχοισιν ἐμίχθη.

φ. 466.

ἀλλὰ τάχιστα
παυσώμεσθα μάχης· οἱ δ' αὐτοὶ δηριαάσθων.

Odyss. *ο*. 311.

κατὰ δὲ πτόλιν αὐτὸς ἀνάγκῃ
πλάγξομαι.

Servarunt hanc significationem etiam Attici in formula *αὐτοί ἐσμεν*, qua utuntur, qui se ut inter amicos et familiares liberius loqui indicant. Vide Hemsterhus. ad Lucian. T. I. p. 230. Heusd. Spec. crit. in Plat. p. 30. Heindorf. ad Plat. Parmen. p. 220. Huius quoque usus prima vestigia apud Homerum reperiuntur. Odyss. *η*. 237. et *τ*. 104.

ξεῖνε, τὸ μέν σε πρῶτον ἐγὼν εἰρήσομαι αὐτή.

τ. 509.

ξεῖνε, τὸ μέν σ' ἔτι τυτθὸν ἐγὼν εἰρήσομαι αὐτή.

Nos *im Vertrauen*. Hinc videri possit Odyss. *ψ*. 75. recepta lectio,

ἔθελον δὲ σοὶ αὐτῇ
εἰπέμεν,

cedere debere alteri, *αὐτή*. At ne in dativo quidem est, quod reprehendi possit. Eodem modo haec intelligenda sunt, *γ*. 19.

λίσσεσθαι δέ μιν αὐτόν, ὅπως νημερτέα εἴπῃ,

49 et 327.

λίσσεσθαι δέ μιν αὐτόν, ἵνα νημερτὲς ἐνίσπῃ.

et *ξ*. 331. *τ*. 288.

ὤμοσε δὲ πρὸς ἔμ᾽ αὐτόν.

Simili ratione explicandus est locus difficillimus, Od. *ϑ.* 396., ubi quum Alcinous Phaeacum principes hortatus esset, ut dona Vlyssi conferrent, de Euryalo, qui iniquum se Vlyssi praebuerat, sic dicit:

Εὐρύαλος δέ ἑ αὐτὸν ἀρεσσάσϑω ἐπέεσσιν
καὶ δώρῳ.

Haeserunt hic viri docti, quum intelligerent, non de Vlysse ipso, sed de Euryalo ipso debere sermonem esse. Atque acute Stephanus Berglerus scribendum iudicavit *αὐτός.* Verum obstat vulgatae lectionis sinceritas, munita eo, quod Aristarchus et Herodianus, ut Scholiastes apud Porsonum refert, accentum prioris pronominis inclinabant, probante etiam Apollonio in libro de Syntaxi p. 142, 2. Quod si hoc dici statuemus, *illum familiariter sibi conciliet*, recte stabit antiqua lectio.

V.

Οὐδ᾽ αὐτὸς post μή, καὶ αὐτὸς post οὔ. Explicationis caussa additum. Explicatum per nomen.

Haec quidem attuli, ut ostenderem, quam variis distinctionibus inserviret pronomen *αὐτός.* Nunc quosdam eius usus pluribus persequar, postquam haec duo adiecero, unum, interdum in constructione huius pronominis figuram inveniri, quam *πρὸς τὸ νοούμενον* vocant grammatici. Iliad. *ω.* 569.

μή σε, γέρον, οὐδ᾽ αὐτὸν ἐνὶ κλισίῃσιν ἐάσω,

ubi constructio postulabat *μηδ᾽ αὐτόν*; et Od. *η.* 73.

οὐ μὲν γάρ τι νόου γε καὶ αὐτὴ δεύεται ἐσϑλοῦ,

ubi dicendum erat *οὐδ᾽ αὐτή.* Alterum, ut interdum *αὐτὸς* explicandi caussa post nomen ipsum adiicitur, veluti 50
in hymno Cereris v. 1.

Δήμητρ᾽ ἠΰκομον, σεμνὴν ϑεόν, ἄρχομ᾽ ἀείδειν,
αὐτήν, ἠδὲ ϑύγατρα τανύσφυρον,

(vide etiam v. 493.) ita nonnumquam praegredi *αὐτός*, et nomen explicationis caussa subiici: Iliad. *α*. 143.

ἂν δ' αὐτήν, Χρυσηΐδα καλλιπάρηον,
βήσομεν.

Ita interpungi postulat usus epicorum hic et alibi, ut Odyss. *τ*. 429.

βὰν ῥ' ἴμεν ἐς θήρην, ἠμὲν κύνες, ἠδὲ καὶ αὐτοί,
υἱέες Αὐτολύκου.

Hesiodus in Scuto Herc. 192.

ἐν δὲ καὶ αὐτός, ἐναρφόρος οὔλιος Ἄρης.

Vbi tamen verbum medium est inter pronomen et nomen, aut nulla admittenda est interpunctio, aut ante verbum ponenda, ut Iliad. *θ*. 442.

αὐτὸς δέ, χρύσειον ἐπὶ θρόνον εὐρύοπα Ζεὺς
ἕζετο.

Odyss. *ε*. 230. *κ*. 543.

αὐτὴ δ', ἀργυφέον φᾶρος μέγα ἕννυτο νύμφη.

Hic quidem ne quis ante *νύμφη* interpungat, etiam rhythmica observatio obstat, de qua vide Porsonum in Postscripto ad Odyss. *β*. 77.

VI.

Αὐτὸς, hic.

Sed veniendum est ad illos usus pronominis *αὐτὸς*, de quibus explicatius me dicturum esse promisi. Ac primo observandum est, Graecos, maximeque Homerum, saepe sic uti isto pronomine, ut Latino sermone per pronomina *hic* vel *ille* exprimi possit. Nos mira quadam proprietate, quum *αὐτὸς* simplicis pronominis loco positum per *derselbe* reddamus, aucta tamen vi huius voca-
61 buli non hoc nomine, sed altero, *er*, *sie*, uti cogimur, ideoque *αὐτὸ* cum vi quadam positum quomodo Germanice dicamus, non habemus, quum neque *dasselbe* isto

significatu dici possit, *es* autem ubique encliticum sit. Sed ut ad Graecos redeam, aliquot istius usus exempla sunt apud Homerum. Iliad. γ. 282.

αὐτὸς ἔπειθ' Ἑλένην ἐχέτω καὶ κτήματα πάντα·
ἡμεῖς δ' ἐν νήεσσι νεώμεθα ποντοπόροισιν.

η. 284.

Ἰδαῖ', Ἕκτορι ταῦτα κελεύετε μυθήσασθαι·
αὐτὸς γὰρ χάρμῃ προκαλέσσατο πάντας ἀρίστους.

θ. 242.

αὐτοὺς δήπερ ἔασον ὑπεκπροφυγεῖν κακότητα.

ι. 45.

ἀλλ' ἄλλοι μενέουσι καρηκομόωντες Ἀχαιοί,
εἰσόκε περ Τροίην ἐκπέρσομεν· εἰ δὲ καὶ αὐτοί,
φευγόντων.

129. (vide etiam 271.)

ἅς, ὅτε Λέσβον ἐΰκτιμένην ἕλεν αὐτός,
ἐξελόμην.

682.

αὐτὸς δ' ἠπείλησεν, ἅμ' ἠοῖ φαινομένηφιν
νῆας ἐϋσσέλμους ἅλαδ' ἑλκέμεν ἀμφιελίσσας.

ξ. 474.

αὐτῷ γὰρ γενεὴν ἄγχιστα ἐῴκει.

φ. 490.

δεξιτερῇ δ' ἄρ' ἀπ' ὤμων αἴνυτο τόξα·
αὐτοῖσιν δ' ἄρ' ἔθεινε παρ' οὔατα μειδιόωσα
ἐντροπαλιζομένην.

600.

αὐτῷ γὰρ Ἑκάεργος, Ἀγήνορι πάντα ἐοικώς,
ἕστη πρόσθε ποδῶν.

Odyss. δ. 444.

ἀλλ' αὐτὴ ἐσάωσε.

ε. 198. 52

αὐτὴ δ' ἀντίον ἷζεν Ὀδυσσῆος θείοιο.

Interdum sic etiam Attici. Aeschylus Prom. 440.

ἀλλ' αὐτὰ σιγῶ.

Vide Heindorfium ad Plat. Lys. p. 4.

VII.

Αὐτὸς omisso pronomine personali cuiuscumque personae.

Liberius in hoc genere dominata est lingua Graecorum, quum etiam de prima ac secunda persona nomine αὐτὸς usa est, omisso personae pronomine: Iliad. ν. 252.

οὐδέ τοι αὐτὸς
ἧσθαι ἐνὶ κλισίῃσι λιλαίομαι.

Sic etiam ξ. 276. τ. 89. Odyss. ν. 422. Et pro *me*. Iliad. ω. 503.

ἀλλ' αἰδεῖο θεοὺς, Ἀχιλεῦ, αὐτόν τ' ἐλέησον.

Sic etiam 430. *Nos*, η. 331.

αὐτοὶ δ' ἀγρόμενοι κυκλήσομεν ἐνθάδε νεκρούς.

Sic ο. 296. ρ. 634. Od. ν. 365. ξ. 415. χ. 165. *Tu*, Iliad. ν. 448.

δαιμόνι', ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐναντίος ἵστασ' ἐμεῖο.

Sic α. 133 χ. 8. ω. 218. Odyss. β. 356. ϑ. 443. hymn. Apoll. 190. *Te*, Odyss. ξ. 389.

ἀλλὰ Δία ξένιον δείσας, αὐτόν τ' ἐλεαίρων.

Vos, Iliad. ρ. 332.

ἀλλ' αὐτοὶ τρεῖτ' ἄσπετον.

Sic Od. ν. 39. hymn. Apoll. 337. Falleretur tamen, qui in huiusmodi locis nomen αὐτὸς simpliciter pro personae pronomine positum putaret. Nam, ut ait Apollonius de syntaxi p. 145., συνηθέστερόν πως ὁ ποιητὴς ἐλλειπτικός ἐστι τῶν προκειμένων μορίων, ἀρκούμενος διὰ τῆς συντάξεως τοῦ λόγου τὸ λοιπὸν ἐμφανίσαι. Itaque potius omissum esse pronomen putandum est, idque non pauci confirmant loci. Iliad. ρ. 162.

53 αἶψά κεν Ἀργεῖοι Σαρπηδόνος ἔντεα καλὰ
λύσειαν, καί κ' αὐτὸν ἀγοίμεθα Ἴλιον εἴσω,

pro καί κέ μιν αὐτόν. Sic quod Iliad. ρ. 634. est,

ἀλλ' ἄγετ', αὐτοί περ φραζώμεθα μῆτιν ἀρίστην

versu 712. ita dicitur:

ἡμεῖς δ' αὐτοί περ φραζώμεθα μῆτιν ἀρίστην.

Ita Od. *β.* 374.

πρίν γ' ὅτ' ἂν ἑνδεκάτη τε δυωδεκάτη τε γένηται,
ἢ αὐτὴν ποθέσαι·

quae verba quum hic de tertia persona intelligantur, in quarto libro v. 748. sic traducta sunt ad secundam, ut legatur *ἢ σ' αὐτήν*: quod quidem, quum neque personarum ulla oppositio sit, et prior locus superfluum esse personae pronomen monstret, inclinato accentu *ἢ σ' αὐτὴν* scribendum puto.

VIII.

Αὐτὸς reciprocum, et pro eo pronomen personale. Ambo iuncta. Μὶν pro ἕ.

Sed dicendum est de hac re explicatius. Ac recte a grammaticis observatum est, ubi pronomen et verbum de eadem persona intelligantur, pronomen non esse encliticum; itaque quum et *σὲ γὰρ ἅζομαι* et *σὲ γὰρ αὐτὴν παντὶ ἐΐσκεις* dixerit Homerus, alterum inverti posse, *ἅζομαί σε*, alterum non posse inverti, nec dici recte *ἐΐσκεις σε παντί.* Vide Apollonium p. 143. Quamquam Homerus, liberior in huiusmodi rebus, Iliad. *υ.* 361. dixit,

οὔ μέ τί φημι μεθησέμεν.

Latini quidem et Germani etiam in hac constructione enclitico utuntur. Graeci vero, quum, quae huius gentis subtilitas est, si actio, quae verbo indicatur, ad eum ipsum rediret, de quo pronomen est, id, tamquam quod non de more fieret, recto accentu notare consuevissent: factum est, ut postea, etiam ubi nulla distinctione opus esset, al- 54
terum pronomen *αὐτὸς* adiicerent:

ἐγὼ δ' ἐμαυτὸν παῖδα τῆς τύχης νέμω·

vel *πόλιν τὴν αὐτὸς αὐτοῦ*: de qua formula v. Bastii epist. crit. p. 212. ed. Lips. Et recentiores quidem sic semper

loquuntur. Exstant autem huius quoque usus prima vestigia apud Homerum, qui quidem quum compositis pronominibus, *ἐμαυτοῦ, σεαυτοῦ, ἑαυτοῦ,* ut grammatici adnotarunt, nusquam utatur, nunc solum ponit personae pronomen, ut Iliad. *δ.* 497. (et *ο.* 574.)

ἀμφὶ ἓ παπτήνας.

ε. 800.

ἦ ὀλίγον οἷ παῖδα ἐοικότα γείνατο Τυδεύς·

κ. 378.

ζωγρεῖτ'· αὐτὰρ ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι·

ν. 269.

οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἐμέ φημι λελασμένον ἔμμεναι ἀλκῆς·

Odyss. *θ.* 221.

τῶν δ' ἄλλων ἐμέ φημι πολὺ προφερέστερον εἶναι·

(quos locos attigit Apollonius p. 142, 3. 143, 27. 144, 3. 147, 12. 150, 13.) nunc solo utitur pronomine *αὐτός*: atque inde quum utrumque pronomen iungit, non uno id modo facere solet. Ac solo *αὐτὸς* utitur in his locis: Iliad. *ι.* 341.

ἐπεὶ ὅςτις ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων
τὴν αὐτοῦ φιλέει καὶ κήδεται,

suam: v. Apollon, p. 144, 32. Et Odyss. *ξ.* 51. *αὐτοῦ ἐνεύναιον.* Iliad. *μ.* 103.

οἳ γάρ οἱ εἴσαντο διακριδὸν εἶναι ἄριστοι
τῶν ἄλλων μετά γ' αὐτόν,

post se. Sic etiam *γ.* 90. Et Odyss. *β.* 125.

μέγα μὲν κλέος αὐτῇ
ποιεῖται,

sibi: de quo loco disseruit Apollonius p. 146. Deinde *δ.* 247.

55 *ἄλλῳ δ' αὐτὸν φωτὶ κατακρύπτων ἤϊσκεν,*

se. *κ.* 27.

αὐτῶν γὰρ ἀπωλόμεθ' ἀφραδίῃσιν,

nostris. *ω.* 269.

αὐτὰρ ἔφασκεν
Λαέρτην Ἀρκεισιάδην πατέρ' ἔμμεναι αὐτῷ,

sibi. Ambo autem pronomina ubi iunguntur, fere semper 55
praecedit pronomen personale: *ἐμέθεν αὐτῆς* Odyss. *τ.* 93. *σέο αὐτοῦ λ.* 369. *ἕο αὐτοῦ* Iliad. *τ.* 384. Od. *ϑ.* 210. *ἐμοὶ αὐτῷ ι.* 421. *ἑοῖ αὐτῷ* Iliad. *ν.* 494. Odyss. *δ.* 38. *οἷ αὐτῷ* Iliad. *κ.* 307. *π.* 47. Odyss. *ο.* 285. *φ.* 304. Sic etiam *χ.* 214. collocandus accentus:

Μέντορ, μή σ' ἐπέεσσι παραιπεπίθῃσιν Ὀδυσσεὺς
μνηστήρεσσι μάχεσθαι, ἀμυνεμέναι δὲ οἷ αὐτῷ,

diserte monentibus Apollonio p. 147, 3. et Scholiasta Ven. ad Iliad. *ο.* 226. Etiam in hymno Apollinis v. 275. recte scripsisse mihi videor,

ὣς εἰποῦσ', Ἑκάτου πέπιθεν φρένας, ὄφρα οἷ αὐτῇ
Τιλφούσσῃ κλέος εἴη ἐπὶ χθονί, μηδ' Ἑκάτοιο.

Deinde *ἐμὲ αὐτὸν* Iliad. *α.* 271. *ἑὲ αὐτὸν υ.* 171. *ἓ αὐτὸν* Od. *ρ.* 387.

πτωχὸν δ' οὐκ ἄν τις καλέοι, τρύζοντα ἓ αὐτόν·

Sic enim scribendus accentus, ut eodem illo loco monuit Apollonius. Porro *ἓ αὐτὴν* Iliad. *ξ.* 162. *ρ.* 551. *σφῶν αὐτῶν μ.* 155. *τ.* 302. *σφίσιν αὐτοῖς* Od. *δ.* 683. eodemque modo scribendum in his *υ.* 213.

τὰς δ' ἄλλοι με κέλονται ἀγινέμεναι σφίσιν αὐτοῖς
ἔδμεναι.

ἡμέας αὐτοὺς Iliad. *ϑ.* 529. *σφέας αὐτοὺς μ.* 43. 86. *ν.* 152. Od. *μ.* 225. Ad eamdem loquendi rationem pertinent *ἑῷ αὐτοῦ* Iliad. *κ.* 204. et alibi saepe; *νωΐτερον αὐτῶν ο.* 39. *αὐτῶν σφετέρῃσιν* Od. *α.* 7. Mirifice in hoc genere decipi se passus est Buttmannus in quinta ed. Gr. gramm. p. 572. *σ' αὐτοῦ* Od. *ξ.* 185. et *σ' αὐτῆς* Iliad. *ζ.* 400. per crasin prorsus inauditam pro *σέο αὐ-* 56
τοῦ, σέο αὐτῆς dicta putans. Ordine autem inverso Od. *ρ.* 595.

αὐτὸν μέν σε πρῶτα σάω,

recte inclinato accentu, quia pronomen *σέ*, ita postpositum, explicationi tantum inservit. Similis ratio est huius

loci, qui solus est, in quo *μὶν* pro *ἕ* dictum inveniatur, *δ*. 244.

αὐτόν μιν πληγῇσιν ἀεικελίῃσι δαμάσσας.

de quo loco vide Apollon. p. 144, 32. 145, 27.

IX.

Ἐγὼ αὐτός, αὐτὸς ἐγώ.

Haec quidem de his locis, in quibus pronomen *αὐτὸς* reciprocam significationem habet, eiusdemque personae est, cuius verbum. Media quaedam ratio inter hanc et illam, quum pronomen alius personae quam verbum est, in nominativo obtinet. In hoc genere si personae distinguuntur, praecedit pronomen personale: Iliad. *χ*. 428.

μήτηρ θ', ἥ μιν ἔτικτε δυςάμμορος, ἠδ' ἐγὼ αὐτός.

Sic *ψ*. 415. 579. Odyss. *β*. 194. *ζ*. 126. *ϑ*. 391. *σύ γ' αὐτὴ* *τ*. 121. Sin oppositio non tam personarum est, quam quod ipse aliquis, non cum aliis, aut per alios, aut quocumque modo talia mente concipiantur, aliquid faciat, *αὐτὸς* priorem locum tenet. Iliad. *ο*. 234.

κεῖθεν δ' αὐτὸς ἐγὼ φράσομαι ἔργον τε ἔπος τε.

Sic *π*. 239. *ψ*. 244. Odyss. *ϑ*. 356 *λ*. 508. *τ*. 501. *υ*. 263. *φ*. 113. 207. *ψ*. 357. *ω*. 321. 445. *αὐτὸς ἔγωγε* hymn. Merc. 406. *αὐτὴ ἐγὼ* Od. *τ*. 255. *αὐτὴ σὺ* *δ*. 395. *αὐτὸς οὗτος* h. Merc. 346.

Alia denique ratio est illorum locorum, in quibus pronomen de alia persona est, quam de qua verbum intelligitur. A qua disputatione segregandi sunt loci, in quibus singula pronomina ad alia verba referuntur, ut Iliad. *κ*. 242.

57 *εἰ μὲν δὴ ἕταρόν γε κελεύετέ μ' αὐτὸν ἑλέσθαι,*

quem locum attigit Apollonius p. 144, 25. Sed quum utrumque pronomen ad unum verbum refertur, pronomen personale, ubi personarum distinctione opus est, recto accentu praecedit: Iliad. *ε*. 63.

αἳ πᾶσι κακὸν Τρώεσσι γένοντο,
οἵ τ' αὐτῷ·

de quo loco disputat Apollonius p. 142, 4. 148. seq. *ο.* 226.

ἀλλὰ τόδ' ἡμὲν ἐμοὶ πολὺ κέρδιον, ἠδὲ οἱ αὐτῷ·

v. schol. et Apollon. p. 147. Sic *ἐμεῦ αὐτῆς* Od. *τ.* 93. *σεῦ αὐτῆς* Iliad. *ξ.* 327. *σεῖο αὐτῆς σ.* 358. *τοῦδ' αὐτοῦ* Odyss. *ξ.* 161. *τ.* 306. *ἐμοὶ αὐτῇ* Iliad. *χ.* 451. Od. *ε.* 188. *σοὶ αὐτῷ* Iliad. *γ.* 51. *ν.* 817. *ο.* 231. *τ.* 416. *ψ.* 80. Od. *ο.* 514. h. Merc. 458. *τῷ αὐτῷ* Od. *δ.* 107. *ἐμὲ αὐτὸν* hymn. Ven. 104. *σὲ αὐτὸν* Iliad. *ν.* 273. Nec dubium videtur, quin etiam Od. *κ.* 284.

οὐδέ σέ φημι
αὐτὸν νοστήσειν

scribendum sit. Quum vero aut nulla est personarum distinctio, aut ei distinctioni ipsum nomen *αὐτὸς* inservit, pronomen encliticum nunc post *αὐτὸς* collocatur, ut *αὐτῷ μοι* Iliad. *ε.* 459. *αὐτῷ τοι ι.* 18. Od. *χ.* 345. *αὐτῷ οἱ β.* 190. *αὐτόν με ρ.* 9. *αὐτόν σε* 81. 494. *ω.* 249. *αὐτήν μιν* Iliad. *λ.* 117. nunc etiam priorem locum tenet, ut *τοι αὐτῷ* Iliad. *ι.* 42. *τοι αὐτῇ* Od. *ζ.* 35. *οἱ αὐτῷ δ.* 65. *οἱ αὐτῇ* Iliad. *ι.* 324. *μ' αὐτὸν ω.* 198. Od. *υ.* 315. *σε αὐτὸν* Iliad. *κ.* 388. Od. *ι.* 406. Caeterum hic illic in hoc genere accentus in dubitationem venit. Sic Iliad *ρ.* 687. scribendum videtur:

ἤδη μέν σε καὶ αὐτὸν ὀΐομαι εἰςορόωντα
γιγνώσκειν,

non *ἤδη μέν σέ.* Neque recte legitur *σοι αὐτῷ* Iliad. *ι.* 521. *ψ.* 342. *ω.* 310. Odyss. *δ.* 601. *ε.* 178. *ζ.* 39. 60.58 *κ.* 300. *ρ.* 583., quod vel formae *σοὶ* indicio, quae aliter *τοὶ* esse deberet, *σοὶ αὐτῷ* scribendum, quemadmodum legitur Iliad. *τ.* 178. *ψ.* 80. et *ἐμοὶ αὐτῷ ν.* 73. Falleretur, qui inclinationem accentus Iliad. *ω.* 310. Od. *ε.* 187. *κ.* 300. eo tueri vellet, quod in repetitione horum versuum, Iliad. *ω.* 292. *ὅς τε οἱ αὐτῷ*, diserte testantibus grammaticis, et Od. *ε.* 179. *κ.* 344. *μή τί μοι αὐτῷ* legitur: nam

hic oppositio non est in pronomine personali, sed in nomine *αὐτός*, ut saepius, v. c. Iliad. *ε*. 458.

Κύπριδα μὲν πρῶτον σχεδὸν οὔτασε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ·
αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτῷ μοι ἐπέσσυτο.

Contrario modo aliquando etiam pronomen personale solum oppositionem continet, ideoque rectum habet accentum, ut Od. *τ*. 196.

καὶ οἷ, τοῖς τ' ἄλλοις ἑτάροις, οἵ ἅμ' αὐτῷ ἕποντο,
δημόθεν ἄλφιτα δῶκα.

Illud non possum praeterire, Schaeferum, virum in rebus grammaticis accuratissimum, graviter tamen errasse, quum in Tryphiodoro p. 18. v. 405. ederet:

ὡς ὄφελέν τις
Ἀργείων ἐπὶ σοῖσι γόοις ὀλέσαι μὲ καὶ αὐτήν,

quasi umquam *μὲ* recto accentu dici potuerit: v. eum ad v. 408. Nemo enim huc trahi volet illud temere vexatum *ἦ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σέ*, et si quae similia reperiuntur.

X.

Nec pronomen personale, neque αὐτὸς abundare.

Sed haec duorum pronominum consociatio monet me, ut errare ostendam eos, qui alterum horum pronominum nonnumquam abundare apud Homerum putant. Fuerunt quidem iam veteres grammatici in hac opinione, in iisque Apollonius Dyscolus, vir excellentis iudicii, et nihil non
59 diligenter ponderare solitus. Et hic quidem p. 145. sic censet, pronomen personale abundare. At neque in his locis, quos ipse affert, neque in caeteris, quos quis pro hac sententia afferre possit, *αὐτός* simplicis pronominis loco esse, sed aliam quamdam vim habere intelligetur, si quis accurate hos locos considerare volet. Notavi autem hosce: Iliad *ι*. 470.

εἰνάνυχες δέ μοι ἀμφ' αὐτῷ παρα νύκτας ἴαυον·

cui loco simillimus est hic, Od. *λ*. 371.

εἴ τινας ἀντιθέων ἑτάρων ἴδες, οἵ τοι ἅμ' αὐτῷ
Ἴλιον εἰς ἅμ' ἕποντο.

In utroque loco pronomen encliticum ostendit, praepositionem cum solo nomine *αὐτῷ* construendam esse, quasi dicas, *vigiles mihi circa me ipsum aderant; qui tibi comites tecum ipso profecti erant.* Nam ut in altero loco haec subest sententia, *tu et ipse in illa expeditione fuisti, et socios tecum habuisti*, ita in priore loco hoc dicit: *vigiles mihi accubabant, ita ut ipse in medio eorum essem.* Iliad. *τ*. 178.

καὶ δὲ σοὶ αὐτῷ θυμὸς ἐνὶ φρεσὶν ἵλαος ἔστω·

i. e. *tu etiam ultro te facilem praebe.* Eodem modo Od. *ε*. 190.

οὐδέ μοι αὐτῇ
θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι σιδήρεος, ἀλλ' ἐλεήμων·

ultro misericors sum. Iliad. *τ*. 192.

σοὶ δ' αὐτῷ τόδ' ἐγὼν ἐπιτέλλομαι.

Hic primo adspectu, quia praecessit, *αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς μιμνέτω, μίμνετε δ' ἄλλοι πάντες*, dicendum fuisse videbitur *σοὶ δὲ* sine *αὐτῷ*. Verum quum Agamemnon et in principio alloquatur Vlyssem, et totam orationem ad hunc convertat, recte se habere *αὐτῷ* intelligitur, ut quod relationem ad superiora contineat, hoc modo: *recte dixisti: itaque tu ipse dona Achilli apportes, caeteri hic maneant.* Iliad. *φ*. 243.

ἡ δ' ἐκ ῥιζῶν ἐριποῦσα 60
κρημνὸν ἅπαντα δίωσεν, ἐπέσχε δὲ καλὰ ῥέεθρα
ὄζοισιν πυκινοῖσι, γεφύρωσεν δέ μιν αὐτόν.

Ineptissima sunt, quae ad hunc locum Eustathius profert p. 1235, 22. Hoc dicit poeta: *arbor eruta et undas Scamandri ramis obtexit, et ipsum tamquam ponte pervium reddidit.* Eodem in libro v. 318.

κὰδ δέ μιν αὐτὸν
εἰλύσω ψαμάθοισιν, ἅλις χεράδος περιχεύας,
μυρίον·

sic enim haec legi atque interpungi suadet usus poetae, atque ita etiam Apollonio placuisse puto, qui p. 145, 32. ut ostenderet *μὶν* abundare, nihil amplius attulit, quam *κὰδ δέ μιν αὐτὸν εἰλύσω ψαμάθοισιν.* Ne hic quidem quidquam abundat. Nam hoc dicit: *et arma eius obruam limo, et ipsum.* Iliad. *χ.* 82.

> *Ἕκτορ, τέκνον ἐμὸν, τάδε τ᾽ αἴδεο καί μ᾽ ἐλέησον αὐτήν,*

et mammae, quae te nutriit, et mei ipsius miserere. Et 346.

> *αἲ γάρ πως αὐτόν με μένος καὶ θυμὸς ἀνείη*
> *ὤμ᾽ ἀποταμνόμενον κρέα ἔδμεναι.*

Oraverat Hector, ne canibus se praedam fieri sineret Achilles: itaque hic respondet, *utinam ego ipse te canum more dilaniare possem.* Et 351.

> *οὐδ᾽ εἴ κέν σ᾽ αὐτὸν χρυσῷ ἐρύσασθαι ἀνώγοι*
> *Δαρδανίδης Πρίαμος.*

nec si multo maiorem pro te mercedem offerrent, *nec si tuum ipsius pondus auro aequari iuberet Priamus.* *ψ.* 311.

> *οὐδὲ μὲν αὐτοὶ*
> *πλείονα ἴσασιν σέθεν αὐτοῦ μητίσασθαι.*

Hi, inquit, *qui tecum certaturi sunt, equos regere non*
61 *rectius te ipso callent.* *ω.* 472. *ἐν δέ μιν αὐτὸν εὗρε.* Volebat dicere, *invenit eum, ipsum, et duos sodales:* sed negligentius pergit:

> *ἕταροι δ᾽ ἀπάνευθε καθείατο, τὼ δὲ δύ᾽ οἴω,*
> *ἥρως Αὐτομέδων τε καὶ Ἄλκιμος, ὄζος Ἄρηος,*
> *ποίπνυον παρεόντε·*

haec, non *τῷ δὲ δύ᾽ οἴω,* usui poetae convenientior lectio est. Similis ratio est horum, versu 729.

> *ἢ γὰρ ὄλωλας ἐπίσκοπος, ὅςτε μιν αὐτὴν*
> *ῥύσκευ, ἔχες δ᾽ ἀλόχους κεδνὰς καὶ νήπια τέκνα·*

hoc est *αὐτήν, καὶ ἀλόχους, τέκνα τε,* et versu 732.

σὺ δ' αὖ, τέκος, ἢ ἐμοὶ αὐτῇ
ἕψεαι,

quia sequitur: ἤ τις Ἀχαιῶν ῥίψει ἀπὸ πύργου. **608.**

φῆ δοιὼ τεκέειν, ἣ δ' αὐτὴ γείνατο πολλούς.

Hoc in loco interpretationi inservit αὐτή, quia ambiguum est ἣ δέ. *Niobe Latonam duos peperisse aiebat, se ipsam autem multos.* Odyss. α. **276.**

σοὶ δ' αὐτῷ πυκινῶς ὑποθήσομαι.

Monuerat Minerva Telemachum, quid procis, quid Penelopa fieri deberet: tum addit, *nunc te ipsum quid facere oporteat, dicam.* Quamquam hoc etiam sic intelligi potest: *tibi soli, ut amico, dicam:* cuius generis supra allata sunt exempla. Deinde **305.**

σοὶ δ' αὐτῷ μελέτω, καὶ ἐμῶν ἐμπάζεο μύθων,

tu vero et me audi, et ipse prospice. β. **33.**

ἐσθλός μοι δοκεῖ εἶναι ὀνήμενος· εἴθε οἱ αὐτῷ
Ζεὺς ἀγαθὸν τελέσειεν, ὅ τι φρεσὶν ᾗσι μενοινᾷ.

bonus est: ideoque et ipsi bene res succedat. γ. **49.**

ἀλλὰ νεώτερός ἐστιν, ὁμηλικίη δ' ἐμοὶ αὐτῷ,

mihi ipsi, qui haec dico. δ. **117.**

μερμήριξε δ' ἔπειτα κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
ἠέ μιν αὐτὸν πατρὸς ἐάσειε μνησθῆναι,
ἦ πρῶτ' ἐξερέοιτο.

Fallitur Apollonius p. **145, 32.** μὶν abundare putans. Sensus est: *deliberabat, utrum exspectaret, dum ille* **62**
ipse, i. e. sponte, *patris mentionem faceret, an prius eum interrogaret.* **177.**

οἳ περιναιετάουσιν, ἀνάσσονται δ' ἐμοὶ αὐτῷ·

respicit ad ante dicta: *urbem ei dedissem earum, quibus ego ipse impero.* **601.**

ἵππους δ' εἰς Ἰθάκην οὐκ ἄξομαι, ἀλλὰ σοὶ αὐτῷ
ἐνθάδε λείψω ἄγαλμα·

tibi ipsi, qui eos mihi dare volebas. **653.**

ἐν δ' ἀρχὸν ἐγὼ βαίνοντ' ἐνόησα,
Μέντορα, ἠὲ θεόν· τῷ δ' αὐτῷ πάντα ἐῴκει.

illi ipsi, *Mentori*, *non deo*. 667.

ἀλλά οἱ αὐτῷ
Ζεὺς ὀλέσειε βίην, πρὶν ἡμῖν πῆμα φυτεῦσαι,

sic, non ἀλλὰ οἷ αὐτῷ, scribebant veteres grammatici, et recte quidem: v. schol. Ven. ad Iliad. ω. 292. Apollon. p. 141, 32. Herodianum p. 270. in ed. Ald. a. 1512. Characem fol. 228. b. *hic*, inquit, *prius*, *quam nobis perniciem paret*, *ipse pereat*. Deinde pergit:

ἀλλ' ἄγε μοι δότε νῆα θοὴν καὶ εἴκοσ' ἑταίρους,
ὄφρα μιν αὐτὸν ἰόντα λοχήσομαι ἠδὲ φυλάξω·

ut ei, *qui nobis malum machinatur*, *ipsi insidias struam*. ε. 178.

εἰ μή μοι τλαίης γε, θεά, μέγαν ὅρκον ὀμόσσαι,
μή τί μοι αὐτῷ πῆμα κακὸν βουλευσέμεν ἄλλο.

Eadem verba repetuntur 187. Et hic quidem negari non potest, et αὐτῷ et ἄλλο abundare. Verum quod saepius in Homerica poesi factum videmus, hi versus ex alio loco, in quo omnia recte se habent, adsciti sunt, κ. 299. et 343. Ibi enim id agitur, ut ne Vlysses ipse quoque, ut socii eius, humana forma exuatur, aliove aliquo afficiatur malo. ζ. 277.

ποῦ δέ μιν εὗρε; πόσις νύ οἱ ἔσσεται αὐτῇ;

63 Inest hic aliquid malignitatis, quasi Nausicaa sibimet ipsi potius, quam aliis, tam pulcrum hospitem invenerit. λ. 134. (et ψ. 281.)

θάνατος δέ τοι ἐξ ἁλὸς αὐτῷ·
ἀβληχρὸς μάλα τοῖος ἐλεύσεται,

quia sequitur:

ἀμφὶ δὲ λαοὶ
ὄλβιοι ἔσσονται.

ν. 189.

πέρι γὰρ θεὸς ἠέρα χεῦεν,
Παλλὰς Ἀθηναίη, κούρη Διός, ὄφρα μιν αὐτὸν

ἄγνωστον τεύξειεν, ἕκαστά τε μυθήσαιτο,
μή μιν πρὶν ἄλοχος γνοίη, ἀστοί τε φίλοι τε,
πρὶν πᾶσαν μνηστῆρας ὑπερβασίην ἀποτῖσαι.

Negligentius composita oratio hunc sensum habet: *quo neque ipse Vlysses patriam agnosceret, neque, si a Minerva non esset admonitus, agnosceretur ab suis citius, quam par esset. o.* **167.**

φράζεο δή, Μενέλαε διοτρεφές, ὄρχαμε λαῶν,
ἤ νῶϊν τόδ' ἔφηνε θεὸς τέρας, ἦε σοὶ αὐτῷ.

tibi ipsi, ante cuius aedes visa est aquila. **371.**

ἀλλά μοι αὐτῷ
ἔργον ἀέξουσιν μάκαρες θεοί,

quia statim additurus est,

ἐκ δ' ἄρα δεσποίνης οὐ μείλιχόν ἐστιν ἀκοῦσαι
οὔτ' ἔπος, οὔτε τι ἔργον.

π. **170.**

οὐδ' ἐγὼ αὐτὴ
δηρὸν ἄπο σφῶϊν ἔσομαι·

ne ego quidem ipsa diu abero. Denique de illo exemplo, quod ex hymno Merc. **239.** proferri posset, exposui in praefatione ad istos hymnos p. **62.** sed satis dictum est de prima significatione nominis *αὐτός*, eiusque variis usibus.

XI. 64

Αὐτὸς pronomen relativum. Ὅς et ἵ. Αὐτὸν encliticum.

Proximum locum illa tenet significatio, qua hoc pronomen minore cum vi pronunciatum pro pronomine relativo usurpatur, ut sit, quod Latini per *is*, Germani per *derselbe*, vel per enclitica *er*, *sie*, *es*, significant. Nam quum *αὐτός*, ut supra ostendimus, proprie indicet hunc, de quo sermo est, facile intelligitur, duobus modis hoc fieri posse, uno, ut hoc significemus, *hic*, *neque alius*, de qua significatione explicatum est; altero, ut simpliciter, omissa exclusione aliarum rerum, eum notemus, de

quo reliqua oratio est. Atque haec quidem significatio nihil habet, quod commemoratione dignum sit, praeter haec duo: primum, non inveniri eam in nominativo: quod non est mirum, quum Graeci ita abstinuerint usu pronominis relativi in tertiae personae nominativo, ut etiam quae propria sunt tertiae personae pronomina, nominativos ὅς et ἵ prorsus amiserint: quorum ἵ ab Apollonio in Excerptis p. 547. (422. B.) a scholiasta Ven. et Vict. ad Iliad. χ. 410. ab Etym. M. p. 588, 11. 615, 7. a Constantino Lasc. de pronominibus, quem iam Maittairius de dialect. p. 262. (196. B.) citavit, commemoratur, non alia tamen auctoritate munitum, quam uno Sophoclis loco ex Amphiarao, qui locus et apud Apollonium et in scholiis Vict. apud Heynium ad Hom. vol. VIII. p. 332. tam vitiose scriptus legitur, ut, nisi ex melioribus libris, non videatur corrigi posse. Sylburgius in indice ad Etym. M. in v. ἵ etiam ἵς addit, idemque facit Heynius ad Hom. vol. VI. p. 629. nescio quo auctore: quamquam illud video, pro ea forma Latinum *is* afferri posse.

Alterum hoc est. Accusativum αὐτὸν inclinare ac-
65 centum contendunt grammatici, Apollonius de syntaxi p. 140. quem cum Herodiano hac de re auctorem adhibet scholiastes Ven. ad Iliad. μ. 204. tum Charax fol. 228. et Aelius Dionysius fol. 233. a. Graviter vero errat Neophytus, qui in commentariis ad quartum librum Theodori Gazae p. 822, 12. Apollonium ita intellexit, ac si is de accusativo σφέας loqueretur. Quae de accusativo αὐτὸν tradunt grammatici, etiam in accusativos generis neutrius αὐτὸ et αὐτὰ quadrant, ut hi quoque casus inclinasse accentum videantur. In Homero quidem Fr. Aug. Wolfius semel tantum istam inclinationem admisit, Iliad. μ. 204. quae, si ego recte interpretor grammaticos, locum habet etiam Iliad. γ. 25. ο. 43. σ. 269. Od. δ. 110. ϑ. 347. ι. 205. ρ. 367. φ. 196. hymn. Merc. 359. Nam quod illi de solo isto loco, qui in duodecimo Iliadis libro est, monuerunt, id propterea factum puto, quod hic solus locus alium sensum praebet, si inclinatur accentus, quam si non inclinatur. Quamquam dubitari potest, an apud Home-

rum saltem nusquam encliticum sit *αὐτόν*, quum is hoc pronomen etiam in initio versus posuerit, qui locus inclinationi accentus contrarius est. Intelligent periti, cur, quum alii loci desint, etiam talibus hoc locis probari existimem, in quibus accentus etiam propter alias caussas inclinationem repellit. Sic igitur Odyss. *π*. 369.

ἵνα φθίσωμεν ἑλόντες
αὐτόν.

Iliad. *ξ*. 456.

καί μιν ὀΐω
αὐτῷ σκηπτόμενον κατίμεν δόμον Ἄϊδος εἴσω.

et in hymno Apoll. 345.

οὔτε πότ' ἐς θῶκον πολυδαίδαλον, ὡς τὸ πάρος περ
αὐτῷ ἐφεζομένη πυκινὰς φραζέσκετο βουλάς.

Minime omnium autem accentum inclinandum puto in illo 66
ipso loco, ad quem de ea re praecipiunt grammatici, Iliad. *μ*. 204. Verba poetae haec sunt:

ὄρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε, περησέμεναι μεμαῶσιν,
αἰετὸς ὑψιπέτης, ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων,
φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον,
ζωόν, ἔτ' ἀσπαίροντα· καὶ οὔπω λήθετο χάρμης.
κόψε γὰρ αὐτον ἔχοντα κατὰ στῆθος παρὰ δειρήν,
ἰδνωθεὶς ὀπίσω.

Ita accentum scribebant grammatici, eo fine, ut pronomen e participio pendere ac de dracone accipiendum esse intelligeretur: *draco vulneravit aquilam, a qua ipse tenebatur:* vide Wolfii praefationem p. 50. At hoc poeta sic opinor dicturus fuisset, *κόψεν ἔχοντα ἓ αὐτόν*, quemadmodum loquitur Odyss. *ρ*. 387.

πτωχὸν δ' οὐκ ἄν τις καλέοι, τρύξοντα ἓ αὐτόν.

Quod quum non fecerit, *αὐτὸν* recto accentu esse, ipsamque aquilam, quae draconem tenebat, intelligi debere arbitror. Atque ut hic *αὐτὸν ἔχοντα* dicit, quod recentio-

res dicturi fuissent *αὐτὸν τὸν ἔχοντα*, eodem modo loquutus est Od. *ι*. 257.

δεισάντων φθόγγον τε βαρὺν, αὐτόν τε πέλωρον

XII.

Αὐτὸς idem.

Venio nunc ad illam significationem nominis *αὐτός*, quae est *idem*. Atque etsi valde diversa sunt *idem* et *ipse*, quum per nomen *idem* aequiparetur aliquid alii rei, exclusis reliquis rebus; per nomen *ipse* autem aequiparetur sibi, seiunctis aliis: tamen quoniam utriusque nominis opposita, ad quae plerumque respicitur, *diversus* et *alius*, simillima sunt, obtinuit apud Graecos, ut alius vocabuli penuria *αὐτὸς* etiam *idem* significaret. Sed illud, quod
67 indicavi discrimen, paullo clarius explicandum est. Quod Horatius dicit, *informes hiemes reducit Iuppiter: idem submovet*, hanc vim habet: qui hiemes reducit, Iuppiter est; qui eas submovet, Iuppiter est: ideoque qui submovet, non est diversus ab eo, qui reducit. Non potuisset dici, *Iuppiter idem submovet*, nisi altera praecessisset sententia, *Iuppiter reducit hiemes*: quia nomen *idem* indicat, hunc, de quo sermo est, comparari cum quopiam alio. Hoc vero, *Iuppiter ipse submovet hiemes*, stare per se potest, quia sic Iuppiter sibi ipsi comparatur, neque aliud his verbis continetur, quam hoc, *Iuppiter, hic, non alius, submovet hiemes.* Saepe vero nihil refert, utrum *ipse*, an *idem*, eorumque opposita adhibeas. Vt, *eadem via redii, non diversa: illa ipsa via redii, non alia.* Hinc ergo Graeci *αὐτὸς* etiam pro *idem* usurpare coeperunt, et quidem etiam sine pronomine *ὅ*, cuius omissionem nolim cum Schaefero ad Greg. Cor. p. 303. Ionicam vocare, quum ea potius ad antiquum epicorum sermonem pertineat. Exemplis, quae attulit Schaeferus ex Iliad. *μ*. 225. et Od. *π*. 138. adde Odyss. *ϑ*. 107.

ἦρχε δὲ τῷ αὐτὴν ὁδὸν, ἥνπερ οἱ ἄλλοι.

κ. 158.

ὅς ῥά μοι ὑψίκερων ἔλαφον μέγαν εἰς ὁδὸν αὐτὴν ἧκεν.

263.

τὸν δ' αἶψ' ἠνώγεα αὐτὴν ὁδὸν ἡγήσασθαι.

φ. 366.

αὐτὰρ ὁ θῆκε φέρων αὐτῷ ἐνὶ χώρῳ.

In hymno Apoll. 179.

ὦ ἄνα, καὶ Λυκίην καὶ Μῃονίην ἐρατεινήν,
καὶ Μίλητον ἔχεις, ἔναλον πόλιν ἱμερόεσσαν·
αὐτὸς δ' αὖ Δήλοιο περικλύστης μέγ' ἀνάσσεις.

Hesiod. Scut. Herc. 35.

αὐτῇ μὲν γὰρ νυκτὶ τανυσφύρου Ἠλεκτρυώνης
εὐνῇ καὶ φιλότητι μίγη, τέλεσεν δ' ἄρ' ἐέλδωρ·
αὐτῇ δ' Ἀμφιτρύων λαοσσόος, ἀγλαὸς ἥρως,
ἐκτελέσας μέγα ἔργον, ἀφίκετο ὅνδε δόμονδε.

Sic intelligendum puto etiam hoc, Iliad. *ο*. 724. 68

ἀλλ' εἰ δή ῥα τότε βλάπτεν φρένας εὐρύοπα Ζεὺς
ἡμετέρας,, νῦν αὐτὸς ἐποτρύνει καὶ ἀνώγει.

Grammatici veteres, ad v. 694. s. respicientes, haec aliter interpretantur. Alia ex epicis exempla attulit Schaeferus in Melet. crit. p. 65. Sed iam Homerus etiam *ὁ αὐτὸς* usurpavit, Iliad. *ζ*. 391. Od. *η*. 55. 326. *π*. 334. plane ut nos dicimus *derselbe.* Attici vero, quod equidem sciam, sic semper. Nam si qui forte loci repugnare videantur, hos emendatione indigere vix dubium est. Euripidis versum in Electra 521. emendarunt alii, quum Canterus insolentem formam *ταυτῆς* pro *τῆς αὐτῆς* reponendam iudicasset, quam defendit Aemilius Portus e Sophoclis Philoct. 852. et ex Aristot. Polit. VIII. 1. 172. K. Rhetor. III. 16. 226. 1. At in Aristotele ille aperte vitiosa scriptura se decipi passus est: Sophoclis autem locum iure suspectum habet Schaeferus ad Greg. Cor. p. 303. quamquam coniecturam eius, *εἰ γ' αὐτὰν τούτῳ γνώμαν ἴσχεις*, ut in scriptore Attico, probare non ausim.

In hac quidem Sophoclis fabula, quae prae reliquis corrupta ad nos pervenit, non mirer, si gravior corruptela lateat, quam quae certa emendatione sanari possit. Verum tamen aliquid saltem ad huius loci explicationem videor mihi conferre posse. Chorus, quum obdormivisset Philoctetes, monet Neoptolemum, ut cum arcu illius aufugiat. Respondet Neoptolemus, arcum nihil prodesse, nisi ipsum Philoctetam secum abducant; hoc enim iussisse deum; ac turpem esse gloriam, rem imperfectam desti-
69 tuisse. Tum chorus, postquam deo relinquendam esse hanc curam dixit, his verbis Neoptolemum monet: *οἶσθα γὰρ ὃν αὐδῶμαι, εἰ ταυτὰν τούτῳ γνώμαν ἴσχεις, μάλα τοι ἄπορα πυκινοῖς ἐνιδεῖν πάθη.* Scholia Romana sic habent: *οἶσθα γὰρ ὃν αὐδῶμαι· δι' ὃν λέγω. οἷον τὸν Φιλοκτήτην. διὰ μέσου τοῦτο εἴρηκε. εἰ ταυτὰν τούτῳ γνώμαν. εἰ τὴν αὐτὴν τῷ Ὀδυσσεῖ γνώμην ἔχεις, ὥστε αἱρεῖν τὸν Φιλοκτήτην ἐντεῦθεν. ἄπορα πυκινοῖσιν. ἄπορόν ἐστι καὶ τοῖς συνετοῖς ἰδεῖν τὸ πρακτέον. λείπει οὖν ὁ καί. γράφεται, πυκνοῖσιν, ἵν' ᾖ ἐν πράγμασι πυκνοῖς συνιδεῖν τὸ πρακτέον, ἄπορον.* Hinc Brunckius suam interpretationem hausit: *scis enim quem loquar; si cum illo sentis, prudentibus maxime datum perspicere, quo se pacto ex difficultatibus extricent.* At hic sensus nullo modo in verbis istis inesse potest, tametsi illud recte monuisse videtur Brunckius, et *ὃν* et *τούτῳ* ad Vlyssem spectare. Quae vero sequuntur, in his ne scholiastae quidem interpretatio admitti potest, quia, si *ἄπορα πυκινοῖς* pro *ἄπορόν ἐστι πυκινοῖς* poeta dixisset, *πάθη* non potuisset sic nude addere, nedum ut id *τὸ πρακτέον* significaret. Quodsi dici non potuit *ἄπορά ἐστι πυκινοῖς, ἐνιδεῖν πάθη,* multo minus ita haec intelligi potuerunt, ac si scriptum esset, *ἔξεστι πυκινοῖς ἐνιδεῖν ἄπορα πάθη.* Quae quum ita sint, adducor, ut duorum vocabulorum sede mutata sic scribendum putem:

ἀλλ' ὅ τι δύναιο μάκιστον
κεῖνό μοι νῦν, κεῖνο λάθρα
ἐξιδοῦ, ὅ τι πράξεις.

οἶσθα γὰρ ὃν αὐδῶμαι,
εἰ τούτῳ ταυτὰ γνώμαν ἴσχεις
μάλα τοι ἄπορα πυκινοῖς συνιδεῖν πάθη.

Chorus Neoptolemum, cunctantem ubi festinato opus erat, ita monet: *vide quid agas*, *si tibi cum eo*, *quem nomi-* 70
nare nolo, *eadem sententia est de malis*, *quae inextricabilia imminere prudentes intelligunt.* Hoc est, si sic sentis, ut Vlysses, facile intelliges, nisi statim aut arcum, aut ipsum Philoctetam hinc auferas, mox, illo expergefacto, eam rem plurimum difficultatis habituram esse. Ad constructionem quod attinet, *ταυτὰ γνώμαν ἴσχεις ἄπορα συνιδεῖν πάθη* dictum est pro *ταυτὰ γιγνώσκεις περὶ ἀπόρων συνιδεῖν παθῶν*: cuiusmodi constructionum exempla, qui tragicorum lectione exercitati sunt, plurima inveniri sciunt. Caeterum *συνιδεῖν* e scholiis Romanis, cuius lectionis vestigium etiam in scriptura *πυκινοῖσιν*, invenitur, praeferendum duxi. Strophicus autem versus, in quo hiatum iam olim sed non satis recte explevi, sic est scribendus:

πολύ τι, πολὺ παρὰ πόδα κράτος ἄρνυται.

Metrum dochmiacum est.

XIII.

Αὐτῆμαρ et similia. Ὑπ' αὐτό, ὑπὸ τὸ αὐτό. Ἐν αὐτῷ.

Redeo ad nomen *αὐτός*. Alii loci, quos Schaeferus eadem pagina et sequente attulit, ut *αὐτὸς* pro *ὁ αὐτὸς* ab Atticis eorumque imitatoribus dici ostenderet, alieni sunt ab hac ratione, quum in omnibus hoc nomen *ipse* significet, ut in adverbiis *αὐτῆμαρ*, *αὐτοετεί*, aliisque, quorum nollem mentionem fecisset vir praestantissimus p. 57. quo quidem loco etiam alia quaedam exempla affert, quae quamvis speciosa sint, tantum tamen abest, ut illam sententiam confirment, ut magis contrarium verum esse demonstrent. Ordiar a formula *ὑπ' αὐτό*, quam *sub idem tempus* significare putat Toupius ad Longinum p. 302.

Schaefero non improbante. Plutarchus quidem, quo auctore utitur Toupius, dixit, uti debebat *ὑπὸ τὸ αὐτό.*
71 Quid vero hoc ad Longinum? Hic X. 3. quum celebratissimum illud Sapphus carmen attulisset, ita pergit: *οὐ θαυμάζεις, ὡς ὑπ' αὐτὸ τὴν ψυχήν, τὸ σῶμα, τὰς ἀκοάς, τὴν γλῶσσαν, τὰς ὄψεις, τὴν χρόαν, πάνθ' ὡς ἀλλότρια διοιχόμενα ἐπιζητεῖ;* Mirum vero, doctissimos homines non vidisse, Longinum hic ne addito quidem articulo sic loqui potuisse. Nam sane *ὑπὸ τὸ αὐτὸ* est *sub idem tempus:* at hoc Graecis Latinisque non de iis rebus, quae uno eodemque temporis momento fiunt, sed de his usurpatur, quae circiter in idem tempus incidunt, nec longo intervallo distant. Id vero de his, quae quis paucis versibus complexus est, ineptissime diceretur. Nimirum Longini loco satius est abstinere, qui, ut aliquot alii in hoc scriptore loci, meliorem codicem desideret. Aliquid tamen in his tenebris ut certum deprehendisse mihi videor. Nam quae in edd. praecedunt Sapphus verba,

ἀλλὰ πᾶν τολματόν, ἐπεὶ πένητα,

quis credat aut a poetria sic scripta esse, quum facilius alia omnia in isto carmine, quam quidquam de paupertate dici potuerit, aut Longinum his verbis, quae minime ad id, de quo agitur, pertinent, finiturum hos versus fuisse, et quidem abrupta media oratione? Ac librorum MSS. lectio, quae haec fere est, *ἀλλὰ πᾶν τολματὸν ἐπεὶ καὶ πένητα οὐ θαυμάζοις ὡς ὑπ' αὐτό,* satis mihi videtur prodere, haec omnia Sapphus verba esse, in quibus quidem de vera lectione nihil nisi *ἔπεί κε* et participium *θαυμάζοισα* agnosci potest. Non magis in alio Longini loco, XII. 4. Mori et Weiskii patris interpretationem probo: *ὁ δὲ Κικέρων, ὡς ἀμφιλαφής τις ἐμπρησμός, οἶμαι, πάντῃ νέμεται καὶ ἀνειλεῖται, πολὺ ἔχων καὶ ἐπίμονον ἀεί τὸ καῖον, καὶ διακληρονομούμενον ἄλλοτ' ἀλλοίως ἐν αὐτῷ, καὶ κατὰ διαδοχὰς ἀνατρεφόμε-*
72 *νον.* Hic illi *ἐν αὐτῷ* significare putant *in eodem loco.* At hoc a mente scriptoris alienum est. Nec filius Weiskii rem expediit. Mihi quidem videtur difficultas interpun-

ctione tolli posse: *πολὺ ἔχων καὶ ἐπίμονον ἀεὶ τὸ καῖον, καὶ διακληρονομούμενον ἄλλοτ' ἀλλοιῶς, ἐν αὐτῷ καὶ κατὰ διαδοχὰς ἀνατρεφόμενον*: *multum habens et semper permanentem calorem, divisumque alibi aliter, simul etiam per vices augescentem.* *Ἐν αὐτῷ*, hoc est, *in ipsa illa re*, *ἐν τῷ διακληρονομεῖσθαι ἄλλοτ' ἀλλοίως.*

XIV.

Κατ' αὐτό. κατὰ τὸ αὐτό.

Venio nunc ad *κατ' αὐτό*, quod quum Toupio ad Suidam T. II. p. 73. *eodem tempore* significare visum esset, Schaeferus ad Lambertum B. p. 210. et 550. id ubique, ubi hanc vim haberet, in *κατὰ ταυτὸ* mutandum censebat. Vellem mansisset in hac sententia. Sed in adnotationibus ad Greg. Cor. p. 57. pene in eo est, ut assentiatur Toupio. Non attenderunt hi doctissimi viri ad discrimen, quod inter has formulas satis magnum est. Nam *κατὰ ταυτὸ* est eodem tempore: Hesychius: *κατὰ τὸ αὐτό, ὁμοῦ.* Exempla attulerunt Toupius ad Longinum p. 302. et Schaeferus ad Lamb. B. p. 210. *Κατ' αὐτὸ* vero significat, quod nos *gerade*, *eben*, Latini nunc *admodum*, nunc *forte*, vel etiam aliis modis dicunt. Sic intelligenda exempla, quae Toupius ad Suidam attulit: Herodiani I. 12, 7: *ἐπέσχε δὲ κατ' αὐτὸ καὶ λιμὸς τὴν πόλιν*: *ac forte fames esse coepit in urbe; und gerade trat auch Hungersnoth ein.* Polybii in Excerptis Vales. p. 1455. (T. IV. p. 560. ed. Schweigh.) *ἐκπορευομένων γάρ ποτε κατ' αὐτὸ πάντων ἐκ τῆς οἰκίας τῆς τοῦ Φαβίου*: quae recte sane Toupius interpretatur, *egressis simul omnibus ex Fabii domo*, modo memineris, hoc non esse *eodem tempore*, quod dicendum fuisset *κατὰ ταυτό*, ut Schweighaeuserus edidit, immerito ob id lau- 73
datus a Schaefero, sed *plane omnibus:* Germanice: *da einmal eben alle aus dem Hause gegangen waren.* Strabo T. V. p. 651. (978. D. Almel.) commemoratus a Schaefero ad Gregor. p. 57. *ὥστε τὸ ἐπ' εὐθείας μῆκος*

τῆς Ἰωνίας εἴη ἂν κατ᾽ αὐτὸ ἢ μικρῷ πλέον τῶν ὀκτακοσίων: sic recte cod. Mosc. pro vulgato *κατὰ ταυτό*, i. e. *ut Ioniae longitudo admodum* IↃCCC *stadia contineat, vel paullo plus.* Quid, obsecro, hic sibi vellet *κατὰ ταυτό*? Sed in loco lexici SGerm. qui in adnotationibus ad Gregor. p. 57. affertur, neque hoc *κατ᾽ αὐτό*, cuius modo exempla vidimus, neque *κατὰ ταυτό*, quae coniectura eruditissimo Bastio, festinantius locum adspicienti, excidit, quaerendum est.

XV.

Αὐτὸ μόνον. Αὔτως. Αὕτως.

Similem significationem, sed diversam tamen habet *αὐτὸ μόνον*, de qua vide Valcken. ad fragm. Callim. p. 28. et Bastii epist. crit. p. 135. ed. Lips. Sed illud non video a quoquam animadversum esse, eamdem significationem, qua recentiores *αὐτὸ μόνον* dixerunt, apud Homerum in adverbio *αὔτως* inveniri. De quo adverbio hoc magis hic explicandum duxi, quod ineptissima de eo commenti sunt grammatici. Et hi quidem duo distinguunt adverbia, *αὕτως*, quod, mirum dictu, a feminino *αὕτη*, ut *οὕτως* a masculino, dictum putant: v. Favorin. in v. *αὕτως* et *οὕτως*; et *αὔτως*, quod Eustathius p. 235, 5. 407, 42. Aeolice, p. 1755, 15. autem Ionice lenem spiritum habere dicit, quamquam postremo loco addit, *ἢ καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ αὐτός*; alii autem grammatici pro *ἀέτως* dictum opinabantur: v. Etym. M. p. 272, 42. Zonar. p. 349. Favorin. in v. *αὔτως*. At unum exstat et solum adverbium *αὔτως*, cuius quidem si alia adhuc for-
74 ma, *αὕτως*, usurpata fuit, eam aut Atticorum propriam fuisse crediderim, quos aspero spiritu delectatos esse novimus, aut excogitatam esse a grammaticis, ex quorum subtilibus inventis multa in usum et consuetudinem venerunt, non secus ac nunc in Germanica lingua pusillorum hominum distinctionibus novas

verborum formas, v. c. *ahnen*, *ahnung*, procudi, et ab imperitis, (sunt autem patriae linguae plerique omnes, qui ea utuntur, imperiti,) usurpari videmus. Homerus certe semper dixit *αὔτως*. Significat autem hoc adverbium numquam, ut Etymologus, Eustathius, quum alibi, tum maxime p. 545, 29. H. Stephanus, cum eoque alii lexicographi tradunt, idem quod *οὕτως*, *sic*, sed *hoc ipso modo*, *ὡσαύτως*, ut Hesychius interpretatur. Nos, *eben so*, *gerade so*. Quamquam alios etiam habet significatus. De omnibus ordine dicam.

Ac prima significatio est, quam modo commemoravi, *hoc ipso modo*. Od. *π*. 143. Eumaeus, quum Laertem ante Telemachi discessum nec cibo nec potu abstinuisse narrasset, addit:

> *αὐτὰρ νῦν ἐξ οὗ σύγε ᾤχεο νηῒ Πύλονδε,*
> *οὔπω μίν φασιν φαγέμεν καὶ πιέμεν αὔτως.*

Sic Iliad. *δ*. 17. *χ*. 125. Apud Sophoclem in Oed. R. 931. nuncio, dicenti

> *ἀλλ' ὀλβία τε καὶ ξὺν ὀλβίοις ἀεὶ*
> *γένοιτο,*

respondet Iocasta,

> *αὔτως δὲ καὶ σύγ', ὦ ξένε.*

Inde est *ὡσαύτως*, quod Homero semper divisim dicitur, *ὣς δ' αὔτως*, Iliad. *γ*. 339. *η*. 430. *ι*. 195. *κ*. 25. Od. *γ*. 64. *ζ*. 166. *ι*. 31. *υ*. 238. *φ*. 203. 225. *χ*. 114. *ω*. 409. Sophocles Trach. 1047.

> *ἂν ὧδ' ἐπίδοιμι πεσοῦσαν*
> *αὔτως, ὧδ' αὔτως, ὥς μ' ὤλεσεν.*

Iam hoc adverbium aut ad eum statum refertur, qui 75
antehac fuit, aut ad praesentem. Si ad illum, qui antehac, pene idem significat, quod *adhuc*, nobis *immer noch*. Iliad. *ψ*. 267.

αὐτὰρ τῷ τριτάτῳ ἄπυρον κατέθηκε λέβητα,
καλόν, τέσσαρα μέτρα κεχανδότα, λευκὸν ἔτ' αὔτως.

Adhuc splendidum, nec dum fumo ac fuligine obductum. Sic σ. 338. ω. 413. Od. ν. 336. υ. 130. Interdum haec significatio proxime contingit aliam, *frustra*, de qua infra dicetur: Iliad. ψ. 72.

τῆλέ με εἴργουσιν ψυχαί, εἴδωλα καμόντων,
οὐδέ μέ πω μίσγεσθαι ὑπὲρ ποταμοῖο ἐῶσιν,
ἀλλ' αὔτως ἀλάλημαι ἀν' εὐρυπυλὲς Ἄϊδος δῶ.

Sin ad praesentem statum refertur, significat, *ut nunc sum*, quod nos dicimus *gleich so.* Iliad. ε. 255.

ὀκνείω δ' ἵππων ἐπιβαινέμεν, ἀλλὰ καὶ αὔτως
ἀντίον εἶμ' αὐτῶν.

Cui loco non dissimile est illud Iliad. σ. 392.

Ἥφαιστε, πρόμολ' ὧδε·

ubi scholiastes: οὕτως, ὡς ἔχεις σχήματος. τοῦτο γὰρ ἂν σπουδαῖον φαίνοιτο, ὡς Ἀχιλλεύς, αὐτῇ σὺν φόρμιγγι. In eodem libro ν. 198.

ἀλλ' αὔτως ἐπὶ τάφρον ἰών, Τρώεσσι φάνηθι,

sic, ut es, sine armis.

Deflectit haec significatio in varias partes, pro cuiusque rei statu et conditione. Sic Iliad. ι. 598.

τῷ δ' οὐκέτι δῶρ' ἐτέλεσσαν
πολλά τε καὶ χαρίεντα, κακὸν δ' ἤμυνε καὶ αὔτως,

sic quoque, nihilo minus, i. e. nullis praemiis excitatus. ψ. 620.

δίδωμι δέ τοι τόδ' ἄεθλον
αὔτως. οὐ γὰρ πύξ γε μαχήσεαι, οὐδὲ παλαίσεις.

quamvis non certaturo, i. e. *gratis*. Nos *auch so*, adverbio *so* accentum non inclinante, sed rectum servante.

Ex eadem praesentis status significatione oritur illa, 76
quae est *αὐτὸ μόνον*, *tantummodo*, *nihil amplius*. Nos *bloss*. Odyss. υ. 379.

ἀλλ' αὔτως ἄχθος ἀρούρης,

i. e. *ἄχθος ἀρούρης, αὔτως: inutile terrae pondus, hoc ipsum, nihil aliud*. ξ. 151.

ἀλλ' ἐγὼ οὐκ αὔτως μυθήσομαι, ἀλλὰ σὺν ὅρκῳ.

Vide Iliad. α. 133. β. 342. κ. 50. ν. 104. ξ. 18. ρ. 633. Od. ζ. 143. ν. 281. ο. 83. ρ. 303. Inde coniungitur cum adverbiis, *μὰψ αὔτως*, *nihil aliud quam temere*, Iliad. υ. 348. Odyss. π. 111. hymn. Merc. 488. cum adiectivis, *παῖς νήπιος αὔτως*, *nil nisi infans puer*, Iliad. ζ. 400. χ. 484. ω. 726. *ἄφρονα αὔτως* γ. 220. *ἀκλεὲς αὔτως* η. 100. *ἀνεμώλιον αὔτως* φ. 474. cum verbis, ut Odyss. π. 313.

δηθὰ γὰρ αὔτως εἴσῃ ἑκάστου πειρητίζων,
ἔργα μετερχόμενος.

Nam nihil aliud quam diu circumibis, singulos explorans. Sic *εὔχεσθαι αὔτως*, λ. 388. ν. 447. ρ. 450.

Atqui qui tantummodo gloriatur, is gloriatur *temere et sine caussa*. Inde haec quoque non rara est significatio: ut Iliad. ζ. 55.

τίη δὲ σὺ κήδεαι αὔτως
ἀνδρῶν.

Vide ρ. 143. Odyss. δ. 665. μ. 284. Sic etiam unus et alter locorum supra allatorum intelligi potest, ut Iliad. β. 342.

αὔτως γάρ ῥ' ἐπέεσσ' ἐριδαίνομεν.

Quoniam vero, quae fieri tantum, ac nihil amplius, dicuntur, etiam sic intelligi possunt, ut quae sine effectu sint, *αὔτως* etiam *frustra* significat. Iliad. *ο*. 128.

ἦ νύ τοι αὔτως
οὔατ' ἀκουέμεν ἐστί;

Sic 513. *π*. 117. *σ*. 584.

ORATIO IN SVPPLICATIONE OB SVSCEPTVM AB ELECTORE SAXONIAE FRIDERICO AVGVSTO NOMEN REGIVM *).

Regem hodie, pace pacta, salutamus principem nostrum, cives, Fridericum Augustum, quem nemo est nostrum, nemo omnium Saxoniae civium, qui non colat, non veneretur, non amet. Non haec est eiusmodi solemnitas, ad quam inviti, aut metu coacti convenerimus, sed quam pietate, quam amore invitati celebramus; in qua adesse omnibus exoptatum est; a qua abesse nemo non triste putaturus esset. Nam quid esse dulcius nobis potest, quam ei, cuius sapientissimo imperio salvi beatique vivimus, iis rebus gratulari, quibus ille nihil habet sanctius. Erepta est eius consilio et moderatione e belli calamitatibus patria; restituta est civibus incolumitas; reddita commerciis, artibus, litteris securitas; coluntur rura, in quibus modo tormentorum fragor et morientium eiulatus perstrepebat; reficiuntur flammis deflagrata et vastata latrociniis civium

*) Hanc orationem, quae non fuit typis descripta, propterea edendam putavi, quod habita est impune, maximam templi partem obtinente cum ducibus suis Gallici militis praesidio, quod pompam Academiae multorum cum tympanorum strepitu comitans, illuc ingressum erat. Factum id est a. 1807.

tecta; repetunt penates suos, qui hostili terrore palati, unde viverent nescii, oberrabant; quique omnia, ipsamque spem, ultimas miserorum divitias, amiserant, denuo sperare discunt. Tanti recordationem beneficii, quae nunc omnium Saxonum animos tenet, maxime ab nobis, qui litterarum studiis vitam consecravimus, suscitari alique par est. Nam litterarum cognitio, cuius hoc proprium est, homines ab agresti ferocia liberare, et ad vitae, quae proprie vereque humana sit, cultum evehere, uti natura sua prorsus contraria est feritati bellorum, ita inter hostiles tumultus, quum de sua quisque salute sollicitus est, ruinaeque ruinas adducunt, non modo otio, tranquillitate, adiumentis destituitur, sed, quod gravius est, labefactatur, inclinatur, corruit; eoque casu vis iustitiam, libido moderationem, scelus virtutem, barbaries humanitatem expellit. Quare si cuiquam hodie laetandi gratulandique caussa est, est ea nobis profecto maxima, qui non modo nosmet ipsos optimi principis sapientia salvos esse gaudemus, sed litteris quoque ita videmus prospectum esse, ut haec saluberrima studia, quae temporum iniquitate nimis iam alibi torpere incipiunt, in Saxonia tutum habeant securumque domicilium. Agite ergo, cives huius Academiae, grato pioque animo recordamini magnitudinem huius, quod nobis contigit, beneficii; et recordamini ita, uti merita postulant eius, quem quum semper, tum maxime nunc patrem patriae sumus experti.

Ac quid est, quod prius in mentem nobis veniat, quam id, ad quod haec ipsa nos adhortatur solemnis supplicatio? Regem enim venerantes ante omnia reputare decet, quid hoc, quantumque sit, regem esse: quoniam haec demum vera est et iusta veneratio, cuius caussas aliquis et vim et pondus perspexerit. Neque vero is, pro cuius incolumitate deum precaturi in hoc templo convenimus, talis est, qui ab ista cogitatione nos avocet: immo haec inhaeret animis nostris Friderici Augusti imago, quae, quo magis aliquis regias virtutes consideret, eo clariore lumine exsplendescat. Aliud est enim regem

nominari; aliud esse regem. Multi vocati sunt reges, a quorum ingenio factisque abhorrebat tanti nominis sanctitas: quod contra aliqui fuerunt, quibus denegaverat fortuna dignum hoc meritis nomen, sed regia praediti indole, factis clari, memoria immortales. Neque enim fortuna arbitra est meritorum; nec nomen decorat virtutem, sed virtus nomen. Non illum recte regem vocabimus, qui inerti desidia commissam sibi populorum curam negligit, contemptus a civibus; aut illum, qui impotenti dominatione atque atrocibus ausis gloriam quaerit, palam metutus, clam exsecratus: sed is hoc sibi nomen vindicat, qui civium saluti atque incolumitati prospicere primam laudem esse putans, cum prudentia fidem, cum consilio constantiam, cum fortitudine iustitiam consociat.

Prisca hominum aetas eum regem esse iubebat, qui et fortior aliis et sapientior haberetur: recte sane pro temporum illorum conditione. Simplex enim erat quum privatorum hominum vita, tum reipublicae administratio. Suo quisque vivebat arbitrio, morum magis a patribus acceptorum tenax, quam legum diligens observator. Pro iustitia aequitas, pro iudice erat arbiter. Vt quisque natu maior erat, ita maiore pollebat auctoritate: sapientior enim habebatur, qui plura vidisset audissetque. Deorum metus et reverentia seniorum continebat temeritatem, frenabat libidinem, leniebat iras. Publice quae agenda erant, bello decernendo gerendoque, tum foedere faciendo et iure dicundo continebantur. Ducis erat regisve strenue pugnare, aliisque praeire fortitudinis exemplum; caetera domi degebat, parum diversus a privatis, nisi quod opulentior fere esset et honoratior. Mutata temporum facie, quum multiplices artes effloruissent, quum negotiorum admirabilis orta esset varietas, quum vivendi rationes discretae essent, quum homines genere, consuetudine, vicinia coniuncti tamquam peregrini inter peregrinos vivere coepissent, quum universus terrarum orbis commerciorum communicatione esset coniunctus, quum gentium denique eadem et consociatio et alienatio, quae privatorum homi-

num est, exstitisset, alia regum quoque nata sunt negotia, alia officia, aliae virtutes: quodque ante facile fuerat, difficile redditum est et periculosum, neque ab uno sustineri potuit sceptri pondus.

Ac quum ante primum in regiis virtutibus locum tenuisset fortitudo, secundum sapientia: cessit, ut par erat, fortitudo sapientiae, privata virtus publicae. Fortem enim esse regem decet, quia civis est; sapientem, quia rex. Si olim primus pro patria caput offerre morti debebat rex, quod hac re maxime prodesse civibus poterat, et facile, qui eius locum expleret, alter reperiebatur: nunc vivere pro patria regis est, non perire, quod rege perempto concidit rerum ordo, neque idem manet consilium, aut eadem rei publicae conditio. Sanctum est regis caput: qui ut ignavus foret, si detrectaret mortis periculum, quum in extremo rerum discrimine inflammandae sunt ad fortitudinem bellantium catervae, ita idem temerarius esset, si, militis laudem regio officio anteponens, privatae virtutis gloriam quaereret, communis salutis oblitus. Omnis virtus, quae regii muneris propria est, nunc in sapientia versatur, cuius duae sunt partes, diversissimae illae quidem, sed non dissociabiles, prudentia et iustitia. Nihil est enim earum rerum, quae populorum regnatoribus agendae sunt, quin his duabus virtutibus indigeat; nihil usquam, quod laudi esse ac decori regibus possit, quin iisdem virtutibus comprehendatur.

Ordiamur a prudentia, quae dignitate quidem inferior iustitia, sed necessitate par, ordine etiam prior est. Habet autem prudentia quoque suas partes, unam late patentem, paratu difficilem, cognitu subtilem; alteram intricatam in iudicando, molestam curis, ancipitem periculis: cognitionem rerum, quas principem scire oportet, dico, et sagacitatem in eligendo, quod utile sit. Ac primum principi gentis, cui praefectus est, res gestae, instituta, mores, ingenium; regionisque, quam in sua ditione tenet, situs, cultus, proventus cognoscendi sunt.

Neque in illo terrarum spatio, quod ipse possidet, consistere debet eius scientia, sed alios quoque populos complectatur oportet, neque solum eos, quorum vicinia vel utilitatem promittit, vel damnum minatur, sed caeteros quoque, a quibus commerciorum communitate vel artium litterarumque incrementis aliquis fructus percipi possit. Amicitiae ei tenendae sunt gentium, atque inimicitiae; foedera discenda, eorumque foederum fontes, et factae iam ac futurae vicissitudines. Nec negligenda ei est humanae naturae cognitio, qui perspicere debeat, cum quibus quidque, et per quos agatur; qui aliis fidere, aliis diffidere; tectus erga omnes, obnoxius nemini esse debeat. Ad has tantas tamque late diffusas artes acre oportet iudicium accedat, et indefessa vigilantia, si quis prudens populi gubernator appellandus sit. Nam quemadmodum etiam qui summo ingenio praeditus est, si ei desit illarum rerum quas modo enumeravi cognitio, parum idoneus est populorum rector, qui quamvis cupiat prodesse civibus, materiam, qua prosit, aut nullam habeat, aut ineptam eligat, aut aliorum fraude vel inscitia oblatam amplectatur: ita etiam qui omnia ista tenet, quae fundamenta sunt fontesque civilis prudentiae, si ingenii dexteritas absit, aut nihil, quod utile sit et fructuosum civibus, efficiet, aut perverso usu pro commodo damnum, pro salute perniciem inferet reipublicae. Indiget autem haec pars prudentiae, quae in iudicio est et utilitatum comparatione posita, multa diligentia, multo labore, multis curis ac sollicitudinibus: quare maior est atque excellentior illis virtutibus, quae, ad speciem insigniores, nec tantum molestiae requirunt, et remissionem admittunt frequentiorem. Audaci facto una hora omnium tibi pepereris admirationem: prudentem administrationem reipublicae pauci agnoscunt, plerique ne animadvertunt quidem, multi etiam reprehendunt. Percellunt enim animos, quae insolenter fiunt, bona pariter ac mala, honesta aeque ac turpia: sed delitescunt, quae tempore indigent; si recte fiunt, quod non videntur aliter geri debere; sin male, quod damnum non est conspicuum. At

qui utra tandem maior est et praestantior virtus? utrumne illa, quae opera facilis, tempore brevis, laude speciosa est, an haec, quae summo labore paratur, quae totius vitae sibi tempus vindicat, quae ad speciem levis, ad fructum magna, diuturna, immortalis est? Illae demum gentes felici sorte et florente statu gaudent, quarum regnatores indefesso studio utilitates ponderant; quae temporum cursus mutari postulat, abrogant; quae recentior aetas artium et doctrinarum inventa protulit, introducunt; leges accommodant rationibus et moribus civium; foederum societates, quae damnosae aut periculosae sunt, declinant; quae utiles tutaeque, ineunt; temporibus cum dignitate et honestate inserviunt; in amicis et adiutoribus eligendis peritiam, probitatem, fidem spectant; adulatorum blanditias vitant; honestorum libertate non indigantur. Hisce artibus non plausus vulgi, sed approbatio sapientum; non abiecta veneratio plebis, sed amor civium; non laudes parum sincerae aequalium, sed certa admiratio posteritatis paratur. Et ipsi regi ecquod dulcius potest atque exoptatius praemium esse amore civium, quo nullum firmius, nullum incorruptius est bene meritorum testimonium? Hoc ille praesidio tutus, nullius timens insidias, desideratus omnibus, aequo animo adspernatur civium pernicie emptam gloriam.

Sponte intelligitis cives, quae nostra debeat pietas esse, qui sive regem vocaverimus Fridericum Augustum, sive, ut consuevimus, patrem patriae, perinde est. Huius prudentiae atque infatigabili studio debemus, quod per tot annos tranquilla in pace non modo salva fuit Saxonia, sed floruit etiam cultu, commerciis, artibus, litteris; et magis floruit, quam aliae regiones plurimae. Huius sapienti consilio debemus, quod his ipsis temporibus, ubi non solum Germania funestis cladibus afflicta est, sed universus terrarum orbis magnorum motuum incendiis flagrat, ubi regna pereunt et nascuntur, ac novus rerum ordo devorat antiquum, periturus ipse, inter medias ruinas diu tuti, denique, quum prope et in ipsis Saxoniae

campis belli furor grassaretur, post breve tempus ex malis, quantum licebat, liberati, et in securitatem restituti sumus. Scientibus dicerem, si dicerem, quanta eius in his periculis circumspectio, quanta moderatio, quanta fortitudo fuerit. Nec dici commemorarique hae res, sed cogitari sentirique postulant. Ea est enim optimi principis modestia, rara comes excelsioris fortunae, ut meruisse laudem, quam ea praedicari malit. Itaque conticeat de his rebus oratio nostra, quas ne potest quidem satis digne laudare, nisi qui pari in loco constitutus et difficultatem earum et discrimina est expertus.

Illa vero, quae altera est regiarum virtutum, taceri non potest, iustitia: quae regia est virtus, non quod propria sit regum, sed quod, quum ab rege aliena est, magis atque aegrius, quam in quocumque alio, desideratur. Nam si quis recte aestimare velit, neque regia est, neque privata virtus, sed, quod maius est atque excelsius utroque, humana. Fons illa est omnis honestatis, omnium recte factorum, dux ad veram laudem, mater immortalitatis: quam habere necesse est; qua carere turpe est ac foedum: quae a quo abest, sive privatum, sive regem, ex hominum numero submovet et detrudit ad belluas. Existimabitis fortasse, iustitiam iniuria dici virtutem, quod, si quis eam possideat, is nihil habeat, nisi quod abesse ab homine non possit; si quis autem ea destitutus sit, is ne sit quidem hominis loco habendus. Et recte ita existimaretis, nisi, proh dolor, tot hominum cuiuscumque conditionis, tot etiam regum exempla exstarent, quorum crudelia atque immania facta ostenderunt, vitio carere, id esse virtutem dicendum. Is, qui ipse iustus est, nec virtutis loco numerat iustitiam, nec laudem ea quaerit: sed illi, ad quos iniustitiae pestifera damna, iustitiae salutares fructus pertinent, illi demum, quantum hoc sit, quamque praestans, iustum esse, cognoverunt. Nec sane hoc leve putandum est aut facile esse, praesertim in eo, quem muneris amplitudo multis et perplexis implicat negotiis: in quibus saepe ambigui, saepe obscuri sunt iustitiae atque

iniustitiae fines; in quibus cum iustitia concilianda est utilitas, ab utilitate segreganda iniustitia; in quibus si uni se iustum praebet, metuendum est, ne iniustus erga alios sit; in quibus iniustitiae saepe proposita sunt praemia, iustitiam consequuntur poenae. Quare alia est multoque excellentior in rege, quam in privato homine iustitia, non quod ipsa dissimilis sibi iustitia sit, sed quod in privato facilis, in rege difficilis; in privato paucarum indigens aliarum virtutum, in rege et plurimis opus habens et maximis, diligentia, vigilantia, prudentia, moderatione, fortitudine, constantia. Non decet nos haec singula persequi, quae tam varia tamque implicata sunt, ut generatim comprehendi ab nemine, in singulis caussis perspici ab eo tantum possint, qui ipse rerum summae praefectus est. Illud potius vos, cives, quibus contigit iusto sub principe vivere, nunc contemplamini, qui fructus e regis iustitia in rempublicam, quae damna ex iniustitia redundent, quidque pretii iusto regi, quid iniusto sit statuendum. Tuti vivitis tectique legum saluberrimarum praesidio, quas impune violare nemini licet, quibusque ille ipse, qui eas tulit, sese adstrictum fatetur. Bene enim ille intelligit, duplicem se sustinere personam, unam principis, alteram civis, nec principi condonandum censet, quod non liceat civi. Sapiens, continens, moderatus, mitis, beneficus, civibus praeit exemplum, in quod intueantur, quod imitentur, quod vereantur; nullus ad eum cupiditatibus aut libidinibus, quibus foedatur solii maiestas, aditus patet; pius sanctusque ipse pietatem suam et sanctitatem cives docet aemulari. Qualis erga hos est, quibus ipse imperat, talem se praebet etiam adversus exteros; non quaerens ambigua lucra, sed contentus paratis; non captans opportunitates perfidiae, sed fidem servans incorruptam; nulli damnum inferens, sed pericula ab suis arcens; non invadens et rapiens aliena, sed tuens et conservans propria. Evolvite monimenta historiae; considerate illos reges, qui sibi scripta negarunt iura; qui cives mancipia, sese dominos esse putarunt: videte quam facilis ad eos accessus fuerit adulationi, fraudi, ac turpitudini; quam,

dummodo ipsi quibusvis voluptatibus fruerentur, parvi fecerint laborem, molestiam, miseriam, ipsamque vitam civium; quam legum apud eos vanum fuerit nomen atque inanis auctoritas, ubi silere cogebantur, quum regi eiusve amicis placuisset; quam foederum temere conculcaverint sacrata iura, fidem in perfidiam mutantes, si insatiabilis incitaret avaritia; quam large profuderint sanguinem insontium, si dira vindictae pervicacia, vel gloriae furens cupido adderet stimulos. Et ita illi ad laudem et gloriam viam sibi parari existimarunt? Eane laus est et gloria, sibi vivere, in commune inutilem aut perniciosum? sibi vivo parare monimenta, quae mox sequutura aetas deleat? viventium oculos in se convertere, avertere oculos posteritatis? Non haec iusto principi mens est, qui hominem sese esse sciens, illud omnium habet antiquissimum, servare officia humanitatis, nec putat regiam dignitatem sustineri ab se posse, si humanam exuerit. Non ille sibi populum, sed se populo datum esse iudicat: cuius verae perpetuaeque utilitati inservire, id muneris sui proprium esse censet. Non ille aliam quaerit gloriam, quam quae parta, conservata, aucta incolumitate civium continetur, parum sollicitus de tali praeconio, quod in ancipiti fastigio collocatum, non longius a vitio, quam a virtute abest; sed certus eius laudis, quae sceleris expers, saepe tarda, saepe sera, sed non dubia, sed intemerata elucet. Quid enim aequalium voces curet is, cuius facta atque instituta non unius hominum aetatis, sed saeculorum diuturnitatem habent? qui non diruere ac delere, quae priores condiderunt, sed serere, unde posteri fructum percipiant, sibi decorum putat? qui vitam hominis non mortalem esse, sed ubi quis semel natus sit, eius facta per omne aevum, sive bona sint sive mala, vigere, nec boni, quod fecerit, finem, nec mali terminum esse usquam, intellexit; qui novit severam esse et incorruptam regum iudicem posteritatem, quae alios memoriae, alios oblivioni tradit; et quos tradit memoriae, eorum alios clara luce circumfundit, aliorum nominibus comitem addit horrorem, ut habeant, qui sequuntur, quos aemulentur, et quos reformident.

O beatum populum, cui talis divinitus datus est rex: o beatam Saxoniam, quae regem habet, qui melior atque excelsior est nominis splendore, regem carum civibus, honoratum exteris; magnum apud aequales, maiorem apud posteros; desideratum viventibus, nulli accusatum apud manes mortuorum, ubi sceptra cadunt, et infimus par est regi; ubi iudicem iudicant damnati, et caesi ulciscuntur occisorem; ubi necessitas imperat, et aeterna sunt praemia, aeternae poenae. Sero ad hos perveniat, cui non formidabile est supremum iter, rex noster, Fridericus Augustus: quem tu, summe deus, qui regna tribuis et adimis, atque occulto tramite cursum dirigis fatorum, diu salvum ac sospitem cum omni eius gente conserva. Fac saluberrima eius instituta ne concidant gentium ruinis, quibus universus terrarum orbis quassatur; fac, sicut ille sapientis iustique regis exemplum est, ita sit etiam felicis; fac illustre in illo documentum exstet tuae aequitatis, diuque carus caro sibi intersit populo: mortisque frena caecos impetus, ut ab sancto eius capite diu territa recedat, aliorsum iustas effundens iras.

CARMEN SAECVLARE
NOMINE
ACADEMIAE LIPSIENSIS
D. IV. DECEMBR. A. P. C. N. cIↃIↃcccix.
QVINTVM SAECVLVM SOLEMNITER AVSPICANTIS
DICATVM.

Descende, sedes sanguinis inscias,
O Musa, linquens, et nimium diu
Deserta vastatae cruentis
Caedibus arva revise terrae:

Revise notae moenia Lipsiae,
Et culta puro corde sacraria,
Latumque honoratis per orbem
Nominibus celebrem palaestram.

Nam saecularis lumine candido
Dies renatus ducere iam choros,
Monetque non venale carmen
Liberiore sonare plectro,

Priscamque Boiae tollere laudibus
Vrbem Libussae, dissidio gravi
Iactatam, et egressas catervas:
Vnde novos tenuit colonos

Dilecta Phoebo Lipsia, plurimam
Mirata pubem et laurigeros duces,
Mirata et Ottonem recenti
Agminis imperio potitum.

Quem magna longis ordinibus cohors
Sequuta, vitae lampade tradita,
Vrgetur aeterno sopore,
Nil nisi, quo veniemus omnes,

Praegressa. Quamquam, dum bona singulos
Mater reposcit terra, fidelium
Stat res virorum intacta plagis
Omnia dissociantis aevi.

Aevum latenti momine temporis
Diem diebus, saecula saeculis
Addens, retractari negante
Arbitrio moderatur orbem,

Nunc firma servans, quae temerarios
Ausus malignae fraudis et efferos
Odere fastus, nunc ab alto
Culmine deiiciens potentem

Turpi ruina. Cernit enim nefas,
Auditque iudex additus inferis,
Quisquis sub Orco congregatis
Conqueritur novus hospes umbris,

Seu sancta fidae foedera dexterae
Contempta narrans, sive malam sitim
Auri, tumescentisque diros
Luxuriae memorans furores;

Martisve dicens insatiabiles
Rixas, et atri flumina sanguinis
Per prata, per campos virentes
Fusa, trucesque necis figuras.

Quali tumultu nuper inhorruit
Concussus orbis, quum propero gradu
Bellona tellurem pererrans
Puniceum quateret flagellum,

Qua dura sensit proelia Sarmata
Adusque Gades, exitialibus
Armis ubi iratus rebellat
Cantaber, indocilis domari.

Quin et parentis Teutoniae genus
Magno resurgens vidimus impetu
Tentare fortunam fugacem, et
Luctificas iterare clades,

Quam pene nostris contiguas focis,
Quum pervicaces non sine numine
Turmae propinquarent nigrique
Dux equitis, generosus exsul. *)

O clara Pragae filia, te suam
Praesens tremenda protegit aegide
Regina Pallas; te benigno
Lumine respiciunt Camenae,

---

*) Hanc et praecedentem stropham omitti iusserant in exemplis publice distributis qui tum res nostras nimis meticulosi regebant.

Arcentque sacro limine barbarum
Hostem, proterva ne violet manu
Stantem quater centum per annos
Teutoniae veterem magistram,

Quam nunc beatam iustitiae tenax
Sceptrum gubernat Principis optimi;
Gubernet et seros in annos,
Incolumemque potente dextra

Conservet, addens praesidium grave,
Pravus decorem ne vitiet situs,
Antiqua neu moles fatiscens
Quadrifidae titubet columnae;

Neve aut honores immeritos ferat
Tardae dolosus fucus inertiae,
Aut nullum adulans vera virtus
Exiguo lare pulsa cedat.

Dissolve curam et sollicitos metus:
Florebis, artes donec erit sacras
Quae palma claret; donec acris
Insita pectoribus cupido

Caliginoso tramite terminos
Veri flagrabit tangere; dulcium
Donec repertricem modorum
Helladis ingenuae loquelam

Discet Britanno non minor aemulo
Germanus, et vim pandet amabilem
Quondam sonatarum deabus
Aonio Helicone vocum.

Florebis, et, post non secus ac prius,
Sempervirenti plurima gentibus
Dicere crines cincta lauro
Nobilium genitrix virorum,

Lux veritatis Lipsia posteris,
Princeps sororum: dum populos deus
Levare fessos, et furentis
Frangere tela velit duelli.

VIRO ILLVSTRISSIMO
ET
DE PATRIA MERITISSIMO
GEORGIO GVILIELMO
COMITI
AB
HOPFFGARTEN
POT. REGI SAX. AB INTERIORE CONCLAVI
ADMINISTRO CET.
SEMISAECVLAREM HONORVM
DECVRSVM
GRATVLATVR
ACADEMIA LIPSIENSIS.
cIↃIↃCCCXII. A. D. II. DEC.

Longum mitte silentium,
Ad dulcesque redi, Musa, lyrae modos.
Dicendus tibi iam senex,
Qui per lustra decem maxima sustinens
Sancta munera cum fide,
Quaesitae meritis praemia gloriae
Et votis sociam piis
Communem patriae laetitiam videt.
Cessas? Scilicet anxiae
Mentem virgineam sollicitudines
Turbant, et trepidus pavor,

Quod parere novis tempora legibus,
  Et rupto vaga vinculo
Discunt insolitas fata sequi vias,
  Armorum et resonat fragor,
Qua Sol Hesperium deproperans iter
  Immitis fera Cantabri
Ferro bella videt iuncta Britannico;
  Vel qua terribilem rigens
Veloci Tanais mittit equo virum,
  Pontique efferus accola,
Vrbes ipse suas urere pervicax,
  In nostrum quoque militem
Ira saevit atrox exitiabili.
  At tu pelle animo metum:
Aequa lance deus pondera pensitans,
  Nutu turbinibus feris
Et quamvis tumidis fluctibus imperat.
  Quin suavi citharae sono
Annosum eximii pande decus senis,
  Qui Regem patriae patrem,
Qui recto patriam consilio iuvans,
  Veris fulget honoribus,
Dum cura vigili damna cavet mala,
  Nec leges populi sacras
Firmatamve sinit foederibus fidem,
  Custos impiger additus,
Laedi, nec latitare aut scelus aut nefas.
  Illum nunc pia civium
Gratorumque frequens turba clientium
  Cum primis populi viris
Circumstant, neque abest, quisquis amicior:
  Et quo quisque potest modo,
Festum laetitia concelebrant diem,
  Seu necti viridantibus
Ramis serta libet, sive placent magis
  Dulci carmina cum lyra.
O Grandaeve Senex, carmina nos Tibi
  (Nam sic convenit unice)

Gratantes ferimus, debita munera.
  Tv, quos nobilis artium
Doctarum ingenua ducit amor fide,
  Musarum comites sacros,
Distinguis populo, comis, et ad Tvam
  Admittis faciles domum,
Doctorum ipse virorum in numero micans:
  Indoctos etenim notat
Fastu cum tumido vana superbia.
  Vivas incolumis diu,
Et Regi et patriae dulce decus, neque
  Nobis Te invideat deus.
Tv firmum columen praesidiumque eras,
  Praesens auxilio gravi,
Quo quamvis dubiis rebus et asperis
  Staret nostra sodalitas,
Floreretque bonis inclita legibus;
  Idem scita patrum sacra
Suspensis manibus tangere providus.

ALEXANDRO
RVSSORVM
IMPERATORI AVGVSTISSIMO
LIBERATA EVROPA
REDVCI
LITTERARVM
IN VNIVERSITAE LIPSIENSI
CVLTORES
M. IVL. A. DOM. cIↄIↄcccxiv.

Non ante visis ausibus addita
Mosquae vetustis plurima Pergamis
Quum flamma regales per arces
Corriperet laqueata tecta,

Exarsit acri vulnere percita
Mens alta magni Caesaris, et, satis,
Dixit, ruinarum: severus
Vltor ero scelerisque vindex.

Hinc excitatas horrida vidimus
Ad bella gentes confluere undique,
Durisque permixtos Gelonis
Ire sagittiferos Bechiras,

Teque, o nivalem qui Tanain bibens,
Confisus hastae cuspide, caetera
Securus, effusis iubatum
Certus equum moderare frenis.

Venit Borussus, nec patiens morae
Alta repostas mente resuscitat
Iras, et omnes arma clamant,
Arma gravi metuenda Gallo.

Venere ab Istri flumine Martium,
Longa subacti militia, genus;
Ensemque commutans aratro
Boius habet nova miles arma.

Quin transmarinas iungere maximo
Ardens duello Suecia copias
Venit: fatigatumque frangunt
Cladibus assiduis tyrannum.

Eheu, rubentes sanguine vidimus
Vndas Elystri: vidimus improbam
Stragem, et cruentis sparsa campis
Corpora et exuvias virorum:

Quum victus hostis cessit, et omnibus
Clarata saeclis Lipsia liberae
Princeps, io, dixit, triumphe
Teutoniae, cupidusque Saxo

Mutavit hostem, signaque contulit
Infesta Gallis. Vnde ferocior
Bellona iam torquet flagellum, et
Cum Bavaro parat arma Suevus.

Iamque et Batavi proelia concitant,
Et roboratos Marte Britannico
Dux magnus invictos Iberos
Laude iubet cumulare laudem.

Quid multa? Sensit milite barbaro
Devictus audax accola Sequanae,
   Iramque divorum pavescens
      De patriis trepidavit arvis.

Sed stans sua vi vera potentia
Spernit, quod ultra iustitiam est, neque
   Permittit insontem malorum
      Non meritas tolerare poenas.

Dicende seris magne nepotibus
Tv, mite, Caesar, consilium probas,
   Et pristinos reges avito
      Restituis revocasque regno.

Idem, scelesto quum furor hosticus
Teneret igni moenia Lipsiae,
   Lenis pepercisti novenis
      Laedere templa sacrata Musis.

Quin et potentem consilio virum,
Qui dira belli Saxonibus mala
   Levare curaret, dedisti,
      Praesidium o columenque nostrum.

Vnum precamur: restituas Patrem,
Reddasque nobis, hei nimium diu
   Desideratum, quem fideli
      Corde memor populus requirit.

IN REDITV
FRIDERICI AVGVSTI
PATRIS PATRIAE
LITTERARVM CVLTORES
IN
ACADEMIA LIPSIENSI
MDCCCXV.

Tandemne caelo candidum tollis iubar,
  Desiderata lux diu?
Tandemne REGEM Saxones vident suum,
  Domumque priscam principum?
Longo timore dubia vix credunt sibi
  Contrita corda civium,
Dum triste sensim rumpitur silentium,
  Laetaeque voces perstrepunt.
Ergo ipse coram fidus ad fidus redux,
  Desiderate REX, ades?
Desiderate, pectoris quantum intimi
  Non ulla vis effabitur.
Hei gravia multa, multa perpessu aspera
  Cives fatigarunt TVOS:
At illud ante cuncta praepotens malum,
  TE cernere ereptum sibi,

Germanicorum principum priscum genus,
   Caris amatum civibus.
Sed dum ipsa Clio non fugit laurum sibi
   Deripere venali manu,
Tv, semper idem, fortis extremum pati,
   Rex esse facto comprobas,
Indigna digne perferens; quidvis magis,
   Quam facere, quod nefas, amans;
Quantoque gravior diritas urget mali,
   Tanto Ipse maior eminens.
Vnde omne in aevum mentis excelsae manet
   Dicenda laus nepotibus.
Ergo, Pater, salvere Te iubent Tui,
   Gens universa Saxonum:
Ardet iuventus, et viri fervent, senes
   Novis calescunt gaudiis;
Ducunt choreas virgines, matres manu
   Regem tenellis indicant.
Illi quoque ipsi, saeva quos necessitas
   Regno revellit a Tuo,
Gaudent reversum, et cum dolente pectore
   Amica vota nuncupant.
Quid? nostra turbae mixta gratanti manus
   Num segnius fundat preces,
Qui redditum Te, redditum nobis quoque
   Laetamur imis cordibus?
Tv nos benigna mente, Rex, Pater bone,
   Vti solebas, respicis:
Tv nos tueris, Tv potens servas Tuae
   Phoebeá templa Lipsiae.
Tuere porro deditum hunc chorum Tibi,
   Defensor et praeses gravis,
Sempervirenti cana grandaevus senex
   Lauru decorus tempora.
Fatis reguntur caetera. In caelo deus
   Aequa movet sortes manu,
Adversa faustis temperans, atque e malo
   Solamen excitans mali,

Nunc erigens collapsa, nunc stantem gravi
    Citus ruina perdere,
Virtutis altor et stator: sed impiis
    Vltor trisulco fulmine.

INDEX GRAECVS.

INDEX LATINVS.

INDEX SCRIPTORVM.
